

Németh András

A kopott nyaklánc

(novellák)

Tisza Hangja 6.

**Bába és Társai Kiadó
Szeged, 1998.**

TARTALOM

Balsorsok

A kopott nyaklánc
Az öt verés
Rézcímeres kalap
Bűnös név

Mindenholnan

Egyetlen Fidelio
Püspökök és korok
Karácsonyi bankó
Lépes méz tormával
Csípős történet
Macskajaj
Csíkos sógor
Szögedi borveszödelöm
Ünnep, két nappal később
Fapados vakbél

Határon kívül

Úti apróságok
Téblábolás Londonban 1962-ben
Baleset a Sohoban
János és Li

Balsorsok

A kopott nyaklánc

Meglepődött, amikor kezébe vette a levelet, mert ritkán szokott kapni, néha a húga írogat neki valahonnan Dunántúlról, a többi postája igencsak hivatalos: biztosítás, telefon, tévé, meg ilyesmi. A húga, Gizike, elvan a népes családjával. Hívogatja nagy ünnepekkor, de neki nincs már kedve elmenni hozzájuk, a vonaton át kell szállni, ácsorogni a nyüzsgő tömegben, és ott meg a nagy család, a gyerekek, kis unokák zajonganak, zavarják őt. Utoljára négy éve volt náluk, jobban szereti az egyedüllétet. Hogy megmaradjon a családi béke, kis nyugdíjából karácsonyra kevéske pénzt szokott küldeni olyan ajándék megváltás címén, amelyre a húga korholó hangon válaszol, hogy „miért nem Te jössz, van nekünk mindenünk”, de tudja, van hova tenni azt a kis összeget.

Forgatja a levelet, feladó a kórház igazgatója, a régi munkahelyéről jött.

Kedves, volt munkatársunk, szeretettel várjuk kórházunk megalapítása százhuszéves évfordulójának ünnepségére...

Hosszú beszédek, virágok, kitüntetések. Ő is kapott valami oklevelet, mint kiváló nővér, avval járó kisebb összeggel. Az ebéd jó hangulatban folyt. Kesernyész mosoly ült az arcán, látván egykori nővértársainak ráncait, behízott szemeit, takargatni próbált zsír párnáit, a férfiak pocakját és kopaszságát. Talán én nem vagyok ilyen öreg - gondolta. Az elfogyasztott finom házi bor hatására egyre inkább eluralkodott a jókedv, az „öreglányok” úgy vihorásztak, mint bakfis korokban. Régi, vidám betegtörténeteket mesélve időnként hangosan föl kacagtak.

- Jahh!... Hogy is volt az Jutka, amikor éjszakás voltál, és a zavart öreg birkózó meztelen beállított a tanácselnök mamájának a külön szobájába, és mellé akart feküdni?! Hú! És mikor Ilonka megleste a szemben lévő emelet ablakból B. adjunktust, amint csöcsörészte Zsuzsát a tálalóban, s ő úgy állta, mint a szelíd tehén a fejést, szegény pedig olyan csúnya volt!...

Egyik történet jött a másik után. Az üres üvegeket szorgosan cserélték az alkalmi pincérek.

- Szólj már valamit, Erzsike - kiáltottak rá többen. - Valamikor olyan jó beszélőké volt.

- Az elmúlt - mondta szomorkásan -, most nem jut eszembe semmi vidám történet.

- Mindegy, akármilyen, csak elő velem! - hangzott felé több irányból is.

- Hát jó, mondta lassan, meggondoltan -, ezt még soha nem meséltem senkinek, de nem lesztek tőle boldogok.

- Nem baj, akármilyen - kurjantotta az egyik nyugdíjas műtősségéd.

- Halljuk, halljuk! - helyeselték többen.

Ötvenhét decemberében feküdt az osztályunkon egy „jó elvtárs”, úgy hetven körüli, Kapásnak hívták. Biztosan többen emlékeztek rá, hiszen az ilyen betegnek külön szoba járt - az első emelet kettesben feküdt -, nagy figyelem kísérte mindenfelől, természetesen Fülöp főorvos úr - Isten nyugtassa - személyesen operálta, és naponta legalább kétszer meglátogatta, sőt a műtétet követő válságos napokban még éjjel is bejött hozzá. A tanácselnök is gyakran érdeklődött. Magyarán: fényesre volt nyalva a fenéke. Hogyne, szegény főorvos úr úgyis nagyon félt, mert '56 októberében őt választották meg a munkástanács vezetőjének, ugyanis mindenki

szerette, nemcsak az anyagi gavallériájáért, hanem a munkatársai iránt tanúsított emberségéért. Ráadásul még az egyik szelíd hangú beszédében azt találta mondani, hogy vége a butaság uralmának, és az erőszakos utópiának. Dehát hiába volt minden. Hiába volt a kivételes gondosság, hiába jártak a nővérek, beteghordók lábujjhegyen a beteg ajtaja előtt, mindenki tudta a házban, hogy a vastagbélrák műtétnél a májban már ott voltak a rosszindulatú áttétek. Az eredeti daganatot ugyan el lehetett távolítani, de ez csak a bélműködés ideig-óráig tartó helyreállítását jelentette. Infauszt volt, menthetetlen.

Én még sajnáltam is, pedig egyszer az éjszakai portás, miközben kapkodni próbált a szoknyám felé, és tudván, hogy én vagyok az egyik ápolója, azt mondta, maradjak vele, ne avval az öreg kommunistával foglalkozzam, az jobb, ha megdöglik, legalább eggyel kevesebb lesz. Persze a bátorságának a rajta messziről érezhető pálinka volt a mankója. És valóban, sok jót hallottam a betegről. Azt mondták róla, hogy ő hithű, igazi kommunista volt, ráadásul nagyon becsületes, jó ember. A szomszédai, kuncsaftjai - noha tudtak elvhűségéről - szerették, tisztelték. A szakmájában is kiváló volt, neves asztalos mester hírében állt. Emiatt a háború előtt a horthysta rendőrség sem zaklatta sokat, sőt tagjai közül vevői is voltak. Természetesen nem engedték, hogy a fák az égig nőjenek, csak egy segédet tarthatott, aki rendszeresen tájékoztatta a hatóságot, és a nagyobb vállalkozásban az erősebb cégek akadályozták meg. Így maradt a szegények javító asztalosa. A háború után a párt számított rá és azonnal beválasztották a városi pártbizottságba. Egyből vezető ember lett belőle, még a tanácselnöki szék is kijárhatott volna neki, ha... Ha nem lett volna olyan kritikus. Igen, mert ő azt hitte, hogy a kritikai szellem tisztítja és előreviszi a pártot. Először szóvá tette a vezetők életmódját. Beszélt a luxuslakásokról, a dözsölő életmódról: az elvtársak borjúhúst zabálnak, amikor a lakosság sorban áll a csontért. Kalácsot esznek, és a népnek csak kukoricás kenyér jut, az is csak jegyre. Vadászunk, mint az egykori nagyurak. Vedeljük a finom italokat, ugyanakkor a kocsmákban csak a szalmából erjesztett falmelléki löre és a krumpliszeszéből pancsolt festékes, gyilkos rum kapható, az is sokszor csak veszekedés árán. De amikor az elvtársait arról akarta meggyőzni, hogy helytelen dolog erőszakkal, sőt veréssel, börtönnel kényszeríteni a szegény parasztot a tsz-be - mert abból egyszer majd baj lesz -, betelt a pohár. Egyre kisebb tisztséget kapott, lejjebb-lejjebb csúszott a ranglétrán, végül, amikor egy újonnan alakított tsz-be akarták elnöknek kinevezni, kérte a pártbizottságot, hogy hagyják a szakmájánál, így kötött ki a bútorgyárban és ott, mint rendes párttitkár működött.

Abban az évben is megtartották a Ferenc napot. Az osztálynak hagyományos családi, bensőséges ünnepe volt, lévén a főorvosnak és még néhány dolgozónak a névnapja. Szokás szerint a nagy közös ebédlőben tálalták a vacsorát: bográcsban főtt birkapaprikást, a főnök kedvenc ételét, főtt krumplival, savanyú uborkával, hozzá sör, fehér- és vörösbor, rétes és a sósszájúaknak borkorcsolyaként tepertős pogácsa. Mindig nagyon jó szokott lenni a hangulat, néhányan el is áznak, rangra és nemre való tekintet nélkül, de még abból sose volt nagyobb baj, mert a diszkrét elvonulásukat, ha maguktól nem tették meg, a barátok, barátnők biztosították. Italhiány nem fordult elő még, mert mindig számítottak az elcsorgásra is, csúnya dolog volna úgy mondani, hogy arra is, amit ellopnak, mert hát ilyen nagy ünnepen?... A főorvos úr gavallér ember. Ez minden évben így zajlik le, mindenki örül és mindenkinek jó. Külön szórakozást jelent utána a pletykálgatás, hogy ki kivel, mikor távozott, netán közös megbeszéléssel, közös, szép szándékkal, éppúgy, mint paraszt lakodalmaknál. Ezek a szóbeszéddek azután a következő Ferenc napig elhalványulnak vagy elmúlnak, hogy azután ismét felújuljanak, rendszerint új szereplőkkel, a régiéig addig vagy összeházasodtak, vagy szakítottak, ha nem, akkor már nem érdekeselek.

Abban az évben azonban izgatottabb volt a Ferenc napi hangulat, nem is csak a levert forradalom okozta sokkos állapot miatt, hanem az új alorvos személye kavarta föl a kedélyeket, különösen a női keblekben dúltak viharok. Hogyne dúltak volna, hiszen már közel fél éve itt dolgozik, csöndben, szépen, mindenkiel udvarias, halk szavú, készséges. Ez mind nagyon szép, de ami izgató, hogy jóformán alig tudnak róla valamit, mármint a magánéletéről. Azt tudják, hogy Pécsről jött, és azt is, hogy valami tragikus oka volt más vidékre pályázni, és azt is, hogy magányos, de, hogy senkije se legyen, senkihez se tartozzon, ezt a női lelkek nehezen viselik el, a testek meg különösen nem. Ennek a fő oka - lehet az egyetlen -, hogy átkozottul jóképű volt. Ahogy a Nők Lapja előírja: magas, kisportolt alak, dús fekete haj, harmonikus arc, világoskék szemek. És ennek a férfinak ne volna senkije? Azt beszéltek - hiszen ilyen zárt közösségben nincs titok -, hogy az egyik kis nővér, aki különösen büszke volt bögyös alakjára, ügyletben beosont az új orvos szobájába, kibontott hegyes melleit az alvó férfi arcába nyomta, de a várt normális hím reakció helyett a kislány szigorú elutasításban részesült. Udvariasan ugyan, de kirúgták. A bosszú természetesen nem maradt el. Attól kezdve suttoztak. Ez természetesen egy jó néhány női keblet nem csillapított le, mert megmaradt az a titkos bizonyítási vágy, hogy „csak velem tud”. Így indult nyomasztó légkörben, de izgalmat váró hangulatban az az évi Ferenc nap. A verseny gátlástalanul nyílt volt, a cél: az alorvos. A lányok - meg talán még nagyon rejtve néhány asszony is -, neki készítették ki magukat. A hangulat elindult a maga útján. A férfi mit sem sejtve, udvariasan, kedvesen igyekezett mindenkinek eleget tenni. Fölkérte a főorvos feleségeket, azután a főműtősnőt, a főnővért, s így lefelé, ahogy elvárták tőle, a takarítónőket is megtáncoltatta. Fogyott a bor, nőtt a hangulat.

Ő mindig csak messziről merte alaposabban megnézni az alorvos urat. Bosszantotta kolléganőinek a rajongása, mit vannak úgy oda érte? Jó, jó, tényleg jóképű, sőt idegesítően vonzó, de biztosan beképzelt - gondolta -, más nem is lehet, sok nőt csavarhatott már a kisujja köré. Így hessegette el magától még a gondolatot is, hogy mint férfit vegye számításba. Különben is, mindig igyekezett félelmét még maga előtt is rejtegetni. Mitől is félt? Nem tudta biztosan. A férfiaktól, vagy önmagától? Őszinte, belső pillanataiban úgy érezte, hogy nem igazi nő. Na nem testileg... Nem, nem, hiszen számtalanszor végignézte magát meztelenül a hosszú állótükörben és megállapította, hogy az átlagot megüti. Alakját a korábbi kosárlabdázás kicsit markánsabbá tette, de erős csípő és lábizomzata még szebbé érlelték az amúgy is szép formájú combját és lábikráját, bokáját. A mellét simogatva nem tudta biztosan, tetszik-e majd valakinek? Most a nagy mell a divat, Sophia Lorené az ideális méret. Hát ez nem olyan; kicsi, állapította meg keserűen - ahhoz képest. Azért csak-csak - békítette magát -, s még egy pillantást vetve a tükörbe, végigsétáltatta szemét a szép hosszú, arányos hátán és csípőjén, rendszerint kissé megnyugodva, magára kapta a pongyoláját és véget vetett az önszemlélésnek.

- Áh - mondta ilyenkor magában, félhangosan -, mindenem a helyén van!

A félelme, tartózkodása nem innen volt. Nő-e igazán? Nem szívesen gondol az első eseményre, amely az egyik menő kosaras fiúval történt. Egyesületi buli után hazakísérte, a ligeten keresztül rövidítették meg az utat. Ma is, még a gondolatát is hessegeti magától a történeteknek. Mi a fenének hagyta magát? Kíváncsiságból? Hiúságból, hogy ő is kell ennek a jó srácnak? De nem felejtette el azt a látványt, ahogy a fiú bosszankodva gombolta a nadrágját.

- Nézd, most összemocskoltam a ruhámat is, miért nem mondtad, hogy szűz vagy, a francot! Hogy nézek ki? Különben se érte meg, olyan volt, mintha egy kidőlt fával csináltam volna.

És ő!... Izgatott, vonagló test, rövid, éles fájdalom, lihegő, verejtékes arc, elégedett nyögés, bemaszatolt alsó test... Őneki ez az emlék maradt. Ez minden? Csak ennyi az egész? Ő, az ember, a nő, kimarad mindenből? Miből? Már sohasem fogja megtudni?

- Vagy bennem van a hiba? - kérdezte magától. Ez a kérdés azóta is megválaszolatlan maradt a számára.

- Erzsike, szabad?...

Előtte állt a férfi. Hirtelen szétnézett, még hátra is pillantott zavartan, biztosan nem neki szóltak. Az orvos mosolyogva megismételte:

- Erzsike, magát hívom. Jöjjön táncolni. Kérem...

- Én?... engem?...

Hirtelen nem tudott mást válaszolni. Már utána nem is emlékezett mit motyogott, igen, vagy szívesen? Úgy érezte, térdai nem tudják tartani a testét. Mindjárt összecuklanak, villant át az agyán, és botladozó lábakkal elindult táncra. Egész testében remegést érzett, csak ahogy a férfi határozottan, udvarias, nem tolakodó tartással átölelte, kezdett megnyugodni. Szinte átmelegedett minden porcikája és úgy érezte, most nem kíván semmit, csak táncolni, így, önfeledten, övele. Ahogy fölcsúdt a meglepetéséből és a tánc finom kábulatából, érezte, de azután látta is fiatal munkatársainak irigységtől szikrázó szemét, de nem törődött vele. Dacosan, óvatosan, természetes észrevétlenséggel a férfi vállára hajtotta a fejét. Nem emlékezett rá, hogy meddig tartott ez a varázslat, arra sem, hogy mit mondott neki a partnere tánc közben, csak olyan ismeretlen, kellemes feszültség halmozódott föl benne, amelyet még sohasem érzett, úgyhogy legszívesebben rohant volna valamilyen végtelen síkságon a kifulladásig.

- Hölgyeim, hazaviszem magukat kocsival, négy helyem van, bátran beülhetnek, én már vacsora óta nem iszom - szólt a kis társaságukhoz az orvos, miközben órála le sem vette a szemét.

- A lányok a nővérszálláson laknak, én messze tőlük, a város másik végén, albérletben - rebegte, és érezte, hogy elsírná magát, ha most még nem maradhatna a férfi társaságában.

Bepreélődtek a kocsiba, hallgatagon, csak az első ülésen helyet foglaló lány kezdett el fecsegni, igyekezett a még hátralévő időben bővíteni a vezetőt, megpróbálván pótolni az estén - szándékán kívül - elszalasztott alkalmat.

- Megérkeztünk - ugrott ki a kocsiból az orvos és udvariasan nyitotta az ajtókat -, itt vagyunk, tessék parancsolni!

Az egyik lány kiszállás közben felé fordult:

- Erzsike, itt alhatnál nálam, a szobatársam hétvégére hazautazott a szüleihez, kényelmesen elférünk, ne kelljen még az orvos úrnak veled körülutaznia a várost.

- Áá! Az semmit sem jelent - mondta váratlan heveséggel a férfi -, még jót is tesz nekem ez az éjszakai kis sétakocsikázás, de... de ha Erzsike?...

- Nem, nem, én a saját ágyamban tudok csak pihenni, köszönöm, Zsuzsám, én inkább hazamennék, ha az orvos úr olyan kedves és elvinne.

- Természetesen, parancsoljon, üljön előre, itt kényelmesebb.

Némán utaztak visszafelé a kihalt utcákon, még a nagyobb kereszteződéseknel is sárgán villogtak a közlekedési lámpák, jelezvén, forgalom híján nincs szükség rájuk. Lassan a külváros földszintes házai között hajtottak, időnként megzökkenve a kopott aszfalt elhanyagolt lyukaiban. Mintha eltévesztették volna a helyes irányt?

- Azt hiszem, eltévedtünk - szólalt meg suttogva, aggodalmasan.

- Lehet, de a sugárutat megtalálom, és akkor minden rendben lesz - válaszolta a férfi határozottan.

Már az országúton haladtak kifelé a városból. Ránézett a férfira, aki nyugodt arccal vezetett, úgy látszott nagyon figyel a most kezdődött hóesés miatt. A házat, ahol lakott, régen elkerülték, a városszéli épületek is mögöttük maradtak. Úgy érezte, meg akar szólalni, de valahogy nem volt képes rá. Megköszöri a torkát, hogy van-e hangja, de avval nem volt baj. Mondani kellene valamit. A férfi megelőzte, az út szélén hirtelen megállt, s nem aggódva, inkább szelíden mondta:

- Igaza lett, Erzsike, eltévedtünk már kint vagyunk a városból.

Kényelmesen hátradőlt az ülésen és simogató mozdulattal a lány vállára tette a kezét.

- Azért bevallom, nagyon is jól tudom, hol lakik, szándékosan tettem. Egyszerűen elraboltam magát... Nem szól semmit?... Gonosz vagyok?... Megbántam... Bocsásson meg... Máris megfordulhatunk és visszaviszem. Visszaviszem, ha akarja, csak szóljon!... Tovább hajthatok?... Mit tegyek?... Hogy szeretné?...

- Neeem tudom...

Sosem tudta magának megmagyarázni ezt a választ. Olyannak érezte, mintha egy bárgyú, limonáderegény bárókisasszonyának szerepét játszaná. De mit kellett volna mondania? Istenem... Hogy menjünk vissza? Azt lett volna a helyes!... A helyes?... Igen, de akkor mindennek vége lett volna... Minek?... Még el sem kezdődött... Behunyta a szemét, hallotta az önindító nehézkes nyögését, majd a beindult motor egyenletes, könnyed zúgását, érezte, hogy a kocs kis megcsúszásokkal elindul, fordulás nélkül előre, és fölveszi az utazási sebességet. A súlytalanság érzése fogta el. Nem akart gondolni semmire. Az időérzékét is elveszítette. A sima száguldás után hosszasan csúszkáltak, néha a motor vergődve fölzúgott, egyszer csak megálltak.

- Megérkeztünk - mondta a férfi kis szünet után -, itt vagyunk.

- Hol? - kérdezte, némi riadtsággal a hangjában és kinyitotta a szemét. - Nem látok semmit csak havat és pusztaságot.

- Nézzen csak jó erősen előre - és lágyan megszorította a kezét. - Fél?...

Ránézett a férfira, akinek barátságos, melegséget sugárzó kék szeme biztonságot árasztott.

- Nem, egyáltalán nem - válaszolta meggyőzően, őszinte mosollyal -, de tényleg nem látok semmit.

Néhány másodperc múlva azonban hirtelen örömmel, fölszabadultan kiáltott.

- Ez egy tanya. Szép nagy!

- Ez az. Valóban szép. Egy mérnök barátomé. Nagyszüleitől örökölte, akik kitartóan, halálukig benne laktak, nem sikerült a tanácsnak kiűzni őket. Pár napos különbséggel, szinte egyszerre mentek el. A barátom ragaszkodott hozzá, s mivel a község építkezéseiben, mint tervező, részt vett, sikerült neki kijárni az engedélyt. Így maradt meg neki ez az örökség. Ő szépen eredeti stílusában hagyva, rendbe hozatta, a villanyt bevezettette, fürdőszobát alakított ki, a bútorokat átfényezték, minden úgy maradt, ahogy az öregek lakták.

- És maga?... Magának?...

- Nekem?... Nekem Jóska testi-lelki jó barátom, együtt voltunk katonák a háború alatt, sőt hadifogságban is, és amikor kész lett a tanya fölújítása adott egy kulcsot, mondván, ha belefáradsz a munkába, vagy a város zajába, itt bármikor kipihenheted magad, csak szólj, hogy egyeztessük az időt, nehogy zavarjuk egymást. De ha mi a családdal kinn vagyunk, akkor is szívesen látunk, hely bőven akad.

- És szokott idejárni?... Úgy értem egyedül?... Pihenni?...

- Ugye azt kérdezi, más alkalommal is szoktam-e vendéget hozni magammal?

Érezte, hogy elpirul, zavartan hallgatott, de a férfi választ se várva nevetve folytatta.

- Látja, ilyenkor bocsánatos bűn a hazugság, és magán múlik, elhiszi-e, amit mondok, vagy sem, de elárulom egy titkomat, utálok hazudni, és ha rákényszerülök, akkor inkább hallgatok, ha lehet.

- Akkor most hallgat?

- Nem, de lenne egy kérésem, később mondjam meg a választ.

Rábólintott, de mielőtt igent mondott volna, mérges csaholással futott elő egy jó testes, nagyszőrű, fekete-tarka kutya és szinte hörögve ugrott neki a kerítésnek.

- Tisza, nem ismered meg? - békítette a férfi a portát védő jószágot. A kutya megtorpant, a hang irányába szaglászott, elcsöndesedett, majd a farkát csóválva örömmel vakkantott néhányat, jelezvén, hogy fölismerte a ház barátját.

- Jöjjön be, Erzsike - nyitotta ki a kerítés kapuját -, látja, most már a ház őrzője is szívesen fogadja, simogassa meg nyugodtan, ne féljen tőle -, s bizonyosságul a ráugró kutya bozontos fejét kedveskedve megvakargatta.

Barátságos tanyai belső, minden a helyén, a bútorok ragyognak, de látszik a koruk. Körülnézett és otthon érezte magát, mert az ő nagyszülei is parasztok voltak. Önkéntelenül is a kemence padkájára ült, hátát nekifeszítve, testének keresve a meleget.

- Mindjárt befűtök, mert az legföljebb langyos lehet, tegnap volt begyújtva utoljára - mondta a férfi sietve és gyorsan be is tuskolt néhány szőlővenyige kévét a kemence száján. - Addig ne is vesse le a kabátját, hogy meg ne fázzon, azonnal főzök egy kis forralt bort, nem tart semeddig.

Az autóban elszibbadt gondolatai lassan rendeződni kezdtek, majd fölgyorsultak, végül egyre inkább összekuszálódtak. - Miért jöttem ide?... Mi volt az a belső kényszer bennem, ami idehozott?... Visszafordulhattam volna... Mit akar a férfi? Mit akarhatna? Csak egyet.... Miért pont engem hozott ide, hisz nálam csinosabbak is vannak. Tetszem neki vajon? Szeretne? Az lehetetlen, ki van zárva! Hiszen nem is beszélgettünk. Igaz, hogy mindig kedves volt velem. Sokat mosolygott rám. Hogy én sze...? Nem, nem! Nem is tudom. Szép ember és jó. Istenem, ha olyan lenne....

- Már itt is van a finom forralt bor! - szakította szét gondolatait a pitvarból belépő férfi, gőzölgő lábost maga előtt tartva. - Jó fűszeres, ideteszem az asztalra, jöjjön közelebb! Vagy ne is jöjjön, maradjon a kemencéhez dőlve, odaviszem.

Ahogy merőkanállal szedte az igazi téli italt a szoba megtelt a szegfűszeg, vanília és bors izgató illatával. A csészét a szájához közelítve megcsapta orrát a finom pára, nagyot tüszentett bele a borba, ami szétcsapódott. Riadtan nézett föl, mint egy kisgyerek, aki rosszat csinált.

- Sebaj - nyugtatta a férfi nevetve -, biztosan csípősre csináltam, csak kortyolja gyorsan, Isten hozta! Egészségére!

A kemence egyre barátságosabban melegedett. Föülről kezdte. Lassan lekíváncozott róla a télkabát, de azért fölállt a padkára, hogy a hátát is érje a langyosság. Széttárta a két karját, a fejét is nekitámasztotta a búbosnak, becsukta a szemét. Mit kérjen az élettől - gondolta -, semmi mást, csak így maradjon, ameddig lehet. A férfi előtte állt egy gyertyával. Fölemelte és az arcába világított. Hirtelen kinyitotta a szemét.

- Maga mit csinál?

- Nézem a szépségét. Maradjon így, és én meghajtom a fejem.

- Bolondság... Én nem értek semmit. Minek ez a gyertya, hiszen ég a villany.

- Igen, lehet, hogy bolond vagyok, de tisztelem az életet, a szépet és a jót. Ez a gyertya - s elnevette magát -, ez gyerekes emlék. Tizenöt éves lehettem, amikor olvastam Márai Sándornak a „Gyertyák csonkig égnek” című regényét, és akkor azt szerettem volna, hogy az velem is megtörténjen, ami a könyvben.

- Ki az a Márai Sándor?

- Ez majdnem olyan kérdés, mintha azt mondta volna, ki a Jóisten.

- Ne mondjon ilyet, van Isten, de Márai Sándort nem ismerem.

- Van Isten, ezt mondta?

- Nem tudok okos választ adni, de olyan nyomorultnak érezném magam nélküle.

- Márai is ezt mondaná, ha itthon lenne, de ő emigrációban van. A maga generációja nem ismeri. Itthon tilos róla még beszélni is.

- A könyvében mit írt?

- Egy férfi és egy nő, a két nem örök kapcsolatáról beszél egy éjszakán keresztül, míg a gyertyák csonkig nem égnek.

- És most mi is beszéljünk?

A férfi széttárta a karját. - Én szeretem magát...

- Ez ilyen egyszerű?... Jaj istenem!

Nagy fehér csönd vette körül. A fénylő ablakon keresztül ki lehetett látni, a határ csillogott a ráeső ködből élénken elő-előbukkanó reggeli napsugártól. Az asztalon a kistányérba ragasztott gyertya szétfolyt, de még a rövid, imbolygó kanóca kintartón pislákol. A távolból heves kutyaugatás hallatszott, majd ismét mély csönd, olyan csönd, mint amilyen csak a világűrben lehet. Vagy ilyen a szép halál? A pislákoló láng hevesen fölerősödött, a kanóc rövid csonkja eldőlt, s mielőtt végleg belefulladt volna a ráömlő forró faggyúba, mintha segítségért kiáltott volna.

- Tibor! Tibor! - riasztotta föl a mellette alvó férfit. - Mindjárt meghal!

- Meghal!? Kii!? - ült föl ijedten a társa. Szétnézett, majd szelíden megsimogatta az arcát, finoman megcsókolta a szemét. - Rosszat álmodtál kedves?

- Nem! Nézd, kialszik, vége lesz.

- Nem, nem lesz vége! - Fölugrott, magára kapott egy köntöst, hamarosan egy új gyertyával tért vissza és a még fuldokló lángocskával meggyújtotta.

- Látod, nem hal meg, újra él.

- Köszönöm. Jaj, mi történt itt veled - mutatott a mellette fekvő férfi mellkasán frissen pirosuló kis karcolásra.

- Nem is tudom.

- Ez lehet a bűnös - fogta meg a kis ezüst nyakláncát -, pedig nagyon szeretem.

- Én megbocsátok neki - s nevetve megcsókolta a kis, kopott feszületet.

- Születésemkor kaptam édesanyámtól. Ezüst, aranyra nem tellett, de nem adnám semmiért, dehát az idő vasfoga már kikezdte.

- Ó, istenem, drága öreganyó, és hány éves a nyaklánc.

- Már tizenkilenc!

Kacagva megölelték egymást. Váratlanul erőteljesen megzörgették az ablakot. Egy időses, báránybórsapkás öregember meresztgette a szemét befelé, de nyilván a függönytől nemigen látott semmit. Tibor odaugrott az ablakhoz, és intett neki, hogy menjen az ajtóhoz, majd beengedi.

- Imre bácsi, a szomszéd, ő tartja szemmel a tanyát, és ad a kutyának enni-inni - mondta hangját lehalkítva.

A kis nyílásra hagyott ajtón keresztül behallatszott a beszélgetés.

- De jó, hogy ma jött doktor úr! Már az este láttam a világosságot, és hogy a kutya békességben volt, gondoltam, nem idegen. Azért örülök neki, hogy most van itt, mert disznót vágtunk, és ha már jelen van, akkor tiszteljen meg bennünket vacsorakor. Nem tudom, szereti-e ezeket a paraszti ennivalókat, friss, hagymával sült vér, jó borsosan, még forró, így jó. Gondoltam, nem sértem meg vele. Hogy ne legyen fojtós, hoztam mellé egy kis idei kövidinkát, most fejtettem a nagyon jól sikerült idei termésből.

Hallotta, hogy jóízűen beszélgetnek, a pálinkás pohár finom koccanása és a hagyományos jóízű torokköszörülés is a gyerekkori disznóvágás hangulatát idézte föl benne. Egy pillanatra megállt a beszélgetés, majd a férfi fölerősült hangjára lett figyelmes.

- Csak van egy kis baj, Imre bácsi.

- Mi volna az?

- Az, hogy nem vagyok egyedül.

- Az nem tesz semmit, ha magához tartozik, épp olyan szívesen látjuk, mint a doktor urat.

- Hozzám tartozik. A feleségem.

Akkorát dobbant a szíve, majd kiugrott a mellkasából. Miért mondta ezt, hisz nem igaz. Szégyelli, vagy csak a parasztember puritán lelkét kíméli. Forróság öntötte el a testét, majd érezte, hogy lassan verejték lepi el. Fázni, dideregni kezdett, meleget kívánt. Kivánszorgott az ágyból, a takaróját magával víve fölhúzódott a kemence padkára és a meztelen hátát nekifeszítette a falának, a paplant fölhúzta a nyakáig. Lassan jó meleg járta át, reszketése fokozatosan múlni kezdett, a lelke is lecsöndesedett.

- Te mit csinálsz itt? - toppant elé Tibor csodálkozva.

- Fáztam - és még szorosabbra húzta a takarót a nyaka körül. Nézte a férfit, és valahogy olyannak látta, mint még sohasem. Arca átszellemült volt, szeme melegebben csillogott, mint bármikor, az egész lényéből öröm tükröződött. Egy gondolat világosodott meg benne, az ő

boldogsága az én boldogságom, mindkettőnké. Lassan leengedte maga előtt a takarót és ledobta a földre. Tibor széttárta a karját és csak suttogni tudott:

- Istenem, de szép vagy!

Azután érezte, hogy pehellyé válik és a távoli kutyaugatás is elhalkul.

Már sötétedett, pusztai csöndben élesen ropogott lábuk alatt a hó. Kézenfogva ballagtak, kezük szorítása jólesett, biztonságot adott. A közeli tanya világa mutatta az irányt.

- Miért hazudtál az öregnek? - csattant a kérdése. A férfi nyugodtan válaszolt:

- Én nem hazudtam.

- De azt mondtad, hogy a feleséged vagyok.

- Igen.

- De nem vagyok, csak a szeretőd!

- Tegnap este mondtam neked, ha hazugságra kényszerülök, akkor inkább hallgatok.

Sokáig némán mentek tovább. Érezte, hogy Tibor jobban megszorítja a kezét, majd hirtelen megállt. - Én most nem akarok hallgatni.

- Akkor ez azt jelenti?... Azt jelenti?...

- Azt! Karácsonykor megtarthatjuk az esküvőt, ha te is akarsz.

Megfordult vele a világ, úgy érezte, most szaladnia kell és kiabálni. A kezét kirántotta, kacagva rohanni kezdett a tanya felé, a férfi utána, amikor kifulladt, széttárt karokkal, hanyatt beledobta magát a hóba, és az ég felé kiáltotta:

- Boldog vagyok, boldog vagyok!

Tibor mellé vetette magát és finoman csókolgatta az arcára hulló hópelyheket.

A vacsora hangulatából már csak arra emlékszik, hogy mikor a gőzölgő orjalevest tálalták az ablak alatt megszólalt a cimbalom, és az asszonyok nagy viháncolással vaslapátból kukorica-csutka paraszt hajigáltak a húrokra, amelyek az ütők pengetésére villogó, tüzes táncra perdültek, mintha apró boszorkányok lettek volna.

Szenteste napján majdnem elkésett a reggeli szolgálatból. Csak kutya-futtából mosakodott, reggelizni már nem volt ideje, szinte futva tette meg az utat a kórházig, szerencsére éjszaka nem esett a hó, így még idejében ugrott be a bejárati csapóajtón.

- Jó reggelt, Sanyi bácsi! - köszönt vidáman az idős portásra.

Az öreg, aki mindig viccelődött, vele meg különösen szeretett tréfálkozni, mogorván, szomorúan nézett maga elé. Nem válaszolt, csak tett-vett az asztalán, turkált az odahajigált haszontalan iratok között, újságpapírba csomagolta reggelijének maradványát, behajította a szemetes kosárba, csak azután nézett rá szomorúan, s mintha rászáradt könnyek nyomait látta volna az arcán.

- Mi baj van, Sanyi bácsi? Tán nem hagyták az éjszaka aludni?

- Maga nem is hallotta, Erzsike?

- Mit kellett volna hallanom?

Az öreg hallgatott, szinte kétségbeesetten nézett a lányra. Nehezen tört föl belőle a rekedtes szó. - Hát..., hogy Szatmári doktor urat elvitték az éjszaka az ügyeletből.

- Kit? Kit vittek el az éjszaka? Kik? És hová?

- Mondom, az orvos urat, a maga vőlegényét! Az ávosok vitték el!

Nem hitte el, csak nézett az öregre, aki összezavarodva, szavakat keresve dadogta el, amit mondani akart.

- Bejöttek ketten, két pufajkás. Én éppen szundikáltam. Gorombán rázták a vállam, és azt kérdezték, hol van az orvos úr. Mondtam, a műtőben vakbelet operál. Azután rám kiabáltak, az hol van? Oda úgy sem mehetnek be, figyelmeztettem őket. Maga nem parancsol nekünk, oda megyünk, ahová akarunk! Így, de gorombán ám! Jó negyedóra múlva kísérték az orvos urat lefelé a lépcsőn. Még hallottam, hogy mondja, de elvtársak, ügyeletesek vagyunk, orvos nélkül marad a sebészet, ki fogja ellátni a sérülteket és a sürgős eseteket? Majd a főnöke bejön! Torkolta le hangosan a kisebbik, bajuszos volt, olyan tagbaszakadt. Azután kivezették és betuszkolták a Pobedába, amivel jöttek, és elhajtottak. Tudom, hogy holnap lett volna az esküvőjük. Jaj, mit is mondjak! Szegény orvos úr... Hogy szakadjon rájuk az ég!

Ájulás kerülgette, meg kellett fogózkodni a lépcsőkorlátban. Kissé szédelegve, zsibbadt lábakkal elindult fölfelé. Még hallotta messziről az öreg portás hangját:

- Rosszul van nővérke? - Csak hátraintett a fejével és anélkül, hogy hátrafordult volna, reszkető térdekkel továbbment a nővérszoba felé.

Mi történhetett? Meghitt beszélgetéseikből előderengett Tibor egyik ötvenhatos története egy szovjet katonáról. A pécsi sebészeti klinikán, úgy október vége felé, ügyeletben, hajnalban hozták be a szerencsétlent. Valahol a külvárosban találtak rá. Mikor a mentők megérkeztek vele, már teljesen kivérzett állapotban volt, mellkasi lövés következtében. Nem élt már. Mikor a mentősöket kérdőre vonta, hogy miért nem a törvényszéki bonctanra vitték, ha már egyáltalán vállalták a szállítást - ami számukra tilos -, azt válaszolták, hogy rendőr is volt ott és nem merték a katonát ott hagyni. Ez teljesen meg lehetett érteni abban a zavaros időben. Még akkor decemberben a rendőrség zaklatta néhányszor, nyilván a szovjet városparancsnokság utasítására, avval a váddal, hogy nem próbálkozott életmentő beavatkozással, de fölhagytak vele, mert a boncolás egyértelműen bizonyította, hogy a halál már órákkal a beszállítás előtt beállt. Ezután békén hagyták, az ügyet lezárták. Talán ez volna az elhurcolás oka?... Másról ő sem tudott. Nem hallgatott el előle semmit, mindig őszinte volt, kitárulkozó. Istenem - próbálta végiggondolni rövid boldogságukat -, mi vár rá?... És rám?...

Átöltözés közben sírni kezdett, bement a fürdőszobába, szerencsére egyedül volt. Becsukta az ajtót és fullasztó zokogás vett erőt rajta. A tükörbe nézett. Hamvas, fiatal arca meggyűrődve tekintett vissza rá. Most szerepelnem kell, ne lássák rajtam, hogy az életem értelme pusztulófélben van! Miért? Kiért? Nem én tehetek róla!

Szóval én szívesen ápoltam az öreg Kapás elvtársat. Nem panaszkodhattam rá, kedves volt, türelmes, apró ajándékokat is adott. Igyekeztem én is elviselhetővé, emberivé tenni a hátralévő napjait, hiszen azt már a főorvos úr is megmondta, a hozzátartozói nem viszik haza meghalni, van annyi protekciója, hogy itt ápoljuk rövid élete végéig. Sajnáltam is szegényt, de ennek a sajnálatnak, emberi részvétnek egyszerre csak vége lett, megszakadt. Jól emlékszem arra a napra, december 24-re. Ezt a dátumot sohasem felejttem el. Délelőttös voltam, reggel hatkor léptem szolgálatba. Az éjszakás nővér szólta, hogy az „öreg elvtársat” kihagyta a mosdatásból, mert az olyan kényes, hogy az csak veled szereti mosdatni magát. Meg a jó anyukáját... Nekiálltam az öreget tisztába tenni, már nehezebben ment, mert ereje fogyott, de szellemileg még tiszta volt. Ahogy föléje hajoltam, nem vettem észre, hogy nyitva maradt a blúzom nyaka és a kis láncon függő fészületem kicsúszott a rejtkehelyéből, éppen a beteg arca előtt

himbálózva. Mindig vigyáztam rá, hogy ne lássák, mert nem akartam provokálni senkit, de édesanyám ajándékától meg nem váltam volna a viláért sem. Az öreg először nem szólt semmit, egyszer csak hirtelen rám rivallt, ahogy csak a gyöngé erejéből tellett, de ziháló ordítása még a csukott ajtón át is kihallatszott a folyosóra, mint ahogy utólag mondták.

- Nővérke, nem szégyelli magát, ilyen vacakot visel a nyakában, szocialista dolgozó léte! - Azután, hogy jobban lásson, kezével a láncot megfogta, közelebb emelte a szeméhez., s így folytatta, halkabban, kissé fuldokolva: - Méghozzá nem is egyszerű kereszt, hanem feszület, az Isten fia, mondják a megátalkodott babonások. De, hogy maga is közéjük tartozik, azt nem gondoltam volna!

Lassan teljesen kifulladt, arca szürkés-lilára színeződött, majd néhány kapkodó lélegzetvétel után alig hallhatóan suttozta: - Ha magát eddig senki nem tanította, majd én! Jegyezze meg, csak természet van, azt a tudomány bizonyítja, se Isten, se fia! Érti!? - és jobban megmarkolta a láncomat, amely a szorítástól elszakadt és a kezében maradt.

Iszonyatos keserűség öntött el, hogy még a hitemtől is el akarnak szakítani, olyan vak düh szállt belém, amelyet addig sohasem éreztem, és olyat válaszoltam neki, amit nagyon megbántam és azóta is bánok.

Erzsike elhallgatott. A társaság várakozó tekintettel nézett rá. Kis idő múlva valaki hangosan fölkiáltott: - Mit mondtál?

Azt mondtam.... Azt mondtam arra, se Isten, se fia: - Nyugodjon meg, Kapás bácsi, pár napon belül biztosan meg fogja tudni, hogy van-e Isten vagy nincs.

Riadtan rám nézett, majd némán visszaadta a láncot, amelyet még ma is hordok. Az öreg másnap hajnalban meghalt.

Életem legszomorúbb karácsonya volt.

Az öt verés

Az első

A csólyospálosi homokvidék egyik tanyájában születtem, én voltam az ötödik gyerek. Bábára nem tellett, s így apám és a legidősebb nővérem segédkezett a világrajövelelemnél. A köldökzsinórt is ők kötötték le és vágták el. Megöltem az anyámat. A szülés után annyira vérzett, hogy behalt. Apám őrjöngött, ráborult a kihülő asszonyára és zokogva kiáltotta:

- Terikém, itt hagytál, mi lesz velem? Ez a fattyú ölt meg!

Kikapott a nővérem kezéből, aki éppen mosdatott, és a sarokba vágott. Egy kupac szalmára estem. A testvérem sikoltzott, én ordítottam. A kétségbeesett kiáltásra a szomszédasszony berohant.

- Mit csinál maga, János! - szorította meg apám vállát.

- Hát nem látja, hogy meghalt a feleségem?

- Azért a gyereket nem kell megölni, nézze milyen eleven.

Becsavart egy lepedőbe és magához ölelt.

- János - szólt az apámhoz -, én úgyis szoptatok, bőven van tejem, elviszem magammal ezt a csöppséget, aztán, ha maga megnyugszik, majd visszafogadhatja.

Születésem történetét a nővérem mesélte el, amikor már fogott az agyam. Akkor már apám is megbékélt velem, sőt úgy éreztem, hogy szeret is, mert néha megsimogatta a fejem, és egyszer nyalókacukrot hozott a kiskunmajsai vásárból. Nem vett ő ott semmit, csak egy nagygazdának segített. Választási malacokat és birkákat vittek eladni.

Óvodába nem jártam, nem is tudom, hol volt a legközelebbi. Csak szaladgáltam a homokban. Ötéves koromban már rám bízta a tojás összeszedését. Mivel a tyúkok szanaszét tojtak, figyelmem kellett a kotkodácsolást, a hang után általában meg is találtam őket. Olykor az is előfordult, hogy eltűnt egy-két tyúkunk - amit a rókák rovására írtunk -, azután egyszer csak kiscsirkékkel állított haza.

A tanyánk kicsi volt, vert falú, meszelt, nádtetővel. Alig fértünk el benne, mert csak két helyiségből állt, egy pitvarból és egy belső szobaféléből. Földes volt mind a kettő. Istállónk sem volt, csak egy ócska tyúktól árválkodott a ház végében. Disznóhizlalásra nem is gondolhattunk, mert az az öt hold sívó homok, amelyet apám örökölt, éppen hogy kiadta az évi rozskenyerünket.

Beírtak a tőlünk négy kilométerre lévő iskolába. Kisebb koromban egyórai járást jelentett, vissza ugyanannyit. Nagy tisztesség ért azon az őszön, apám rám bízta a pulykákat.

- Terelgesd őket, fiam, leginkább a tarlókra, mert ott nem csinálnak kárt, bogarásznak és megeszik az elhullott kalászokat.

Elgondolkodtam. - Apám, hiszen a pulykák virradatkor megindulnak, meg sem lehet őket állítani, nekem pedig iskolába kell mennem.

- Majd télen, fiam, amikor eladtuk őket a piacon.

Szerencsére november 19-én, Erzsébetkor, leesett az első hó. A pulykákat eladtuk, csak a magnak valókat tartottuk meg. Járhattam az iskolába. A tanító úr leszidott, de nem szigorúan.

- Hol voltál eddig, Jani?

- A pulykákat őriztem, tanító úr - feleltem szipogva -, muszáj volt, mert... mert kellett a pénz, szegények vagyunk.

- Jó, tudom, fiam, de igyekezzél bepótolni a lemaradásodat. Várj csak! Tudsz-e valamit mesélni az osztálytársaidnak?

- A pulykákról?

- Azokról is.

- Tudok.

- Akkor halljuk.

Megköszörültem a torkomat, ami igen összeszorult, mert mindenki rám nézett.

- Hát... hát, a pulyka nagyon szelíd állat.

- Baromfi - javított ki a tanító úr.

- Baromfi, igen. Talán több esze van, mint a tyúknak.

- Hogy gondold, fiam? - kérdezte a tanító úr.

- Úgy, hogy ha valami különlegeset látnak, akkor elkezdenek prűttyögni.

- Prüttyögni? Ezt a szót még nem hallottam.

- Persze, mert az emberek nem prüttyögnek, csak a pulykák.

Óriási nevetés tört ki. Leültem, pityeregtem.

- Állj csak föl, Jani - szólt rám a tanítóm -, folytasd! Mikor prüttyögnek a pulykák?

Fölálltam, megtöröltem a szemem. - Egyszer egy sündisznót álltak körül, s az nem tudott elmenekülni, de volt, amikor a nyúlak sem sikerült kiugrani közülük, úgy ám!

- Jól van, fiam, ülj le és tanuld az ábécét!

Megtanultam írni, olvasni, acatolni, kapálni - ahogy emberesedtem - ekével bálni, kaszálni, asztagot rakni, a szomszéd nagygazdánál, Bíró úrnál a lovakkal bálni. Tizennyolc évem felé jártam, amikor feles kukoricát béreltünk. A tejtestvérem húga is segített kapálni. Meleg volt, csak egy gyolcspendelyt viselt. Aranyos kék szemével mindig mosolygott, és olyan formás alakja volt, hogy még az álmaimat is megzavarta.

- Itt a behívód, fiam, most hozta a postás - nyomta a kezembe apám a hivatalos papírt. Dátum: 1916. május 22.

Apámat nem vitték el katonának, mert sántított a bal lábára. Azt mondta, hogy csontszúja volt. Később tudtam meg, hogy tébécé okozta. Soknak volt a homokvidéken ilyen betegsége. Többen bele is haltak.

Forgattam, nézegettem a papírt. Julis jutott az eszembe, a pendelyes, mosolygó.

- Tudom, fiam, mi jár az eszedben. Julis, ugye?

- Ó...

- Mielőtt elmennél, elvehetnéd.

- Én?!

- Hát ki, te málészájú! Öltözz föl az ünnepi ruhádba, vedd föl a csizmádat, jól suvickold ki, és megyünk lánykérőbe!

- Ilyen egyszerű ez?

- Ugyan, én a szüreti bálban megfogtam anyád kezét, és annyit mondtam neki, Terike, én a maga kezét soha nem engedem el.

Szívesen fogadtak, a tejet adó dadám szeretett engem. Mivel váratlanul érkeztünk, azt se tudta, mivel kínáljon meg bennünket.

- Egy kis bor van itthon. De Jani, miért nem szóltak, hogy jönnek?

- Nincs időnk, a fiamat behívták katonának!

- Mi járatban vannak?

- Julis hol van?

- Vízért ment a kútra, mindjárt jön.

- Jó, nem kertelek, a lánya kezét kérjük.

- Jaj, istenem! Hogy mondta?

- A fiam feleségül akarja venni.

- Julist? Hiszen csak tizenhat éves!
- Anyányi már - apám felém fordult -, szólj már valamit te is!
- Amit mondani akarok, azt először Julisnak mondom.

A cipekedéstől pirosan toppant a szobába. Lerakta a két kannát, sóhajtott.

- Jaj, de nehéz volt. Isten hozta magukat. - Csillogó szemmel rám nézett. - Hát te, Jani? Búcsúba készülsz, vagy lakodalomba?

- Lakodalomba szeretnék, a sajátoméba. De még nincs menyasszony.

- Óh, azt találsz a faluban.

- Az messze van, és különben is közelebb keresem.

- Hol?

- Itt, ebben a házban.

Zavartan szétnézett.

- Kit?...

- Most itt csak egy lány van, te.

- Én? Engem?

- Téged...

Az anyjához rohant, és mint egy kisgyermek az ölébe ugrott, megölelte, csókolgatta az arcát.

- Édesanyám, hallotta, mit mondott Jani?

- Hallottam, kislányom, most rajtad a sor.

- Rajtam?

- Igen.

Julis fölállt, a kötője alá tette a kezét, lehajtotta a fejét, felém fordult és nagyon halkán mondta:

- Jani, ha úgy akarsz... Istenem...

Visszarohant az anyjához és sírva a vállára borult.

Bevonultam. Tauglich, mondta az orvos, alkalmas. Megkérdezték, mi a foglalkozásom. Hát... paraszt vagyok, béres. Értek-e a lovakhoz, faggattak tovább. Szeretem őket, kár, hogy nem tudnak beszélni, csak a szemükkel. A sorozó tiszt bölintott és írt valamit.

A szegedi huszárlaktanyába kerültem. A kiképzés jó része lovaglásból állt. Persze időnként futottunk, feküdtünk, lőttünk. Volt egy mérges kiképző őrmesterünk, mondták is néhányan a bajtársaim közül, hogy ha vele együtt kerülünk ki a frontra, akkor hátulról kapja a golyót. Az volt a szokása, hogy gyakorlás közben egy hosszú ostorral a ló hátsó lába közé csapott, erre az feldobta a farát, nagyot rúgott, és aki rosszul ült a nyeregben, az leesett. Volt velünk egy szabó, csoda, hogy nem törte ki a nyakát. Mindig bukfencelt, valahányszor levetette a ló. Szerencsére a lovardában vastag volt a fűrészpör. Én sohasem estem le a lóról.

A hathetes kiképzés után szabadságot kértem.

- Miért kér szabadságot, Korsós? Ilyen háborús körülmények között csak nagy családi eseményre adhatunk, mint haláleset vagy esküvő - kérdezte a parancsnokunk, a százados.

- Alázatosan jelentem, most lenne az esküvőm.

- Az más. Kap egy hetet, de utána a tüzérrel megyünk a frontra. Elégedettek magával, azért is engedem el. Azt mondják, jól lovagol. Az egyik ágyú első lovasa lesz.

Akkor én kaphatom először a golyót, gondoltam. De nagyon boldog voltam. Ahogy hazahoztam, átszaladtam a szomszédokhoz, Julisomért. Nyakamba ugrott, az anyja csóválta is a fejét. - Majd az esküvő után, gyerekek - szólt ránk.

Fogatunk nem volt. Apám átment Bíró úrhoz és csöndes szerénységgel megkérdezte, elvállalná-e a násznagyságot, mert ha igen, akkor a fiatalok eljönnének felkérni gazduramat. Nagyon rendes volt, azt mondta, mivel tisztességgel dolgoztunk nála, nászajándéknak ad egy szép, kövér birkát és kifizeti a lakodalmas sátor bérleti díját. A homokfutójával mehettünk Majsára a templomba.

Jó lakodalom volt, a paprikással is kitett magáért a szakács. Igaz, hogy az én gyomrom összeszorult, alig tudtam enni. Julisom kivirult szépsége volt az örömöm. A kezem el nem engedte volna. A menyasszonytánc után otthagytuk a vendégeket. Az egyetlen szobánkban feküdtünk le. Megöleltem Julisomat, le akartam húzni róla a pendelyét.

- Jaj, Janikám! - mondta halk sikollyal -, mindenem a tiéd, de az ingemet hagyjad!

- Közlegény, lóóó-ra! - hangzott a parancs, és elindultunk az orosz frontra. Nem tudom, merre jártunk napokon keresztül, az a tiszték dolga volt. Az egyik hajnalban riadóra ébredtünk. Parancsra beállítottuk az ágyúkat, a célzó főtüzér bemérte a távolságot, de mielőtt tűzparancsot adott volna, hátunk mögül fergeteges hurrá kiáltással rohant felénk egy városnyi orosz, föltűzött szuronnal. Bekerítették az ütegünket. Nem bántottak senkit, egy kupacba összehajigáltuk a karabélyainkat és utána megkezdődött a végtelen vándorlás. Valahol vonatra tettek bennünket, marhavagonokba. Napokig utaztunk. Adtak teát, kenyeret és egy kevés cukrot. Még szerencse, hogy nem kellett dolgozni, mert akkor hamarosan elkészöntünk volna a naptól, a holdtól és a csillagos égtől. Egy barakk-táborban köröttünk ki. Nagyon hideg volt.

- Biztosan Szibériában vagyunk - mondtam a bajtársaimnak.

- Lehet - dünnyögte valamelyik.

Fát irtottunk. Kegyetlen idő kínozta bennünket. Sokszor alig láttunk a szempillánkra rárakodott zúzmarától. Karácsony körül jártunk. Munkába menet az éhség állandó útitársunk volt. Hát hogyan, csalánleves és kenyér, nap, mint nap. December 23-án reggel még sötétben ballagtunk ki az erdőbe. Az örök is törölgették a szemüket, álmosak voltak ők is. Mi összekapaszkodva mentünk, menetközben föl váltva aludtunk is.

- Hé, Jani! - lökött meg az egyik társam. - Nézd csak, ott! A bokor alatt fekszik egy disznó! Úgy nézem, olyan süldőforma, lehet vagy negyven-ötven kiló.

Álmosan kinyitottam a szemem: - Az döglött.

- Biztosan megfagyott, de attól még jó lehet ebben a hidegben.

- Mit akarsz?

- Disznótort. Levágjuk, megfőzzük és megesszük.

- Dögöt együnk?

- Csak megfagyott. Különben is, éhes vagy, nem?

- Az, mindig éhes vagyok.

- Majd este, ha az örök lefekszenek, kijövünk érte.

Nagy volt az izgalom a barakkunkban. Egy nagy kondérban forralták a vizet, fánk volt bőven, így a kis kályhánk oldala tűzpirosra melegedett. A társammal ketten kiszöktünk a táborból. Megtaláltuk a jószágot.

- Várj - mondtam neki, előbb leszúrjuk.

- Bolond vagy te, Jani, hát ez nem él.

- Figyelj ide, itt van a bicskám, megszúrom a torkát. Loptom egy kis piros festéket a raktárból, azzal bekenjük a nyakát, kész a disznóvágás.

Baltával vágtuk szét az agyonfagyott süldőt, miután megkopasztottuk. Szétdaraboltuk és sós vízben megfőztük. Végre jóllaktunk. Jó karácsonyunk volt, még énekeltünk is. Én a részből egy kis darab oldalast reggelre félretettem.

Jó korán volt, amikor az örök berúgták a barakk ajtaját. Voltak vagy öten, korbáccsal a kézben. Én éppen egy bordacsontot szopogattam.

- Disznók! Elloptátok a szomszéd gazda süldőjét - ordított ránk a parancsnok. - Panaszt tett nálunk!

Megálltam a csont szopogatásával. Észrevették. Odarohantak hozzám, fölrángattak a vackomról. Bevittek az őrszobára, lerángatták rólam a ruhát és addig korbácsoltak, amíg bele nem fáradtak. Napokig feküdtem, de túléltem. Ez volt az első verés az életemben, de megérte, mert végre jóllakhattam.

A második

Kitört a forradalom. Nekem elegendő volt a háborúból, így nem álltam be a Vörös Hadseregbe. Akkor már tudtam, hogy Vladivosztok nincs messze, csupán néhány száz kilométer. Gyalog nekivágtam némi élelemmel az iszákomban, de néhány nap után föladtam. Elestem a hóban, és úgy éreztem, hogy lebegek, s földöntúli boldogság fogott el. Homályos szemekkel láttam a tanyánkat, Julisomat, ahogy szégyenlősen eltakarja ingével a combját, s azután sötét lett.

Valaki rázott. Szürkén láttam, mint akinek hályog van a szemén. Kis láng pislogott nem messze tőlem, és egy alacsony, prémes kabátba öltözött ember sertepertélt a kályha körül. Megrakta a tüzet, rám nézett, mongol vágású szeme úgyis alig látszott, de ahogy elmosolyodott, eltűnt a szemhéja mögött. Odalépett hozzám, és megint megrázott.

- Fölébredtél, katona? - kérdezte oroszul. Akkor már úgy-ahogy tudtam a nyelvet. - Összefagyva találtam rád innen a kunyhómtól néhány száz méterre, mivel még lélegeztél, behoztalak ide. Igyál kis meleg tejet, most fejtem meg a kecskémet. Friss! Várj, látom, hogy reszket a kezed, majd én tartom a csuprot.

Ittam, lassan a belsőm is átmelegedett. Visszazuhantam a medvebőrrel leterített fapriccsre.

- Te?... - nyögtem a vendéglátó gazdámra nézve.

- Iván vagyok. Igaz, hogy kisgyerekkoromban másként hívtak, de azt a mongol nevet nem tudják az oroszok kimondani, így ragadt rám ez.

- Magyarul én is Iván vagyok, azaz János - összenevettünk. - De mondd, miért vergődtél velem? Nem is volt olyan könnyű idecipelni.

Iván nagyot sóhajtott, azután megint eltűnt a szeme, és nevető szájából előcsillantak fehér fogai.

- Allah azt mondta, hogy a bajba jutott embertársainkon segíteni kell.

- Te mohamedán vagy?

- Az.

- Tudod, a törökök százötven évig gyilkoltak bennünket Allah nevében. Így tanultam az iskolában.

- Én nem ismerem a törököket, de akkor azok nem voltak igazi hívők, mert a Koránban olvashatjuk, ne öld meg az ember testét és lelkét.

- Tiszta ember vagy te, Iván.

- A természet és a levegő tisztává tett.

- Egyedül élsz itt, az Isten háta mögött?

Iván lehajtotta a fejét, úgy láttam, hogy könnyezik. Öklével megtörölte a szemét.

- Ez a sorsom, beletörődtem.

- Családod?

- A feleségem és három gyerekem a tizenegyes kolerajárvány idején meghalt. Akkor én éppen odavoltam vadászni. Rókára. Mire hazaértem, már el is temették őket. Azóta itt élek ebben a kis házban. Vadászom, halászom. Évenként kétszer elviszem a prémeket eladni a szomszédos faluba, ami harmincversztnyire van innen, és ott megveszem, ami nekem kell.

Lassan fölerősödtem. Iván úgy bánt velem, mint a gyerekével. Biztatott, hogy egyek. Minden nap friss vadhúsból készített finom, általam addig nem ismert ételeket. Ahogy fölerősödtem én is elmentem vele vadászni. Iszonyatos energiával tudta követni a vad nyomát, hegyre föl, hegyről le. Sokszor kifulladtam mellette. Egészségem visszatérével egyre inkább foglalkoztatott a továbbjutás, a hazatérés gondolata.

- Iván - szóltam hozzá egy nap -, szeretnék hazamenni.

- Ellehetsz itt is, ameddig akarsz.

- Nekem családom van.

- Átmenni egész Oroszországon? Az nehéz lesz. Pénzed sincs, ugyan valamennyit tudnék adni neked, de gyalog sohasem érnél a magyar határig. A vonatok meg hol közlekednek, hol nem, mert a pályákat sok helyen fölrobbantották, mikor a vörösök, mikor a fehérek. A faluban mondták.

- Én mindenképpen haza akarok menni.

- Várj csak! Eszembe jutott valami... Idefigyelj!

Leemelte a fejéről a szőrmebéléses sapkát, belevakart az erősen ősülő hajába. Ez nagy dolog volt, mert még alvás közben sem vette le a *slapenkát*.

- János, ha ilyen erős a szándékom, azt javasolom, hogy menj el Vladivosztokba, az innen nincs messze, ötszáz-hatszáz versztnyire.

- Hogyan tudok ilyen hidegben ennyit gyalogolni?

- Hogyan tudnál nyugat felé négy-ötzetret, vagy mit tudom én mennyit? A faluba elgyalogolunk, kell hozzá két nap. De ott megy a vonat, van állomás is. Ne rázd a fejed, mondtam már, hogy adok egy kis pénzt.

- Hogyan tudom én azt neked visszaadni?

- Majd Allah visszaadja.

- És mit csináljak én Vladivosztokban?

- Fölkéredzkedsz egy olyan hajóra, amelyik India felé megy.

- De az nagyon sokba kerül.

- Nem luxushajóról van szó. Valami teherhajó is megteszi. Fűtőket mindig keresnek, hallottam. Igaz, hogy betyár nehéz munka, de teljes ellátást kapsz és némi fizetést is. Ha meggondoltad, holnap indulhatunk.

- Az éjszakát hol töltjük, a havon?

- Neeem... Útközben van egy kis kalyibám, ott szoktam megpihenni.

Másnap el is indultunk. Én Ivánt követtem, a lába nyomába léptem. Nagyobbára erdős vidéken haladtunk. Hideg volt, szerencsére egy prémkabát, amit Ivántól kaptam, megvédett a fagytól. Egy nagy síkságra értünk, a szél erősödött.

- Siessünk! - szólt hátra Iván. - Ha nem érjük el a kalyibát, itt fagyunk meg. Én már ismerem ezt a szelet.

Ziháló tüdővel zuhantunk be a kis kunyhóba, épp időben. A szél iszonyúan süvített. Iván begyújtott egy ócska rozsdás kályhába, hóból teát főzött, füstölt vadhúst ettünk. Lassan átmelegedtünk és szinte eszméletlen mély álomba merültünk. Víz rotyogására ébredtem. Iván nem volt sehol. Kis idő múlva betoppant, vállán puskával, egyik kezében lőtt fácán lógott.

- De korán keltél.

- Nemsokára indulnunk kell, de ehhez erő is szükséges, gyorsan elkészítem a reggelit.

- Hogyan? Először meg kellene kopasztani a madarat.

- Ugyan! Figyelj ide!

Iván körülvágta a madár nyakánál a bőrét, végighasította a hátát, és pillanatok alatt megnyúzta, mint egy birkát. Kibelezte és mutatta nekem a gyönyörű friss húst.

- János, ezt most gyorsan megsütjük nyárson a parázs fölött, és tele hassal bírjuk majd az iramot.

Bírtuk is, de nehezen. Szerencsére a szél elállt és nagyon örültem, amikor megláttam az egyik faluszéli ház kacskaringós füstjét. Bementünk az állomás várótermébe. Váróterem?... Istenem, egy koszos, vacak kis helyiség volt, tele toporgó utassal. A meleget a leheletünk adta.

- Időben érkeztünk, nemsokára itt lesz a vonat. A jegyet megveszem.

- Iván - kiáltottam utána -, nekem nincs pénzem!

Csak legyintett. Amikor visszajött, a kezembe nyomta a jegyet. Valami köszönésfélét akartam mondani neki, de elnémított avval, hogy a mutatóját a szájára tette.

- Ha Vladivosztokba érsz, menj el a kikötőbe, majd megmutatják neked, hogy merre van. Ott találsz kocsmát bőven, akármelyikbe bemész, találsz neked való embert. Néhány vodkát fizetsz neki, és megmondja, hogy melyik hajó hová megy, és hol keresnek matrózt vagy fűtőt. Itt van ötven rubel, tedd el.

- Az nagyon sok pénz.

- Kopaszon nem mehetsz sehová, mondom, tedd el, itt van!

Nem is tudtam, mint mondjak. Ennyi önzetlen jóságot még életemben nem tapasztaltam. Talán a természetben élők tulajdonsága? Megérkezett a vonat.

- Ugorj föl! - kiáltott rám Iván. - Siess, hogy kapj helyet!

- Köszönöm... - dadogtam kicsit könnyezve.

- Ne köszönj semmit!

Megöleltem.

- Várj, valamit elfelejtettem! - hunyorított a ferde szemével. - Ezt vidd magaddal - és a kezembe nyomott egy vadászkest, tokjával együtt -, szükséged lehet rá. Nekem van otthon még négy, ez nem hiányzik.

Szuszogva indult el a vonat. Integettünk egymásnak.

- Allah óvjon - kiáltotta Iván.

- Isten áldjon a jóságodért - suttogtam magamban, mert már úgysem hallotta a vonat zajától. Hunyorító mandula szemeit, ritkás, őszülő szakállát, őt, Ivánt, sohasem felejttem el.

Vladivosztok, kikötő, számtalan hajó! Forgott velem a világ. Kocsma kocsma hátán. Beléptem az egyikbe, éppen verekedtek; egy szék már röpült is felém. A karommal védtem magam és gyorsan elillantam. Békésebb helyet kerestem. Ott meg alig láttam a nagy füsttől. Egy magányos, széles vállú, erős férfi mellé ültem, akit dokkmunkásnak néztem. Sört kortyolgattott.

- Nem akarsz egy pohár vodkát? - kérdeztem tőle.

- Nem látod, hogy van italom? - felelt kissé gorombán.

- Jó, jó, csak nagyon egyedül vagyok.

- Aha... Mit keresel itt?

- Majd elmondom, ha ittunk.

Szóltam a pincérnek, hogy hozzon két vodkát. Elébünk dobta, és mindjárt kérte a pénzt. Ittunk egy kortyot, azután jó ideig hallgattunk.

- Ki vele! Még nem láttalak itt sosem. Honnan jöttél, hová mész?

- Fogolytáborból jövök és szeretnék hazamenni. Magyar vagyok.

- Magyar? Az meg miféle népség, Hol van az országotok?

- Messzire. Budapest a fővárosa.

Rázta a fejét.

- Bécs! Ausztria! Ausztria mellett!

- Disznók, ti támadtatok meg minket!

- Nem rajtam múlt, én egyszerű parasztember vagyok!

- Paraszt?...

- Az.

Forgatta a kezében a poharát, fölemelte, egyik szemét becsukta, közelről megnézte, bele-szagolt.

- Jó vodka, Ukrajnából való.
- Igyál még! Segítenél nekem?
- Miben? Sötét ügyekbe nem keveredek bele!
- Nem arról van szó! Egy hajóra szeretnék fölkerülni, amelyik nyugatra megy.
- Miért nem mész vonattal?
- Nem akarok a fölfordulásba belekerülni, érted?!
- Jól van, ne kiabálj. Megiszom még ezt a kis vodkát, és majd meglátjuk.

Lassú léptekkel ment előre. - Gyere utánam - intett.

A kikötőben megálltunk egy kínai teherhajó előtt.

- Ismerem a fedélzetmestert, tud oroszul, azt hiszem Indiába tartanak. Rizst és teát visznek magukkal. Fűtőt mindig keresnek, mert az kegyetlen munka. Negyven fokos hőségben lapátolni a szenet, napi tizenkét órán keresztül! Utána ugyanannyit alhatsz.
- Nem bánom, haza akarok menni.
- Jó, megbeszélem.

Így kerültem fűtőként a kínai hajóra. Dolgoztam, mint egy állat, de bírtam, mert enni adtak és a paraszti erőm, szívósságom visszatért. A tengert szinte nem is láttam. Tizenkét óra a kazán mellett, a másik fél napot a függőágyban töltöttem. Az egyik pihenőm alkalmával ébresztgetett valaki. Annyira fáradt voltam, hogy talán, ha a hajó süllyedt volna, akkor sem keltem volna föl.

- Mi az, mit akarsz - riadtam föl.
- Pszt! - csitított a fedélzetmester. Elkezdte a nadrágom húzgálni, ráncigálni lefelé. Ez buzi, gondoltam. Nagyon erőszakos volt.
- Az biztos, hogy engem nem b... meg! - kiáltottam. Elővettem Ivántól kapott késemet és a torkának szegeztem. - Tűnj el, te rohadt disznó! Ha még egyszer visszajössz, még azt a szaros farkad is levágom!

Életemnek ezt a pár hónapját jobb, ha elfelejtem. Börtön volt, kemény börtön, de haladtunk hazafelé. Indiából köhécselő vonattal, tevén, lovon, öszvéren, majd gyalog végre elértem a Kárpátokig. Azután idegen katonák lökdösődtek velem. A nyelvüket nem értettem. Mit keresnek ezek itt Erdélyben? Románia, Románia, mondták egy hivatalos helyiségben. Végre elengedtek, valósággal kilöktek. Fölkapaszkodtam egy tehervonatra. Egy jó szándékú magyar vonatkísérő mondta, hogy Békéscsaba felé megy a szerelvény. Megkínált cujkával. Jó erős, bűdös pálinka volt. A tarisznyája tartalmát is megosztotta velem: szalonna, kenyér, hagyma. Fölséges volt. Amíg vacsoráztunk, elmondta, hogy Erdélyben a románok az urak, így döntöttek a bennünket legyőző hatalmak.

Haza! Haza! Nekem ez volt a legfontosabb.

Halasról még hosszú volt az út. Fölkérdzkedtem egy szekérre, idősebb ember hajtotta a lovakat. Tököt szállított. Elhelyezkedtem a szekér tetején. Reggel felé volt, amikor fölültem, s már sötétedett mire a falumba értünk. Megköszöntem a fuvarat az öregnek, aki az úton alig szólt hozzám. - Mivel tartozom, bátyám?

- Mivel, mivel?... Örüljön, ha a tök nem törte föl a seggét. Különben, a ruhájáról nézve, maga hadifogoly volt, ugye?

- Az. Oroszországban.

- Akkor orosz pénzzel mit csinálnék? Isten áldja - mondta és megbillentette a kalapját, azután tovább hajtott.

- Köszönöm! - kiáltottam utána. Nem fordult vissza, csak az ostorát emelte föl.

Kis motyómat a nyakamba vettem és ballagtam hazafelé. A szívem dörömbölt, előtött a verejték, amikor a homokföldeket megláttam. Itthon vagyok!... Istenem, Julisom vársz-e? Négy kilométer innen a tanya, csak hazaérek egy órán belül? Ismerős kutyaugatást hallottam, arra százfelől csaholó választ. Ez a Virgonc hangja, Virgonc az én kutyám. Kinyitottam az udvar rossz kerítésajtáját, a nagyszőrű, bozontos viczorogva rohant felém, idegent sejtve.

- Virgonc - szóltam neki -, gyere ide, én vagyok, a gazdád.

Sandán lelassult, az ugatást abbahagyta, lassan hozzám oldalgott, megszagolta a lábam. Megsimogattam a fejét. Erre elkezdett körbe-körbe rohangászni, hempergett, vakkantásaiból az öröm hangja érződött. Tudtam, hogy ez nekem szól. Kölyök korában is így ugatott, szinte *beszélt*, amikor játszottam vele.

Kinyílt a tanya ajtaja. Apám alakja jelent meg a gyér lámpafényben.

- Kusti! - szólt a kutyára. - Ki az?

- Én vagyok, édesapám! Jani.

- Jani?! Fiam! Julis! - kiabált be a házba. - Gyere, itt az urad!

Sikoltást hallottam, rohant ki elém az asszonyom.

- Jani, Janikám! - zokogott a vállamon. - Élész?! Istenem, már azt hittem, meghaltál. Hadd simogassalak, tapogassalak végig. Te vagy az? Nagy ég! Ugye nincs semmi bajod? Kezed, lábad megvan?

- Meg, meg.

Én is sírtam. Beletúrtam szép, dús barna hajába. Fölkaptam a karomba és bevitettem a házba.

Apám a falnak dőlt, láttam, hogy a szemét törölgeti. Szégyenlősen a fejemre tette a kezét, mint gyerekkoromban és elcsukló hangon mondta: - Isten hozott, fiam, nagyon vártunk - és megint a fal felé fordult.

A feleségem megfogta a kezemet. - Gyere, mutatok neked valamit, valakit. Nézd, a te fiad, a mi fiunk, ő is János, kicsi János. Nemsokára három éves lesz.

Odamentem a mélyen alvó gyerekhez. Jól megnéztem, megcsókoltam a kis fejét. Fölriadt, s ijedt sírásra fakadt az idegen láttán. A feleségem fölkapta az ágyacskájából, magához ölelte.

- Ez az apád, az édesapád, hallod!

A fiam megnyugodott az anyja melegét érezve, abbahagyta a sírást, s az egyik hüvelykujját a szájába véve felém fordult.

- Én vagyok az apád, kisfiam - mondtam neki és kitártam felé a karom. - Apa! Mondjad, apa!

Nagy kerek szemekkel nézett rám. Kivette az ujját a szájából, felém nyújtotta a kis karjait és elmosolyodott. - Appa... Appa... - kiáltotta.

Ennél boldogabbnak sohasem éreztem magam, a fiam a nyakamban, Julisom meg könnyezve ölelt át mindkettőnket.

Apám is bejött hozzánk. - Fiam...

- Majd én, édesapám - szólt a feleségem -, majd én! Gyere, Janikám, melegítek vizet, amíg megmosakszol, készíték vacsorát. Rántottát, kis kolbásszal. Jó lesz?

- Hogy jó lesz-e? Három éve nem ettem ilyent.

Apám öntött egy-egy pohár bort, fölemelte a poharát, koccintottunk.

- Hát akkor, még egyszer... Isten hozott.

- Apám, hol vannak a testvéreim?

- Férjhez mentek, ki így, ki úgy. A legidősebb, Eszter, a leghamarább, igaz, ő volt a legszebb négyük közül. Ha meghallják a híradet, biztosan hazajönnek.

A konyhában forrt a víz. Julisom kiöntötte az egyetlen lavórba. - Gyere, Janikám, kész a mosdóvized. Szappan is van, nehezen szereztük.

- Fiam, mit akarsz ezzel a mocskos göncsel? - mutatott apám a levetett ruhámra.

- Apám, nem égetné el az udvaron, lehet, hogy tetű is van benne.

- Én is erre gondoltam, van itthon munkaruhád és ünneplőd is. Akkor kiviszem és alágyújtok.

Sokáig aludtunk. A kicsi Jani ott toporgott körülöttünk, fölmászott az ágyba az anyjához. Apám kissé kinyitotta az ajtót, s paraszti szégyenlősséggel beszólt. Röstelkedve kapkodtam magamra a kikészített tiszta inget, gatyát.

- Megyek, apám, megyek segíteni.

Reggeli után kimentünk az udvarra szétnézni. Az alig termő homokunk tele volt szőlővenyigével, a szél és az őzek ellen tüskés bozóttal körbeültetve.

- Amikor elmentél a háborúba, akkor határoztam el magam. Ha minden jól ment, úgy értem, az időjárás nem volt rossz hozzánk, akkor holdanként három mázsa rozsot arattunk. A szőlő meg a bor viszont jól kel a városi piacon. A kenyérnek valót pedig megkerestük aratórészből. A feleséged is segített. Én kaszáltam, ő volt a marokverő.

- De apám, ért maga a szőlőhöz?

- Hogyne értenék, a szomszéd nagygazdánál, Bíróéknál mindent kitanultam. Csak még hordókat és prést kell venni, arra talán kapok egy kis kölcsönt. De jó, hogy itt vagy, a családnak is, meg segítségem leszel, felépítünk egy kis pincét.

Kitavaszkodott. Kezdtük nyitni a szőlőt. Julisom is segített, de nehéz munkát nem engedtem neki, mert láttam, hogy fogja a derekát. A hasa is szépen domborodott.

Apám bicegő alakját pillantottam meg, a szomszéd nagygazdánál volt. Kicsit lihegett, amikor hozzánk ért.

- Mi baj van, apám?

- Forradalom!...

- Forradalom? Hol? Honnan tudja?

- Bíróéknak jár az újság, ott olvastam. Pesten a munkásság föllázadt, Kun Béla a vezetőjük.

- Ki ellen lázadtak föl?

- A gazdagok ellen.

- Nem értem, az iskolában azt tanították, hogy vannak gazdag emberek és szegények, de a szegények... Várjon csak... Most már tudom... A szegények haláluk után könnyebben jutnak a mennyországba, mint a gazdagok.

- Mennyország, mennyország? Ki tudja? Gyerekkorom óta szerettem volna igazán jóllakni. Talán, amikor csecsemő voltam, akkor ettem csak eleget, mert anyámnak volt bőven teje.

- Apám, dolgozzunk, és ne törődjünk a világgal. Nézze milyen szépen hajt a szőlő. Termést hozó rügei vannak. Öt hold... Ha jó termés lesz, még száz hektó borunk is lehet.

- Ne feledd, hogy ez a telepítés még csak harmadik éves!

Április elején nagy csaholásra ébredtem. Virgonc nem szokott így ugatni, valósággal hörgött. Talán valami róka, vaddisznó, menyét vagy görény tévedt az udvarunkba? Fölrántottam a nadrágom és mielőtt kimentem volna, megsimogattam riadt Julisomat. - Aludjál, kedves - mondtam neki, és újra megsimogattam az arcát, a hasát is, s boldogság érzés fogott el, mert az új jövevény rügött egy nagyot.

A vasvellám mindig kéznél volt, a pitvar belső falához támasztva, nem is betyárokra, rablókra számítva, hanem inkább tűzre. A zsarátnokot avval vertük szét.

Apám is fölocsúdott. - Miért ugat a kutya olyan veszetten?

- Maradjon, apám, majd én kinézek.

Az avított kerítéskaput fészegette négy ember. Szemügyre vettem őket. Kik lehetnek? Mit akarnak? Bőrkabát volt rajtuk, pisztoly az oldalukon, a derékszíjukra nyeles kézigránátok tűzve.

- Mit akarnak? - kérdeztem tőlük és jobban megszorítottam a vellám nyelét.

- Bort! - kiáltotta az egyik.

- Nincs borunk.

Kiemelték a sarkából a kerítéskaput, berontottak. Pisztolyt fogtak rám. - Hogy borod nincs? - szólt a másik, sűrű szemöldökű -, hát ez a nagy szőlőparcella mire való?

- Vitéz urak, nem is tudom, hogy szólítsam magukat, nézzék meg a szőlőnket, fiatal telepítés, csak most fordul termőre. Még a pincét is csak ezután akarjuk megépíteni.

- Hazudsz, te, ekkora szőlő és nincs borod? - kiáltotta a harmadik. - Vedd tudomásul, most mi parancsolunk, mi, Lenin fiúk! Forradalom van, a nép forradalma!

- Lenin urak, izé... hogy mondjam... Nem vagyok én gyerek, miért tegeznek engem?

- Fogd be a pofád! - kiáltotta a sűrű szemöldökű, mindjárt kiverjük belőled, hogy hol rejtegeted a bort.

- Maguk négyen vannak, egyedül kevés vagyok maguk ellen, de mondom, nincs borunk! - válaszoltam csöndesen.

Kikötöttek a kútkávéhoz és kancsukával ütöttek.

Ezt is kibírtam. Ez volt a második verés az életemben.

A harmadik

Elmentek. Julisom sírt, az apám reszketett. - Mit csináltak veled, fiam?

- Megverték, mert nem tudtam nekik bort adni.

- Miért nem mondtad, hogy nincs?

- Mondtam én, de nem hitték el.

- Nem értem... Ők a gazdagok ellen lázadtak föl. Mi mindig földhöz ragadt szegények voltunk, s útjukba vagyunk?

A Lenin urak elmentek, mi maradtunk, a szőlő szépen sarjadt, jó termést reméltünk. Fagy nem volt, az eső is akkor esett, amikor kellett és ragyogó napsütés csillogott a leveleken, a reggeli harmaton.

Julisom rosszul lett, fájásai voltak. Elmentem a nagygazdához, kértem egy fogatot tőle. Szívesen adott, de láttam, hogy valami fojtogatja a *gigáját*. - Jani, mi lesz velünk?

- Hogy érti, gazduram?

- Ezek a kommunisták elveszik a földemet? Az ükapám kezdte holdanként ragasztgatni. Amikor eltemették, pár nap múlva a sírjáról levitte a szél a homokot, úgyhogy a koporsója szabadon maradt. Akácfával meg cserjével mi kötöttük meg a homokot, egész életünkben dolgoztunk.

- Én ezt mind tudom, de azért mi is besegítettünk.

- Nem fizettem nektek rendesen?

- De, ahogy illett. Köszönöm a fogatot, mennem kell a bábáért.

- Várjál, fiam, láttam a szőlőtöket, ha így dolgoztok, tíz év múlva a dupláját éri a földetek. De most már siess, hozd a gólya nénit.

- Jani - kiabált ki a bába a szobából -, bejöhet, nézze, milyen gyönyörű kislánya van, fekete a haja, lehet, hogy megüti a négy kilót is.

A kicsi Jani ott szipogott mellettem, mert nem tudta mire vélni az anyja jajgatását. Föl-emeltem. - Gyere, nézzük meg a kis testvérkét.

- Tesztvér - selypítette, s gömbölyű ujjával az újszülött kishúgára mutatott.

Szép termésünk volt, különösen a kadarszőlő fizetett jól, de a kövidinka is hálás volt a gondozásért. Hordókat béreltünk és Mindenszentek után vittük Szegedre, a kakasos templom melletti borpiacra. Mind elkelt az utolsó csöppig. Julisom csillogó szemekkel számolta a bankókat. - Jánosom, vegyünk egy lovat. Nem baj, ha kicsit öregebb is, meg egy kocsit. Milyen jó lenne, ha a saját magunk embere lennénk.

Megvettük. Apám büszkén hajtott a piacra, hiszen életében csak más kocsisa volt.

Vége lett a forradalomnak. Én nem is bántam, mert még mindig éreztem a kancsuka ütések nyomait a hátamon. Azután már nem tudtam kiigazodni. A kisbíró kidobolta a faluban, hogy Horthy átvette a hatalmat. Azt sem tudtam, hogy kicsoda ez a kormányzó. Mindegy - gondoltam -, dolgozni kell.

Ősz volt, takartuk a szőlőt. A homokon nem hallatszik a lódobogás, úgyhogy váratlanul ért, amikor a sor közé lovasok érkeztek. Tollas kalap volt a fejükön. Voltak vagy hatan, százados vezette őket. Megálltunk a munkával. Én a kapám nyelére támaszkodtam és paraszti illendőséggel megsüvegeltem őket.

- Maga Korsós János? - kiabált rám gorombán a tiszt.
- Én - mondtam -, alázatosan jelentem, én vagyok.
- Akkor velünk jön a község házára - ripakodott rám a százados.
- Miért?
- Ne kérdezze, maga disznó kommunista!
- De hogyan?... Hiszen engem a Lenin fiúk megverték.
- Itt voltak, vagy nem voltak?
- Itt voltak, bort akartak - válaszoltam ijedten.

A feleségem sírt, a fiam riadtan kapaszkodott a szoknyájába.

Bevittek a község házára. Le kellett vetnem a csizmát és a kapcát, és egy priccsen hasra feküdni. Bottal elkezdtek verni a talpamat.

- Kell neked földosztás! Te büdös paraszt! - ordították közben.
- Azt az öt hold rossz homokot apám vette pénzért, nem kellett nekünk senkié. Ne bántsanak!
- A Lenin fiúk mit kerestek nálad?
- Mondtam már, bort akartak.
- A szomszéd mást mondott! Azt is mondta, hogy vörös katona voltál Oroszországban. - S közben ütötték a talpam. Már nem is nagyon fáj.
- Nem voltam!
- Hagyják abba - adta ki a parancsot a százados. - Te pedig, tudd mihez tartani magad, mert különben a tökeidet is szétverjük.

Nem húztam föl a csizmámat, mezítláb indultam haza. Hűvös idő volt, de a hideg homok jól is esett az égő, dagadt talpaimnak. A tanyákat azért messze elkerültem, nehogy bolondnak nézzenek. Ilyen időben mezítláb, csizmával a kézben? Csapásokon ballagtam.

Egy darabig békén hagytak, de a két csendőrpár, akiket ismertem, nem kerülte el a tanyánkat. Benéztek, villogó szuronyos puskával. A kutyámat alig tudtam megkötni, úgy vicsorgott rájuk.

- De hamis kutyája van, Korsós, biztosan a Lenin fiúkat nem ugatta ennyire - jegyezte meg az egyikük.
- Ez is kommunista, mint a gazdája - fűzte hozzá a másik.
- Őrmester úr, én sohasem voltam kommunista, egyszerű parasztember vagyok. Mindig kétkezi munkából éltem. De... - kezdtem bizonytalanul -, ha nem sértem meg magukat... Nagyon jó az új borom, kóstolják meg.

A két csendőr egymásra nézett, a rangosabb csak annyit válaszolt - Jó, megkóstoljuk. Azután odaszoktak. Megittak két-három pohár bort és továbbálltak. Soha többé nem kommunistáztak le.

Mindig jó borom volt, áraban tudtam eladni. A gyerekeket jól ruháztuk, magunk kikupálódunk, úgy ahogy egy parasztember tud. Két pár csizmám volt és a bor árán a dorozsmai vásárban vettem egy subát is. A fiatalabb szomszédok kezdtek előre köszönni. Most már nemcsak nagy ünnepkor ettünk húst, hanem minden vasárnap. Télen disznót is vágunk, nem is egyet, kettőt. Egyiket a vendégeknek, a másikat a családnak. Így minket is hívogattak disznótorba. Nem voltam tehetős gazda, de kiléptem a cselédsorból. Azért tisztességből néha elmentem a nagygazdához segítségnek. Egyszer megkérdezte tőlem:

- Jani, tudsz-e filkózni?

- Hogyne tudnék.

- Akkor este gyertek át hozzánk apáddal, majd lejátszunk néhány partit.

Elhültem, szinte visszafelé kezdett folyni a vér az ereimben. Hogy én?... A nagygazdához?... Cselédember létemre?...

Kedvesen fogadtak. Frissen pirított tökmaggal kínáltak, de egy kis kadarka is előkerült a pincéből. Majdnem éjfélig csapkodtuk a lapokat. Mikor apámmal hazaindultunk félve megkérdeztem: - Bíró uram, ha nem sérteném meg, ugyan holnap este megtisztelne-e bennünket. Kártya is van, tökmag is, és jó a borom.

- Hallottam róla, dicsérték mások is. Szívesen, Jani. Ott leszünk az asszonnyal együtt.

Másnap Julisom egész nap takarított, még meszelt is, hogy valahogy kinézzünk.

Azon a télen a kártya volt az esti szórakozásunk. Összejártunk Bíróékkal, irigykedtek is a szomszédok. - De fölvitte az Isten a dolgodat, Jani, lassan már szóba sem állsz velünk.

- Ne mondjon ilyet, Pista bácsi, hiszen az idén is szívesen megyek disznóvágáskor segíteni.

- Azt mondd? Eljössz?

- El.

- Ennek nagyon örülök, mert igaz, ami igaz, olyan jó hurkát-kolbászt senki sem tud csinálni a környéken, mint te!

- Majd üzenjen, Pista bátyám, ha vágnak, hajnalban ott leszek!

A negyedik

A gyerekek fölcseperedtek, volt egy kis megspórolt pénzünk, úgyhogy meg tudtuk toldani a tanyánkat. Azután kitört a második világháború. Nem értettünk mindent, de Trianon túske volt a lelkünkben. Negyvenéves már elmúltam, nem számítottam arra, hogy rám is sor kerül. Tévedtem. Amikor megtámadtuk a Szovjetuniót, engem is behívtak. Apámnak mondtam, hogy tartsák rendben a szőlőt, mert az a mi kenyereünk. Julisom sírva búcsúzott, úgy ölelt meg, mint tizenhatéves korában, szorosán. - Vigyázz magadra, Janikám - zokogta.

- Fiam, ne akarj hős lenni, vár a család! - búcsúzott apám.

A gyerekektől el sem köszöntem, anélkül is nagy volt a szomorúságom.

A trénbe osztottak be, így nevezték az utánpótlást szállító alakulatokat, magyarán, kocsis lettem, egyenruhában, lóhajtó. Kunbajai parasztember volt a társam. Hamarosan jóba lettünk. Egy Sztarioszki melletti kis faluban szállásoltak be bennünket, egy idős házaspár házat jelölték ki kettőnknek. Amikor megláttak bennünket, rémülten néztek ránk.

- Adj' Isten, bátyuska - köszöntem rájuk oroszul -, ne féljete, még fegyverünk sincs. Az öreg remegő hangon kérdezte: - Honnan tudsz oroszul?

- Az első háborúban fogságba estem, és ettem a sovány kenyeret Szibériában.

- Akkor nem vagy már mai gyerek!

- Nemigen.

Szalmát hozott be az öreg, azt leterítettük pokróccal, s azon aludtunk. A szolgálat abból állt, hogy megpakoltuk a kocsit, avval, amit kiutaltak: kenyér, hús, konzerv, s vittük a hátsó vonalba, onnan továbbszállították előre. A *vendéglátóinkat* is elláttuk kosztal. Mire a karácsony közelgett, addigra már hat hónapja teljesítettünk frontszolgálatot, s a szabályzat szerint két hét szabadság járt nekünk, amit a parancsnokunk engedélyezett is. Boldogok voltunk, ugrádoztunk az örömtől. A házaspár, ahol laktunk, könnyezve búcsúzott tőlünk.

- Mi lesz velünk, ha legközelebb nem ilyen jó embereket szállásolnak be hozzánk?

Hosszú zötykölődés után Magyarországra értünk, tetűinkkel együtt. Először is a fertőtlenítőbe mentünk, s onnan haza.

- Janikám! - ugrott a nyakamba a feleségem. - Kezed, lábad megvan? - tapogatott végig, mint amikor először hazaérkeztem.

Szerencsére nem kellett visszamennem, öregnek találtak.

- Korsós János, maga tudja, hogy kuláknak számít? - ordította a falusi körzeti rendőr.

Ültem a széken a községházán. Izzadtam, mert nem engedték levetni a kabátomat.

- Maga kulák! Érti! - fröcskölte a rendőr, aki nem volt odavalósi.

- Nem értem, nem értem, tiszt úr, bocsánat, elvtárs úr.

- Én nem vagyok a maga elvtársa, amíg alá nem írja ezt a belépési nyilatkozatot?

- Hová kell nekem belépnem?

- A termelőszövetkezetbe!

- De miért? Dolgoztunk rendesen, és az öt hold sivatagot mi telepítettük be szőlővel.

- Maguk kapitalisták.

- Mi?... Az mit jelent?

- Kizsákmányolók!

- Mi mindent saját magunk csinálunk. Nézze, milyen kérges a tenyerem.

- Ez engem nem érdekel. Belép vagy nem?

- Nem akarnék...

A rendőr kinyitott egy ajtót, s kiszólt. Négyen vettek körül, s ütni kezdtek. Nagyon fájt. Nem is annyira a verés, hanem, hogy a honfitársaim ütnek. Miért? Nem értettem. Kaptam egy ütést a fejemre, megszedültem. Ezek még agyonütnek!

A családomra gondoltam. Aláírtam...

Otthon elmeséltem apámnak, mi történt. Nem szólt egy szót sem. Estefelé kerestük. A feleségemnek eszébe jutott, hogy fölment a padlásra szalonnáért. Fölmásztam a létrán. Ott lógott apám, már hideg volt.

Az ötödik

A szomszéd nagygazdát családostól elvitték. Mi a feleséggel együtt a tsz-ben kezdtünk dolgozni. Bevittük az állatainkat, gépeink nem voltak. Az első elnököt Pestről küldték hozzánk. Jó elvtárs volt. A foglalkozásáról nem hallottunk semmit. Beszélni, azt tudott, igaz, sokszor mondta *eztet, aztat*, amiért gyerekkoromban körmöst kaptunk a tanító úrtól. Halotti csöndben hallgattuk a községházán. Közben az állatokra gondoltunk, a disznóknak enni kellett volna adni, itt volt a fejés ideje is. *A jó elvtárs* azonban csak mondta a magáét.

- Itt új világ születik! Megszüntetjük a nadrágszíjparcellákat, egymásért, közösen dolgozunk. Leromboljuk az ócska tanyákat, kivágjuk a hasznavehetetlen akácfákat, nyárfákat. Nincs szükség kis barackosokra, nyúlfutásnyi szőlőkre. Megjönnek a Szovjetunióból a hatalmas gépek, és azok akadálytalanul szántanak, vetnek, aratnak, akár Pesttől Szegedi egyvégtében. - Az elnök kifulladt, ivott egy kis vizet, aztán újult erővel folytatta. - Olyan növényeket ültetünk, mint például a gyapot...

- Az mi a fene? - szólt közbe Szabó Jóska bácsi, a füléhez tartva a tenyerét, hogy jobban halljon.

- Abból csinálják a vattát.

- Az minek? - folytatta az öreg a kérdezősködést.

- Például a kórházaknak! De ne szóljon mindig közbe, Szabó elvtárs! Itt így lesz és kész! A párt tudja, mit csinál! Szervezett tervgazdálkodásra van szükség, hogy elérjük a kommunizmust! Mára elég, elvtársak. Most álljunk föl és énekeljük el az Internacionálét!

Az emberek fölálltak, egymásra néztek. Az elnök elkezdte, egy volt vörös katona besegített. Szabó Jóska bácsi belekezdett a *Himnuszba*. A többiek hozzá csatlakoztak. Az elnök dühösen az asztalra csapott, de csak akkor tudott szóhoz jutni, amikor a *Himnusz* véget ért.

- Nem tűröm, hogy ilyen reakciós dalt énekeljenek, meg Istent emlegessenek! Aki pedig a templomba jár, az majd fizetésnél tapogathatja a lapos zsebeit. *Ércsük*, elvtársak?

Értettük, mert nem akartuk, hogy elhurcoljanak bennünket is, vagy kirúgjanak a saját portánkról. Nem akartunk földönfutóvá válni. Leszegtük a fejünket, elvégeztük a kiadott munkát és éltük az életünket. Mindenki így tett. Még a legjobb szomszédom is csak a kalapja karimáját billentette meg, amikor *Adj' Istent* köszöntem. Azért röstellte válaszul azt mondani *szabadság*.

Jött a tavasz, a szőlők rügyre fakadtak. Körbejártam a földet, azt is amit a téesznek *beadtam*, megnézegettem a tőkét, ahol kellett leszedtem a vadhajtást. Már lehetett látni, hogy jó termés ígérkezik. Messziről motorzúgást hallottam. Nemsokára közel ért egy nagy monstrum motoros eke és forgatta kifelé a gyönyörű szőlőtőkét.

- Pista, te örült, nem látod, hogy az szőlő? - kiabáltam a vezetőnek.

- Látom, látom, de így rendelkezett az elnök, mert ide gyapotot akar ültetni. Rákosi elvtárs utasítása, hogy ne szoruljunk nyugati behozatalra.

- Verje meg az Isten!

- Nyugodjon meg, Jani bátyám, a parancs az parancs. Majd hagyok egy kis parcellát a ház körül, ami elég lesz maguknak.

Lesújtottan bandukoltam haza, leborultam a konyhaasztalra és sírtam tehetetlenségemben.

Eljött a kukoricatörés ideje. Aratógép nem volt, csak néhány nagyobb gazdaságnál, mutatóba. Szép, aranyos őszi idő volt, de a gyapot még mindig zöld volt, nem pattant ki a termése. A kocsmában egyszer azt mesélték nekem, suttogva, nehogy más is meghallja, hogy a szegedi patikában vették vattát, az elnök meg az agronómus, s azt küldték el Rákosi elvtársnak, hogy ez a mustra a gyapottermésből. Meg is dicsérte Kiskunmajsja környékét, hogy milyen szép gyapotot termeltek.

Kínlódott a téesz. Nem volt elég gép, december elején még szántottak a búza alá, a magot sokszor a hóba vetették el és szeptemberben is lábon állt a gabona. A kukoricát nem egyszer januárban törték, ha törték. A krumpli nagy része is a földben maradt, csak az nem, amit szegény parasztok éjszaka ki nem ástak, hogy éhen ne pusztuljanak. Béres koromban jobban éltem, amiben megegyeztem a nagygazdával, azt a komenciót mindig megkaptam.

Kora reggel a kenyér alá tüzeltem, s szóltam az asszonynak: - Julisom, kapcsold már be a rádiót, meg akarom hallgatni az időjárás-jelentést.

- Kapcsold be, Janikám, nekem kovászos a kezem. Mindjárt sütöm a lángost.

Bekapcsoltam a készüléket. - Te, ebből valami flancos zene hallatszik. Mindegy, úgy hagyom, nem fogyaszt sokat ez a szemétláda. Látnád az elnök rádióját, az akkora mint egy szekrény!

A rádió hirtelen elhallgatott. - Ezt megette a fene! Most miből veszünk újat?

- Majdcsak találunk valami használat, kis pénzért, ne izgasd magad.

Egy kicsit csavargattam azért a gombját, hátha újból megszólal. Recsegett egy darabig, aztán hallottam, hogy beszélnek.

- Asszony, hallod, kitört Pesten a forradalom!

A feleségem forgatta a lángost: - Elegem volt a forradalmakból - csattant föl.

- De figyelj csak, mint mond a rádió!

Magyar testvéreim! Budapest utcáin folyik a fegyveres harc. Több katonai és rendőrségi egység is mellénk állt. Vesszenek a kommunisták! Haza a ruszki katonákkal! Éljen a szabad Magyarország!

A feleségem nagyot sóhajtott: - Meglátod, Janikám, ebből baj lesz.

A szomszéd futva érkezett, lihegett, alig tudott megszólalni. - Hallottad, forradalom van!

- Hallottam. Legjobb lenne, ha elmennénk az elnökhöz és megkérdeznénk, hogy mihez tartsuk magunkat. Útközben majd beszélünk mindenhová, hogy jöjjenek velünk!

Az elnök irodájának ajtaja csak egy résnyire nyílt ki, s kilesett rajta az agronómus.

- Nyissa már ki az ajtót, agronómus úr!

- Mit akarnak? - kérdezte remegő hangon, még a szája széle is fehér volt.

- Magával semmit - mondta a szomszédom -, az elnökkel szeretnénk beszélni.

- Avval hiába, hajnalban fölpackolta a családját és elhajtott egy dzsippel, én meg annyit tudok, mint maguk.

- Emberek, akkor menjünk be Majsára! - kiáltotta egy alacsony, sipkás ember. - Ott többet megtudunk.

Mire odaértünk, már több száz ember állt a tanácsház előtt. Azt kiabálták, hogy az elnökkel akarnak beszélni. Az ajtó azonban nem nyílt ki. A hangulat egyre forrósodott. Kislányok nemzeti színű kokárdákat tűztek az emberek kabátjára. Az egyik tüntető istráng kötelet tartott a magasba. - Fölakasztunk benneteket, földrablók! Népnyúzó! Oda az eperfára!

Betörték a tanácsháza ajtaját, de ott nem találtak senkit, csak szétdobált papírokat.

- Elmenekültek a hátsó ablakon - állapították meg.

Lassan szétszéledt a nép, mindenki a munkája után nézett.

Gorombán kopogtak az ajtón. Álmosan felültem az ágyban, a feleségem is fölriadt.

- Hány óra lehet? Ki a fene lehet ilyenkor?

- Ki az? - kiáltottam.

- Államrendőrség! Nyissa ki!

Ingben, gatyában, papucsban az ajtóhoz slattyogtam, kinyitottam. Zöld pufajkások álltak a küszöbön.

- Korsós János?

- Igen.

- Öltözzön és hozza a személyi igazolványát!

- Jaj, Istenem, hová viszik az uramat? - sopánkodott a feleségem.

- Az nem a maga dolga! - hangzott a goromba válasz.

Katonai teherautó állt a kerítés kapu előtt, tele emberekkel. Fölmásztam az autóba, mind csupa ismerős, a keresztkomám is ott volt. Majsára érve bezsúfoltak bennünket egy kis szobába, ahol ülőhely nem volt. Ott szorongtunk némán, megszólalni tilos volt. Név szerint szólígtatták az embereket a másik szobába. Időnként pufogás, ütlegelés zaja és jajgatás hallatszott. Engem hajnalban szólítottak. Ahogy beléptem az ajtón, egy nagy darab százados mindjárt lekevert két nagy pofont.

- Kulák úr, hogy tetszik lenni?

- Ké... kérem... - dadogtam.

- Majd megtudod, te gazember - sziszegte, miközben három ávos mögém állt, és a vastag, ólommal töltött gumibotját forgatta.

- Hol volt maga 1956. október 24-én délelőtt?

- Otthon, meg itt is, a tanácsháza előtt.

- Kokárdával?

- Igen.

- Szóval az ellenforradalom mellett tüntetett?

- Csak kíváncsi voltam, hogy mi történik.

- Kíváncsi... Idefigyeljen Korsós, maga bántódás nélkül megússza, ha megmondja, ki volt az az ember, aki kötéllel fenyegetőzött.

- Nem tudom.

- Látnod kellett!

- Messze álltam.

A százados hunyorított, s mindjárt éreztem egy hatalmas ütést a vállamon.

- Aztán láttad-e, kik törték be a tanácsháza ajtaját?

- Olyan nagy tömeg volt az ajtó körül, hogy láttam volna.

Akkor a fejemre kaptam egy ütést. Megtántorodtam, majd éreztem, hogy a földre löknek. Mindenütt ütöttek, a vállamtól a talpamig. Egy idő után úgy éreztem, hogy lebegek, majd, hogy Julissal együtt térdelünk a pap előtt.

Még mielőtt kivilágosodott volna, hazavittek; nem tudtam lábra állni, úgy löktek be a kapun. Egy hónapig hason fekve nyomtam az ágyat. A körzeti orvos csak éjszaka mert kijönni, attól félt, hogy figyelik.

Lassan fölépültem. Tavasszal már újra bírtam dolgozni. A szomszédaim, ismerőseim közül jó néhányat elvittek, egyike-másika csak évek múlva került haza. Engem békén hagytak. Egyszer üzenték a körzeti rendőrrel - úgy barátilag -, ha befogom a számat, akkor nem hívnak be még egyszer beszélgetésre, remélik tanultam az akkoriból. Én befogtam a számat, csöndben dolgoztam. Elég volt a verésből ötször az életben. Sokszor elgondolkoztam már azon, hogyan is bírtam ki ennyi bajt, rosszat idáig, vagy még ezután is ez vár rám, vagy a gyerekeimre, unokáimra? Paraszti sors vagy magyar? Nem tudom. Csak egyet tudok, én ebből a tanyából már egy tapodtat sem megyek sehová, amíg bírok szántok, vetek, aratok, mint apám, nagyapám és őseim tették. A többi Isten dolga.

Rézcímeres kalap

Az apám régi szegedi fuvaros családból származott. Ő is fuvaros volt. Szerette a bort, de nem volt részeges hírű, igaz, néha a lovak hozták haza, azok dörömböltek a nagykapun, hogy anyám engedje be őket.

1910-ben behívták katonának. Ritkán engedték szabadságra. Én voltam az első gyerek, kilenc hónappal utánam megszületett a húgom. Biztosan lett volna több testvérem is, de közben lelőtték Ferenc Ferdinándot Sarajevóban és apám is beleesett a „dicsőséges” háborúba. Soha nem tért vissza közénk. Felnőttként megtudtam egy volt katona cimborájától, hogy együtt voltak bekerítve a Przemysl várban ahonnan se ki, se be. Utánpótlás, élelmiszer semmi. Marharépa leves volt az egyetlen étel. Azt mesélte a kérdezett egykorú bajtárs, aki négy évet „lehúzott” orosz fogságban:

- Mondtam apádnak, hogy miért nem eszel? Akármilyen rossz is ez a répa, de legalább tele lesz vele a gyomor. Azt válaszolta, hogy a malacaim se ennék meg. Mindenkinek volt egy tartalék húskonzerve, amelyet nem volt szabad kinyitni. A tisztek mindig ellenőrizték, érintetlen-e? Biztosan arra szánták, hogy egy esetleges kitörési kísérlet előtti napon megegyük, hogy legalább jártányi erőnk legyen. Apád nem bírta az éhezést. Egyik nap leült egy rönkre, bicskájával kinyitotta a konzervdobozt, mohón elkezdett enni, de néhány falat után eldőlt. Meghalt.

Ennyit tudtunk meg róla.

Édesanyám kapott egy hivatalos értesítést, hogy az apám hősi halált halt. Valami kis hadiözvegyi járulékból tartott el bennünket.

A Vajda utcai házunk szomszédságában lakott egy özvegy fuvaros hat gyerekekkel. Megkérte anyámat, hogy költözzön hozzá. Ő megkérdezett bennünket - én akkor tizenkét éves voltam -, hogy mit szólunk hozzá? Én örültem neki, mert szerettem a játszópajtásokat, jobban, mint a tanulást, így lettünk nyolcan gyerekek egy bolyban.

Ahogy lehetett, kerültem az iskolát, pedig az új apám a középiskola költségeit is vállalta volna, de nekem a játék a szabadban jobban ízlett. A körtöltés és a mellette lévő erdősáv volt a „placcunk”. Mielőtt az építkezések elkezdődtek a mai Petőfi telepen, kivágták a fákat, és a helyükön maradt gödrökben, a vizes zsombékok között, rengeteg vadkacsa fészkel. Sok tojást vittem onnan haza. Egyik-másikában már kelő kiskacsák is voltak, de a frissekből rántottát lehetett készíteni.

A tanítóm, hogy kis fizetését kiegészítse, selyemhernyót tenyésztett. Megkérdezte az osztályt, hogy ki segítene neki eperfalevelet szedni. Én mindjárt jelentkeztem, mert jobban szerettem fára mászni, mint tanulni. Így végeztem el a hatodik osztályt a selyemhernyók segítségével.

Tanulási kedvem nem jött meg, úgyhogy édesanyám beadott inasnak egy ismerős asztaloshoz. Nagyon poros műhely volt. Egyre jobban kezdtem köhécselni. Anyám is fölfigyelt rá. Elvitt az orvoshoz, pedig arra nemigen tellett.

- Tüdőcsúcshurutja van - mondta az orvos, miután megvizsgált -, biztosan a portól. Más munkára kell mennie!

Így lettem ácsinas. Ott valóban volt friss levegő! A tetőszerkezet építésén dolgozva a harmincöt fokos melegtől a havas esőig mindent el kellett tűrni, ennek ellenére a köhögésem lassan elmúlt. Mielőtt komolyabb munkába fogtak volna, az ácsmester feleségének is segédkeztem.

- Szaladj a piacra! Kapáld meg a kertet! - hangzottak az utasítások, amelyek egy inasnak kijártak. De nem panaszkodhatom rá, mert az asztaluknál ettem, és délutánonként az inasiskolába is elengedtek, ami akkor a Csongrádi iskolában volt. Leventére is kellett járnunk, de én inkább a sportot választottam, mint a harci képzést, fegyverforgatást, céllövészetet. Birkóztam, boksoltam, futottam. Lassan legényformává erősödtem és a mesterem, mint segédet alkalmazott.

Otthon bajok voltak. Én nem szerettem a lovakat, a mostohaapám pedig, amikor hazahajtott - bár a két fia mindig vele volt -, ahogy kinyitottam a kaput, azonnal adta a parancsokat:

- Vezesd a lovakat a kúthoz, vakard meg őket, mosd le a csüdjükét, de előtte ganézd ki az istállót!

Említettem, hogy nem szerettem a lovakat és az ácsmunka után azokat is én ajnározzam? Egyre feszültebbé vált a mostohaapám és köztem a viszony.

Egyik este részegen jött haza, a lovakat megint rám bízta. Azután hallottam, hogy édesanyámmal bent a házban kiabál. Berohantam a konyhába, és láttam, hogy meg akarja őt ütni. Erre én megmarkoltam a mostohaapámat, és a kályhához vágtam. Akkor éreztem, hogy itt tovább nincs helyem. Összemarkoltam a kis motyómat, és elmentem a nagymamámhoz a Teleki utcába. Nemsokára anyám is utánam jött a két kislányával, akik a mostohaapámtól származtak. Megvoltunk békében.

A húszas években a klinikák építkezésénél dolgoztam, de ott is akadozott a munka a gazdasági válság miatt. Hol dolgoztam, hol nem. Behívtak katonának. Egy évet ott töltöttem, elvégeztem a tisztesi iskolát, úgyhogy megkaptam az őrzetői csontcsillagot. Leszereltek. Munkám nem volt, ténferegtem ide-oda. A régi mestereim, akikhez elmentem, csak csóválták a fejüket, mondván, tudjuk, hogy jó ács vagy, Pista, majd szólunk, ha lesz hely.

Egy alkalommal meglátogattam a nagynénémet. Két katonazenész udvarolt neki, az egyik törzsőrmester, a másik őrmester volt. Panaszkodásom közben mondta a törzsőrmester a nagynénémnek:

- Hátha tudunk segíteni az unokaöccsének. Most alkalmas katonaviselt embereket keresnek a csendőrséghez, úgy nézem, hogy ez a Pista jó kiállítású. Majd én segítek.

A segítség nem maradt el. Igaz, hogy az ezredes húzogatta az orrát, mikor megtudta, hogy én szakszervezeti tag vagyok, de a kedvenc zenekari emberei kérésére mégis vizsgára bocsátottak. Egészségesnek találták az orvosok. Írnom kellett, olvasni, megnézték, hogy nem vagyok-e szintévesztő. Célba löttem, tudnom kellett szuronnyal bánni.

Felvettek, hát persze a szakszervezeti tagságomról le kellett mondanom. Így kaptam meg a kakastollas süveget. Próbacsendőrként kezdtem. Kaptam három öltözet ruhát, egy télit, egy nyárit és egy ünnepi díszruhát. A derékszűj, a tölténytáska is a fölszerelésünkhöz tartozott.

Egy csendőrőrsnél kezdtem meg ezt a pályafutásomat. Őrség, járőr beosztásom volt. Félév múlva iskolára vittek. Ott mindenféle száraz dolgot tanultunk, többek között a Büntető Törvénykönyv jó néhány paragrafusát: lopás, rablás, gyilkosság, erőszakos nemi közösülés, orgazdaság, csempészés - nem is mondom tovább. Ezt nekünk be kellett vágni, és levizsgáztattak bennünket belőle. Többet tudtunk, mint egy fáradt öreg ügyvéd. Nagyon nagy volt a követelmény. Egy „a” betű vagy egy „és” kihagyása miatt már csóválta a fejét a vizsgáztató.

Ennek ellenére butább embereket is fölvettek a csendőrséghez, mert azok nem gondolkodtak, hanem vakon engedelmeskedtek. Ha valahol bicskáztak, gyilkoltak, oda ezeket vezényelték ki. Parancs az parancs és ez a fajta csendőr nem félt. Bement másodmagával a falusi bálba, ahol disznóölő késsel hadonásztak, és szúrtak is, levette a válláról a puskáját, és forgatni kezdte a tusát, mint Kinizsi a kardját a törökök között, és ütött, akit ért. A társa az ajtóban állt, hogy ne menjen ki senki a kocsmából. A vendégek visszaesúszatták a bicskát a csizmaszádba és két-három emberrel kevesebben haltak meg. Az okosabb csendőr, ha ilyen kocsmái ribillió volt, amikor belépett a helyiségbe, levette a kakastollas kalapját, fölakasztotta a fogasra, leült egy székre, a puskájával koppintott egyet a padlón és elkiáltotta magát: Legények, ki veszi le a kalapomat a fogasról?

Ilyenkor csönd lett, nem mert senki hozzányúlni.

Az értelmes csendőrrel a tisztek is okosabban bántak. Olyan beosztást adtak nekik, ahol használni kellett az eszüket is. Így például nyomozásnál megbízták őket a jegyzőkönyv felvételével is.

Az okosabb csendőr néha szembekerült a lelkiismeretével, noha a parancsot nem lehetett megszegni, de...

Észak-Erdély Magyarországhoz csatolása után Sepsiszentgyörgyre helyeztek őrsparancsnoknak. Egyik nap a főszolgabíró határozatát kaptuk meg, amelyen egy névsor „ékeskedett”: ezt a húsz zsidót kísérik át a román határon. Ezután kaptam egy telefonhívást a méltóságos úrtól:

- Örmester úr - mondta keményen -, ezeknek a zsidóknak nem muszáj a határt elérniük! Megértette?

Amikor a sápadt, reszkető emberekkel a határ közelébe értünk, mondtam nekik, hogy most menjenek át Romániába. A szerencsétlenek bukdácsolva rohantak, menekültek. Az őrstagjainak csak ennyit mondtam:

- A méltóságos főszolgabíró úrnak az volt a parancsa, hogy ne kísérjük őket a határig. Értve! A parancsot végrehajtottuk.

- Igenis! - hanzzolt az egyöntetű válasz.

Bezzeg a buta csendőr, aki a saját apját is meglopta aratáskor, mert nem kapott tőle kocsmára pénzt, az vakon teljesítette volna a parancsot, és azok a szerencsétlenek tényleg soha nem jutottak volna át a határon.

Most visszatérek a kiképzéshez. A századosunk két „buzi” közé ültetett, hogy segítsék nekik. Nehéz volt, az ilyenekből lettek a buta csendőrök.

A verést szigorúan tiltották. Ha valaki orvosi látellel bizonyította, hogy megverték, akkor a csendőrt hét napra bezárták. Igaz, hogy melyik paraszt ment el orvoshoz? Legföljebb borogatta a kék foltjait, de azért meggondolta magát, ha legközelebb meglátta a kakastollat.

Én sohasem bántottam senkit. A nyugtalan, izgága verekedőre elég volt egy bilincs és egyedül üldögélhetett az őrszobán amíg kijózanodott. Vízet kapott, mást nem. Ha nem követett el bűncselekményt, egy nap múlva kiengedtük. Az ilyen fajta később messziről süvegelt bennünket és lecsendesült.

Ha egy csendőrt kétszer is följelentettek azért, mert megvert valakit, akkor másodszor már Pestre vitték, kéthetes börtönre. Amennyiben harmadszor is rábizonyították, hogy valakit megvert, akkor kirúgták az illetőt.

A harmincas években az egyszerű csendőrnek is havi 160-180 pengő fizetése volt. A biztos megélhetést veszítette el, aki verekedett.

Érdekes módon a lusta csendőrök voltak leginkább verekedősek.

A gyanúsított tolvaj - ha valóban az volt -, néhány pofon után vallott. Ha viszont nem a tolvajt verték meg, abból baj lett. A lusta csendőr nem ment el nyomozni. Az fáradtságos munka volt. Csak egy példát erre: a gyomai őrshöz osztottak be, nem örültem neki, dehát beosztás, az beosztás.

A községben elharapózott a tyúklopás. Gyanakodtunk egy-két notórius tolvajra, de hiába töltöttünk éjszakákat a gyanúsított tanyáját figyelve, tyúk sehol. Mondom a társaimnak:

- Menjünk ki a piacra, ne fagyoskodjunk itt éjszakákat.

Semmi eredmény.

Az őrvezetőm viszont azt javasolta, nézzünk át az endrődi piacra.

Ott bóklásztunk, amikor megérkezett egy parasztkocsi tele zsákokkal, amelyekben tyúkok voltak. Nem nyújtom a történetet. Az a lacibetyár olyan ravasz volt, hogy a lopott baromfikat a szomszéd faluban, orgazdáknál helyezte el. Nem kellett megverni. Rögtön vallott, mert utánajártunk, és rajtakaptuk.

Nagy munkát adott nekünk minden vásár, búcsú, mert ott arathattak a zsebmetszők, a tolvajok, az „itt a piros, hol a piros” játékot kínálók. Ilyenkor kimentünk kora reggel az állomásra, és a gyanús alakokat bekísértük a községházára, igazolás címén. Egy rendőr vigyázott rájuk, amíg a vásár, vagy a búcsú tartott.

Minden csendőr táskájában volt egy három centiméter vastag könyv, amely a hazai bűnözők névsorát tartalmazta. A begyűjtöttek közül is volt jó néhány. Enni, inni hozathattak a közeli vendéglőből. Este aztán zsákmány nélkül térhettek haza. Szabadon engedték őket.

A kommunistákkal nem sok bajunk volt. Az egész községben alig akadt nyolc vagy tíz. Külön „gárda” foglalkozott velük. Nekünk csak az volt a feladatunk, hogy megfigyeljük, nem készülnek-e valamilyen államellenes merényletre. A szomszédoktól érdeklődtünk időnként felőlük.

Szóval nem sok bajunk volt a kommunistákkal. Nem is nagyon érdekelt bennünket a politika. Azt csinálják mások, akiknek az a foglalkozásuk! Különben a csendőr nem lehetett semmilyen pártnak a tagja.

Kenderesre, a Horthy rezidenciára kerültem. Nem szerényselenségből mondom, de oda csak jóvágású, értelmesebb embereket válogattak. Nagy fegyelem volt. Amikor nem teljesítettünk szolgálatot, sétálhattunk, beszélgethettünk. Az épülettel szemben volt egy apácánövendék iskola. Oda többször meghívtak bennünket. Zongoráztak, énekeltek a leendő apácák, de, ha valamelyikünk akármelyik növendékkel szemben tiszteletlenül viselkedett volna, az repült volna az állományból. Nem is volt ilyenre példa.

Amint mondtam már: kocsmába sem mehettünk. Amikor nem voltunk szolgálatban, akkor is gyakorlatoztattak bennünket. Most úgy mondanánk, hogy állandóan tréningben voltunk. Egy-kettő, vigyázz! Puskával tisztelegj! Szuronyt szegezz! Ennyi idő után visszatekintve megállapíthatom, hogy elavult módszer volt, mert jobb lett volna, ha sportoltunk volna a jobbra-át, balra-át, fegyvert vállra, helyett. És ilyen parancs is volt, hogy: Imához!... Ilyenkor le kellett térdelni, a puskát mellénk tenni és várni a halált a rohamra indulás előtt.

1943-ban Gádoroson teljesítettem szolgálatot. Vettem egy lakást és odaköltözött a feleségem is - mert közben megnősültem.

Kiadták a parancsot: a frontra!

Kijevbe, ebbe a szép ukrán városba vittek, tábori csendőrnek. A feladatunk nagyobbára az volt, hogy a bűnözőket kapjuk el. Akadt a Honvédségben ilyen is. A németek között is, csak azok ellen mi nem léphettünk föl. Ilyenkor jelentettük a német parancsnokságnak a bűntényt. Ők intézkedtek. Nem kímélték a bűnözőket, a rablókat, a gyilkosokat. Hogy a háború mi volt?... Az is gyilkosság, rablás, mindkét oldalról, de nem az én egyszerű fejem dolga ezt megítélni.

Visszatérve Kijevre: van egy szép hosszú sugárútja, amelyet nagyobbára orosz zsidók laktak. Mielőtt elmenekültek, automatikusan működő robbanószerkezeteket helyeztek el a házakban és amikor a németek betörték az ajtót, kinyitották a kaput, a házzal együtt a levegőbe repültek.

Azt határozottan állítom, hogy az orosz zsidók ellen a magyar csendőrség semmiféle parancsot nem kapott.

Erőszakos cselekmények nem történtek. Ha egy bűnöző megtámadott bennünket, akkor persze védekezni kellett. Nem mi húztuk a rövidebbet.

Olyan is megtörtént, hogy a magyar katona egy németet talált a „barátnője” ágyában, vagy fordítva. Akkor ölre mentek, néha vérig. Ilyenkor nekünk cselekedni kellett, de a németekhez nem volt szabad nyúlni. Azt ők intézték, nem kesztyűs kézzel...

Egy humoros élményemet még elmesélem.

A parancsnokság engedélyezte, hogy elmenjünk egy nyilvános fürdőbe, kicsit strandolni. Már nem emlékszem, hogy folyó volt-e vagy tó, elég az hozzá, a parancs úgy szólt: vetkőzés után a fölszerelés klottgatya és kakastollas csákó legyen. Halálra nevettem magam, amikor a társaimat megláttam evvel a szereléssel úszkálni. Még jó, hogy kardot nem kellett kötni. Mindegy, ez a strandolás a jövő béke szelét hozta felénk, pedig hol volt még a háború vége?

Kijev a bűnözők kedvelt helye is volt. Mi magyarok élen jártunk ebben az ügyben, ugyanis a halálra, vagy életfogytiglanra ítéleteket szabadon engedték egy aláírás ellenében, hogy kimennek „golyófogónak” a front első vonalába. Ez nagy fiasco bizonyult. A rablók, gyilkosok gyávák, fegyelmezetlenek voltak. A tiszték sem bírtak velük. Sorra szökdöstek vissza, főleg vonatokon bujkálva, Kijevbe. Ezek a gazemberek ismerték egymást, fegyverük volt, összeraboltak élelmiszert, italt és bevették magukat egy négy utcára néző háztömbbe, jobban mondva elfoglalták azt. Persze, kurva is akadt bőven, azok is beköltöztek. Az állomáson a németek elkaptak egy magyar katonaszökevényt, akit átadtak nekünk. Hamisított szabadságos papírja volt. Kiderült róla, hogy a foglalkozása hordársegéd (akkoriban ilyen is volt), és életfogytiglanra ítélték, mert megölte az apját. Amikor látta a kilátástalan helyzetét, hajlandó volt elvezetni bennünket csendőröket erre a bűnözők által megszállt helyre. Hogy honnan tudta, melyik az a háztömb, az nem derült ki, de nyilván megkapta a „drótot” a többiektől.

Két teherautónyi csendőr vette körül a négy utcára néző házcsoportot. A gyilkosunkat megbilincselve előre küldtük, hogy a bent lévők ismerős arcot lássanak. Becsöngettünk. Elég hosszú idő után három nő gyanakvó arccal nyitott ajtót. Ennek a lacibetyárnak pedig vékony csuklója volt, úgyhogy a bilincset könnyen lerázta, és futásnak eredt. Én utána. Honnan ismerte a járást? Ki tudja. Rengeteg össze-vissza lépcsőn futott fölfelé. Egy csapóablakot kinyitott, s kiugrott a tetőre. Utána másztam. Ács létemre nem volt nehéz négy emelet magasságban a fickót üldözni, de az leugrott a harmadik emeleti erkélyre. Én visszarohantam a lépcsőkön és vártam a második emeleten. Meg is találtam egy spájzajtó mögött. Rögtön jó szoroson megbilincseltem és kísértem lefelé.

- Tudja, őrmester úr, hogy én karakán gyerek vagyok? - szólt hozzám útközben. - Két emeletet leugrani nem kis dolog, ugye?

Kis ideig hallgatott, azután hozzátette:

- De maga is karakán, őrmester úr.

Átkutattuk a házat, találtunk hat betyár börtöntöltelék katonaszökevényt, őket átadtuk a hadbírósnak. Nagyon sok élelemre akadtunk, amit a németektől szereztek hamis igazolványokkal, amelyeket az egyik gyakorlott, ügyes bűnöző készített. A környező lakosságot is ők látták el, persze nem pénzért, hanem különböző értékekért adták el a lisztet, cukrot, húskonzerveket, és ami még volt nekik.

A sorkatonaságból kevés volt a szökevény, büntett is ritkán akadt, inkább csak a randalírozókat, verekedőket kellett megfékezni. Ahogy említettem, ez igencsak a nők fölötti marakodás miatt fordult elő.

A környék falvaiba is kiküldtek egy-egy járórt. Tolmácsot is vittünk magunkkal, és kihirdettük, hogy akinek valami panasza van a megszálló magyarokra (lopás, erőszakoskodás), az jelentse nekünk. Szóval olyan rendőr szolgálatot teljesítettünk.

Pár hónap múlva a parancsnoki irodára helyeztek. Írnok lettem. Megtanultam gépelni. Ugyan engem nem avattak be semmi katonai dologba, de hát olvasni tudtam, és akkor már a Don kanyarból visszaszivárgó katonákról is gondoskodni kellett, tehát akarva, nem akarva beleláttam kétségbeejtő helyzetünkbe.

Kis idő múlva mi csendőrök kaptunk egy parancsot, hogy a fronton lévő zsidó munkaszolgálatosokat szállítsuk haza vonattal. Az első szerelvény megtelt velük, lehetek vagy hét-nyolcszázan. Proszkolovban minden adatot föl kellett venni róluk, öt példányban. Hát nem győztem. Az egyik ügyvéd közülük följánlotta, hogy segítenek, hiszen sokan tudnak közülük gépelni. Összejártam a parancsnokságokat, és vagy tíz írógéppel tértem vissza. Kész is lettünk időben.

Azután azt a parancsot kaptuk, hogy motozzuk meg őket. Az egyik orvosnál találtam egy kukorica kézigránátot. Szétnéztem, és észrevétlenül a hátizsákomba dugtam. Csak annyit mondtam neki, ez veszélyes szerszám, nincs magának erre szüksége.

Útközben a munkaszolgálatosok élelmezéséről mi gondoskodtunk. Senkit bántódás nem ért. Amikor hazaértünk, úgy értem, átjutottunk a magyar határon, átvette őket egy másik alakulat. Mielőtt elmentünk volna, egy vagonból kiszólt valaki, hogy menjek oda. Kíváncsi voltam, hát odamentem. Egy munkaszolgálatos mérnöktől egy hét és feles ágyülövedék-hüvelyt kaptam. Nagyon szép, művészi munka volt, rajta a magyar koronás címer. Ma is megvan, virágot tartok benne.

Elébe vágva a történeteknek: a kézigránátot később hazavittem, de nem tudtam vele mit kezdeni, így bedugtam a zöld csendőrládám sarkába. Elásni nem akartam, nehogy valami bajt csináljon, akár húsz év múlva is. Azért mégis bajt okozott. Ugyanis az apósom is csendőr volt - már nyugdíjas - és amikor a gyomai - kommunista - rendőrség házkutatást tartott nálunk - csendőr, csendőr, biztos, ami biztos -, megtalálták a gránátot, amelynek az elrejtésével lehet, hogy megmentettem annak a munkaszolgálatosnak az életét, de mivel minden jótett megkapja a maga büntetését: az apósomat kis híján agyonverték emiatt.

A történetek fonalát visszagombolyítom. Kijevbe érkezvén, már nagy hévvel folyt a csomagolás. Itt vannak a szánkban az oroszok - súgta nekem az egyik szakaszvezető. Megindultunk nyugatra. Menekülés volt a javából. A fejét vesztett katonák között próbáltunk rendet teremteni, de sikertelenül.

Lengyelországban kötöttünk ki. Egy kis faluban - a nevét már elfelejtettem - beköltöztünk egy üres házba. Észrevettem, hogy a konyhában nagy kondérokban főznek. Magyar katonaszakács-félék voltak.

- Mit főznek? - kérdeztem tőlük.

- Répát.

Nekem gyanús volt az egész, s engedélyt kértem a parancsnoktól, hogy egyelőre állítsuk le a főzést. A százados beleegyezett, és én megtiltottam, hogy a konyhában szakácsoljanak.

- Külön főzés nincs! Itt csak a századnak készíthetnek ételt. Vigyék ki a kondérokot az udvarra, állítsák két téglára és ott főzhetnek tovább. Amíg vitték a kondérokot, láttam, hogy a répa alól csirkelábak meredeznek. Nem szóltam semmit. Másnap aztán jött a főparancsnokságtól egy parancs, ami magyarázatot adott a történetekre. Elrendelték, hogy járőrözzünk, mert

nagyon sok a panasz a magyar katonák ellen, akik baromfit és másféle jószágot zabrálnak a lakosságtól. Akiket tetten érünk, át kell adni a katonai bíróságnak.

Az egyik járőri keringésünk után visszatérve a szálláshelyünkre, összetalálkoztam a százados úr csicskásával. Egy kalap tojás volt a kezében.

- Ezzel mit akar? - állítottam meg.

- A százados úrnak rántottát sütni - válaszolta.

- A százados úr megtiltotta a konyha használatát.

- Majd meglátjuk! - felelte dühösen, és berohant a gazdájához.

Pár pillanat múlva mérgesen kirohant a parancsnok és rám ripakodott:

- Milyen parancsokat osztogat maga a hátam mögött? - kiabálta. - Ezért házi őrizetbe vetetem.

Próbáltam magyarázkodni, de nem hagyott szóhoz jutni.

- Induljon a másik szobába! A fegyvereit hagyja itt. A szolgálatvezetői beosztását pedig megszüntetem!

Intett az egyik csendőr beosztottnak, hogy őrizzen. Az őrsöm tagjai kedveltek engem. Néha ugyan ők is fegyelmetlenek voltak, de nem jelentettem, hogy komoly pénzre kártyáznak egymással. Csak néha-néha avatkoztam be, amikor túl nagy halom pénz volt a bankot tartónál. Ilyenkor rájuk parancsoltam, hogy egyenlően osszák szét a pénzt. A szolgálati időn kívüli kurválkodást is elnéztem nekik.

Az őrszobán adtak egy széket és szabályos fegyverzettel őriztek fölváltva a saját embereim.

- Őrmester úr, én ezt nem értem, hiszen a százados adta ki a parancsot, hogy a konyhát nem lehet használni - mondta az öröm.

- Én sem értem - válaszoltam -, két oka lehet: egyik, hogy a parancsát elfelejtette, ez a jobbik eset, a másik pedig a rántottától való elesés fölismerése, hiszen ő is unja az egyhangú katonai menázst.

- Nem volt részeg? - halkította le a hangját az emberem.

- Nem iszákos a százados úr.

- Annál inkább megárthat neki egy jó pohár vodka.

Két napig rostokoltam az őrszobán, amikor visszakaptam a fegyvereimet és beosztottak útirányítónak. Ez olyan közlekedési rendőr szerep volt. Csináltam becsülettel.

Néhány nap múlva, ahogy visszamentem az őrsre, félrehívott a szakaszvezetőm.

- Őrmester úr, képzelje mi történt! A százados úr kihallgatásra hívta az őrsünket, és miután fősorakoztunk, azt mondta, valljuk be, hogy az őrmester úr lázadásra biztatott bennünket. Mindenki hallgatott. Én, mint rangidős kijelenttem, hogy nem vallhatunk be olyat, ami nem igaz, ezt a szolgálati szabályzat is tiltja. A százados dühében rágta a szája szélét, majd ránk ordított: lelépni!

- Köszönöm, szakaszvezető úr. Csak azt tudnám, hogy mi baja velem? Még mindig a rántotta?

Másnap szolgálat közben odajött hozzám egy fiatal csendőrőrmester és közölte velem, hogy a százados úr parancsára átveszi a szolgálatot, és én jelentkezzem nála.

Mi lesz ebből, gondoltam. Talán nekem is tojást kellene vinni az asztalára?

Aránylag barátságosan fogadott.

- Örmester úr, feljelentés érkezett egy lengyel paraszttól, hogy elzabráltak tőle egy borjút, egy disznót és két malacot. Utána nézne?

- Parancsára, százados úr!

- Hány segítségre van szüksége?

- Egy elég, meg egy tolmács.

- Akkor itt a cím, mehetnek kocsival.

A paraszt majdnem sírva panaszkolta, hogy ebben az ínséges időben a családját megfosztották szinte minden élelemtől. Kérdésemre elmondta, hogy hatan-heten voltak, teherautóval jöttek, s azzal vitték el a jószágokat. Úgy emlékezett, hogy fekete parolit viseltek.

- Bajtárs, hajtson a távbeszélőkhöz - kértem a sofőrt.

A társammal a szállás udvarára mentünk. Már messziről érzett a jó pörköltnek és a peccsenyének az illata. Bementünk a konyhába. A szakács nem örült nekünk. Természetesen sem ő, sem a szolgálatvezető nem tudott semmiféle zabrálásról. Az istálló felől hallottam azonban a malacok rőfögését. Ott volt a két kismalac, a borjúval együtt. A bográcsok mellé állítottam az emberemet, hogy ne engedje kiosztani az ételt.

Elmentem a parancsnokságra, hogy engedélyt kérjek a további nyomozásra. Így szólt a regula. Az alezredes kissé zavartan mondta, hogy ő nem tud semmiről. Én magamban meg voltam győződve arról, hogy ő is, meg a többi tiszt is, alig várta a jó falatokat. Így az örmester maradt egyedül a pácban. Őt kiküldték az első vonalba, a paraszt visszakapta a jószágait és a sült húst, s ezzel elsimult az ügy.

A visszavonulást tovább folytattuk. Nadornára értünk, ha jól emlékszem ott értek utol bennünket az oroszok. Ez a helység nincs messze a Kárpátoktól. Hajnalban már puskaropogásra ébredtünk. A százados kiadta nekem a parancsot, hogy szereljünk föl mindenkit bőven tölténnyel és kézigránáttal, és utána sorakozzunk a község főterén. Kilenc óra felé megjelent egy vezérőrnagy, aki nemigen tudta leplezni a saját elkeseredettségét, de azért lelkesíteni próbált bennünket. Parancsot adott, hogy a század ássa be magát a falu keleti szélén, ahonnan az oroszokat várjuk és legalább két-három óra hosszáig tartunk ki, amíg a raktárakat kiürítik.

Elindultunk a falu szélé felé. A vezérőrnagy is jött velünk. A szélső tanyák előtt kellett tüzelő állásba helyezkedni, beásásra nem volt idő. Két szovjet katona jött velünk szembe lovon, nyilván felderítők voltak. Nem sokáig maradtak a nyeregben.

Én azt mondtam az embereknek, hogy mindenki keressen magának egy helyet, amit biztonságosnak talál, és ott helyezkedjen tüzelő állásba. Szétszéledtünk. Kinéztem magamnak egy göcsörtös, félig megdőlt almafát és amögött helyezkedtem el. Magam mellé szólítottam a golyószórósunkat is. Nemsokára megindult az aknatűz. Néhány ház azonnal lángba borult.

Először féltem, mint ahogy mindenki, de amikor már lőttek is, elmúlt a félelmem és az életemért harcoltam. Ahol mozgás volt oda lőttem. A löszert egy fiatal zsidó munkaszolgálatos hordta nekünk, aki önként jelentkezett hozzánk, olyan mindenesnek. Velünk evett-ivott. Bátor fickó volt, aknatűzben is elhozta a muníciót. Az egyik forduló után azt jelentette, hogy a százados úr újabb parancsa: vonuljunk előre egy másik tüzelőállásba.

Nem vagyok bolond, gondoltam, innen az almafa alól kimenni, golyófogónak? Hárman maradtunk. A többiek cserbenhagytak, elmenekültek. Kis idő múlva szólt a munkaszolgálatos, hogy nincs több lőszer.

- Akkor menjünk vissza! - parancsoltam.

A faluban időközben kitört a menekülési pánik. A katonai raktárokat a polgári lakosság kezdte fosztogatni, ahogy ez háborúban szokás. Menekültünk. Útközben a századosunk megígérte, hogy megkapom a vitézségi érmet. Akkor nem kaptam meg, mert nem volt rá idő.

Menekültünk a faluból az egyetlen szabad úton. Az egyetlen Botondba (páncélos jármű) szálltunk. Sebesülteket is fölvtünk. A sofőr nagyon rendes volt, mert megvárta bennünket, igaz, hogy előtte megmondtam neki, csak akkor mehet el innen, ha a halálhíremet hallja, mert különben vége lesz.

Lassan (vagy gyorsan?) fejvesztett menekülés alakult ki. A fegyelemnek vége volt. Az oroszok állandóan aknáztak bennünket. Káosz, katonai pánik tört ki. Lovas kocsik, autók tömege futott össze a keskeny úton, alig tudtunk átvérgődni a megbolydult tömegen a Királyhágó felé. A hegyi vadászok is előkerültek, de ők is menekülni kényszerültek. Jobb nem is emlékezni erre a megvert hadseregre, amelyet az oroszok az átkozott aknáikkal még véresre téptek. Végül sikerült a hágón keresztül Magyarországra átjutni, nyugodtabb körülmények közé. Előléptettek törzsőrmesterré és a mellemre tűzték a kis ezüst vitézségi érmet.

Beregszászra értünk 1944. március 19.-ikén, amikor a németek megszállták az országot. A szakaszom tagjai egyöntetűen azon a véleményen voltak, hogy a háborút elvesztettük, álljunk át ahhoz, aki közelebb van: a szovjetekhez.

Erre nem került sor, legalábbis részemről. Rostokoltunk... Időnként helyi szolgálattal foglaltatták el, de ez a jövőtől való félelmünket nem csillapította. Egyre türelmetlenebbé váltunk. Már szeptember elején jártunk, amikor a beosztottaim kívánságára jelenttem a százados úrnak, hogy ők semmi értelmét nem látják a további ellenállásnak.

A parancsnokomnak megint vörös lett a feje és elkezdett velem ordítani:

- Hadbírótság elé állítom!

Csillapítottam:

- Százados úr, én csak az embereim kérését közvetítem. Emellett megemlíteném, hogy a rám szabott 18 hónapot letöltöttem hadi szolgálatban. Szeretnék hazamenni.

- Mehet! - Ordította a százados -, majd az irodista kiállítja a papírjait.

Mentem olyan gyorsan, ahogy csak tudtam, vonattal. A kalauz megkérdezte, hogy hová akarok menni. Azt válaszoltam, hogy Gyomára.

- Ugyan törzsőrmester úr, azt már rég elfoglalták az oroszok.

- És Orosháza?

- Már Szeged is az oroszok kezén van, legjobb, ha Pestre megy, a vonat úgyis oda tart.

Ott jelentkeztem az illetékes parancsnokságon és beosztottak őrségre a Bolyai Akadémiára. Karácsony felé kihelyeztek Érdre, a Duna túloldalán már a szovjet katonák voltak az urak. Lövészárkokba húzódtunk be. Németek is voltak velünk, de azok hamarosan fölvték a nyúlcsipőt.

Egy századnyi fiatal próbacsendőrt is beosztottak oda. Figyelmeztettem őket, hogy ne dugdossák ki a fejüket a lövészárkokból, mert a túloldalon mesterlövészek állnak lesben, és bizony naponta négy-öt fiatalember lelta halálát.

Távcsöves puskával pontosan középen hókon lőtték azokat, akik kíváncsiskodtak, és nem hallgattak a jó szóra. Nagy volt a szovjet nyomás. Visszamenekültünk Pestre a Bolyai Akadémiára. Nagyon kimerültem. Az egyik szobában ledőltem mint egy zsák, és átaludtam egy egész napot.

Nagy zajra ébredtem, azt hiszem 1944. december 23. lehetett. Lementem az utcára szétnézni, de erre nem sok módomban volt. A kapu előtt oroszok álltak.

- A fegyvereket le! - kiáltották. - Ide az órát!

Akkor estünk fogságba, csak még nem tudtuk. Összesorakoztattak bennünket, lehettünk olyan kétszázan, és elindítottak gyalog Cece felé. Enni nem adtak. A tanyai, falusi nép hajigált nekünk kenyeret. Azt rágcsáltuk, meg a kukoricát, ami akkor kezdett beérni és tekintve, hogy „tökön paszulyon” mentünk keresztül legalább az éhségünket csillapítottuk. Öt nap múlva értünk Cecére. Ott adtak először enni, borsólevest. Az a kevés borsó, ami a lében úszkált, ropogott a fogunk alatt. Valamilyik társunk - valószínűleg parasztember volt - meg is jegyezte:

- Tudjátok, hogy miért ropog a borsó? Mert zsizsik van benne. Otthon az ilyet megfőztük és a libáknak meg a disznóknak adtuk. Nem lett tőle semmi bajuk. Úgyhogy egyetek, jó étvágyat!

Lehet, hogy a liba és a disznó bírja a zsizsikes borsót, de énnekem olyan hasmenésem támadt, hogy a pajta padlásáról, ahol aludtunk, alig tudtam „baleset” nélkül lerohanni a lépcsőn, ami szintén tele volt alvó katonákkal. Megúsztam szárazon.

Lassan magunktól is rájöttünk, hogy hadifoglyok vagyunk, de nem sokkal később elénk állt egy szovjet tiszt tolmáccsal, és „hivatalosan” is a tudunkra adta. Közölte, hogy a szökési kísérletért golyó jár. Megértettük.

Az őreink, akik kísérték bennünket faluról falura, nagyon barátságosak voltak, annyira, hogy néhányunknak felajánlották a szökés lehetőségét. De mit csináljon egy csendőr, aki „fekete bárány”, a legközelebbi faluban elfogják, úgyhogy nem akartam rosszabbul járnai, ballagtam tovább. Örültem, hogy ép bőrrel megúsztam a háborút.

Lassan Bajára értünk. Ezt a várost nem ismertem, úgyhogy nem tudnám megmondani, hogy hol volt az a barakk, ahová bezsúfoltak bennünket. Sokféle népséget tereltek ott: svábokat, horvátokat, és nem tudom még kiket. Nem is értettük egymás nyelvét. Víz, vécé?... Csak tetű! Az emberek egy része imádkozott, a másik része káromkodott, átkozódott. Szinte jó volt, hogy bevagoníroztak bennünket, legalább ott csak a poloskákkal szórakoztunk. A koszt?... Igaz, hogy megettünk mindent éhségünkben, de lehet, az otthoni disznóim elfordultak volna a vályútól, ha ezt a moslékot adtam volna nekik.

Temesvárra vittek bennünket. Én nem vettem le a törzsőrmesteri rangjelzésemet, és így kineveztek századparancsnoknak. Ettől nem lett jobb dolgom, de legalább elfoglaltam magam. Ki ide, ki oda. Ellenőriztem a kenyérosztást, és némi fegyelemre is rávettem az embereket, hogy a nyomorúságunkban is legyen emberi tartásunk. Már Baján kiütött köztünk valamilyen hasmenéses járvány. Tífusz volt-e vagy vérhas, nem tudom, ukránkát is emlegettek, amit az oroszok hoztak magukkal. Ők nem haltak bele, de miközülünk sokan. Főleg a kövérek hullottak. Temesvárott még rosszabb sorunk volt, mint Baján. Tetűből is bőven kijutott. Az étkezés siralmas volt. Sokszor a reggeli levest - lötytyöt - csak este kaptuk meg. Nem tudtam elképzelni, hogy mit akarnak velünk az oroszok, hiszen az egyiptomi piramisokat építő rabszolgákat is táplálták hússal és kenyérral, mert a gyöngye, vagy éppen halott ember nem tudott többet dolgozni.

Temesvár nagyon rossz emlékem. Víz nem volt. Gödröket ásattak velünk latrinának. Szerencsére leesett a hó, és az összegyűlt olvadó hó vizéből, az árkokból tudtunk inni és mosakodásra vizet merni. Így viszont a járvány tovább terjedt. Ebben a táborban zsidók is voltak - hogy miként és miért kerültek oda?

Nem tudom milyen mérce alapján - bár gondolom, mi csendőrök háborús bűnösöknek minősültünk -, de visszavittek bennünket Szegedre, a Csillag börtönbe. Útközben nem adtak enni, lesóványodtam, mint egy agár. A börtön zsúfolásig volt. Ahogy bementünk, rám mutatott egy ukrán kölyök és azt mondta hibás, de érthető magyarsággal, hogy „te leszel az egyik század parancsnoka”. Milyen parancsnok kell itt a rács mögött, gondoltam. Meg is kérdeztem, hogy mit kell tennem?

Azt mondta, állítsak minden vécé mellé egy őrt (?), és a falon belül is mindig legyen valaki, aki megtiltja az ablakon kikandikálóknak a leskelődést.

Elvállaltam, hát mit tehettem volna? Ezért kaptam két adag lötytyöt. Annyian voltunk, hogy az udvaron kellett latrinát ásni, mert nem volt elég vécé. Sokan meghaltak. Volt olyan fogolytársam is, aki a lépcsőn lemenet adta ki a lelkét. Borzalmas volt a helyzet. Olyan cellákban, ami két emberre szolt, tizenöt-húszan szorongtak. Egymás hegyén-hátán feküdtek. A német foglyokat bízták meg a hullaszállítással, természetesen őrség kíséretével. Teherautóval vitték a tetemetek, ki tudja, hol ásták el őket?

Stráfkocsival szállították el az ürüléket trágyának. Az egyik kocsissal sikerült az anyámnak üzeni, hogy itt vagyok a Csillagban. A kocsis megkérdezte, mit hozzon. Rántást kértem a levesbe. Csodálkozott, miért nem szalonnát? Azt észreveszik! A rántást is meglátta az a kurva ukrán (ruszin) és egy napra becsukott a vécébe.

Olyan sokan haltak meg, hogy erre a szovjet városparancsnokság is fölfigyelt. Hoztak egy teherautó vöröshagymát, amit kiosztottak, hogy együk meg. Persze fogalmuk sem volt arról, hogy ez milyen nagy vitaminforrás; de a hagyma az hagyma, még éhesebbek lettünk tőle.

Amikor a szakácsok kiöntötték az udvaron azt a disznónak való „kevertet” többen nekiálltak és fölnyalták a földről. Ezeknek az egyharmada rövid időn belül távozott az élők sorából. Pár nappal később húskonzerveket kaptunk, hogy ne dögöljünk éhen.

Voltak velünk orvosok is, akik fertőtlenítő szereket kértek. Ahogy az ételmezés is javult, kezdtünk fölpendülni.

Néhány hónap múlva kivittek bennünket a repülőtérre, a hangárokból laktunk. A feleségem meg akart látogatni a Csillag börtönben és ott egy rendesebb őr megsúgta neki, hogy hol vagyok. A rabtemetőn keresztül a kerítésig kúszott, majd a nevemet kiáltotta. A fogolytársaim előkerítették és tudtam vele beszélni. Szerencsére az őrk nem vették észre.

- Hogy vagy? - kérdezte.

- Hogy lehetnék?

- Nekem is bajom van, nincs pénzem, nem tudok visszautazni a lányomhoz.

- Honnan vegyek én pénzt? - fortyantam föl, de aztán támadt egy ötletem.

Tudtam, hogy a foglyok egy része kártyázik, pénzre huszonegyezik. Beálltam közéjük. Szerencsém volt, nyertem egy csomó bankót. Vittem is a feleségemnek. Egy ruhába kötöttem és kidobtam a kerítésen keresztül.

- Csókollak benneteket - kiáltottam neki.

Akkor még nem tudtam, hogy negyven évig nem látjuk egymást.

Már másfél hónapja vége volt a háborúnak. Örültünk neki; nemsokára szabadulunk, mondogattuk egymásnak. Nem így történt. Egy nap nyomorúságos csomagjainkkal, cuccainkkal bevagonírozta bennünket és Románián keresztül a Szovjetunióba érkeztünk. Fehérruhás lányok nem fogadtak, de annál több „davajgítáros”, géppisztolyos katona állta körül a vonatunkat Grozniban.

Amikor szédelegve kiszálltunk az ott báméskodó népek kövekkal, kavicsokkal dobáltak bennünket, és azt kiabálták, hogy ördögök vagyunk (volt köztünk, aki tudott oroszul és megértette, amit ordítottak).

A kozák lovasok alig tudták a fölizgatott tömeget visszatartani, hogy agyon ne verjen bennünket. Beértünk a szögesdróttal elkerített lágerbe. Hevenyészett barakkokat készítettünk deszka piccsekkel. A kosztunk itt is siralmas volt, de ezt már megszoktuk.

Volt egy őr, aki nagyon haragudott ránk. Egyik nap vérbeforgó szemekkel (lehet, hogy a vodkától?) berohant a barakkunkba és a korbácsával elkezdett ütni bennünket.

- Ti öltétek meg a családomat - ordította -, és a testvéreimet is a magyarországi fronton lőttétek agyon!

Annyira kegyetlen volt, hogy még a parancsnokság is megsokallta, és elhelyezték máshová.

Nem smakkolt nekem ez a láger élet. Annakidején hallottam az első-világháborús öregektől, hogy a drót mögül ki kell kerülni. Kapóra jött a fölhívás: asztalosokat keresnek a városba. Azonnal jelentkeztem. Kivittek egy központi katonai épületbe. Gondoltam, hogy itt jobb lesz a sorom. Az ócska, híg leves mellé napi húsz deka fekete kenyeret kaptunk, amit megosztottunk a báméskodó, éhező helybeliekkel, akiknek semmi sem jutott. A dróton keresztül hajigáltuk ki a kenyérdarabokat, amelyeket rögtön fölfaltak.

Az első feladatomban az volt, hogy segítséggel építsek egy nagy fészert, ahol különböző szakemberek dolgozni tudnak: motorszerelők, szabók, cipészek, kárpitások, szobafestők, ácsok.

Volt a városban egy elég nagy színház, és fölszólítottak bennünket, hogy, aki ért a díszletek összeállításához, az jelentkezzen. Összeszedtem néhány asztalost, és attól kezdve díszleteket ácsoltunk. Jobb dolgom volt, mint a táborban. Jártam a színházba, de közben a parancsnokság épületében is sok javítást végeztem. Ablakkereteket javítottam, asztalok, széklábak hibáit igazgattam, szóval olyan karbantartó feladatokat is elvégeztem.

Egy karpaszományos őrmester segédmunkásként dolgozott velünk. Kiderült róla, hogy színinövendék. Könnyörgött nekem, hogy vigyem ki a színházba. Jó, mondtam neki, majd akad neked is valami munka.

Fess, jóképű férfi volt, a munkáját jól végezte - kilenc hónap múlva az egyik csinos színésznő meg is szülte a tőle származó kisfiút. Amikor hazaengedték, bejelentette a parancsnoknak, hogy ő maradni akar és feleségül veszi a gyermeke anyját.

- Szicsász - válaszolta a parancsnok -, nem úgy van az. Előbb hazamégy, aztán a szovjet követségen kérvényezed az asszonynak és a gyermeknek az áttelepülését Magyarországra. Ez az instrukció, az utasítás.

Később úgy értesültem, hogy sokáig taposta a szovjet követség küszöbét, amíg nagynehezen megadták neki az áttelepülési engedélyt.

Szicsász, mondja az orosz, ami annyit jelent, hogy mindjárt. Lehet, hogy öt perc, az is lehet, hogy öt év.

Sokáig nem engedték haza a kémelhárítókat, csendőröket, rendőröket - sőt még az éjjeliőröket sem, mert az őr, az őr. Nyomorúságomban kezdett jobban menni a sorom. Rám bízták a tiszteknek járó élelmiszerszállítás ellenőrzését is. Liszt, rizs, cukor jutott bőven nekem is a kivételezett urak ellátmányából. Engem megkedveltek. Akármelyik tiszt családjához vittem a csomagot, igencsak megkínáltak. Nem mondom, hogy túl jó az orosz konyha, de a scsi, a káposztaleves kitűnő. Még most is a számban van az íze.

Amikor már végleg szabad lettem, kerestem olyan szakácsot, aki ezt az orosz ételt el tudja készíteni. A családban senki sem tudta jól főzni, pedig a húgom sokáig élt Kárpátalján, ukránok között. Nyolcvan éves koromra már megvagyok scsi nélkül, jó nekem a tyúkhúsleves metélt tésztaival.

Egyre nagyobb szabadságot élveztem az orosz vendéglátóktól. Kaptam egy papírt a parancsnokságtól, amellyel szabadon járkhattam a városban.

Négy évet töltöttem ott, már fogyóban voltunk. Vártam, hogy egyszer bíróság elé állítanak, hogy végre tudnám, meddig maradok? Nem is volt a táborban bírósági tárgyalás, csak azok ellen, akik cukrot loptak, amikor rakodtak ki a vagonokból. Loptak? Szerencsétlen hadifogoly társaim megdézsmálták a cukros zsákokat és telerakták az édes zsákmánnyal a zsebüket. 5-10 évi börtönre ítélték őket. Akinek szerencséje volt, vagy az őrral megfelezte a cukrot, annak nem lett baja, megúsza.

A tábor szigorúságától való szabadulás egyetlen módja a munka volt. Még a tiszt is dolgozott, pedig nekik nem volt kötelező - fizették is őket. Minket is, de csak akkor, ha százszázaléknál többet teljesítettünk, ami nem volt nehéz, mert az oroszok, akik velünk dolgoztak, igen gyakran „pipa huját” tartottak, folyton cigarettáztak.

Egyik alkalommal kérdezték, hogy ki ért a disznóvágáshoz? Jelentkeztem arra is. Jól ment nekem a kolhozban a bőséges ennivaló mellett. Nagy kínálat volt az asszonyokból is, de én nem mertem velük foglalkozni. Egyrészt félttem a nemibetegségtől, másrészt, ha egy kapcsolatra fény derült, mindkét félt szigorúan megbüntették. Én pedig szerettem volna minél előbb hazajutni.

1949 decemberében végre hazaengedtek bennünket. A kevés kis keresetünket elkölthettük, de csak apróságokat vásárolhattunk. Én egy pár cipőt, kölnit pár üveggel és egy női kendőt vettem. Ez utóbbit nem tudom, miért, ugyanis két-három évvel megelőzően - amikor megengedték, hogy írjak a feleségemnek - azt írtam haza, hogy ne várjon rám, mert a sorsom bizonytalan, ha talál valami jóra való férfit, házasodjon vele össze.

Miután átértünk a Kárpátokon megálltunk egy kis faluban. Névsorral vártak bennünket az ávósok. Kiválasztottak olyan száz-százötven embert, köztük engem is. Bevagoníroztak, ránk zárták az ajtót és meg sem álltunk Pestig. Az állomásról elszállítottak bennünket, egy pincében kötöttünk ki Budán. A földön penészes, avított szalma volt szétszórva, azon feküdtünk ruhástól, takaró nélkül. A koszt olyan gyöngye és rossz volt, hogy az erőnk egyre fogyott. Akik szóvá tették, hogy még a hadifogságban is jobb volt ennél az étkezés, azokat elvitték, és soha többé nem láttuk őket.

Az őrök ávósok voltak. Az idő múlását nem tudtuk követni. Néhány hét - vagy hónap(?) - múlva elvittek bennünket Bajára. Ott egy üres borospincében volt a szállásunk. Addigra már legtöbbünknek jártányi ereje sem maradt. Én is sokszor négykézláb másztam a kondér mellé, hogy megkapjam a nekem járó moslékot. Néhány hét múlva kiválogatták a népet. Aki föl tudott állni - én is köztük voltam -, azt elvitték Kecskemétre az orosz laktanya építkezéséhez. Az indulás előtt mindent hazudtak nekünk, hogy milyen jó sorunk lesz és hamarosan szabadulunk.

Fölepítettük a laktanyát és azt hittük, hogy most szabadulni fogunk. Ehelyett fölpakoltak bennünket és elvittek Kazincbarcikára gyárat építeni, drót mögött. Géppisztolyos ávósok lestek ránk az őrtornyokból.

Az ács szakmához csak én értettem. Azt a néhány embert, akit segítségemre adtak, megtanítottam fűrészelni. És hallgatni. Mert, aki kérdezősködött, hogy miért, meddig, mikor, azt még aznap autóba gyömöszölték és örökre eltűnt előlünk.

A tiszték között akadtak mérnökök is, akik nagyon sokat segítettek a tervezésben. A legnehezebb feladat a hűtőtornyok építése volt. Amikor a tetőket építettük, én mindig a levegőben dolgoztam. Kevesen mertek utánam mászni.

Az egyik mérnök megszólított egyszer:

- Gál, maga nagyon ügyes ember. Tudja, most divat az újítás, nem lehetne valamit kitalálni?

Megvakartam a fejem. Eszembe jutott, hogy nagyon sok hulladék anyagunk van.

- Mit szólna mérnök úr, ha azokból a maradék deszkákból ágyvégeket és rekamié kereteket csinálnánk?

Mi megcsináltuk, ő fölvette az újítási pénzt. Az abrakos tarisznyából, éppúgy, mint a cigány lovának, nem jutott semmi.

Jól dolgoztunk, annak ellenére, hogy silány volt a kosztunk. Aki túteljesítette a normát „spájzolhatott”. Pénzt nem kaptunk, csak egy papírt, és avval a kantinban vásárolhattunk. Emlékszem, amikor először jutottam ilyenhez, mindjárt megettem egy kilós kenyeret és egy szál kolbászt.

1953 elején, egy szerdai napon, megjelent 10-15 ávós és bekísértek egy külön helyiségbe, ahol vallatni kezdtek. Azt akarták, hogy ismerjem be, hogy háborús bűnös vagyok. A falhoz állítottak és szitkozódva elkezdtek rugdosni. Azután megfordítottak és a sípcsontomat is kezelésbe vették, csoda, hogy el nem tört.

Én nem tudtam semmit elismerni. Vertek még egy darabig, majd gúzsba kötöttek és otthagytak. Hat napig nem kaptam enni, csak inni. Időnként bejöttek és nyaggattak. Végül elmondtam, hogy Kijevben elfogtam egy katonaszökevényt, aki a bűnözők századából lépett le. Ezután kioldoztak és enni-inni adtak.

Többedmagammal elszállítottak Kistarcsára, bírósági tárgyalásra. Én az utolsók között kerültem sorra. Akiket már elítéltek, azoktól kaptam a „drótot”, hogy mindenre csak bólintsak, és nehogy okoskodjak, pláne eszembe ne jusson a kínzásokról említést tenni, mert akkor biztos, hogy öt évvel többet kapok. Ügyvédem nem volt; hogy kirendelt védő volt-e, már nem is emlékszem.

A budapesti bírósághoz kerültem. A hírhedt Jankó tanács három évre ítélte és tíz évre megfosztotta a politikai jogaimtól. Az eddigi fogságomat beszámítva nyolc hónapi börtön várt még rám. Amikor az ügyész és én is belenyugodtam az ítéletbe, megkérdeztem a bírót, hogy szólhatok-e. Bólintott...

Óvatosan rákezdtem:

- Tessék mondani, bíró úr, miért van az, hogy a beosztottakat büntetik, akik csak a parancsot teljesítették? Én doktor vitéz Nagy Sándor parancsnoksága alatt teljesítettem szolgálatot a fronton. Úgy tudom, neki nem esett bántódása.

A bíró azt mondta, hogy fogjam be a számat, mert még rám varr öt évet.

Később megtudtam, hogy a parancsnokom felelősségre vonása azért maradt el, mert a csicskásával együtt még a fronton átszökött az oroszokhoz.

Kértem a bíróságot, hogy olyan helyre vigyenek, ahol munkával ledolgozhatok a büntetésemből. Megkérdezték, jó lesz-e az oroszlányi szénbánya. Rábólintottam:

- A Szovjetunióban mindig szerettem volna látni egy bányát.

A bíró megint rámkiabált, hogy hallgassak.

Így kerültem az oroszlányi bányába. Ott az volt a rendelet, hogy a raboknak minden száz százalékon felüli kétszáz százaléért egy napot elengedtek a büntetésből. Mivel én ács voltam, a tárnák aládúcolását csináltam. Robbantani is tudtam, így szorgalmas munkával ledolgozhattam néhány hetet.

Az ellátásunk elég jó volt, de azért nagyon nehezen teltek a napok.

1954-ben végleg szabadon engedtek. Pufajkába öltözve mentem ki a drótkerítéssel körülvett barakk-táborból. Semmi papírt nem adtak.

Szegedre utaztam. Az anyámtól megtudtam, hogy a feleségem 1950-ben elvált tőlem, majd férjhez ment. Oroszlányban kaptam tőle egy-két levelet, de a házasságról sosem írt.

Mindenem odalett. Nem volt se ruhám, se fehérneműm, a kevés ékszeremből sem maradt semmi. Ott álltam pufajkában anyám előtt, de legszívesebben meztelen jártam volna.

Munka után néztem. Állami vállalatnál csak egyszer-kétszer próbálkoztam, de beláttam, hogy a volt csendőr ilyen „előkelő” helyen nem kívánatos elem. Végre egy maszek asztalos fölfogadott.

Rendőri felügyelet alatt álltam két évig. Időnként a katonai parancsnokságra is behívtak. Első alkalommal mindjárt megfosztottak a rangomtól és a kitüntetéseimtől. Ezt eléggé gúnyosan közölték velem. Máskor csak kérdezgettek, hogy élek, mit csinálok?

Később mégiscsak fölvettek egy szegedi bútoringázó vállalatba, ahol kitanultam az asztalos szakmát. Itt még kitüntetések is kaptam ilyen-olyan jó dolgozó címen.

1972-ben mentem nyugdíjba, de csak tizenhét év után kapom most is a havi járadékot, mert a hadifogság, a börtön és legfőképp a csendőrségi szolgálati idő nem jött számításba.

Mint nyugdíjas maszekoknál dolgoztam, főleg ácsmunkát végeztem. Elég jó volt a keresetem, összeszedtem magam.

Szép lakásom van, némi spórolt pénzem is. Közben megnősültem; jól élünk a feleségemmel, amíg meg nem halt.

Nagyon egyedül maradtam... Az első házasságomból született lányom nem itt él Szegeden, node nem is nagyon törődik velem, és másoktól hallottam, hogy mindig letagadta csendőr mivoltomat. Szégyellte, de inkább az evvel járó hátrányokat nem vállalata. Nagy ritkán meglátogatott. Tudtam, hogy miért... Pénzt kérni! Azért én mindig szívesen láttam, és adtam is neki. Volt és van miből, mert nem költekeztem soha, takarékosan élünk, de mindenre tellett, amire az ilyen magamfajta embernek szüksége volt.

Nagy néha a tükör elé álltam, végignéztem azt az ősz öregembert, aki rám visszatekintett. Hej, Pista, Pista, gondoltam ilyenkor, mit meg nem értél nyolcvan év alatt, és még mindig eszed a kenyeret? Egyedül azért a kenyér is savanyú. Megért bennem a szándék... Elmentem Békésre az özvegységében egyedül élő első feleségemhez. Ahhoz az emberhez, akit mindig a

legjobban szerettem, és csak a háború sodort el kegyetlenül mellőle. Ahogy beállítottam hozzá minden üzenet nélkül, csak nézett rám nagy csodálkozó szemekkel, s csak annyit mondott:

- Megjöttél, Pista?

- Megjöttem...

Hallgattunk egy darabig. Végignéztem az egykori páromat. Hát istenem, ő is már hetvenéves, viseli a korával járó jegyeket, de az én szememben még mindig a régi. Én szólaltam meg először; mondtam neki, hogy te is egyedül vagy, én is, nem tartozol számadással senkinek, csomagolj össze és gyere hozzám... Eljűk le együtt azt a kis hátralévő időt, ami nekünk még kijár.

El is jött velem. Szépen összeszoktunk hamarosan. Valósággal kivirult mellettem. Belém is visszatért az élet. Nagyon jól megvoltunk, de még egy év sem telt bele, az egyik este vacsora után, tévézés közben, hirtelen elveszítette az eszméletét és engem itt hagyott... Végleg egyedül maradtam. Most már csakugyan nem remélhetek semmit az élettől. Nyolcvankét évesen?...

Csak az utolsó parancsra várok, amit emelt fővel, tisztességgel a hátam mögött, engedelmesen teljesítek.

Bűnös név

- Tessék mondani, ezt komolyan tetszik gondolni, vagy csak kíváncsiságból, netán szórakozásból kérdezet? Ha nem szórakozásból, akkor nem értem, hogy miért fontos, és egyáltalán kit érdekelhet az én életem. Becsületben letöltöttem idáig hetvennyolc évet, mindig dolgoztam, a paraszti sorból kivakaróztam, a testvéreim irigyelnek is érte, „naccságának” neveznek egymás közt, pedig egyik-másikának vagyona is van. Nem mondom, hogy én gazdag vagyok, van egy szép szerény kis lakásom a belvárosban, az ápolónői nyugdíjam, meg a kárpótlás, amiért keservesen megszenvedtem. Megvagyok a magam valóságában, ez az én igényeimnek megfelel. Egyedül élek, a kis unokatestvéreimnek még ajándékozni is tudok. Nekem nem volt gyereke, de attól a részeges uramtól jobb is, hogy nincs, mert csak rá emlékeztetne, pedig még az emlékét is utálom. Az emlékét, igen, mert elvitte az ördög már régen, belefulladt a pálinkába, de az első házasságából származó fia is. Azt sem tudom hová vannak elkaparva.

Tudom, hogy ez nem fontos, jobb is elfelejteni, dehát sajnós ez is az életemhez tartozik.

- Hogy minden fontos?... Mindenre nem is emlékszem, buta vénasszony vagyok, a műveltségem se olyan sajnós, mint amilyennek szeretném, de azért mindig igyekeztem, öreg fejjel kitanultam az ápolónőképzőt, sokat olvasok, színházba járok és mindenkitől tanulok, akitől lehet. A tévét nem szeretem, irtózom a politikától, meg a szememet is bántja.

- Nem látszik meg a korom?... Ez Isten adománya és magam is tehetek róla. Igyekszem egészségesen élni, magamtól nem tagadok meg semmit, tornászom, nem hízom el, nem dohányzom, nem iszom, rendszeresen járok fodrászhoz, kozmetikushoz. Sokan mondják, hogy húsz évet letagadhatnék. Örülök is neki.

- Egyedül jó. Valakivel élni? Isten őrizz! Pedig lenne, volt is ajánlkozó, nem is egy. Hogyne! Az önállóságom nem adom föl. Meg különben is, már lánykoromban apáca szerettem volna lenni, hát most megkaptam.

- Kezdem az elején?... Az sem volt valami szerencsés. A 3 éves, fekete himlőben elhunyt kis nővérem temetésén lett rosszul velem anyám a ravatal mellett, ott kezdett vajúdni. Kisteleken, az anyai nagyszüleimnél szült meg bábaasszony segítségével, hetedik gyerekként. A családuk Csengelén lakott, de Kisteleken volt a családi sírhelyünk. Mi tanyán éltünk, tizenhároman voltunk testvérek, két fivérem a fronton esett el a második világháborúban, jelenleg már csak hárman élünk: egy bátyám meg egy húgom. A szüleim története nem egyszerű tanyai mese. Módos emberek voltak, legalábbis a házasságuk elején. Apám 150 holdat örökölt, igaz, hogy homokot, de két bérest, kis lánycselédet tartottunk, az istállóban mindig volt négy ló és három-négy fejőstehén, tehát ha megérte volna a kommunizmust, biztosan kuláknak számított volna, és meggyűlt volna a baja a rendszerrel. Dehát sem ő, sem a birtok nem maradt meg. Nagyon szép ember volt, igazi nagy paraszt természetű, s ami ezzel járt: mulató, kurvás, kártyás és iszákos. Fogyott is a birtok szépen. Mire 1928-ban negyvenévesen meghalt, már csak nyolc hold maradt ránk. Akkor azt mondták, vízibetegsége volt, gondolom a szíve vagy inkább a mája vitte el. Ennek ellenére szép emlékeim vannak róla. Nekünk gyerekeknek sokat mesélt a háborúról, a muszkákról, de ezek a történetek elhomályosultak bennem. Azt tudom a nagyanyámtól, hogy akárhányszor hazajött, utána mindig született egy gyerek, mivelhogy három testvérem jött a világra a háború alatt, nyilván hosszabb időt töltött a fronton. Apám vadászott is, ami azt jelentette, hogy a módos gazdák közé tartozott, hiszen abban az időben is megnézték, kinek adnak engedélyt, Sokszor hozott haza vadat, anyám azt a kemencében sütötte; jaj, de szerettük az illatát, dehát kellett is a sok éhes szájnak. A sok elmaradása ellenére szorgalmas volt, a béresekkel együtt szántott-vetett. Azt hiszem, azért jól megvoltak. Egyszer hallottam csak veszekedni őket, ahogy a kis eszemmel föl fogtam, valami szőke szomszédasszonyról pöröltek, anyám kurvát emlegetett, ami apámnak nem tetszett. De a papok sem tetszettek neki. Én nem tudom, miért, de nagyon haragudott rájuk, olyannyira, hogy anyámat csak úgy vette el, ha esküvő nélkül hozzá megy, mármint egyszerűen összeáll vele. Hát szegénykémnek úgyis jó volt, mert szerette. Csakhát ennek mi gyerekek ittuk meg a levét, mert a társaink mindig csúfoltak bennünket, nem egy osztálytársamat búoltam meg a *zabi gyerekért*. Anyámat sokszor faggattam emiatt, de olyankor mindig másról beszélt. Igen, ezért hívnak engem Wolford Ilonának az anyám után, aki Wolford Katalin volt. Ha tudták volna szegény szüleim, hogy ez a név milyen tragikus sorsot hoz ránk a húgommal együtt?... Apám a Tenk családból származott, jobb lett volna az ő nevét viselni, egészen másképp alakul az életünk. Azt ki tudta, és nem is foglalkozott vele senki, se Kisteleken, se Csengelén, hogy a Wolford név német eredetű, hiszen még a nagyszüleim is csak magyarul beszéltek, más nyelven egy kukkot sem tudtak. Hogy honnan származtak ide a tiszta magyar vidékre? Isten tudja. Egyszer egy okos embertől hallottam, hogy a múlt században sokan jöttek Szegedre a Temesvár környéki sváb falvakból a jó munkalehetőség miatt, valószínű azok közül keveredtek Kistelekre az én közeli őseim is. Dehát ez már olyan mindegy.

- Anyám?... Érdekes, róla még kevesebbet tudok mondani, mint apámról, pedig vele többet voltam, illetve mi gyerekek mindig körülötte sűrögtünk, úgy paraszt módra: vidd ide - vidd oda, szaladj ide - szaladj oda. A legerősebb emlékem vele kapcsolatban, hogy vagy nagy hasa volt, vagy szoptatott, a bölcsőben mindig volt testvérem. Írni-olvasni nem tudott, mi azért mindannyian tanultunk, a csengelei Pántlikás iskolában jártuk ki a hat elemet. A gyerekkorom elszaladt, már összeolvad előttem szinte emlék nélkül, kivéve az utolsót róla. Tizenhét éves voltam és anyám nagyon erőltette, hogy már itt az ideje az első bálozásnak. Tudtam, hogy nagyon szereti a zenét és az ő kedvéért ráadtam a fejem, bár én akkor arról álmodtam, hogy apáca leszek. Szépen megvarrogatta a hosszú ruhámat, szegénykém jobban készült a mulatságra, mint én, hiszen neki apám mellett ilyenben csak kevés része volt. Mutatóslány voltam, olyan „csöcsös-bögyös”, úgyhogy mindjárt kaptam táncost. Ő mindig kislánynomnak szólított és akkor, amikor fölkertek én odaadtam neki a kabátomat, mosoly ragyogott az arcán

ahogy rám nézett és azt mondta: - Kislá... Hirtelen összeesett és nem is tért többet magához. Ez 1936-ban történt, fájdalmas emlékét soha nem tudtam elfelejteni: negyvenhat éves volt...

A magam élete folyását nézve, tizenötéves koromban változott először gyökeresen. Otthon már szegényesen éltünk és nagyanyám elkommendált egy kisteleki zsidó családhoz, olyan kiscselédfélenek. Fiatal koromnak a legszebb két évét töltöttem náluk. Libakereskedéssel foglalkoztak. A házaspárnak két hasonló korú lánya volt, az egyik még kicsit hasonlított is rám. Dehogyan voltam én kiscseléd, noha mindent csináltam, takarítottam, vásárookra, piacra jártam, mégis úgy éltem velük, mintha saját lányuk lettem volna. Még németül is tanítottak. Boldog voltam velük. Nagyon jó emberek voltak, mindenki szerette őket. Negyvenévesen elvitték az egész családot, és soha nem tértek vissza. Ma is elsirom magam, ha rájuk gondolok.

Édesanyám halála után *bűrszödő* zsidó családhoz szerződtem le, szintén Kisteleken, olyan *mindönösnek*. Öt pengő volt a havi bérem (egy mázsa búza árának megfelelő pénz), ebben a kosztom nem is volt benne. Jól megvoltam vele, még a testvéreimnek is jutott belőle. A család háromtagú volt: az özvegyasszony mama, a bőrös fia és szintén fölnőtt lánya. Az öregasszony átkozott fősvény természetű volt, és minden cselédet született tolvajnak tartott. Emiatt nekem kapukulcsot nem is adott, nehogy alkalmam legyen beosonni a házba és valamit kilopni. A piacok miatt azonban hajnalban kezdtünk, úgyhogy sokszor a fia a földszinti ablakon engedett be. Ettől függetlenül az a körülbelül egy-másfél esztendőm is nagyon jó volt, mert a gyerekei nagyon szerettek és kedvesek voltak hozzám. Csináltam én ott mindent, még a tímár mesterséget is kitanultam. Később az öregasszony is kibékült velem, mert én egy tüt sem vettem el tőle. Többször tett ő ide-oda csalipénzt, hogy kipróbáljon, de csak nevettem rajta, nem ugrottam be neki, de hát nem is voltam én olyan. Jól éreztem magam náluk, de nagyon nehéz munkám volt. A nagynéném, aki Szegeden lakott, elhívott magához, mondván, a városban könnyebben el tudok valahová szerződni, és nem kell agyon dolgoznom magam. Így beköltöztem hozzá. Nahát, ebbe jól belemarkoltam. Én nem ismertem közelebről anyám testvérét, nem tudtam, hogy milyen kumhántos, szekáns vénasszony, nem lehetett vele egy földél alatt megmaradni, úgyhogy pár nap után elhatároztam, hogy mihamarabb faképnél hagyom. Az állasközvetítőben ajánlottak egy vendéglőt, ahol kézilányt kerestek. Fölvettem az egyetlen patyolat tiszta kis ünnepi ruhámat, masnit kötöttem a hajamba és azonnal meg-tetszettem a tulajdonos feleségének, aki mindjárt le is szerződtetett. A Nagyállomáson lévő restiben főleg mosogatnom és takarítanom kellett. A konyhából szinte ki se dugtam az orrom egész nap, föl szolgáltni nem is engedtek, de jobb is, mert nem bírtam volna el az ittas férfiak tolakodását. Nagyon örültem ennek az új, jó állásnak, lakhattam a tulajdonoséknál, ott hagyhattam a kibírhatatlan nagynénémet, nem voltam többet rászorulva. Azután később ebből lett a baj. A családban ugyanis több testvér volt és én két lánnyal és a bátyjkkal laktam egy szobában. Hogy miért nem volt nagyobb lakásuk a vendéglőséknak, holott nagyon jól ment nekik?... Nem tudom, valószínű, még olyan güzü állapotban voltak, csak kaparni, kaparni, még a jobb életükkel törődni sem volt idejük, igaz, ahogy később megtapasztaltam, az ilyeneknek soha nem is lesz. Bandika, a fiúk, jóvágású gyerek volt, nálam két évvel idősebb. Énnálam szoba se jöhetett egy férfi se, mert mindenáron apáca szerettem volna lenni, de éreztem, hogy ő nagyon közeledne felém. Az egy szobában lakás ezt még segítette, noha lefekvéskor mindig megvárta, míg ágyba bújok. Igazán tisztességes volt, soha nem tolakodott. A mama azonban megsejtette, és azután látta, hogy a fia belém szeretett, hiszen sokszor úgy nézett rám a szép szemével, hogy a Jéghegy is megolvadt volna tőle. Én nem. De hiába, egy kis kuszuka cselédlány nem jó parti egy módos gyereknek. Veszedelmessé váltam az anya szemében és ő ezt nem is titkolta, bár nagyon szeretett, három hónap múlva megmondta, hogy segít elhelyezkedni, de föl is út, le is út, mennem kellett. Bandika szerelme viszont maradt.

Egy gimnáziumi tanár házaspár vett pártfogásba és alkalmazott. Majd nemsokára valamilyen magas rangú tanácsosékhöz kerültem, ahol szintén nagyon szerettek, de onnan is tovább kellett lépnem, mert két nagyfiú volt a családban - az egyik orvostanhallgató - és a mama féltette őket tőlem. Igen, akkor már eleget néztem a tükörbe, láttam, hogy szép vagyok. Különösen az alakomra voltam büszke. Büszke?... Istenem, akkor még változatlanul apáca szerettem volna lenni, bár Bandika állandóan ostromolt, eget-földet ígért, mondta, hogy nem törődik az anyjával, legyek a felesége. Bevallom, én is megkedveltem, hiszen kedves, jóképű fiú volt. Egyszer meg is csókolt, de csak az arcomon engedtem. Hiába, nem ébredt föl bennem semmi vágyakozás a férfi nem iránt. Egyszer annyira fölhevült, hogy dühében beverte a fejem, orvoshoz kellett mennem; ott esett áldozatul a copfom, mert le kellett vágni a sebek bevarrásához. Így odalett a szép hosszú hajam. Bandikára nem haragudtam meg, mert megértettem, hogy annyira oda van értem, de hiába, én nem éreztem iránta semmi olyat... Ugye most szexuálisnak nevezik? Szóval olyat egyáltalán nem éreztem, nem úgy voltam én nevelve. Azért nem utasítottam el magamtól. Jött is ő hozzám, sírva kért bocsánatot, szinte mindennap meglátogatott, szerettem vele együtt lenni. Egyik nap a Mátyás téren sétálgattunk este, és ahogy beszélgetés közben megálltunk, megcsókolta az arcom, s azt mondta, ez most búcsúcsók volt, mert megkapta a behívóját, de fogadjam meg, hogy megvárom, mert, ha visszajön, nem törődve a szegénységemmel, elvesz feleségül. Nem jött vissza... Egy darabig leveleztünk, ami a háború vége felé abbamaradt. Később egy bajtársától tudtam meg, hogy már itthon fogságba esett, Kecskemét környékén leugrott a fogolyvonatról, de az egyik őrszerevette és lelőtte. Halálhírére csapott meg az érzés: szerettem Bandikát...

Ezek már akkor történtek, legalábbis az eleje, amikor egy zsidó ügyvéd házaspárnál cselédkedtem, akik nagyon szerettek, de '44-ben deportálták őket. Búcsúzáskor még ruhákkal ajándékoztak meg, sírva köszöntünk el egymástól. Szerencsére ők élve maradtak, hál' Istennek. Utána alkalmi munkából, takarításból, varrásból éltem, de mindig dolgoztam. Amikor az oroszok bejöttek, begyűjtöttek bennünket munkára. Azért mondom többes számban, mert közben a 18 éves kishúgom beköltözött Kistelekről hozzám, együtt laktunk albérletben a Jósika u. 23. sz. alatt. A Vasas Szt. Péter utcában varrtunk a szovjet kórházban. Ott bajunk nem volt, ennivalót is adtak, szabadon mozoghattunk.

1945. január 9. Ezt a dátumot míg élek nem felejttem el. Akkor kezdődött... Már napok óta lázas beteg voltam, és nagyon legyengültem. Aznap reggel nyolc órakor bekopogott a háziasszonyom.

- Ilonka, egy férfi vár az előszobában - mondta.

Ki lehet az? - morfondíroztam magamban és kíváncsiorogtam nagy nehezen. Ismeretlen férfi volt az illető, a kezében papírral. Udvariasan köszönt és megkérdezte:

- Ön Wolford Ilona?

- Igen - feleltem vacogva.

- Itt lakik a testvére is, Wolford Katalin?

- Igen, itthon van ő is. Mi tetszik?

- Kérem, elnézést, parancsom van, hogy önöket azonnal bekísérjem a szovjet parancsnokságra.

Rettenetesen megijedtem. El sem tudtam képzelni, hogy mit akarnak ott tőlem.

- Miért? - kérdeztem a láztól is reszkelve.

A férfi, akiről kiderült, hogy a magyar rendőrség detektívje, rámutatott a papírra:

- Mert maga is, és a húga is rajta van ezen a listán, amely a lakók névjegyzéke.
- De miért pont nekünk kell jelentkeznünk?
- Azért, mert német nevűek.
- Dehát én egy kukkot sem tudok németül, és a családomban se beszéltek másként, csak magyarul!
- Ne haragudjon, én ezt nem is vonom kétségbe, de nekem ez az utasításom. Keresik a volksbundistákat.
- Az meg micsoda? Mit mondott?
- Az olyan svábokat, akik a német fasiszta párt tagjai voltak.

- Biztos úr! Vagy bocsánat, detektív úr... nem is tudom, hogyan szólítsam, én nem vagyok sváb, én semmilyen pártnak nem voltam tagja, és, ha az az istentelen apám megesküdt volna szegény anyámmal, akkor most Tenk Ilonának hívnának, akkor is elvinne?

A férfi elbizonytalanodott, szánakozva nézett végig rajtam, amit nem csodálok, mert már úgy reszkettem, mint a nyárfalevél és az ájulás környékezett, biztosan nagyon sápadt is voltam.

- Nézze... kedves kisasszony... Magának biztosan igaza van, és én mindent megteszek, hogy engedjék haza, ne vigyék el, csak kérem, jól öltözzön föl és jöjjön velem a húgával együtt, mert még én is bajba kerülök. Kérem...

Így a húgom támogatásával, rogyadozó lábakkal bevánszorogtunk a Széchenyi téri Zsótér házában székelő szovjet parancsnokságra. Útközben a detektív tovább istenkedett, hogy segíteni fog, de nekem azon járt az eszem, mit jelent, *engedjék haza, ne vigyék el?* Hová vinnének és miért? Bementünk egy irodahelyiségbe, ahol egyenruhás katona - lehet, hogy tiszt volt, csillagokat viselt - tolmács segítségével kihallgatott bennünket, jobban mondva a detektív beszélt. Igyekezett meggyőzni az orosz súlyos betegségemről, ami nem volt nehéz, mert biztosan nagyon pocskul nézhettem ki. Beküldött a szomszédban lévő orvosi szobába vizsgálatra. A húgom kísért oda, vittem magammal egy cédulát, amelyet az orosz kihallgatóm írt. Az orvos, akinek a nevét utólag tudtam meg, dr. Á. tisztifőorvos volt, nagyon gorombán fogadott. Rámnézett szűrős szemével és azt kérdezte:

- Mit akar? Ez csak egy kis hűlés, ettől maga tud dolgozni. Három napot kibír.

(Ennyit mondtak az oroszok.)

Erre én könyörgőre fogtam a dolgot, mert félttem, hogy valami nagyon rossz következik. Hajthatatlan maradt. Félelmem annyira úrrá lett rajtam, hogy nem is tudtam mit csinálok. Letérdeltem előtte, átöleltem a lábát, csókolgattam.

- Az Isten áldja meg, főorvos úr, a családjával együtt, irgalmazzon nekünk, nyomorult szegény lányok vagyunk, ne hagyjon minket elhurcolni! Belepusztulunk!...

Éktelen harag, pirosság öntötte el:

- Mit gondol, lelövetem magam maguk miatt! Hogy legyen ki a létszám, ha mindenki beteg! Nekem is van családom!

És akkor belém rúgott, hogy arrébb gurultam. Neki zuhantam az ajtónak, amely nagyobb ütött vissza, mint az orvos cipője. Nagy fájdalom hasított belém, de nem az ütés fájt, hanem a bensőm, és akkor arra gondoltam, hogy kár volt megszületnem. Két szuronyos orosz katona kísért bennünket a lakásunkra, adtak egy órát, hogy a kis motyónkat összecsomagoljuk. A háziasszonyunk sírva segített nekünk, és gyorsan összekapart valami kis élelmet. Akkorra már

délután öt óra lett. Ronda, csatakos, hideg idő volt. Elkísértek bennünket a Somogyi utcába egy magasföldszintes házba (az új Somogyi Könyvtár mögötti sörözőkert helyén állt), amely már zsúfolásig tele volt fiatal és középkorú emberekkel, férfiak, nők vegyese. Mi nem ismertünk senkit se közülük, de névsorolvasásnál kiderült, hogy mindnek németes neve volt. Három napig tartottak ott bennünket. Enni nem adtak, szerencsére a háziasszonyunk csomagja - beosztással - elég volt az éhségünk átmeneti csillapítására. Kétségbeejtő érzés volt, hogy nem tudtunk semmit. Miért, meddig, hová?... Az örök - kérdéseinkre - monotonon mindig ugyanazt mondták: három nap robot, azután haza. Aludni csak egymásnak támaszkodva tudtunk a zsúfoltság miatt. Szerencsére gyerekek nem voltak. Az egyik társunk, dr. Rack Lajos - azt hiszem jogász ember volt - értesítést kapott, hogy szül a felesége a klinikán. Hiába könyörgött, nem engedték ki. Később, jó pár nap múlva, mi kapartuk el a hóba, kifelé utazva, valahol a Bánátban. Nem tudom, miben halt meg, de az biztos, hogy amíg élt, senkihez nem szólt egy szót sem.

Három-négy nap múlva estefelé nyitott teherautók álltak meg a ház előtt, föltereltek bennünket a platóra, szorosán, amennyi embert csak lehetett, és elvittek Kiskunhalasra egy laktanyába. Útközben arra gondoltam, most biztosan meg fogok halni, mert közben szörnyen zuhogott a havas eső és úgy fújt a szél, hogy szinte csonttá fagyva érkeztünk meg. Órák múlva - lehetett már éjfél is -, nevémen szólítottak. A papíromon az volt írva, hogy beteg vagyok, emiatt orvoshoz vittek, az orosz volt. Még az otthoni detektív tanácsára terhesnek mondtam magam, a vizsgálatot azonban visszautasítottam. Az orvos nem volt goromba, azt monda, jól van, majd akkor szóljon, ha beteg lesz, akkor meggyógyítjuk. Visszakísértek a többiek közé. Reggel az udvarra vezényelték a népet és egy óra hosszáig békaugrást kellett csinálnunk. Akik kidőltek, azokat korbáccsal kényszerítették tovább ugrálni, aki nem bírta, azt jól megverték.

Január 15-én délután parasztkocsikra szállítottak föl bennünket és szigorú őrzés mellett reggelre Bajára értünk. Ott egy laktanyában leszámolták a népet és figyelmeztettek, legyünk nyugodtak, hamarosan lesz dokumentum, utána mindenki hazamehet. Ezt már nem hittük el, hiszen akkor minek gyűjtöttek és zártak be, miért őriznek minket? A sorsunk fölött nem kellett nagyon gondolkoznunk, mert nemsokára sorakoztattak és az állomásra kísérték. Ott nyitott vagonokba hajtották a népet, egy vagonba 80-100 embert, bezsúfolva. A beszállást korbáccsal és puskatussal támogatták.

A nyomorúságunkat még az is tetézte, hogy előttünk marhákat szállítottak, és úgy ahogy azokat kihajtották, úgy hagyták a vagonokat takarítás nélkül, tele ganéval. Csak annyi helyünk volt kettőnknek, hogy éppen le tudtunk ülni a kis szakadt kofferunkra. Délután négy óra körül szóltak, szálljanak ki, akik székelni akarnak. Bennünket nőket megszégyenítettek, hogy a dolgunkat az örök csizmája mellett, a szemük láttára kellett elvégezni. Utána visszazavartak bennünket a vagonokba, csak vizet adtak, enni nem. Úgy éjszaka két óra felé elindultunk, vissza Szegednek. Ott egy napot tölthettünk, amikor elindultunk Románián keresztül a Szovjetunióba. Egy hónapig utaztunk, mindig éjjel, nyilván azért, hogy ne tudjuk merre járunk, de főleg azért, hogy a lakosság se lásson bennünket és nehogy bármilyen érintkezésbe kerüljünk velük. Kicsi az én eszem, az emlékezetem is fonnyad, hogy elmondjam, mi is történt ez alatt az idő alatt. Ami föl villan: Szegeden már tetvesek voltunk, sose láttunk még ilyet, de a sok vakarózás közben rájöttünk. A szükséglet ügyünket úgy oldottuk meg, hogy késsel lyukat faragtunk a padlóba, így nem kellett az örök előtt megalázkodni, elég szégyen volt egymás előtt is levetközni. De lassan már nem is nagyon volt miért leguggolni, mert enni alig kaptunk. Naponta egyszer adtak egy marék savanyú káposztát, semmi mást, és vizet. Kenyérnek színét sem láttuk. Az egyik reggel, ahogy már mondtam, dr. Rack Lajos nem ébredt föl, hiába költögettük. Sokáig dörömböltünk az ajtón míg kinyitották valahol Temesvár

környékén, és szegényt mi temettük el a havas földbe a tíz körmünkkel. Azt nem tudni, miben halt meg; bánatában - gondoltuk, mert nem láthatta az újszülött gyereket -, vagy éhen?...

Valahol Romániában egyszer kiszállítottak bennünket, újra leszámoltak, és akkor megmondták, hogy mi a nép ellenségei vagyunk, a németekkel paktáltunk, emiatt büntetésből a Szovjetunióba visznek bányába dolgozni. Útközben csak sírtunk, csak sírtunk folyton. Bíróság, ítélet nem volt, csak a kérdés: mit vétettünk?... Miért büntetnek ártatlanul?...

Rettenetes állapotban érkeztünk meg valahová. Már itthon tudtam meg, hogy a donyeci szénbányák egyikéhez. Ez is éjszaka történt. Nagyon hideg volt, s alig maradt jártányi erőnk. Betereltek bennünket egy nagy hodályba, elvették a ruhánkat, kifertőtlenítve visszakaptuk, már aki, mert volt akiét összeégették. Valami pufajkafélét is osztogattak. Nagy nehezen, egymáson segítve, a megosztott hiányos öltözékekben elindultunk az éjszakában. Még útközben észrevettem, hogy a kis húgom egyre nehezebben jön velem, lélegzése szaporábbá vált, bele kellett karolnom, úgy is alig tudott vánszorogni.

- Mi van veled, Katikám? - kérdeztem kétségbeesve.

Ő szegény zihálva csak annyit tudott mondani: - Nem tudom, de nagyon, nagyon rosszul érzem magam.

Órákig gyalogoltunk, attól féltem, hogy szegény húgocskám meghal. Amikor megérkeztünk szinte félájult volt, úgyhogy a felcsernőnek nem is kellett magyarázni, mindjárt intézkedett és elcipeltük egy kórháznak nevezett barakkba, ami semmivel sem volt különb a többinél. Később rájöttem, hogy az egészségügyit nem az emberség vezette, hanem inkább a fertőző járványtól való félelme, hiszen csak rá kellett nézni szegénykére, bíbor piros volt az arca, a láztól majd kigyulladt. Kiderült, hogy skarlát tört ki rajta.

Itt most meg kell állnom, mert úgy érzem, hogy az eddigi folyamatos gondolkodásom, ami a történetemet illeti, mintha megszakadt volna. Összekeveredett minden a fejemben. Nem tudom az eseményeket szépen sorjára elmondani, és azt hiszem, hogy nem is tudok semmi olyan különlegeset mesélni, hiszen minden szovjet táborban azonos módszerek, azonos körülmények érvényesültek, azonos - ahogy ők mondták - instrukciók, előírások és parancsok teljesültek. Mi valami utolsó kategóriába tartoztunk, amit számtalanszor meg is mondtak: *piszkos fasiszták, azért vagytok itt, hogy megdögöljete!* Ezt a parancsot igyekeztünk is teljesíteni. Minden reggel az első dolgunk volt a halottakat összeszedni. Nem egyszer előfordult, hogy beszéltünk egyik-másik társunkkal lefekvés előtt, azután pedig nem is szóltak többet. Néha irigyeltük őket, hogy nem szenvednek tovább. Én itt abba is hagynám, mert hazajöttem, élek... Tépjem a sebeimet?... Kinek kell az emberi kín emlegetése?... Azért, hogy akik akkor nem éltek borzadjanak vissza a háborútól, a diktatúrától? Az emberi gonoszság végtelen, úgysem változunk meg... A jóság is?... Nem tudom... Hagyjuk!

Aludtam egyet, meggondoltam, hadd tudják meg milyen a háború és... és... nem is tudom, hogy mit akarok. Használok ezzel valakinek? Talán - ahogy mondja, de ha mást nem, legalább kibeszélem magamból az emlékeimet.

Amint mondtam, minden zavarosan összefolyik. Három hónapig a húgomért éltem. Élelmet loptam be neki időnként, amit a sapkám alatt és a bugyiban csempészttem be. A lopást a szó szoros értelmében kell érteni, loptam az öröktől, a konyháról, ha véletlenül beszabadultam oda. Kétszer meg is korbácsoltak érte. Ezenkívül lassan eladogattam a megmaradt hazai ruháimat enivalóért.

Az élelmezésünkről egyébként annyit, hogy az úgy volt kiszámolva, hogy éhen haljunk: húsz deka kenyér naponta, kétszer leves, időnként kása. Nem is tudom, hogyan bírtuk ki. Szerencsére nyáron a kolhozba is kivezényeltek, s ilyenkor a szigorú tiltás ellenére fölszedtünk magunkra valami tartalékot. Búzát, árpát, kukoricát, répát, krumplit és káposztát ettünk, mindent nyersen. A fölfedezett lopásokét járó verést, rugdosást elviseltük.

Egy idő után kitiltottak a kórházból. Azt hittem, hogy belepusztulok, biztos voltam benne, hogy a húgom meg fog halni. Rengeteget imádkoztam érte, mit tehettem volna más? Hívó vagyok. Alig hittem a szememnek, amikor a kis húgom három hónap múlva gyógyultan megjelent a barakkunkban. Őt könnyebb munkára osztották be, a bányafákhoz. Azokat kellett rakosgatni, cipelni, osztályozni. Igen, ez könnyebb munka volt. Akkor én már három hónapja a szénbányában dolgoztam. Csillós voltam. Naponta, illetve egy műszak alatt negyven csillót kellett szénnel megrakni és eltolni a liftig. Ha nem sikerült, akkor megverték az örök. Engem csak eleinte, mert paraszti erőt örököltem a szüleimtől, és egy darabig bírtam is ezt az állati munkát. Ehhez még hozzáteszem azt a napi 6-6 kilométeres „sétát”, amit a tábortól a bányáig oda-vissza kellett megtenni.

A menstruációnk már az első napoktól kimaradt, a mellünk fokozatosan sorvadni kezdett és néhány hónap alatt megszűnt női mivoltunk, még lelkileg is; nemtelen, lepusztult lényekké váltunk. Robot... robot... robot... A tél folyamán néhányszor elvittek havat takarítani a közeli vasútállomásra, de a hófúvásos pályát is szabaddá kellett tenni. Egy alkalommal kegyetlen három napot töltöttünk el evés nélkül, szomjan azért nem haltunk, mert a havat ettük. Sokan meghaltak közülünk, én nem is tudom, hogyan bírtam ki. Amint kitavaszkodott nagyon lebetegedtem. Tudom, még jól emlékszem, ahogy vittek a hordágyon a kórház barakkba, homályosan láttam a mindenütt nyíló sárga, kék vadvirágokat, arra gondoltam, hogy legalább a halálom virágnyíláskor érem meg. Nem tudom meddig feküdtem a kórházban, elveszett az időérzésem, mindig olyan ködös állapotban voltam. Egyszer hallottam, amikor a ruszki orvos azt mondta, *tífusz*. Ha fölérteztem, állandóan kínozott a szomjúság, de csak nagyon kevés folyadékot adtak, azt mondták, nem szabad inni. Volt amikor azt a keveset is kihánytam. A hajam kihullott. Időnként arra riadtam, hogy mellőlem viszik a holtakat. Hányat? Mikor mennyit... Isten tudja. Ahogy utólag végiggondoltam, talán már két-három hete fekettem bent, amikor könyörögtem a felcsernőnek vízért. Odaígértem neki a pulóveremet, ha hoz nekem. Ő kint a kacsászatóban megmerített egy vödört, amellyel az ürüléket hordták, és én nekiálltam inni. Ittam... ittam... ittam... pukkadásig. Azt hittem, szétszakadok. Valami iszonytató jó meleg érzés áradt szét az egész testemen és éreztem, hogy elzsibbadok. Meghalok... Így jó... Még azt észleltem, hogy lerángatják rólam a pulóvert, azután a semmibe süllyedtem. Hidegre és szürke félhomályra ébredtem. Távolról mozgást és beszélgetést hallottam, *kaput* - mondta valaki és hirtelen fény vágott a szemembe, lerántották az arcomról a lepedőt. Az orvos megrökönyödött ábrázata magasodott fölém.

- Hogy van? - kérdezte kis szünet után szinte rémulten.

- Jól...

Fölépülésem után ismét ugyanoda, a csillék mellé. Robot... robot... robot...

Óriási robbanás!... Azt hittem szétszakadok, láng, láng és tűz mindenfelé. Hörgés, jajgatás körülöttem. Vánszorogni kezdtem kifelé. Iszonyú éles fájdalmat éreztem a jobb csuklómban, ránéztem, félig át volt vágva és lefittyedten lógott. Hirtelen visszaemlékeztem, a csillét toltam befelé, és egy mázsányi széndarab zuhant rá, de akkor csak tompa ütést észleltem. Bányaléggrobbanás történt. Szerencsére én a bejárathoz közel tartózkodtam, így maradtam meg, de a többiek.... Rettenetes látvány: kezek, lábak, fejek, belek széthullva, szétkenve, roncsolva.

- Nem engedem! - kiáltottam, amikor az orosz orvos le akarta vágni a kezem szárát.

- Menj az anyádba és dögölj meg! - vágott vissza a ruszki doktor, fenyegetően ütésre emelte a kezét, de meggondolta.

Volt a táborban egy magyar orvos, Tref Lászlónak hívták, ő lécből faragott sínnel rögzítette a csuklóm és kötözte a sebem, úgyhogy szép lassan, hibásan ugyan, de meggyógyult. De már hamarabb, fölötött karral dolgozni kellett. Egy kézzel hajigáltam a szemet és toltam a csillét. Akkor történt meg velem, hogy az őr meg akart erőszakolni. Régóta volt már a kísérőnk, de ő is olyan szerencsétlen fogoly volt, mint mi, velünk töltötte a büntetését, azt hiszem ukrán lehetett. Ezek az emberek hatalmat, korbácsot kaptak, és gondolom valamivel több ennivalót, mint mi, mert különben az ő szexuális vágyaikat is kiszárította volna az éhség. Valahogy egyedül maradtunk a tárnában. Odajött hozzám és bunkó módra, vigyorogva elkezdett lökdösni. Először azt hittem, hogy hülyéskedik, primitív viccelődésnek gondoltam, de azután nekem esett, hátracsavarta az ép karomat és letepert. Én védekeztem, ahogy tudtam, a lábaimmal. Rugdostam, kiabáltam, de mikor megmarkolta a törött csuklómat, iszonyatos fájdalom hasított belém. Arra gondoltam, hogy gyógyulófélben lévő csontjaim újra eltöri és már úgy voltam vele, hogy megadom magam, pedig még szűz voltam, de amikor rám hajolt és közelről láttam azt a rettentően rusnya borostás pofáját, a félig nyitott szájában kucorgó redves, barnás-feketés rothadó fogait, éreztem a mozdonyoszerű bűzös leheletét, az arcomba csorgó mahorka szagú nyálát, minden erőm összeszedve két lábbal rúgtam egy óriásit a lába közé. Sikerült. Ordítva, vinnyogva összerándult, mint a sündisznó, amit a róka akar bekapni. Erre előjöttek a többiek és így ezt megúsztam. Az ukrán kápót azután soha többé nem láttam.

Erőltetem az agyamat, mire emlékszem még. A vízhiány volt a legrosszabb. Az egyik nyár olyan száraz volt, hogy adagolni kellett a vizet. Szenvedtünk a szomjúságtól, hogy kínjainkat fokozzák, sózott halat adtak enni. Minden szem táplálékra szükségünk volt, de aki kízó éhségében evvel jóllakott, az megőrült utána. Úgy mosakodtunk, hogy tízen-tízen összeadtunk, egy lavórhoz összeöntöttünk egy-egy kanál vizet és azt használtuk tisztálkodásra.

Volt egy szadista őrünk, akinek az volt a szokása, hogy éjszaka, amikor a fáradtságtól már valósággal eszméletlenül aludtunk, berohant a barakkunkba, és végigkorbácsolt bennünket, csak úgy szórakozásból. Élvezte a kínjainkat. Egy csille keresztülment rajta.

Valahonnan azt hallottuk, hogy sok más fogolytáborban némi szórakozási lehetőséget engedélyeznek, rendeletszerűen a legtöbb helyen saját színtársulatok alakulnak, zene- és énekkarok szórakoztatják a fogolytársakat, sőt sokszor az őrséget, a tiszteket és azok családtagjait is. Ilyen nálunk nem volt. Ma sem tudom, hogy mi mit csináltunk a kevés szabadidőben; tetvéskedünk, sírtunk, imádkoztunk, gyűlölködtünk, irigyeltük a halottakat, akik már nem szenvednek. És mégis, öngyilkos nem sok akadt közülünk. Mit reméltünk, hiszen halálra voltunk ítélve. Megmondták.

Én nem értem a politikához, hogy milyen fordulat történt fogoly ügyben, fogalmam sincs. Mintha álmodtam volna az egészet. Három év pokol után megszabadultunk. Ez is néhány hét alatt zajlott le. Több kásával kezdődött, majd megszűnt a munka. Fürdés, fertőtlenítés, tiszta ruha, orvosi vizsgálat, még kevés hús is. Utána nyitott vagonban utazás. Újabb orvosi vizsgálat, fürdés, fertőtlenítés és utazás. Ez megisméltődött még többször Kistelekig. Negyven kilósan, ruszki göncben indultunk a húgommal a régi családi ház felé. Azt nehéz volna elmondani, mit éreztünk szülőfalunk láttán. Ahogy mentünk, dehogyis, csoszogtunk, vánszorogtunk, szinte az első ember, akivel találkoztunk a legidősebb bátyánk volt. Sose volt nagyszívú, de ezt a találkozást nem felejttem el, és nem is bocsátom meg neki. Ráköszöntünk, ő nem ismert meg mindjárt bennünket. Jól megnézett kik vagyunk, és csak annyit nyögött ki:

- Hát ti?

Azután elkezdett beszélni arról, hogy a felesége otthagya, és most új asszonyt hozott a házhoz. Mintha tegnap találkoztunk volna utoljára. Nem is maradtunk nála. Éppen enni adtak, de másnap már otthagytuk őket és bementünk Szegedre a régi albérletünkbe. A volt házi-asszonyunk sírva fogadott, mint édes testvéreket és addig nem is kért tőlünk lakbért, amíg állást nem kaptunk.

Innen már nem sok mesélni valóm van. Egy nagyon jóságos orvos családdhoz kerültem, olyan mindenesnek. Takarítottam, főztem, pesztrálkodtam, neveltem a két kisgyereket. Ők fölkaroltak, kikupálódttam és a régi vágyam is teljesült, ápolónő lettem. Az I. sz. sebészeti klinikán dolgoztam, itt, Szegeden, a nyugdíjazásomig. Azt hiszem nem lehetett sok panasz rám, mert utána is ott akartak tartani, de én már anyagilag eléggé talpon voltam és nem vállaltam a további munkát.

A hazatérésem után találkoztam azzal a jó szándékú detektívvel, aki a deportálásból ki akart menteni. Megköszöntem, megkönnyebbültem, ennyivel tartoztam neki.

Egy másik találkozás érzelmileg nagyon fölkapart. Az osztályomra idősebb orvos feküdt be. Rákos megbetegedése volt. Ahogy műtetre készítettük elő, hirtelen fölillant bennem, hogy miért olyan ismerős az arca. Ő volt az a vizsgáló orvos, aki annak idején belém rúgott, amikor könyörögtem neki, soroljon a betegek közé. Semmit se szóltam, gondoltam, elmúlt, már úgyszem lehet a történeteken változtatni. A sors azonban másként hozta. Ahogy mostam műtét után a testét, meglátta a kezemen a sérülés nyomát, megkérdezte az okát. Hirtelen kérésére föltolultak bennem a szomorú emlékek és arra gondoltam, hogy rajta múltott a sok szenvedés, s kibuggyant belőlem minden fájdalom. Némán, meglepődve, kissé rémülten hallgatott, majd csak annyit mondott zavarában: - Miért nem kacsintott rám?

Ma sem tudom, hogy ezt hogyan értette. Napokig nem szóltunk egymáshoz. Én végeztem a munkám, mostam, tisztába tettem, ápoltam lelkiismeretesen. Közben megtudtam az orvosok beszélgetéséből, hogy a műtétnél kiderült: gyógyíthatatlan beteg. Orvosnak nehéz hazudni. Napok múltak el, egyre rosszabbul lett. Az egyik reggel váratlanul odasúgta nekem, ha van egy kis időm, jöjjen vissza hozzám, mert fontos ügyben beszélni szeretne velem. A déli szünetben a kórtermébe mentem. Egyedül volt. Nagyon udvariasan, szinte ünnepélyesen leültetett, az asztalán egy boríték feküdt. Kissé akadozva bocsánat kéréssel kezdte, elmondta, a lelkiismerete nem hagyja nyugodni, hogy nem segített rajtam, így ő is hibás a szenvedéseim miatt. Tudja, hogy gyógyíthatatlan beteg, s mivel közvetlen családtagjai elhaltak, végrendelkezett és a lakását, a benne lévő ingóságokkal együtt rám hagyja. Egy darabig szóhoz sem jutottam, de kis szünet után megköszöntem és határozottan visszautasítottam. Még egyszer megkérdezte - gondoljam meg -, a válaszom ugyanaz volt. Köszönöm, nem! A borítékot szomorúan a fiókjába csúsztatta és attól kezdve soha többet nem szólt hozzám. Nem is volt sok ideje rá, pár nap múlva elaludt örökre.

Milyen kis dolgokon múlhatnak emberi sorsok. Ha ő annak idején betegnek nyilvánít, amit nem lett volna nehéz megtennie, mert valóban azt voltam, akkor nem jártam volna végig azt a poklot. Csak a jó Istennek köszönhetem, hogy túléltem. Azon már hiába töröm a fejem, hogy miért szenvedtem pusztán a nevem miatt. Ez már magas nekem, így rendelte a sors. De ha arra, gondolok, hogy sok millióan hasonló szenvedésbe bele is haltak. Miért?...

Mit mondjak?... Mit mondjak, közel a nyolcvanhoz?... Hogy még én jól jártam?... Ugye erre maga sem tudja az igaz választ...

Mindenhonnan

Egyetlen Fidelio

Olyan Fidelio előadás többé sohasem lesz, mint amilyen 1957. április 13-án volt Szegeden. Biztos vagyok benne, hogy mindenki egyetért velem, aki ott szorongott azon a szombat estén, a színház zsúfolásig telt nézőterén. Már sokszor elgondolkoztam rajta, mi lehetett annak az oka, hogy ezt a forradalmi témájú operát bemutathatták akkor, amikor a pártállam még a szovjet fegyverek árnyékában sem állt biztosan a lábán, akkor, amikor sok ezer embert politikai fogolyként internáltak és börtönbe zártak, akkor, amikor még javában folytak a számonkérések, súlyos ítélethozatalok. A magyar nép a szögesdrót, a börtön és az akasztófa árnyékában élt. Ilyen fájdalmasan izzó légkörben hirdették meg a Fidelio bemutató előadását. Ki engedélyezhette?? (Mert a párt jóváhagyása nélkül egyetlen darab sem kerülhetett előadásra.) Ki bölintott a torony alatt? Nem tudni... Talán egy tisztviselő a művészeti osztályon, aki nem találta Beethoven nevét a tiltott szerzők listáján, a diktatúra által kiátkozottak között? Vagy egy megbújt, még pislákoló bátorságú „ellenforradalmár” adott vagy adatott zöld utat az előadásnak? Valószínű, hogy sosem fogjuk megtudni, ki volt az a személy, bár még az élők sorában lehet.

A sárguló plakáton, amelyen még a Kossuth címer (!) díszel, a következő szereposztást olvashatjuk: Fernando, miniszter: *Bende Zsolt*, Pizarro, fogházparancsnok: *Horváth József*, Florestan, államfogoly: *Meggyesi Pál*, Leonora (Fidelio), Florestan neje: *Moldován Stefánia*, Rocco, fogházgondnok: *Sinkó György*, Marcellina, a leánya: *Berdál Valéria*, Jaguino, kapus: *Mucsi Sándor*, Első fogoly: *Jánosi Rudolf*, Második fogoly: *Börzsönyi Mihály*. Tisztek, őrség, államfoglyok, nép.

Karmester: *Rubányi Vilmos*, rendező: *Kertész Gyula*, rendező asszisztens: *Kakuszi Imre*, szervező: *Lendvai Kamilló*, díszlettervező: *Sándor Sándor*.

A nézőtérnek minden előadás előtt megvan a sajátságos zaja, amely a helyet foglaló közönségnek a jövés-menéséből, halk beszélgetéséből, székek diszkrét vagy hangosabb csattogásából, a zenekar hangszereinek a hangolásából, próbálgatásából olvad össze kellemes, ünnepélyes zümmögéssé, attól függ, hogy milyen darabot játszanak. Egészen különböző a vígopera előtt, mint amikor nehéz drámára vár a közönség. Akkor különösen ünnepélyes volt a hangulat. Az ismerősök legtöbbször szó nélkül, fejbölintással üdvözölték egymást. Arcok arcokat köszöntöttek, nemegyszer a néma öröm kifejezésével, hogy a barát, a kedves ismerős még szabad, vagy már ismét szabad. Egyszerre a zaj hirtelen megszűnt, csönd támadt, ordító, fekete csönd. Mindenki a jobb oldali első emeleti protokoll páholyra meredt. Arra a páholyra, amely opera előadásokon, koncerteken igencsak üresen ásítózik, legföljebb egy-két operett, vagy szovjet színmű hozza be az újságokból ismerős, „válogatott” közönséget. Most a szovjet városparancsnok érkezett meg - magas, délceg férfi -, a tanácselnök, a párttitkár és egyéb hatalmasságok, valamint komor arckifejezésű, feketeruhás testőrök kíséretében.

Ahogy a városparancsnok leült, fölgördült a vasfüggöny, sötét lett, és fiatalos, rugalmas léptekkel, reflektorfényben bejött a karmester: Rubányi Vilmos. Fekete, vékony csíkos öltönyt (nem frakkot) viselt, gomblyukában az akkor már betiltott Kossuth címerrel. Fergeteges taps tört ki, amely csak a karmester intésére szűnt meg...

Megkezdődött az előadás...

Úgyszólván mindenki túlszárnyalta önmagát. A szereplők nem játszották, hanem átélték a szerepüket, a közönség velük élt, velük lélegzett és együtt érezték a rabság béklyóját. Moldován Stefánia sohasem kímélte, sajnálta gyönyörű hangját, de ezen az előadáson úgy csengett, olyan szívszorítóan magasztosan, ahogy még sohasem.

Meggyesi szeszélyes, ingadozó hangú tenorista volt. Voltak nagyszerű napjai, de akadtak gyengébbek is. Ha akkor a nézőtéren egy amerikai impresszárió ült volna, azonnal leszerződttette volna a New York-i Metropolitanbe.

De a többiek is, a kart is beleértve, a lelküket beleadták az éneklésbe.

Az első felvonás, de inkább az egész előadás leghatásosabb, legmeggrázóbb jelenete a rabkórus volt, ami nemcsak az énekeseket, hanem elsősorban a fiatal rendezőt dicséri. Ő erre a jelenetre helyezte az opera főhangsúlyát. A rabok lassan, térden csúszva-mászva, vánszorogva jöttek elő a börtönből, a rájuk törő napfénytől pislogva, megkábulva közeledtek a nézők felé csörgő bilincseikkel, hangjuk egyre erősödött, és mikor mindegyikük a színpad széléhez ért, fortissimóban zengett, szállt, majd lehalkult, miközben megbilincselte karjukat az égnek emelték:

„Ó, tiszta lég, mi jó itt künn,
Mily könnyű a lehelet!
Ó, tiszta lég, csak itt,
Csak itt van élet.
A börtön sírgödör, sírgödör!...
Ó, mily gyönyör,
Mily jó itt künn!”*

A kórus sokkoló hatású énekét követő csöndet olyan frenetikus taps, kiabálás váltotta föl, amely fölért egy tüntetéssel. A protokoll páholyban csak a szovjet városparancsnok tapsolt igazán, a többiek?...

Ami még a Fidelio történetében valószínűen nem fordult elő: a kórust meg kellett ismételni. A fölvonás végén még egy rendezői gondolat lepte meg a közönséget. A végső akkordok elhangzása után egy hatalmas börtönrács ereszkedett le függönyszerűen a színpadra, azt, mint egy cellát, elválasztotta a közönségtől.

A második fölvonás felszabadulást váró fenséges nyugalmát váratlan incidens zavarta meg. A protokoll páhollyal szemben nagy detonációval fölrobbant egy reflektor. Mindenki megrezzent, megijedt, első pillanatban bombamerényletre gondoltak. A karmester - látva a füstölgő, kialudt lámpát - lélekjelenlétét visszanyerte, tovább vezényelte a darabot.

A ragyogó fehér ruhában és fehér zászlóval érkező fölszabadító Fernando minisztert a közönség éppen olyan nagy lelkesedéssel ünnepelte, mint a színpadon a bilincsektől megszabadult rabok, és az immár szabad nép.

A városparancsnok és a sleppje némán igyekezett a színészbejáró felé, nehogy a közönséggel keveredjenek. A város urai féltek a magas vendég szemrehányásától, hogy az ő engedélyükkel egy valóságos „ellenforradalmi” tüntetés zajlott le a színházban.

* Lányi Viktor fordítása

A robbanás miatt meg különösen tartottak a „Nagy Hatalom” rosszállásától. Engesztelésül körülondogták a magas vendéget, és egyikőjük aggódva, félve megkérdezte tőle, hogy tetszett-e az előadás? A parancsnok megállt, a lakájaira nézett és - egy szem- és fültanú elbeszélése alapján - a következőket mondta:

- Kérem, elvtársak, nekem, mint katonai attasénak alkalmam volt látni a Fideliot Párizsban, a bécsi operában, de mondhatom önöknek, ilyen nagyszerű, szép előadást még életemben nem láttam.

Ezzel a fölmentő nyilatkozattal nem lett vége a Fidelio okozta magas szintű pártfölbáborodásnak. Pár nap múlva az ÁVH két nyomozója „meglátogatta” a lakásán Kertész Gyula rendezőt, majd barátját, Keszthelyi Béla doktort, ismert operaszakértőt. Többszöri hosszabb „beszélgetés” után, a föltűnés elkerülése miatt, az illetékesek engedélyezték a Fidelio további előadásait, de rács nélkül és a rabkórus megismétlésének tilalmával, valamint Kelemen, városi rendőrparancsnok külön kívánságára, a fölszabadító Fernando miniszternek fehér zászló helyett vörössel kellett a színpadra bevonulnia.

Így Kertész Gyula egész rendezői koncepcióját át kellett alakítani.

Ezt a bemutató előadást egyébként a „szervek” sohasem felejtették el neki, mint ahogy mi sem, az egykori közönség.

Püspökök és korok

A negyvenes évek elején, talán még előbb is, az volt a szokás Szegeden, hogy a frissen érettségizett katolikus gimnazistákat, más középiskolásokat, a megyés püspök meghívta egy délutáni beszélgetésre, uzsonnára.

Kitűnő, művelt hittanárunk, Takáts Endre szervezte a találkozást 1942-ben. Nagy izgalommal készültünk a látogatásra. Glattfelder püspököt ünnepi misék celebrálása alkalmából látásból ismertük: szálas, erős, rokonszenves arcú, jó beszédű pap volt, de valahogy mindig a felhők magasságából szólt a hívőkhöz. Igazi főúr, kegyúr szerepét játszotta. A palotájába pedig nehezen lehetett bejutni. Mikor a Hősök kapuját avatta Horthy, a püspöki épületben szállt meg.

Ilyen nagy úr lát vendégül minket - gondoltam -, amikor a hittanárunk a viselkedésre, az egyházi etiketre tanított bennünket.

- Természetesen fekete magyar ruhában jöjjön mindenki - mondta. - Egyes sorban, nagyság szerint megyünk föl a lépcsőn. A fogadószobában egymás mellé állunk, fegyelmezetten, és várjuk a kegyelmes urat. Az egyenruhás inasoknak nem köszönünk. Nem beszélgetünk, csak a püspök úr kérdéseire válaszolunk! Mielőtt külön-külön szólna hozzátok egyenként elébe járultok, és fél térdre ereszkedve megcsókoljátok a gyűrűjét. A fölszolgált uzsonnát ne kapjátok be gyorsan, és nehogy szürcsölje valamelyikötök is a tejeskávét. Egyszerre csak egy kiflit vegyetek, de kettőnél többet senki ne egyen, értitek? Aki nagyétkű, az uzsonna előtt egyen egy nagy karéj zsíros kenyeret.

Zöld ruhába öltözött, fehérkesztyűs inas nyitott ajtót, de a lépcsőn még többen álltak, merev testtartással.

- Ez valóságos királyi fogadtatás - súgtam a mellettem jövő osztálytársamnak.

- Nem fogok tudni megszólalni, ha kérdez tőlem valamit a püspök - válaszolta.

- Ne izgulj, jóságos ember ő, hiszen Krisztus szolgája. Különben is, a vendégei vagyunk.

Minden az előírás szerint történt.

A püspök egy magas széken ült, s amíg rám került a sor, egy festményben gyönyörködtem, amely a háborgó, viharos tengert ábrázolta. El is méláztam.

- Te következel! - szólt rám a tanárunk. - Indulj!

A fene egye meg - gondoltam -, már tízen végignyalták a kegyelmes úr gyűrűjét, köztük az az osztálytársam is, akinek régebben tbc-je volt. Fanyalogva csókoltam a kezét.

Fölálltam. A püspök szelíden a vállamra tette a kezét.

- Mi akarsz lenni, fiam?

- Orvos szeretnék - válaszoltam.

- Keresztény hited szerint dolgozzál - mondta.

- Hittudományi Főiskola! - szólalt meg valaki a telefonhívásra.

- Németh doktor vagyok - mutatkoztam be. - Benyik György professzor úrral szeretnék beszélni.

- Rögtön megnézem, azt hiszem a szobájában van, most nincs órája - hangzott a válasz.

Pár pillanat múlva ismerős hang hallatszott:

- Szervusz, András, parancsolj.

- Elnézést, hogy zavarlak, tulajdonképpen protekciót kérnék tőled.

- Protekciót? Talán a mennyországba tudnék, de imádkozom azért, hogy nagyon soká kerüljön rá sor - válaszolta nevetve. - Miről van szó?

- Kérnél a nevemben audienciát Gyulay püspök úrtól? Szeretném a most megjelent könyvem egy példányát személyesen átadni neki.

- De előkelően mondtad. Szóval találkozni akarsz Bandival?

Nyeltem egyet.

- A püspök urat gondolod?

- Persze, de ehhez semmi szükség nincs az én segítségemre. Hívd föl a püspöki hivatalt, és kapcsolják neked a csanádi egyházfőt.

- Jó, köszönöm. Jaj, még valamit. Hogyan szólítsam? Kegyelmes úrnak?

- Ne viccelj már! Megsértődne. Egyszerűen püspök úrnak.

- Itt Gyulay, tessék, doktor úr - hangzott a kagylóban.

- Elnézést, püspök úr, a zavarásért.

- Nem zavar, parancsoljon.

- Szeretném önnek személyesen átadni a nemrégien megjelent könyvem, amelynek egyházi vonatkozásai is vannak. Mikor lenne alkalmas?

- Ön mondja meg, mikor ér rá.

- Ma délelőtt tizenegykor mehetnék - kérdeztem kissé bizonytalanul.

- Természetesen. Várom.

Nézegettem a püspöki palota hatalmas tölgyfa kapuját. A csengőt nem találtam, lenyomtam a veretes bronzkilincset. Az ajtó kinyílt. Inasok sehol. Nekiindultam a lépcsőn, valahol hangokat hallottam, és írógép kattogást. Nyitott ajtóra találtam. Fiatal pap köszöntött:

- Jó napot kívánok, dicsértessék.

- Én...

- A doktor úr? Tessék velem jönni. A püspök úr már várja.

Egy emelettel följebb mentünk, a fogadó szobába. Megismertem a „háborgó tenger” festményt, amely oly sok évvel ezelőtt lenyűgözött. Kinyílt egy kis ajtó, megjelent a püspök, fekete reverendában, rangját csak a lila cingulusa és a fejfedője jelezte.

- Isten hozta, doktor úr - nyújtotta barátságosan a kezét. - Foglaljon helyet.

Zavaromban nem is figyeltem meg, visel-e gyűrűt, mindenesetre a kézcsók szóba sem jöhetett, persze nem is volt szándékomban.

- Itt van a könyvem, dedikáltam, parancsoljon - és átadtam.

- Igazán köszönöm a megtiszteltetést - válaszolta. - Hallottam már róla, csak úgy tudom, nem lehet kapni. Ezért külön hálás vagyok.

Elköszönt, kikísért...

Egy puritán papot ismertem meg. Dicsértessék!

Karácsonyi bankó

Az idős házaspár lába alatt ropogott a hó.

- Miért megyünk ilyen korán a csarnokba?

- Azért, fiam, hogy időben ott legyünk, majd meglátod, milyen sokan állnak a pult előtt, ahol a csirke- és pulykaaprólékot árulják.

- Karácsonykor is azt eszünk?

- Ugyan, apukám, te ugyanúgy tudod, hogy a fűtés, gáz, villany mennyibe került, alig maradt pénzünk, még jó, hogy a gyerekek nem jönnek haza, kölcsön kellene kérnünk. Majd csirkelábból főzök jó levest, a libahátból paprikást és megsütöm a pulykaszárnyakat. Öt forintot adok Jucikának, hogy jó vállasakat adjon.

- Komolyan mondod, hogy ez lesz a karácsonyi ebéd?

- Hát, többre nem telik, de majd meglátod, finom lesz. Csak azt nem tudom, mi lesz a pulykamellel?

- Németországba exportáljuk, s örülünk, ha átveszik tőlünk. Nehéz világ ez.

- Emlékezz, Ferikém, hogy te kívántad a rendszerváltozást.

- Jó, jó...

A lakásajtót kinyitva egy levél hullott a padlóra. A férfi fölvette és fölkiáltott:

- Írt a fiunk!

Előkotorta a szemüvegét és izgatottan olvasta a sablonos szöveget: jól vagyunk, remélem ti is jól vagytok, kellemes ünnepeket kívánunk...

- Nahát, milyen kedvesek.

- Papa, valami kiesett a levélből.

A férfi fölvette, csodálkozva nézegette egy darabig.

- Juhé! Ez egy százdolláros!

Körülcsókolta a feleségét, megpörgette, majd fölkapta az újságot, hogy megnézzze, mennyi is most a dollár?

- 82,34 - ez százzal szorozva nyolcezerkétszázharmincnégy forint. Lesz minden, anyukám! Kirúgunk a hámból! Mindjárt megyek is a bankba, még időben vagyok!

A megfelelő ablaknál beadta a pénzét és várt türelmesen a sorára és a pénzére. Sokáig várazkodtatták, egy-két később jövő is már régen megkapta a pénzét, ő meg még mindig nem került sorra. Végre megjelent a száma. Izgatottan odasietett. A tisztviselő pénz helyett egy papírdarabot tartott a kezében.

- Sajnos, uram, az ön százdollárosa hamis.

- Hamis! Az lehetetlen! A fiam küldte Amerikából! Itt van a levele!

- Ja, kérem, ott is becsaphatják.

Az idős házaspár karácsonyi ebédje: csirkelábleves, libahát paprikás, sült pulykaszárny volt.

Lépes méz tormával

Nem is tudom, miért kedvelt engem annyira Töhötöm Flórián. Annak idején, míg ő vidáman élt, én pedig a húszas éveimet tapostam, elgondolkoztam ezen. Csak nem a *similis simile gaudet*, mármint: hasonló hasonlóknak örül, régi latin mondás alapján vonzódik hozzám - morfondíroztam -, én ugyanis azt tartottam magamról, hogy normális vagyok, Flórián pedig - enyhén szólva -, furcsa szerzet volt. Ez már a küllemén is látszott. Nagyobb és hegyesebb bajuszt viselt, mint Rózsa Sándor virágkorában. Rövid, tirolai nadrágban járt, amely a zsírtól és a kosztól saját szárán is megállt volna. Öltözetéhez tartozott még két kopott alpesi hegymászó bakancs, hozzá bizonytalan szürkés színű (eredetileg zöld lehetett) térdzokni. Ezekkel a lábbelikkal taposta csónakázva éveken át a jogi egyetem lépcsőit. Mindezt tette a kemény ötvenes évek elején. Ma sem tudom, miként túrték el neki?

A kalapját meg a pipáját el ne felejtsem: a kalapot mezőőr (csósz) dédapjától örökölhette, a pipáját pedig az ócskapiacon nézte ki magának, gondolom a színház kelléktárából lophatták, mert ilyen görbe, ronda füstölő szerszámot csak a *Pygmalion* Higgins professzorának szájában láttam.

Korával is kilógott a sorból, fél generációval volt idősebb az évfolyamtársainál, nem beszélve a másfél éves idegenlégiós múltjáról. Szóval, valóban nem minden bokor alján terem ilyen ember. Furcsa volt tehát!... Bevallom, én kedveltem, főleg a története miatt, mert mesélni, azt tudott. Áradt belőle a szó, és hallgatósága is akadt bőven, hogy mikor hazudott, mikor nem, az nem számított, mert mindent elhittünk neki. Egyszer az egyik jogászbálon, éjjél után odahúzódott mellém a székével, ahogy a bárpult előtt ültem.

- Barátom, megkínálnál egy pohár pezsgővel? - mondta kérően, a szalonspiccesek csillogó szemével.

- Szívesen, gyere, pajtás! - nevettem rá, tudtam, hogy soha sincs pénze, és nem is bántam a társaságát, mert éppen kezdtem unni a bál táncoló forgatagát. Most öltözéke miatt sem kellett feszélyezni magam, mert az egyetlen érettségi-szigorlati sötétkék ruháját viselte. Élvezettel kortyolgatta az italt, majd váratlanul közel hajolt hozzám és lehalkított hangon suttogetta.

- Te vagy a legjobb barátom, ugye?

Rábólintottam és intettem a mixernek, hogy töltsön a poharába.

- Azért kérdeztem, mert nagy bajban vagyok, és ilyenkor az ember a legjobb barátjához fordul, ha másért nem, azért, hogy a gondját megossa velem.

Kérdően néztem rá és fejemmel biztatóan intettem, jelezve, hogy szívesen hallgatom.

- Ugye, becsület szavadat adod a diszkrécióra?

- Természetesen, ha kéred - válaszoltam kíváncsian.

- Kérem, persze, hogy kérem, ámbár, ha megtudod, mi történt velem a múlt hónapban, magadtól is hallgatni fogsz, mint a sír.

Ez már kezdte fölcsigáznai az érdeklődésemet, és bátorítottam:

- Nyugodtan beszélj, Flóri, még a segítségemre is számíthatsz, ha módomban áll.

- Szóval ott kezdem, hogy a múlt hónap elején Szolnokra utaztam üzleti ügyben. Piaci haverjaimtól megtudtam, hogy a bő termés miatt ott nagyon olcsó a dió és gondoltam, veszek néhány mázsát, jó seftnek ígérkezett. Sikerült kölcsönpénzt is szerezniem és nagyon bevágott a bolt. Ennek örömeire beköltöztem a város legjobb szállodájába, gondoltam: ne égesse a pénz annyira a zsebem, megjutalmazom magam egy görbe estével, a megelőző éjszakát úgyis váróteremben fagyoskodtam végig. Szép, elegáns szobát kaptam, megfürödtem, kipihentem magam és lementem az étterembe. Nem voltak sokan, a zenekartól kissé távolabb ültem. Vermutot rendeltem és elégedetten nézelődtem. Nemsokára nagy mozgás, sürgölődés hallatszott a hall felől, valakik hangosan beszéltek. Egyszerre kicsapódott az étterem ajtaja, a pincérek izgatottan odarohantak a főúrral az élen, aki rögtön megfogta az ajtó szárnyát, hogy be ne csapódjon, és egyszerre földig hajoltak.

Mint egy császár, úgy vonult be egy aranygalléros, számtalan piros csíkkal ékesített nadrágú, nagy darab, pukkadt fejű szovjet főgenerális. Zubbonya alig látszott a kitüntetésektől, talán még a hátán is fityegett valami plecsni. Jó nagy társaság követte: tiszték, fekete ruhás civilek, lehetnek vagy húszan. Eltűntek egy nagy csapóajtó mögött, külön teremben. Később megkérdeztem az egyik pincért, hogy mi ez a nagy cécó, valami nagy kutya lehet?

- Jaj, uram - suttogetta a tisztelettől szinte meghatottan -, ne tessék illet mondani, ez tényleg nagyon nagy úr, bocsánat, elvtárs, ő a magyarországi szovjet légierő parancsnoka.

- És a többiek? - kíváncsiskodtam.

- Itt van mindenki: a megyei, a városi tanácselnök, meg egy csomó fejes, ajaj, lesz itt olyan muri!

- Azért mi vendégek maradhatunk talán, nem ürítik ki az éttermet? - aggodalmaskodtam.

- Nem, dehogy! A tanácselnök azt akarta, de a szovjet parancsnok nem engedte, mondván: ne csináljanak olyan nagy feltűnést. Így a vendégeket sem kellett elküldeni, csak az első emelet egy részét foglalták el, ezt a folyosót azonban alaposan őrzik.

A pincér hirtelen otthagyt és én megnyugodva tovább nézelődtem. Nemsokára újabb vendég érkezett, olyan huszonéves nő, szerény, angolos eleganciával öltözve: sötétkék szoknya, fehér blúz, formás lábak, ovális, finom arc, kék szemekkel, melegbarna haj, rövid frizura. Valami meg is mozdult bennem, amikor mellettem elhaladt, mert észrevettem, hogy a finom, selymesen csillogó blúzanyag nem holmi rejtegetni való laposságot takar, hanem lágy formájú, rugalmasan ringó szépségeket. A poharamba kapaszkodtam, hogy leplezzem bámészkodásomat, de hiába, ilyen vagyok, ami szép, az szép! Fürkésző szemekkel, kissé tétován asztalt keresett, pedig volt bőven üres hely, és tölem nem messze leült, vigyázva, hogy ne legyen szembe velem, se háttal, csak úgy féloldalt. Ezt már jó jelnek tekintettem, gondoltam, rám is kíváncsi. Mindenesetre, ahogy leült, egy fél pillantásra elkaptam a tekintetét, mintha érdeklődőnek láttam volna. A zenekar kellemes, népszerű operett melódiákat játszott. A második vermut után már nagyon elégedett voltam és főleg bátor, ebben a táncritmusú dal is megsegített. Egyszerűen odamentem a hölgy asztalához és fölkerem táncolni. Ez nem föltétlen tolakodás. Csodálkozva rám nézett (közelebből is: micsoda szemek!), kissé zavartan válaszolt:

- Nagyon kedves, de most még talán nincs olyan hangulat, senki sem táncol. Esetleg később...

- Akkor, ha megengedi, kivárom - mondtam szemtelenül és leültem az asztalához. Egy lapra tettem. Vagy-vagy. Nyertem, nem küldött el. Akkor már nyeregben voltam. Italt hoztattam és elkezdtem mesélni az idegenlégiós életemről. Olyan emberrel még nem találkoztam, akit nem érdekeltek volna ezek a történetek. Elmondtam neki, hogy az alacsony termetem miatt - bár különben alkalmas voltam -, először nem akartak fölvenni, de én erre egy lépést hátráléptem és úgy helyből hátraszaltót ugrottam a bizottság előtt. Mindjárt aláírhattam a papírokat. Szóval vég nélkül jöttek a mesék, egyik a másik után. Meghívtam vacsorára, némi szabadkozás után elfogadta az invitálást. Olyan szerencsénk volt, hogy a magas vendégek tiszteletére tálalt, rég nem látott és ízlelt ételekből állt össze a menünk. Ilyen, hogy fácánleves, rántott borjú, rostonsült kecsége, özpörkölt. Én azt hittem, hogy ezek az állatfajok már ki is pusztultak. Természetesen a pincért kicsit meg is kellett biztatni.

Nagyszerűen vacsoráztunk, utána pezsgő, tánc. Lám-lám, igaza volt annak a híres francia írónak, aki azt mondta: szórakoztasd el a nőt, akkor a tiéd lesz. Az est vége felé ebben már mind a ketten egyetértettünk. De hol?... Ha másért nem is, de már csak azért az egy dologért is utálok ezt az álszent rendszert, hogy megtiltja - mi az, hogy megtiltja? - bünteti, azt a nem házaspár férfit és nőt, akik szállodában szobát bérelnek. Ezt ellenőrizendő még váratlan razziákat is tartanak. Nemcsak izzottam, hanem izzadtam is a vágától és úgy éreztem, hogy ez kölcsönös. Kérdeztem a lányt, hogy melyik szobában lakik?

- A 112-ben - válaszolta.

Az enyém a 212-es volt. Remek ötletem támadt. A szállodai szobákat általában emeletenként azonos számokkal látják el, tehát ez azt jelenti, hogy a 212-es a második emeleten pontosan az első emeleti 112-es fölött van, mivel az első szám az emeletet jelzi. Mi sem könnyebb nekem, mint az ablakon keresztül bemászni a lány szobájába, amit még az is megkönnyít, hogy mindkettő erkélyes. Ki is szaladtam az utcára és erről meg is győződtem.

A lány aggodalmaskodott, hogy nem lesz-e bajom, de megnyugtattam, úgy tudok mászni, mint egy csimpánz. Ez az egyetlen lehetőség, mert az első emeleten föltétlen beleütköznék valamelyik biztonsági emberbe. Megegyeztünk, ha minden elcsöndesül, a szobájában találkozunk. Lelkére kötöttem, hogy ne felejtse az erkélye ajtaját egy kis résre nyitva hagyni. Izgatottan vártam a találkozást, de jó egy óra elmúlt, amikor már a szovjet vendégek is lepihentek. Még ráadtam egy biztonsági negyedórát, és akkor eljött az én időm. Legegyszerűbbnek találtam, ha csak ingben-gatyában, mezítláb mászom le, amit még az ott húzódó esőcsatorna is megkönnyített. Megállapítottam, hogy azon vissza is tudok mászni. Óvatosan szétnéztem, néma csönd, az utca teljesen kihalt. Könnyedén értem földet az erkély kőpadlóján. Lábujjhegyen az ajtóhoz osontam és föllélegeztem, egy kis résre nyitva volt. Nem felejtette el a drága! Éreztem, hogy a férfiasságom nem fog cserben hagyni! Zajtalanul kinyitottam az ajtót és belibbentem a szobába. A kintről beszűrődő fény csak gyöngén világította meg a helyiséget, úgyhogy kicsit vártam, hogy alkalmazkodjon a szemem. Lassan kirajzolódott a széles franciaágy, amelyen a kedvesem már, fejét is betakarva, mélyen aludt. Nyugodtan, egyenletesen lélegzett. Nem akartam megijeszteni, ledobtam az ingemet, és óvatosan mellé bújtam a takaró alá. Kéjes érzés öntött el és éreztem, hogy most vágyaim beteljesülnek. Finoman átöleltem a derekát, illetve csak akartam, mert a következő pillanatban olyan üvöltést hallottam, hogy ahhoz képest a csapdába esett oroszlán ordítása csak hízkelkedő kisgyerek kedves gügyögésének tűnne. Szerelmem tárgya fölugrott, a szobát fény árasztotta el és ott állt előttem hálóingben, reszketve, pisztolyát rám szegezve a generalisszimusz! Ő volt maga, a repülő tábornok életnagyságban! Én is elkezdtem reszketni, a többi már begyakorolt forgatókönyv szerint történt. Berohant két kilencven kilós félmeztelen kolosszus, pillanatok alatt letepertek, hátra tekerték a karom és már kattant is a csuklómon a bilincs. Közben oroszul ordítottak rám, de én csak annyit értettem, hogy terrorizst, terrorizst! Se eleven, se holt nem voltam.

A gorillák, miután meggyőződtek róla, hogy teljesen ártalmatlanná tettek, a biztonság kedvéért még áttapogatták a gatyámat, a ledobott ingemet, rám ordítottak: revolver? Kétségbeesetten ráztam a fejem: nyet, nyet revolver, nyet terrorizst. Rekedtes, remegő hangon megszólalt a tábornok is, de csak a sto szót értettem, gondoltam arra kíváncsi, hogy mit keresek itt. Még mindig a földön feküdtem, minden tagom reszketett. Kínomban eszembe jutott a varázsszó: randevú. Ez az, gondoltam és mindjárt esengve nyögtem a parancsnok felé: randevú, malenkij randevú.

- Randevú? - kérdezett vissza fölhúzott szemöldökkel. Meglepetésemre franciául folytatta:

- Maga beszél franciául?

Nem tudok akkora követ elképzelni, amekkora leesett a szívemről. Magamhoz tértem és gyorsan elmagyaráztam neki, hogy miért és hogyan kerültem a szobájába. Kértem, vegyék le a bilincset. Intett a pribékeknek, de nagyon hitetlenkedve nézett rám. Akkor már az egyik segéd tisztje is beviharzott egyenruhában, csak hátul lógott ki a gimnasztorkája alól a hálóingjének a csücske.

- Hogy tudja ezt bizonyítani? - kérdezte tőlem a generális, nyugalomra intve a tisztet.

- Úgy, hogy az illető hölgy azt mondta, hogy a 112-es szobában lakik - válaszoltam most már dideregve -, az enyém alatt.

A parancsnok valamit kérdezett a segéd tisztjétől, majd hozzám fordult.

- Ennek a szobának nincs is száma, a város ezt csak a hivatalos vendégek részére veszi igénybe.

- Akkor azért tévedtem én ide - vágta rá földerülve -, mert a 112-es, ahol a hölgy lakik, nem az én szobám alatt van, mint ahogy hittem, hanem eggyel arrébb.

A generális még mindig tamáskodva szemlélte, majd látta, hogy fázom, intett, vegyem föl az ingemet. Azt mondta, bizonyítanom kell, hogy igazat mondok. Hogy tudjam én bizonyítani? Hátha a lány zavarában, szégyenében mindent letagad, pedig csak ő menthet meg. Amikor ezt ki is mondtam, a tábornok megvonta a vállát és flegmán odavágta, ha a hölgy nem igazol, akkor átad az ÁVH-nak, nem bajlódik velem, különben is pihenni szeretne, csak nem tudja, egyáltalán ilyen incidens után el tud-e aludni. Majd fogta magát, jobban mondva az éjjeliszekrényén lévő konyakos üveget és jó nagyot húzott belőle, úgy látszott ettől megnyugodott kicsit. Megint a segédtszjtjével beszélt, utána megkérdezte a lány szobaszámát és a nevét. Teljesen összeomlottam. Ilyet véteni egy hölgy ellen, kiszolgáltatni a magánügyével együtt? Próbáltam a tábornokot meggyőzni az igazamról és kértem a férfi lovagiasságra hivatkozva, hogy ne tegyék ezt egy tisztességes hölgygel. Hajthatatlan maradt, vagy a koronatanú, vagy az ávó! Lehajtottam a fejem és némán vártam.

Hamarosan előkerült a tolmács is, kissé kóvályogva az álmoságtól és az italtól, nem sokkal később a lány is, a segédtszjtől kísérve. Amikor meglátott, fölsikoltott, szájához kapta a kezét, elkezdett sírni és minden ízében reszketett.

- Én nem akartam, hogy ide hozzanak - vigasztaltam -, de tévedésből ebbe a szobába másztam be, nem tehetek róla, most arról van szó, hogy az ávó kezére adjanak-e vagy sem. Kérlek, mondd meg az igazat.

- Kedves hölgyem - fordult hozzá a generális -, bocsásson meg, hogy ilyen kegyetlenül megzavartuk, de ez a férfi, aki behatolt a lakosztályomba azt állítja, hogy tévedésből tette, mert ilyen módon önhöz akart bejutni. Igazat mondott-e, megbeszélést-e ezt a furcsa, merész randevút vagy sem?

A szívem majd kiugrott a helyéről; a lány keservesen zokogott, nem beszélt. Rám zuhant az egész világ. Végem!...

- Igen... Igaz... - rebegte alig hallhatóan.

A tábornok kimeredt szemekkel nézett ránk egy darabig, majd mosolyogni kezdett, a mosolyból nevetés lett, majd végül fölszabadultan, térdét verve hangosan hahotázott. Ránk mutatott:

- Nézzétek, nem halt meg a romantika! Töltsetek - szólta a segédtszjtthez -, igyunk az új Rómeó és Júliára! Éljen!

Reszkető kézzel alig bírtuk kiinni az italt. A generális tovább nevetett. Ismét ránk mutatott és kiadta a parancsot:

- Kísérjétek őket a 112-es szobába!

Flórián megdöbbenve kiitta a poharát és várakozóan nézett rám:

- Barátom, nem szólsz semmit?... Bajban vagyok, nem érted?

- Miért? Elengedtek, nem esett bántódásod.

- Az nem, de...

A zene éppen véget ért, csinos táncospár közeledett felénk:

- Ő az - súgta Flórián -, a szolnoki kaland.

Amikor hozzánk értek, a lány nevetve a barátom nyakába ugrott.

- Gyere, Flórikám, táncoljunk egyet mi is, olyan jól érzem magam!

Flóri kissé zavart ünnepélyességgel megköszöri a torkát és rám mutatott:

- Gizikém, engedd meg, hogy bemutassam neked kedves barátomat. Ő pedig - mondta a lányra tekintve -, ő pedig a feleségem.

Csípős történet

Kora tavaszi reggelen váratlanul levelet kapott Pördi Ignác a sógorától, Paplógó Jácinttól:

Kedves Sógor, kedves Panni húgom és édes Mindannyiótok!

Remélem levelem jó egészségben talál Benneteket, mi a gyerekekkel jól vagyunk, csak a Tata köhécsel jobban, mint szokott, de azért még tesz-vesz a ház körül. A Mama oda se néz, olyan frissen zavarássza az udvaron a csirkéket meg a malacokat, mint lány korában. Amiért most írok, annak az az oka, hogy elpusztultak a méheim. Lehet, hogy megfagytak, vagy mi történt velük, nem tudom, de pótolni szeretném őket, most még a tavasszal. Nektek nagyon jó erős családaitok vannak, megköszönném, ha rajzáskor egy-két kaptárra valót juttatnátok nekünk. Tudjátok, a gyerekek növésben vannak, és nagyon étkesek, el kel egy kis méz a háznál, mert cukorra pénz nincs, édességre nem telik ezekben az inséges időkben. Akkor, ha úgy gondoljátok, hogy módotok van minket segíteni, írjátok meg. Hálás leszek az új borból, Mindenszentek után.

A közelgő húsvétra kellemes ünnepeket kívánunk az egész családnak. Sokszor csókolunk Benneteket,

Paplógó Jácint és családja

Kelt Kiskundorozsma, 1933. március 27-én

Ignác komótosan nekiülve olvasta a levelet, hiszen tanyán ritkaságszámba jár csak a postás, akkor is félni kell tőle, mert igencsak valami fizetési fölszólítással keseríti a tanyai szegény népet. Így csak örvendezésére vált ez a családi levél. Háromszor is elolvasta, kétszer magának, egyszer az asszonynak. Panni, a feleség még meg se várta az utolsó mondatokat, gyorsan járt az esze, már készen is volt a válasszal:

- Mindjárt meg is írhatjuk a levelet apjuk, hiszen már elkezdték a méhek a rajzást, van fölöslegünk, két jó erős családot odaadhatunk a bátyáméknak.

- Várjál, Annus, még befejezem az olvasást nyugodtan; hát persze, hogy adunk nekik, hogyne adnánk, hiszen jó testvérek. De ne legyél olyan türelmetlen, inkább azon törjük a fejünket, hogy hogyan juttassuk el nekik, hiszen igánk nincs, csak őszre lesz talán új után kis pénzünk egy olcsóbb öreg lóra.

- Addig nem várhatunk.

- Nem hát. Majd kigondolom.

Napok teltével a kevés beszédű Ignác egyik hajnalon, amikor már az asszony is ébredezett, így szólalt meg:

- Kigondoltam...

Pannika hirtelen nem tudta, hogy a férje miről mit gondolt ki, neki már a napi ezer gondja járt az eszében:

- Mit eszeltél ki? - kérdezte kicsit türelmetlenül, miközben már a főköttőjét igazította.

- Hát, hogy hogyan vigyem a méheket.

- Mondjad!...

- Úgy gondoltam, hogy vonaton. Már Jácintnak meg is írtam a múlt héten, hogy mikor megyek.

- Az sokba kerül, csak külön paklikocsiban lehet méheket szállítani. Annak pedig úgy van csak értelme, ha több méhészt összeáll, azt kevesebb költség jut egyre.

- Tudom én jól, azért mondtam, hogy kigondoltam. A hajnali vonattal mennék, még jóval az indulás előtt két családot besöpörök egy-egy garabolyba, kicsit vízpermettel megszórom őket, hogy ne tudjanak korán kirepülni. Zsádkarabbal befödöm a kosár száját, ledrótozom szorosan. A szöveten keresztül kapnak levegőt és a korai hűvösön be se füllednek, nem kapnak hőgutát. Így csak magamért kell fizetnem.

- Hát ezt jól kigondoltad - adta beleegyezését az asszony. - Aztán mikor mennél?

- Holnap.

Így megegyeztek, másnap reggelig nem is beszéltek többet az utazásról. Pannika tyúkot vágott, az aprólékjából levest főzött, a combját, mellét megsütötte és kivitte a kamrába kihűlni. Náci az ünnepi finom levest kanalazva nem tudta szó nélkül hagyni:

- Annusom, te kedden sohasem szoktál tyúkot vágni, ilyenkor mindig tésztát főzöl ebédre, mire való ez a prédaság, vagy talán elütötte valaki a tyúk lábát?

- Nem, apjukom, a falós részét eltettem holnapra az útra.

- Jó lett volna nekem egy kis szalonna, kenyér is.

- Hogyisne! Ne lássák a népek a vonaton, hogy nekünk még az útra sem telik rendes étel.

Náci belenyugodva kanalazta a szép sárgán csillogó húslevest. Kora hajnalban kelt, elrendezte a méheket, megindult az állomásra a két garabollyal és egy kis úti csomaggal. Jó, hogy időben ment, mert alig fért föl a hetipiacos zsúfolt vonatra. A garabolyokat a pad alá tolta be. A szűkös hely miatt a szomszédok morogtak is, hogy miért nem teszi föl őket a csomagtartóra, ő azt válaszolta, hogy tojás van bennük, nem szeretné, ha összetörnének. Erre mindenki megnyugodott, amit az is elősegített, hogy egyre-másra előkerültek az elemózsiás tarisznyák, és az utasok békés egyetértésben nekifogtak az evésnek. A fülkét lassan elárasztotta a parasztkolbász fokhagymás illata. A vonat békésen kattogott tovább a jóllakottságtól még békéesebb utasokkal. Lassan a barátkozó hangulatú beszélgetés is megindult. Nácihoz is szóltak, de ő csak kurtán válaszolgatott, úgyhogy a többiek azután ráhagyták: nem beszédes, akkor hallgasson, az ő dolga. Hallgatott is Náci, mert bizony a fülke levegője a fűtéstől és a zsúfoltságtól egyre inkább fölmelegedett, a méhek száradni, mozgolódni kezdtek. Igaz, hogy ezt még csak ő hallotta, illetve érezte. Erre a nagy melegre nem számított. Figyelmét teljesen lefoglalták a hasznos bogarai. Ezek a kis szorgalmas háziállatok pedig egyre élénkültek, keresték a kényszerkaptár kijáratát. Meg is találtak egy vékonyka rést, ahol a drót nem szorította rendesen a zsákszövetet a garaboly széléhez, és a frissebbjei kiszabadultak. Szerencsére még repülni nem tudtak, és védelmet találva a gazda nadrágszára alatt lassan kezdtek, az ismerős szagot érezve - mert azt mondják, a méheknek jó szaglásuk van -, fölfelé kúszni. Náci elsápadt, majd előntötte a meleg, mikor érezni kezdte a lábán a fölfelé kúszó nyugtalan

bizsergést. Ezek kiszabadultak! - gondolta ijedten. Óvatosan lenyúlt a pad alá, ujjával sikerült kitapogatnia a nyílást, és a drótot a garaboly széléhez nyomva, elzárnia. Megkönnyebbülve fölsóhajtott. Szétnézett, nem figyelt rá senki, nem vették észre a mentő műveletet. Igenám, de a nadrágszárba szökött méhekkel mit csináljon? A nyüzsgésükről úgy érezte, lehetnek vagy húszan-harmincan. Ezek nem maradnak nyugton - morfondírozott magában. Nem, nem félt tőlük, őt nem csípi meg, de előbb-utóbb utat találnak maguknak és kimásznak, a szokatlan környezetben megzavarodnak, ki tudja milyen cirkuszt csinálnak a zsúfolt kocsiban? Valahogy meg kell tőlük szabadulni, meg a veszélyt elhárítani, de minél előbb. Mindegy, az már világos volt előtte, hogy nem itt bent. Óvatosan meggyőződött arról, hogy nincs nyílás a garabolyon és nagyon komótosan, a lábát húzva, sántítva elindult a peron felé. Arra sem számított, hogy olyan sokan szoronganak ott is, hát persze a hetipiac miatt! Nem baj, majd a klozet! Az is foglalt volt... Végre rákerült a sor, fölsóhajtott, mikor magára zárhatta az ajtót. Épp ideje volt, a méhek már nagyon nyugtalanul mászkáltak, elérték a gatyája korcát, ahol a bőr is csiklandósabb. Mindjárt megszabadulok tőletek - motyogta bosszúsan. Kinyitotta az ablakot, gyorsan levetette a nadrágját és kirázta a méheket. - Repüljete! - szólt utánuk... Na, még itt van kettő, menjetek!

Még egy rázás... Suty! Egy haszontalan, behajló, letört akácfaág megakasztotta az ünneplő nadrág szárát, és nem is engedte el többet, huncutul kikapta Náci kezéből. Emberünk kétségbeesve nézett a gyorsan lemaradó nadrágra, amely árván lengedezett az őt sebesen elhagyó vonat szelétől. Ez több volt hirtelen, mint amit a lelke elbírt. Lerogyott, s jó öt perc is eltelt, mire gondolkodni kezdett. A méhektől megszabadult, de a nadrágjától is, itt ül most gatyában, hallja, hogy a véce ajtaja előtt már nyugtalanokodnak. Meghúzza a vészféket? Hol van már az a nadrág? Meg aztán a négy pengő büntetést is ki kéne fizetni, annyit még az a nadrág sem ér, arról nem is szólva, hogy csak egy pengő költőpénz van nála apróban. Mit csináljon? Gatyában kimenni? Nem, azt a szégyent nem! Dehát az ajtó előtt gyűltek az utasok.

- Mi van? - kérdezték egymástól türelmetlenül. - Foglalt - válaszolta valaki. - De meddig? - Régen bent van - így a másik.

Náci összeroskadtan ült tovább a trónon és nem tudta mitévő legyen. Hallotta a beszélgetést, sőt rá is kopogtak.

- Ki van bent? - kérdezte megint az egyik utas.

- Egy idősebb bácsi... Talán rosszul van? Hívjuk a kalauzt!

Nemsokára megjelent a vasút egyenruhás képviselője és törvényes felelőssége teljes tudatában - bár kissé szorongva - kinyitotta a közhasznú állami helyiség ajtaját.

- Hát maga mit csinál itt? - tette föl a kalauz a hivatalos kérdést, kissé fölszabadultan.

Náci nyögött egyet, és nem túl bőbeszédűen válaszolt:

- Ülök...

- Azt látom, de meddig?! Nem látja, mennyien várnak magára?!

- Látom...

- Ha készen van, akkor vegye a nadrágját és hagyja el a helyiséget!

- Kész vagyok...

- Hát akkor?!... Vegye a nadrágját!

- Az nincs...

- ???

Míg a kalauz rozsdás agykerekei csikorogva újra megindultak volna, Náci átgondolta végre a helyzetét. A szegény már megvan, ezen nem lehet segíteni. Ha őszintén elmond mindent, akkor azt vagy elhiszik vagy nem. Ha elhiszik, meg kell mutatni igazolásul a méheket. Ez pedig - mivel tilos ily módon a szállításuk - büntetéssel jár. Hallomásból tudta, hogy ez kereken húsz pengő, se több, se kevesebb. Ennyi pénze pedig talán a Jóistennek sincs. És akkor még a szegény is megmarad, mert egyszál gatyában kell leszállni a vonatról. Ha nem hiszik el a magyarázatát, akkor bolondnak nézik, mert ki a fene utazik vonaton nadrág nélkül? Úgy döntött, hogy ezt a lehetőséget választja és akkor nincs büntetés. Ettől kezdve meg-némult, lehajtotta a fejét és semmilyen kérdésre se válaszolt.

Igenám, de közben a kalauz rozsdás kerekei is megindultak, és eszébe jutott az ilyenkor alkalmazandó szolgálati utasítás: vonaton utazó, őrzés nélküli elmebeteg esetében a kalauznak kötelessége értesíteni a mentőket, hogy a beteget várják a legközelebbi állomáson. Ezt a kötelességtudó vasúti alkalmazott meg is tette. Rázárta Nácira az ajtót és közben a kulcslyukon figyelte, nehogy kárt tegyen magában.

Kétakkorára nyílt Paplógó Jácint szeme, amikor a szegedi végállomáson meglátta sógorát leszállni a vonatról, gatyában, két fehérköpenyes ápoló kíséretében. Mielőtt szólni tudott volna, Náci odakiáltott neki:

- Ne kérdezz semmit sógor! A garabolyokat megtalálod itt a vagonban a méhekkal együtt. Én nemsokára utánad jövök.

A rájuk bámészkodó kalauz csodálkozva megcsóválta a fejét és a bajusza alatt mormogta:

- Csakugyan bogaras szegény...

Macskajaj

Egyik paraszt rokonunk késő ősszel egy köcsöggel beállított hozzánk.

- Adj' Isten, gyerekeim! Hoztam nektek valamit, amit még nem láttatok.

Édesanyámmal kíváncsian néztünk a köcsögbe.

- Ezek kígyók, vagy micsodák? - kérdeztem egy tizenkét éves gyerek ijedt kíváncsiságával.

- Ezek? - pödrött nagy kajla ősz bajuszán a nagybátyám. - Ezek halak! Csíkhalak. Finomabb a húruk, mint a harcsáé, és nem szálkás.

- De rondák, Pali bácsi! - kiáltotta édesanyám, két kezébe fogva az arcát.

- Tudod, fiam - válaszolta az öreg kissé sértődötten -, először is ajándék lónak ne nézd a fogát, és azután beszélj, ha megkóstoltad. Na, adjatok egy lavór friss vizet!

Pali bácsi kiöntötte a lavórba a hal-gyík-kígyó kinézetű lényeket. Mind élt.

- Hogy nem pusztultak el a köcsögben, hiszen legalább másfél órája utaznak? - kérdeztem.

- Ó, fiam, ezek sokat kibírnak, pocsolyában élnek, és ha nyár végére ezek a kis vizek kiszáradnak, belefúrják magukat az iszapba és ott telelnek, várva a tavaszi esőt. Azért is hívják ásott halnak, mert csak úgy lehet megfogni őket, ásóval, csak meg kell találni a fészüket. Ott

vannak összebújva. Én rájuk akadtam. Azért hoztam, hogy kóstoljátok meg, aztán meg sok is van, nem győzzük megenni.

A halak vidám élénkséggel keringtek a lavórban. Settenkedve, puha léptekkel előjött valami rejtekhelyről a macskánk, Karcsi. Erős kandúr volt, szép cirmos. A környék minden kismacskája rá hasonlított. Biztosan éhes volt. Soha nem nyávogott, csak leült és zöld szemével nézte édesanyámat.

Az udvaron lévő lavór felhívta magára a figyelmét. Körüljárta, nézegette a lubickoló halakat, látszott rajta, hogy izmai megfeszülnek. Szaglászta a vizet, amit nem szeretett, csak inni muszájból, ha szomjas volt. Izgatták a mozgó, ismeretlen élőlények. Kerülgette a lavórt, majd hirtelen belekapott a vízbe és kimeresztett karmaival kikapott egy halat, olyan húsz centis nagyságút.

Én kezdettől fogva lélegzetvisszafojtva figyeltem, hogy mit csinál Karcsi.

Bekapta a csík fejét, de mielőtt megrágta volna, a zsákmány automatikusan - a meleget keresve - villámgyorsan lekúszott Karcsi gyomrába. A kandúr kimeresztette a szemét, szőre és farka égnek állt, és keservesen nyávogott. Aztán mint a kilőtt golyó, átugrotta a másfélméteres kerítést, majd elkezdett hemperegni a földön. Szeretett volna megszabadulni nyugtalan, ficáncoló zsákmányától, de az úgy látszik jól érezte magát a gyomorsavas melegben.

A következő pillanatban a macska iszonyú sebességgel - már ami tőle tellett - futásnak eredt.

Három napig nem láttuk Karcsit. A negyedik napon lábait összefelve, szédelegve megjelent a konyhaajtóban. Bordái kilátszottak, felére fogyott. Bajusza, fejbúbja pókhálós volt. Nyávogás helyet csak rekedten nyekergett.

A csíkkal roston sütve nagyon finom, de élve?...

- Karcsi, Karcsi - simogattam meg szegény macskát, ugye nem eszel többé élő halat?

Leszegte a fejét, úgy, mintha igent mondana.

Csíkos sógor

Hat éves voltam, amikor megismertem. Addig is hallottam már róla a családban, hogy így a Csíkos sógor, meg úgy a Csíkos sógor, de mindig csak jót mondtak róla. Azt hozzátették - nevével emlegetve -, hogy jó bora van, nagyon érti a vele való bánást. Anyai nagyanyám húgának, Veca nénémnek volt a második férje. Az első emberét még tizennégyben a kozákok levágták a lováról az orosz fronton. A háború befejeztével ment férjhez Csíkos Ferenchez, akinek a neve mindig bizonytalan volt előttem, mert az is lehet, hogy nem Ferenc volt a keresztneve, meg az is, hogy Csíkósnak hívták, minthogy az Alföldön csíkós emberből több akadt, mint csíkósból. Dehát Csíkos sógor az egy volt, mindenki így szólította a nagy famíliában, nem lehetett mással összetéveszteni. Ő sem úszta meg a háborút ép bőrrel, miért is úszta volna meg, hiszen magyar parasztból volt bőven ágyútölteléknek. Isonzónál eltévedt gránátszilánk kiverte a bal szemét, szerencsére oldalról, így életben maradt. Emiatt ráragadt a bacsik elnevezés is, de csak az idegenek különböztették meg evvel a jelzővel egymás között a többi Csíkostól, ugyanis ez az Alföldön a hunyorgató félszeműek csúfneve, viszont valakit így szólítani nagy sértésnek számított.

Ezeket el kellett mondanom Csíkos sógorról, mert a hunyorgatásának még nagy sora lesz a mesében. Hogy mesét írtam ide?... Nem véletlen, ösztönösen. Ösztönösen, mert történetem visszaidézett képei, mintha Benedek Elek mesekönyvéből elevenednének meg. Édesanyám szavai Tündér Ilona hangjaként csöngenek fülemben most is:

- Kisfiam, a hét végén elmegyünk Homokra Veca nénémékhez szüretre, eljössz-e velünk?

Olyan öröm fogott el, hogy hirtelen szóhoz sem jutottam, csak az iskoláról rebegettem valamit, közben nagy szemű, fekete, mézédés szőlőfürtökre gondoltam, amit nagyon szerettem, különösen friss, foszló bélű cipóval. Otthon ritka csemege volt, mert nekünk a feketén nem termett, pénzt kellett adni érte. Édesanyám az iskola felől megnyugtatót, majd ő elkér a tanító bácsitól egy-két napra, de megfogadtatta velem, hogy nyugösködés, sírás nélkül kibírok majd egy napi utazást lovas kocsin, mert bizony addig tartott az út a deszk-újmajori tanyáktól a csolyospálosi rokonokig.

Indulás kora reggel, és bizony jól benne voltunk a délutánban, amikor megérkeztünk a kis piroscserepes tanyához. A nap hétágra süttött, igazi vénasszonyok nyara telepedett meg a homokos síkon, aranyló csillogása, békítő melege, gazdag termést ígérő jósága mindenkit boldoggá tett. Legalábbis én úgy éreztem, meg láttam is a mosolyt az arcokon, a rokonok őszinte örömét, a messziről vicsorgó kutya megváltozott hangos viháncolását. Örömeimet még a rokonok nyála sem zavarta, amit szétkentek az arcomon, és szigorúan tartottam magam nagymamám utasításához: a világé sē törülgesd a szömük láttára a képed, ha mögcsókolnak! Arra is nagyon ügyeltem, nehogy kezitcsókolommal köszönjek, mert az nagyon úrias és kinevetnének érte. Itt tanyán dicsértessék a szokás, vagy ahogy inkább hallottam: 'csértessék.

Veca nénémet már ismertem, az első urától való legényfia, Fercsi is járt már látogatóban nálunk, a nyolc éves Veronka már új jövevény volt számomra. Csíkos sógor is először láttam életemben. Mindjárt borral kínálta a családot és ahogy engem derékmagasságban megpillantott, még a meglévő szeme is eltűnt a mosolya ráncai mögött. Letette a butykost a kezéből, megsimogatta az arcom és azt mondta:

- Kisfiam, neköd mást hozok, szeretöd-é a szőlőt? Heves bólogatásomra fordult egyet a pitvarban és mindjárt fürtökkel púposan rakott garabolyt kínált felém. Én még ennyi szőlőt egy rakáson életemben nem láttam, igaz, hogy egyszerre mindig csak egy hegyes staniclivel vettünk a boltban.

- Ögyé, fiam - biztatott, és mohó szemvillanásomra hozzátette -, ez mind a tiéd.

A szüleim szabadkozva rögtön figyelmeztettek, hogy nem úgy van az, otthon is megtalálom, meg, hogy miért mondja ezt neki Sógor, még fosásig eszik. Úgyhogy kivettem a legszebb fürtöt és avval illedelmesen félrevonultam. Egy biztos, Csíkos sógor a szívembe lopta magát. Miután a vendégek ettek-ittak, kicsit lecsöndesültek, az öreg odaállt elébem:

- Na, gyerök, láttad-é mán, hun teröm a szőlő?

A szám tele volt, válasz helyett a fejem ráztam.

- Akkó gyere velem - fogta meg a kezem -, majd én mögmutatom neköd, mőre szüretölünk hónap.

Nem mentünk messzire, úgy öt percet ballagtunk. - Mőgérköztünk - mondta sógor, miközben megszívta a pipáját és egy éleset sercintett félre -, itt vagyunk, ez mind a mienk, egy egész hold.

Én néztem azt a végtelen nagynak látszó földdarabot és kicsit csalódtam, hogy tele van olyan karóhoz kötött sárguló, pirosuló, fonnyadt levelű bokorral, amelyek alig voltak nagyobbak nálam.

- Hol itt a szőlő? - buggyant ki belőlem a kérdés.

- Ejnye, hát gyere közelebb fiam - és azzal odament az egyik bokorhoz, fölemelte a leveleket és ott piroslottak előttem a csodálatos fürtök, szinte mosolyogva kínálták magukat, mint a fiatal lányok.

Belepirultam a gyönyörködtető látványba. Óvatosan megkérdeztem: - Ehetek belőle?

Az öreg elnevette magát. - Akár mind, ha bírod, de ha mán az ujjaddal eléröd, abba hagyhatod.

Azzal sarkon fordult és elindult a tanya felé. Pár lépés után mosolyogva visszanezett:

- Aztán ha jóllaktá, tudod hová kő gyünni.

Csendes, morgó, elégedett nevetését még hallottam egy jó darabig.

Nekiestem a mézédés kövidinka fürtöknek. Hamarosan éreztem, hogy már alig-alig fér belém. De nagyon jól éreztem magam. Lefeküdtem hanyatt a meleg homokban, az egyik tőke tövében. Úgy helyezkedtem el, hogy a fürtök az arcomba lógjanak, és időnként egy-két szemet leharaptam a számat édesíteni, mert már enni nem bírtam. Néztem a ragyogó kék égen lassan hömpölygő ezüstös felhőket, s gyermekes képzelgéseim könnyöklő angyalokat formált belőlük. Hirtelen alig hallható, rezzenésnyi zajra figyeltem. Lassú, óvatos ugrásokkal egy vadnyúl közeledett felém. Első meglepetésemben föl akartam ugrani, de aztán megmerevedtem, nem mozdultam. Arra gondoltam, hátha nem szalad el. Tovább közelített felém, majd tőlem néhány méterre megállt, fölemelkedett a két hátsó lábára, és figyelmesen nézegetett, még a fejét is oldalra billentette, ismét négy lábra ereszkedett, óvatosan kúszott a lábamig, még lélegzetet se mertem venni. Szemét nem vette le rólam, megszagolgatta a talpam és megnyugodva ismét kétlábra állt, füleit természetes antennaként az égnek feszítette. Láthatóan megbékélt velem. A tisztelendő bácsi meséje jutott eszembe a mennyországról. Istenem, hát ilyen volna, fölöttem az égből kikönyöklő angyalok, előttem békés állatok, és akkor eszem az édes gyümölcsökből, amikor akarok. Félttem megmozdulni, nehogy elmúljon ez a boldogság. A nyuszinak hosszú ökörnyal kötött ki az orrán, békésen megtelepedve körbefonta a fülét. Nem tetszett neki. Először aranyosan tüszentett, majd két első lábával mint egy mosakodó kis cica, lesodorta fejről a tolakodó pókvendéggel együtt. Barátkozásunk nem tartott sokáig. Nem tudtam mi az oka, hogy a fülét hátra fordítja, és egyszerre nekirugaszkodik, huss!... oda a nyuszi. Én nem hallottam semmit, de nem kellett sokáig várnom, előkerült menekülésének oka, egy fiatal férfi és lány képében. Lopkodva jöttek, előre hajolva, talán, hogy ne látszanak ki a szőlőből? Lehet, hogy tolvajok, gondoltam, de kosár nem volt náluk. Mit akarhatnak?... Engem nem vettek észre, és már hallottam is a suttogásukat. A lány szólalt meg először, fojtott, izgatott hangon:

- Jaj, meglátnak!

- Nyugodj meg, Piroskám! - mormogta csillapítóan a férfi - vendégek vannak a tanyában, a kutya se törődik velünk.

Azután sem viselkedtek úgy, mintha lopni akarnának, sőt haragosok sem lehettek, mert letérdeltek és hevesen csókolgatni kezdték egymást, jobban, mint két testvér, akik rég nem találkoztak. Pirosak és szépek voltak. Azt nem értettem, hogy a férfi mit keres a lány blúza alatt, de azt már meg tudtam ítélni, hogy ezért nem haragszanak túlságosan, hiába hallom: ne, ne!...

Jaj, istenem! Eszembe jutott hirtelen, mit is kötött még a lelkekre a nagymamám: mindenkinek köszönni kell a tanyán, még ha nem is ismerős.

- Dicsértessék! - mondtam jó hangosan feléjük. Nahát!... Elképedtem... Rám néztek rémülten, föluggottak és úgy elfutottak, hogy talán még a nyulat is utolérték volna. Azt se mondták, hogy fakapu!...

- Gyerököm!... Gyerököm, he!... Erre ébredtem. Csikos sógor rázogatta a vállamat fölém hajolva. - Jó elaludtá fiam, csak nem rúgtá be a szöllőtü? Mán édösanyád keresött, de mondtam neki, hogy én tudom, hun hagytalak, együvök érted.

Hazafelé tartva elmeséltem neki, hogy mi mindent láttam, amire csak annyit mondott:

- Szép löhető, amit a mennyországról álmodtál, de ha hazaérünk, Ádám-Évárú nē szólj Veca nénédek sēmmit.

Én nem is szóltam, mert, ha akartam volna se tudtam volna. Ugyanis Veca néném mindjárt elkapta szeretett férje urát, meglehetősen nagy hangerővel támadt rá:

- Hát kend hun ivott mán mögin? Biztos átmönt a szomszédba, pedig mögmondtam Julcsának, nehogy adjon magának bort, egy szömet sē.

Óhatatlan volt, hogy a kis tanyában ez a kis - gondolom mindennapi - perpatvar megkímélje a többieket. Így a vendégek is kénytelen-kelletlen részesültek a meleg családi élet örömeiből. Nagyanyám kelt sógora védelmére:

- Nē pörölj mán Veca, nincs a sógorra sēmmi baj, még csak nem is ittas.

Hú, de kár volt szólni - gondoltam -, mert aztán Veca nénéből nagyon buzgott a szó.

- Tē csak nē szólj bele, Viktor!... Én ismeröm az embörömet. Persze, hogy nem látszik rajta sēmmi, hisz lakodalomba eviszi az öt litert is, aztán még csak nem is billög. De én látom rajta, amikó mán a látó szöme is úgy hunyorít, mint a rossz, hozzá mög köszörüli is a torkát, akkó mán túl van a literön. Azt, hun a fenébe ivott vóna, mint Julcsáná, itthon nem bír, mert nálam van a pince kulcsa - és a kötője zsebére ütött nyomatékul.

- Mán pedig én nem vótam a Julcsáná - morogta az öreg nyugtatón.

Ez igaz is volt, mint ahogy később be is bizonyosodott.

Másnap megkezdődött a szüret, és én annyi mustot ittam, amennyit addig se, és azután sem. Csikos sógor pedig már dél felé hunyorított mindkét szemével - ezt én is láttam -, és jócskán köszörülte a torkát. Veca néném egész nap tüzelt, mert hiába adagolta személyesen a bort mindenkinek, sógor szemmértéke ennél mindig többet mutatott. Este aztán kitört a botrány. Nagy nyilvános veszekedés zajlott. Veca néném egy nádszállal hadonászott sógor arca előtt.

- Ehēn-ē a bünjel!... Evve a dróttá kifúrt nádszálla szívja kend a bort, ugyē! Külön egy kis hordót állított nyitva a pinceablakhon, hogy elérje. Tudtam én azt!

Aztán a bünjelet látványosan darabokra törte a térdén. Mindenki hallgatott. Édesanyám eltakarta kezével az arcát, nagyanyám zsebkendőjével törölgette szorgalmasan a szemét, nagyapám mintha sírt volna. Kérdeztem is tőle, hogy szomorú-e, de ő nem szólt, csak a fejét rázta.

A szüretnek vége volt, már készülődtünk haza, sógor sehol. Körülszaladtam az udvart, a konyhakertben a szárkúpok között találtam rá. Kis maroknyi paraszas tűzben drótot izzított, bal kezében vagy kétméteres nádszál. Mielőtt bármit kérdeztem volna tőle, a mutatóját szájára téve halkan pisszentett.

- Veca nénédek aztán egy szót sē!...

Bólintottam, és ezt be is tartottam. Hosszú életet éltek, Isten nyugtassa őket!...

Szögedi borveszödelöm

Igen... Ilyen is volt ám szeretett szülővárosunkban, nemcsak „Nagyvíz” hetvenkilencben. Hogy nem emlékezünk vissza erre az eseményre, talán csak azért lehetséges, mert a házak nem omlottak össze, állatok nem pusztultak el és az ember áldozatok is másnapra kijózanodtak. Így lassan elfelejtették ezt a nevezetes eseményt és ezért a harangok sem zúgnak eme jeles nap emlékezetére, pedig él még egy-két nagyon öreg ember, aki hallott róla, vagy éppenséggel szemtanúja volt.

Ezek közül való volt az alsóvárosi Deák Jóska bácsi, egykori konflis kocsis, aki esküvel tanúsítaná ma is, ha élne, hogy ő saját két szemével látta, amikor valóságos borözön készült elönteni Szegedet, vagy legalábbis a belvárost, illetve, ha jobban megvizsgáljuk az eseményt: a Széchenyi teret - hát ha nem is egészen -, mindenesetre a Híd utcát biztosan.

Az egyik Pásztor utcai bögrecsárdában így mesélte el az öreg.

...hát ugye, ez huszonhétbe' vagy huszonnyocba' vót, késő ősszee', úgy november utójján, amikó' mán az új borok túl vótak az első fejtésön. Ugyé, a makaiak nem vötték a Szöged környéki borokat, nem is tudom miyjé nem. Ők Soltvadkertrü mög inkább Kecelrü vásároltak. Lőhet, hogy az kóser vót, vagy a fene sé tuggya. Elég az hozzá...

...Elég az hozzá, hogy olyan nagy stráfkocsikon szállították a hordókat, egyenként nyolc hektósakat, amilyen lapos járművek ma már nem is léteznek. Négy darab edény fért rá egyre, az összesen harminckét mázsa terhet jelent, bizony azt csak jó erőben lévő, hatalmas muraközi lovak bírták elhúzni. Egy fuvarban egyszerre öt kocsit is hajtottak, így aztán volt értelme a nagybani vásárlásnak. A hordókat erős láncokkal körütekerve rögzítették a platóra. Nem is volt azokkal sose baj. A kocsik szokásuk szerint a bajai útról a Kálvária sugárúton keresztül jöttek azon a délelőttön is, éppen szombaton, a legnagyobb hetivásár idején az Oskola utca felől. Akkoriban a hídlejáró mindkét oldalán volt piac a Rudolf téren, a mai Roosewelt teret és a Móra parkot érve ez alatt. Zsúfolásig tele volt kocsikkal, kofákkal, vásárlókkal. Igazi novemberi idő járta: hűvöses, ködös, nyálkás; a híd macskakövein foltokban fagyott, zúzmarás jég cifrázta helyenként a fagyos foltokat. Megérkezett az első kocsi. A hídra forduláskor kezdődött a baj. Hiába biztatta ostorral, ordítással szegény jó szándékú, szelíd, bivalyerős lovakat a kocsis, hiába feszültek pattanásig az istrángok, a muraköziek rettenetesen csúsztak, nem tudták a lábukat megvetni, az egyik jószág térdre is esett. A kocsis a kísérijével együtt leugrott a bakról, mert nagy dolog ám ilyen esés, lábtörés is lehet belőle, ami az állat végét jelenti, egy ilyen ló pedig megért akkoriban hat-nyolcszáz pengőt is, két jó tejelő tehén árát; érthető, hogy az volt az első: az állatot menteni. A kísérijő egy kétméteres rúddal fékezte a visszaguruló kocsit, a hajtó pedig a lónak segített. Szerencsére az föl tudott állni, megúszta. Nem volt mit tenni, hagyták a járművet hátra gurulni, lefelé a Híd utcába, ahol a lapon már magától is megállt. Fújtak a lovak és gazdáik is. Lassan megérkezett a második kocsi az Oskola utca végéhez és a Fülöp csárdánál megállt. A távolság nem volt olyan nagy, hogy a hajtók ne látták volna mi történt, ebből okulva úgy gondolták, nagy lendülettel indulnak neki és így majd sikerülni fog a hídra fölhajtani. Leszálltak, megszólítottak egy ott ödöngő utcaseprőt, aki rövid tárgyalás után megbökte fölfele az egyensapkáját, húzott egyet a suba alól előkerülő lapos üvegből és elballagott, nagykerékű szemetes kocsiját maga előtt tolvá. A kocsis vele ment és személyesen ellenőrizte, hogy szórja be homokkal a fordulót, amire az alku szólt. Így megvolt. Az ember elégedetten visszaült a bakra és jövődjő sikerének biztos tudatában, trappban elindult nagy lendülettel a hídföljáró felé. A kocsi már sebességgel ért a fordulóhoz. A lovak habos zablával, teljes erővel húzták terhüket, patájuk alatt szikráztak a kövek és úgy látszott, sikerül is. Befordulni, egyenesbe kerülni sikerült is. Csakhát... Csakhát

a fordulás húzóereje nagyobb volt, mint amit a láncok bírtak. A járdákon már száznál is többen gyűltek össze, bámulva a nagy mutatványt, s azt látták, hogy a rögzítő láncok pattanásig feszülnek és ahogy a kocsi az egyenesbe fordul, az egyik hátsó hordó oldalán mint a cérna, elszakad a lánc, a hordó komótosan meginog, méltóságteljesen megfordul, majd leperdül a kocsiról és a kövezeten, mint egy görögdinnye, darabokra törik. A terhelés kisebbé vált, a lovak megkönnyebbültek és még nagyobb lendülettel dolgoztak az őket szaporán biztató ostorcsapások hatására. A láncoktól megszabadult hordók most már nem teketóriáztak, mint a börtönből szabadult rabok, megindultak és egymás után gurultak, estek le a kocsiról. Ugyanaz a szomorú sors várt rájuk, mint az elsőre: széttörtek, mint a földhöz vágott tők, egy kivételével. Ez a magányos farkas elindult a lejtőn, és gurult, gurult lefelé a Híd utcában, egyre gyorsabban. Az emberek jajveszékelve ugrottak el előle. Mint a semmit, úgy elsodort egy szemetes talyigát, ettől megperdülve nekivágódott a Varga vaskereskedés előtti gázlámpának és a lapos végén állva maradt. Nem tört darabokra, de ahány nyílás, repedés volt rajta, annyifelé ömlött belőle sugárban a bor.

A hirtelen verbuválódott nézősereg, mintha hókon ütötték volna, mozdulatlanul, meredten nézte a hordó tragédiát, miközben a mézszínű rizling és a pirosuló kadarka patakokban ömlött, folyt lefelé a hídon, magával sodorva az utca szennyét, ami nagyobbára paraszti volt: szalma, széna hulladék, elhajigált papírok, rongyok, de leginkábbis lócitrom maradványok. Először egy öreg koldus mozdult meg, letérdelt a hömpölygő áradat mellé, a tisztájába merítette egymás mellé szorított két öblös tenyerét, belekóstolt a lébe és nagyot kiáltott: ez bor!...

A tömeg megveszett. Nekiestek a váratlan ajándéknak, sokan már nem is tenyerükkel merítették a finom nedűt, hanem egyszerűen nekihasaltak, mint a sivatagból az oázis vizéhez érkező tikkadt vándor, nem nézték a kavargó szennyet, csak ittak, mohón szívták tele magukat, mint a pióca. Az utcaseprők is előkerültek, az egyik fölhalálkozó egyéniség lószar gyűjtésre specializált, félbevágott doboz alakú lapátját tartotta az áradat elé, amely pillanatok alatt megtelt legalább 3-4 liter borral. Nem teketóriázott, a szájához emelte és úgy itta, hogy az ádámcsutkája szinte meg sem mozdult, miközben százfelé csorgott az arcán a bőség leve. A munkatársai azonnal követték a példáját. A váratlan borözön híre, ma sem tudni hogyan, gyorsabban elterjedt, mint a légiveszélyé, amelyet sziréna jelez. A piacról megindult a tömeg és ki-ki a maga módján próbált a váratlan ajándékból részesülni, persze a végén már pocsolyává taposták a bort. A házakból edényekkel rohantak az utcára, még lavórokat is hoztak. Hogy, hogy nem, a Nagyposta előtti fiákeres standról a kocsisok is futottak a még spriccelő, talpon álló repedt hordóhoz, a kalapjukat használva gyűjtőedényként, de aki nem fért hozzá, az a már csermelyként csordogáló borba mártogatta a zsebkendőjét és azt csavarta a szájába. A hetipiacokon mindig két közlekedési rendőr működött, egyik a hídfőben, a másik a Híd utca és a Széchenyi tér sarkán teljesített szolgálatot. Ők tehetetlenül nézték az eseményeket. Semmilyen szolgálati előírás nem jutott eszükbe, hogy mit kell ilyenkor csinálni, hiszen baja nem esett senkinek, nem lopott senki, hát akkor?...

Lassan mindketten odaértek a még csordogáló repedt hordóhoz. Az egyiknek eszébe jutott, hogy ez mégiscsak magántulajdon és próbálta körüle eltávolítani a tömeget, reménytelenül. Eközben lélekszakadva, futva megérkezett a vesztes kocsis. Se eleven, se holt nem volt. Ordítva helyet tört magának a hordót körülvevő tömegben, a rendőrök igyekeztek neki segíteni. Mikor meglátta vagyona utolsó romjait, ráborult sírva és öklével verte a repedt hordó oldalát. A két rendőr részvétellel odament hozzá és megkérdezte, hogy mit segíthetnének? A kocsis abbahagyta a sírást, rájuk nézett nagy szomorúan.

- Biztos urak, maguk már nem segíthetnek. Legyenek szívesek adják ide a csákójukat.

A rendőrök tétováztak, nem tudták mit tegyenek, hiszen a szolgálati szabályzat tiltja az ilyet.

- Azt mondták, segíteni akarnak, akkor úgy segíthetnek, ha ideadják a csákójukat. Csak egy pillanatra - erősködött az emberünk.

A rendőrök bizonytalan mozdulattal átadták neki a csákójukat. A kocsis a még csorgó repedéshez tartva, mindkettőt megtöltötte és átnyújtotta a gazdájának.

- Köszönöm a segítő szándékukat, egészségükre!

A rend két képviselője összenézett, majd a fiatalabbik csöndesen megszólalt:

- Törzs úr, alázatosan, azért azt gondolom, jobb volna evvel oda a kapualjba behúzódni, ne a nép előtt!...

Az öreg fiákeres kocsis megemelte a poharát, szemével hunyorított.

- *Mánpedig ez így vót, a saját két szömömmel láttam, akár hiszik, akár nem* - mondta Deák Jóska bácsi és nagyot kortyolt a borából.

Ünnep, két nappal később

Az 1955-ös év decemberének második felében három vidéki orvos érkezett a fővárosba: Bognár, Paragi és Gallyas doktor. Az esti gyors, amellyel utaztak, jó félórát késett a havas eső miatt, vagy ki tudja, talán csak megszokásból. Közös előadással készültek egy tudományos ülésre, amelyet másnap tartottak az Akadémia egyik kis termében. Előadásukban a saját maguk alkotta művese alkalmazásával szerzett gyakorlati tapasztalatokról akartak beszámolni.

A margitszigeti Nagy Szállóban sikerült szobát foglalniuk, ami akkoriban nagy szó volt, mert azon kevesek közé tartozott, amelyikben - ritkán - még nyugati vendégeket is elszállásoltak.

- Ez valóságos lakosztály - csodálkozott körül Paragi a harmincas évek kissé hervadó eleganciájával berendezett szobában -, nézzétek, micsoda fotelek - és mindjárt bele is vetette magát az egyikbe.

- Én ezt tudtam, azért hoztalak ide benneteket - szólt elégedetten Bognár.

- Honnan tudad? Mikor jártál te itt? - kíváncsiskodott Gallyas.

- Még aktív versenyző koromban elég sokszor, és, hogy jó hely, arra a fő bizonyíték, hogy az „arany csapat” is itt lakott válogatott mérkőzések előtt. Ez olyan fegyelmű összetartás volt a számukra, mert nagy betyárok voltak mind, egytől-egyig.

Közben Gallyas elfoglalta az ágyát.

- Ha nincs kifogásotok ellene, én ezt választom, itt az ablak mellett. Tudjátok, ez olyan háborús beidegzés nálam. Nyugodtabban alszom, ha közelben érzem a gyors menekülés lehetőségét.

- Azért szólj, mielőtt kiugranál az ablakon - élcélődött Paragi és lejjebb csúszott a fotelban, majd leesett róla. Egyszer csak hirtelen letérdelt a szőnyegre a többiek legnagyobb csodálkozására, és mereven kémlelte a fűtőtestet.

- Mit nézel olyan bávatagon? - szólt rá Bognár, miközben zakóját beakasztotta a szekrénybe. - Mit keresel négykézláb a padlón?

- Gyerekek, mi a fene az ott?

- Hol van az a fene? - kérdezte Gallyas, azt híván, hogy Paragi, szokása szerint, megint hülyéskedik.

- Ott, ott a fűtőtest mögött! - majd odament, és mögé nyúlt. - Itt, nézzétek!

A másik kettő is odament, hogy megnézze, mit babrál Paragi a falon. Gallyas érdektelenül billentett a fejével, aztán ment is vissza a bőröndjéhez.

- Mi lenne! - motyogta. - Szellőzőnyílás.

- Péter, gyere te, ha Gyuri nem hisz nekem! - erősködött Paragi. - Nézd csak, a szellőzőnyílás ott van! - mutatott a szoba egyik felső sarka felé, ahol valóban egy kis rácsos ablakocska volt látható. - Ez pedig tudjátok micsoda?! Ez egy mikrofon, és én is csak akkor vettem észre, amikor lecsúsztam a padlóra. Ugyan ki járkal itt négykézláb, mert csak az láthatja meg. Normálisan álló, ülő ember előtt ez rejtve van.

Paragi hirtelen a szájára tette a mutatóujját, az ágyához lopakodott, és egy párnával a kezében visszament, és azt a fűtőtest és a fal közé szorította, lefedvén vele a mikrofonnak vélt nyílást. Mosolyogva kiegyenesedett és nagy hangon kiáltotta:

- Uraim, most már beszélhettek, egymás között vagyunk! Mielőtt bármit is mondtak volna, a telefon hirtelen csöngése hasított a levegőbe. Egymásra néztek.

- Ki lehet az? - csodálkozott Bognár. - Még tíz perce sincs, hogy itt vagyunk.

Mindnyájan egyre gondoltak: hátha valami olyat mondtak, amit a rendszer nem szeret hallani, és valóban működik az a mikrofon.

- Biztos a portás - motyogta Paragi nyugtatóan legyintve, és fölvette a kagylót. - Tessék! - kiáltotta erőteljesen.

Egy darabig hallgatott, de lassan, fokozatosan fehéredni kezdett: - Igen!... Bognár elvtársat keresik - rebegte, és a telefon mikrofonját befogva folytatta. - Valamelyik minisztériumból keresnek. Nem értettem jól, hogy külügy vagy belügy.

- Túl sokat dumáltál, máris itt vannak értünk!

- Azonnal jön - szólta Paragi a telefonba, és ismét befogta. Valami olyat is mondtak, hogy kocsit küldenek érted.

- Tessék, Bognár Péter vagyok. Igen... - és azután csak hallgatott. Időnként mondott egy igent, amelyből a feszülten figyelő barátok semmit sem értettek. Próbáltak halk kérdésekkel valamit megtudni, de Péter a szabad kezével integetett, hogy hallgassanak. A beszélgetés legalább tíz percig tartott, és amikor Péter sóhajtva letette a kagylót, mindketten fölugrottak, és egymás szavába vágva kérdezték.

- Várjatok! Hadd szedjem már össze magam, és hadd gondoljam át az egészet. Tehát: sem külügy, sem belügy, hanem a külkereskedelmi minisztériumból hívott egy főelvtárs, a nevét ijedtemben meg se jegyeztem, de idejön értünk kocsival.

- Minek? - vágott közbe izgatottan Gallyas.

- Konzíliumba visznek az illető hűgához, aki az egyik kerületi kórház belosztályán fekszik.

- Minket? - mutatott magára Gallyas.

- Bennünket, ha úgy tetszik, háromunkat.

- Milyen betegről van szó? - érdeklődött Paragi.

- A bátyja csak annyit tudott mondani, hogy császármetszést végeztek rajta, és azóta nem működik a veséje. A főváros legnevesebb vese-szakemberei vizsgálták, köztük Bolgár professzor is, és lemondtak róla. Valami veseműtétet is emlegetett... Megvan, eszembe jutott! Kőrösi... Kőrösi elvtárs. De ő pontosan nem tudja, hogy milyen operáció volt.

- Hát ez sötét ügy - gondolkozott Gallyas hangosan. - Azt még nem tudom, hogy örüljünk-e ennek a nagy megtiszteltetésnek, vagy próbáljunk átszökni a nyugati határon, és ott politikai menedéket kérni.

- Ezt magad sem gondolod komolyan! - felelte Bognár gyorsan. - Először is látnunk kell a beteget, azután majd eldöntjük, hogy vállaljuk-e a kezelését vagy sem.

- Hát arról is volt szó?! - kiáltott föl Paragi.

- Persze, hogy volt! - magyarázta Péter. - Hát nem hallottad, hogy lemondtak róla?

Beszélgésüket a telefon szakította félbe.

- Már itt volnának? - lepődött meg Gallyas. Bognár fölvette a kagylót:

- Igen, jövünk...

A bejárat előtt két fekete Pobeda állt, lefüggönyözött ablakkal. Két középkorú, fekete ruhás férfi várta őket a hallban. A bemutatkozás elég feszes volt, de ahogy beültek az egyik kocsiba az alacsonyabbik férfival, a légkör hamarosan emberibbé vált, mert ő volt a beteg - láthatóan elgyötört - bátyja.

- Doktor urak, csak maguk tudnak segíteni - mondta könnyezve -, ha látnák az én szép kishúgomat, hogy néz ki, szinte élő halott. Huszonhat éves... Mentsék meg, kérem... Semmiféle költséget nem sajnálunk. Magukat is honoráljuk, az egész család.

Péter megenyhült a hivatalos hang eltüntérére, és mindjárt az aggodó jó testvér érzéseinek a hatása alá került.

- Kérem, mondtam már, hogy mindent megteszünk, amit tudunk, de előbb látnunk kell a beteget, hiszen a legnagyobb tekintélyek jelentették ki, hogy állapota reménytelen. Költségekről pedig ne tessenek beszélni, mert olyan nem lesz. Inkább azt szíveskedjék elmondani, hogyan akadt ránk.

- Doktor úr, amikor mondták nekem, hogy nincs segítség, teljesen kétségbeestem, és akkor a belgyógyász főorvos elvtárs halkán megjegyezte, hogy esetleg művésével lehetne próbálkozni. Erre Bolgár professzor azt válaszolta, hogy: „olyan márpedig Magyarországon nincs.” Mire a főorvos annyit mondott, hogy: „talán a szögletváriak...” Erre Bolgár professzor kissé ingerülten legyintett: „Óh, ott csak játszanak a gyerekek.” Így mondta. Azután elmentek... Távozásuk után megkérdeztem a főorvos elvtársat, hogy mi van Szögletváron? Ő említette az önök nevét, és, hogy ilyen betegekkel foglalkoznak, mint az én kishúgom. Telefonáltam a klinikára, ott csak annyit tudtak mondani, hogy maguk Pestre jöttek, majd felhívtam a lakását és így tudtam meg, hogy melyik szállodában laknak. A többit már tudják.

- Megérkeztünk, Kőrösi elvtárs - szólt hátra a sofőr. A főorvos már a folyosón elébük jött.

- Szervusztok - mondta barátságosan kezet nyújtva a kollegáknak -, örülök, hogy megismerhetlek benneteket. Ez gyorsan ment, Kőrösi elvtárs - és vele is kezet fogott -, mint a mesében, hipp-hopp, és már itt is vannak a szögletváriak. Ezt nevezem gyors akciónak. Megkínálhatlak benneteket egy feketével vagy teával?

- Nem, köszönjük - mondta Péter határozottan. (Igaz, nem szerette a kávé.) - Először láthatnánk a beteget?

- Én utána elfogadok egy kávét - bólintott igenlően Gallyas.

- Akkor megkérjük Körösi elvtársat, fáradjon be a szobámba, ti meg gyertek velem.

Egy külön szoba kis előterében leültek.

- Nos, elmondom, mi történt - kezdte el a főorvos az ismertetést. - Fülöpné, így hívják, terhességi gondozás alatt állt, és hathónapos koráig nem volt semmi problémája. A múlt hetekben pecsételő vérzések jelentkeztek nála, amelyek lassan fokozódtak, emiatt befeküdt a nőgyógyászati osztályunkra. Egy héttel ezelőtt hirtelen nagy vérzés indult meg a méhből, amely az elől fekvő lepényre jellemző. Sajnos, sürgősen császármetszést kellett végezni. Az éretlen csecsemő meghalt, de a nagy vérvesztés ellenére - ami miatt a beteg sokkba esett -, a műtétet simán befejezték, transfúziókkal a vérnyomása is rendeződött.

- Két nap múlva észrevették, hogy a betegnek alig van vizelete - szólt közbe Bognár.

- Igen, honnan tudod?

- Hát, ti mondtátok, hogy urémiás, nyilván a vérnyomásesés miatt jött létre a veseártalom, hacsak nem volt vesebeteg már megelőzően.

- Neem, nem! - mondta határozottan a főorvos. - Erre semmi adatot nem találtam az ellenőrző kartonján.

- Fertőzése, szepszise nincs? - kérdezte Péter.

- Szerencsére nincs, vagy legalábbis már csak kisebb hőemelkedései vannak. Baktériumok nem tenyészttek ki a vérből, csak a vizeletből, ami a többszöri katéterezésnek tulajdonítható.

Péter kínosan érezte magát, mert nem tudta hogyan szólítani a főorvost. A nevét elfelejtette. Egyszerűen főorvos urazni barátságatlanak hatott volna. Bátyámnak szólítani keresztnév nélkül pedig nagyon falusias lenne. Akkor majd így, gondolta:

- Tisztelettel kérdezném, hogy milyen kezelésben részesült idáig a beteg?

- Hát, tudjátok ez nem olyan normális beteg, úgy értem, egy nagyon magas rangú elvtársnak a húga.

- Ezt tudjuk - mondta Gallyas -, de ebből még mindig csak baj származott.

- Tudom, éppen azért hívtam konzíliumba a legokosabbakat: három akademikust, a műtét utáni harmadik napon.

- És mi volt a döntés? - kérdezte Péter.

- Bolgár prof. javaslatára, kétoldali vesedekapszuláció volt a határozat, amelyet a sebészek még aznap el is végeztek.

- Vérzéses sokk után, urémiás állapotban, két műtét?! - kiáltott fel Péter. - Véleményünk szerint nem csak fölösleges, hanem ártalmas is. Majdnem mindenütt a világon félretették már ezt az eljárást.

- Ezt ti jobban tudjátok; mi ebben az esetben a tekintélynek engedelmesskedtünk.

- Milyen gyógyszereket kap a beteg, és mennyi folyadékot fogyaszt naponta? - kérdezte csöndesen Gallyas.

- Vízhajtókkal próbálkozunk, antibiotikumot adunk, és tekintve, hogy hányogat, nem iszik, napi két és fél - három liter infúziót is kap - válaszolta a főorvos.

Péter nyelt egyet...

- Nem sok egy kicsit? - kérdezte.
- Hát valamitől kell, hogy vizelete legyen.
- Akkor lehetne látni a beteget?
- Parancsoljatok - a főorvos kinyitotta a kórterem ajtaját, és betessékelte őket a beteg ágyához.

Paragi Bognárhoz hajolt, és a fülébe súgta:

- Nézd, mekkora a feje, ez tele van vízzel.

Péter bólintott, de nem szólt semmit.

- Fülöpné, ezek a doktor urak is megvizsgálják - mutatott a főorvos a kollegákra -, hogy minél előbb meggyógyuljon.

A beteg asszony jobban kinyitotta a szemét, úgy nézett, mint, aki homályosan lát, szinte kimerevítette a szemhéját.

- Ezek más orvosok, mint akik az előbb voltak nálam? - kérdezte elhaló hangon. Száraz nyelve alig forgott a szájában.

- Igen, specialisták.

- Főorvos úr, miért kell hozzám ilyen sok orvos, hát ennyire beteg vagyok? Hagyjanak aludni, zúg a fejem, pihenni szeretnék - suttogta, és lecsukta a szemét.

- A tüdeje tiszta? - kérdezte Bognár a főorvost. - Nincs ödémája?

- Nincs, nem régen hallgattam meg.

Az asszony békésen tűrte a vizsgálatot, csak a mozdításra jajdult föl, a műtéti sebei miatt.

- Akkor végeztünk - egyenesedett fel Péter -, talán beszélgethetünk a szobádban.

- Természetesen, már a kávé is biztosan készen van, majd Kőrösi elvtársat megkérem, hogy amíg szakmai dolgokról van szó, foglaljon helyet az irodában.

Ahogy kijöttek a kórteremből három férfi - köztük Kőrösi is -, és egy síró idős asszony várt az ajtó előtt; a férj, a két testvér és az édesanya. Szinte egyszerre szólaltak meg:

- Mi lesz veled, doktor úr?

A főorvos válaszolt:

- Most mindent megbeszélünk, és azután megmondjuk, csak bízzanak.

Egyedül Gallyas ivott kávéját. Péter szólalt meg először:

- Ez a szegény asszony bármikor meghalhat.

- Tudom... - mondta csöndesen a főorvos. - De ha egy mód van rá, segítsetek. Én semmi többet nem tudok tenni.

Rövid hallgatás után Péter csak annyit mondott: - Jóó...

- Elvállaljátok?! - ugrott fel székéről a főorvos. Hangja nagyon lelkesen csengett.

Bognár a munkatársaira nézett: - Na, fiúk, mi a véleményetek?

- A döntési jog a tiéd - mondta Gallyas -, de megkérünk téged - fordult a főorvos felé -, hogy ismételd meg a hozzátartozóknak, amit az előbb mondtál, hogy a beteggel nem tudok semmi többet tenni.

- Természetesen - volt a felszabadult válasz. - Azonnal behívom a hozzátartozókat, és megbeszéljük a részleteket.
- Kérem - mondta Péter nyugodt hangon az elgyötört családtagoknak -, hallották a főorvos úrtól, hogy Fülöpnén nem tudnak segíteni, a szakértő professzorok is lemondtak róla.
- Igen - állt fel Kőrösi -, ezt tudjuk.
- Azt is tudják, hogy a testvérük bármikor meghalhat, még az utazás közben is előfordulhat a tragédia?
- Tudjuk, doktor úr, mi mindent tudunk, de, mint a fuldokló a szalmaszálba is kapaszkodunk, és ön a szalmaszál a számunkra, csak próbáljanak valamit segíteni. Vigyék magukkal a húgom.
- Vállalják el, kedves - zokogta az idős asszony -, ez az egyetlen lányom. Istenem...
- Megpróbáljuk, néni drága, megpróbáljuk... Csak most itt van az utazás kérdése.
- Az nem gond, doktor úr - vágott közbe Kőrösi -, ha kell, még katonai repülőgépet is tudok szerezni.
- Hát, az talán nem szükséges - mondta Péter -, elég, ha a reggeli gépre tud helyet szerezni.
- Máris intézem. Az egyik kocsit a rendelkezésükre áll. Mikor indul a gép?
- Reggel kilenckor.
- Akkor holnap reggel hétkor a szálloda előtt várja önöket a sofőröm, de most is itt van azért, hogy gyorsan visszakerülhessenek a szállásukra.
- Köszönjük - bólintott Bognár, majd lehalkított hangon a főorvoshoz szólt. - Az a kérésem, ne kapjon a beteg több infúziót, mert azt hiszem, most nincs szüksége több vízre.
- Meglesz, máris intézkedem, és reggel a beteggel egy ápolónőt is küldök - majd kezét fogott a kollégáival. - Még egyszer nagyon köszönöm a konzíliumot és a segítségeteket. - Sok sikert kívánok, majd érdeklődöm a beteg után, ha megengeditek.
- Szívesen, bármikor - mondta Péter -, és most búcsúzunk, tisztelettel, szervusz.
- Szervusztok - integetett utánuk a mosolygó főorvos. A hozzátartozók elkísérték őket az autóig.
- Holnap reggel találkozunk - intett utánuk Kőrösi -, a viszontlátásra!

Paragi levágta magát a fotelbe.

- Nehogy találj még egy mikrofont - mondta neki Gallyas nevetve -, egy is untig elég.
- Most már ez engem nem érdekel, csak azt mondjátok meg, hogy ha holnap reggel elutazunk, ki fogja megtartani az előadást délelőtt.
- Majd te! - mutatott rá Péter.
- Één?...
- Persze, hát olvasni csak tudsz? Itt van legépelve - és kivette táskájából az előadás szövegét tartalmazó mappát. Már gyakorolhatod is, nehogy holnap dadogjál.
- De nekem diplomám sincs!

- Nem baj, de elég szép vagy - ugratta Gallyas -, és különben is, tudod, hogy mi van a szövegben.

- Még azt is, hogy mi van a sorok között.

- Na látod, akkor megegyeztünk. Nekünk épp elég nagy gondunk lesz ezzel a beteggel - mondta Péter elkomolyodva.

- Azt elhiszem! - hangoskodott Paragi. - Láttátok, hogy a főorvos milyen boldog volt, amikor elvállaltátok a beteget? Képzeltetitek, hányszor telefonált neki személyesen az egészségügyi miniszter. Most titeket sem irigyellek, pedig én a „partvonalon” kívül vagyok. El tudom gondolni, hogy mit fog szólni Bolgár prof., ha megtudja, hogy mégis próbálkoztok a művésénnkel.

- Ez most nem érdekel bennünket, csak a saját problémánk - mondta Bognár -, abban bízom, hogy ezt a nagyon rossz állapotot a folyadékkal való túltöltés okozta. Emlékezzetek vissza Szabóné esetére...

A fekete autó reggel pontban hét órakor a szálloda elé gördült.

- Jó reggelt, doktor urak - tisztelgett a sofőr -, pocsék idő van. Ez a havas eső nem kedvez a repülőnek, remélem, azért tudnak startolni.

- Mi is reméljük - mondta Gallyas kissé aggódva -, mert minél előbb otthon kell lennünk. Nem tudja, hogy a beteget kiszállították-e már a repülőtérré?

- Nyugodjanak meg, Kőrösi elvtárs nagyon jó szervező és pontos ember.

A havas eső nem akart elállni. A kocsni szinte lépésben haladt a repülőtér felé, mert ha kis gázt adott a gépkocsivezető, rögtön farolt a hátsó két kerék.

- Nem lehet sietni, doktor urak, még jó, hogy korán indultunk, így idejében ott leszünk.

A géphez épp akkor értek oda, amikor a mentők megálltak a feljáró lépcső előtt. A beteget hordágyastul vitték fel az utastérbe. Bognár és Gallyas sietett utánuk.

- Jó reggelt, Fülöpné - köszöntek egyszerre a betegnek, aki csak bágyadtan annyit mondott:

- Hová visznek engem? Félek a repüléstől.

- Szögletvárra - válaszolta Péter. - Ne aggódjon, mi is megyünk magával.

Már látszott a folyó, amely a várost kettészeli, amikor a másodpilóta kijött a vezérkabinból. Egyenesen a két orvosnak tartott.

- Doktor urak, bocsánat, jó reggelt. A kapitány üzeni, hogy nem biztonságos a leszállás az időjárás miatt. Maguknál nincs betonkifutó, a füves rét átázott, felpuhult, tocsogók is lesznek: A sár miatt nagyon veszélyes a landolás. Az a kérdés, hogy mennyire kockáztatja a beteg életét az idővesztés, mert lehet, hogy vissza kell fordulni Ferihegyre.

Bognárék egészen elsápadtak a hír hallatán. Péter szólalt meg először.

- Ez tragédia lenne. Ha mindent jól megszerveznénk, akkor ebben az időben mentőautóval legalább öt-hat óra az út vissza. És ezek nem mentőautók; mi libakergetőnek csúfoljuk, azontúl, hogy ilyen távolságon kirázza az ember belét. De főleg az idővesztés! Mit csinálunk, ha a beteg rosszabbul lesz? Meghalhat, érti?!

- Én ezt jelentem a kapitánynak, majd visszajövök.

- Még ez hiányzott nekünk - mondta halkán Gallyas.

- Hát még a betegnek - suttogta Bognár, és aggódva nézett ki az ablakon. - Úgy látszik, nem esik már annyira.

A másodpilóta visszajött.

- Jelenttem a kapitánynak, amit önök mondtak, és azt üzeni, hogy megpróbálja a leszállást, csak előtte néhány kört tesz megfelelő talaj keresése céljából. Ez persze nem lesz kellemes. Szíveskedjenek a biztonsági öveket bekapcsolni. A beteg hordágyát pedig mindjárt valami hevederrel rögzítjük.

- Köszönjük - sóhajtotta Péter. - Na - fordult Gallyashoz -, most csak abban reménykedjünk, hogy ezek háborút járt pilóták, és megszokták a birkalegelőket.

Érezni lehetett, hogy lassul a gép, majd oldalra dől, azután gyomrot tornáztatva kiegyenesedik, majd újra megismétli. Hamarosan közeledett a föld, és egy nagy zöttyenés után még néhányat ugrott a gép, mint az eldobott labda, de leérkeztek. Pár száz méterre állt a rájuk váró mentő, a sárban elakadva.

A két pilóta kinyitotta az ajtót és kinézett.

- A szentségit! - tolt fel a sapkáját a feje búbjára a kapitány. - Kis híja, hogy orra nem buktunk - mutatott a tengelyig süppedt kerekekre. - Ez a repülőtér rosszabb, mint a voronyezsi volt, bombázás után.

Nagy nehezen kivergődtek a sárból. A klinika felé haladva Gallyas megtapintotta a beteg pulzusát és Bognár felé bólintott.

- Rendben - mondta. - Az ám, el is felejtettem kérdezni, hogy az öreg, amikor az este felhívtad, simán beleegyezett a beteg átvételébe?

- Azt mondta, hogy rám bizza a döntést.

- Akkor jól van, mert így némi felelősséget ő is vállal.

Négy nap telt el a beteg átvétele óta; december huszonegyedikére volt...

- Tanársegéd úr - szólt az osztályvezető nővér -, telefon! - Mielőtt átadta a kagylót odasúgta Bognárnak: - Azt hiszem, megint a városi tanácselnök.

Péter bosszúsán intett.

- Tessék, Bognár doktor... Kérem, a beteg nincs rosszabbul, de még mindig nem indult meg a veseműködése... Igen... Az életveszély fennáll... Igen... Ha szabadna kérnem, legyen szíves a hozzátartozóknak megmondani, hogy ne érdeklődjenek naponta számtalanszor különböző hivatalos telefonon, elégedjenek meg napi egyszeri hívással, azonnali javulásra úgy sem lehet számítani, és, ha Isten ne adja, beállna a tragédia, akkor én úgyis azonnal jelentkezem... Igen, van remény... Igen... Akkor köszönöm...

Paragi jött ki az egyik kórteremből. - Na mi van? Megint egy nagy kutya?

- A tanácselnök volt, csak azt nem tudom, hogy neki mi köze Fülöpnéhez? Naponta hívogat.

- Édesapám, hogy te milyen tájékozatlan vagy. Tudod mi az a ká vonal?

- Honnan tudjam?

- Ká az a közvetlennek a rövidítése, amelyen az apparátus lebonyolítja a sürgős beszélgetéseket, csak föl kell venni a telefont, tárcsázni és már ott az interurbán. Nem kell órák hosszúáig várni. Nyilván ez a készülék a tanácselnök szobájában van.

- Látod, ezt nem tudtam, de most már mondtam neki - nem így, de ez a lényege -, hogy ne őrjítsenek meg napi húsz telefonnal, mert újabbat úgyszemint tudok mondani a betegről.

Paragi hallgatott egy darabig, majd csöndesen megszólalt: - Péter, te bízol még?

- Miért kérdezed?

- Hát, már nyolc napja nincs vizelete. Hiába dializáltuk kétszer is.

- A művesekezelés nem vizelethajtás, az arra való, hogy a beteg kihúzza azt az időt, amíg a vesék regenerálódnak.

- Jó, ezt tudom, de reménykedsz, kérdezem még egyszer?

Bognár kissé ingerülten felkapta a fejét.

- Persze, hogy remélek. Ha ma még nincs vizelete, lesz holnap, vagy holnapután, vagy a tizenötödik napon!

- Szép karácsony ígérkezik. Bent rostokolhatunk az ünnepek alatt... Na jó, jó, ne legyél izgatott, tudom, hogy Fülöpnét nem hagyhatjuk magára...

Eltelt a karácsony. Bognár csak a gyertyagyújtáson volt otthon. Huszonhetedikén reggel az ápolónő már kint állt a különszoba ajtajában, amikor a vizitet akarta elkezdni.

- Tanársegéd úr - mondta lelkesen - van vizelet!

Pétert előntötte a meleg és kissé rekedt hangon kérdezte: - Mennyi?

- Idáig fél liter.

- Köszönöm, nővérke, akkor viziteljünk!...

Fapados vakbél

Csiha Pongrác paprikamolnár halottak napjának hajnalán szokatlanul sokat forgolódott az ágyában. Gyúrte a lepedőjét, pedig sohasem szokta, a hétalvók fajtájából való volt. Néha föl is érzett, és kellemetlen gondolatai támadtak, amikor félálmában maga előtt látta a malom udvarán, szabad tűz fölött, bográcsban rotyogó marhapaprikást. Mi a fenének jut eszébe állandóan a tegnapi vacsora, hiszen nagyon finom volt, jól is esett neki. Túl sokat evett volna talán? A húsról nem lehetett panasz, hiszen Pördi Jóska hozta, akinek a bátyja a vágóhídon dolgozik, ő a legjavát válogatta, benne volt a marha mindene, de főleg lábszár, s a szíve gyökere sem hiányzott, azonkívül az ínycseknek ott fehérlettek a piros lében a tehén tőgyéből vágott kockák. Talán az olaj? Mert avval főzték az izraeli vevők kedvéért, akik díszvendégek voltak ezen az üzemi vacsorán. Nekik kóser paprikás kellett, disznósírral nem ették volna meg. Libaszírt hirtelenjében honnan szereztek volna? Így maradt az olaj. De azt mondják az orvosok, hogy az olaj könnyebben emészthető, mint a zsír, egészségesebb. Akkor mi nyomja a hasamat? Ah, majd kialszom! Csatakosra izzadt, zavaros álmoképeiben látta, hogy egy csoport fehérköpenyes asszony, gumikesztyűben dolgozva, paprikacsöveket fényesít a kóser tisztaságot vizsgáló bizottság előtt, dörgölik, sikálják a szép piros szegedi „gyümölcsöt”. De ez a valóság-álmom is elmúlt. Talán, ha kimennék, hátha megkönnyebbülnék - morfondírozott magában. Hányingere is volt. Úgy érezte, mintha két kismacska időnként karmaival játszadozna a beleivel. Mászkálására özvegy édesanyja is fölébredt. Meleg sőt tett Pongrác hasára, amire a görcei kicsit enyhültek is.

- Majd reggel elmész fiam a körzetihez, nem lehet evvel játszani, te sohasem voltál hasfájós, még kisgyerek korodban sem.

Sápadtan állított be a rendelőbe. Már elég sokan voltak, köhögtek, tüszögtek. Hát igen, már november van, kezdődik az influenzás időszak. Amikor a nővér már harmadszor hívott be mást előtte, fölállt, a kezét fölemelte, de mielőtt szólhatott volna, hogy rosszul érzi magát, az mindjárt rászólt:

- Előbb az injekciósok! Ne legyen türelmetlen a kedves beteg!

Csalódottan visszaült a helyére.

Végre!...

- Mi a bajunk, mi a bajunk? - kedélyeskedett az orvos (még a rendelés elején volt, nem érzett fáradtságot).

Csiha elmondta. A paprikást is megemlítette.

- Bezabáltunk, bezabáltunk, Pongráckám? Feküdjön föl az asztalra! Hányás, hasmenés, láz?...

Pongrác tétován bólogatott:

- Volt is, meg nem is, szóval nem olyan igazából. Lázam se volt, csak hét kettő. Fájást azért kis szünetekkel igencsak mindenütt éreztem - mutatott a hasára.

- Lássuk csak...

Az orvos alaposan áttapogatta a hasát, de a beteg kifejezett fájdalmat nem jelzett sehol, illetve, hol itt, hol ott kisebb érzékenységet.

- Ezen a hason a fene se igazodik el - mondta kissé morogva a doktor. - Lehet, ha egy-két napot koplalna, rendbe is jönne, de én azért beküldöm magát szakrendelésre, hiszen még tifusza is lehet. Biztos, ami biztos! Nővérke írja meg a beutalót!....

Csiha riadt képpel, hasát szorongatva állt a belgyógyász előtt.

Az orvos, mielőtt tudomást vett volna róla, az órájára pillantott. Még csak tíz óra - gondolta csalódott keserűen, miközben az előző esti elkésett Teréz-napi vacsorán járt az esze, na meg azon az átkozott vörösboron. Nem elég, hogy ősz van, még ez kellett a gyomorfekélyének! Pedig a felesége figyelmeztette, de akkor nem fájt. Most pedig?!... Lyukadj ki, te rohadt - szisszent föl magában az időnkénti nyilallásra -, legalább végre kívágnának a sebészek.

- Nővérke - szólalt meg hangosan -, hozzon még egy kanál Almagélt!

Ahogy bevette a gyógyszert, végignézett a betegen, s mikor látta a hasát szorongató férfit, vele érző részvétellel kérdezte:

- Mi van magával?

- Fáj a hasam, doktor úr!

- Mióta?

- Nem is tudom pontosan, úgy éjfél óta.

- Mit evett vacsorára?

- Marhapörköltet... De olajjal főzték.

- Az mindegy, pörkölt az pörkölt... Hányás, hasmenés, láz?

- Olyan bizonytalan.

- Van, vagy nincs?!

- I...igen...

- Feküdjön föl az asztalra, nézzük a hasát!

Az orvos majdnem fölajdult, amikor a beteg gyomortájékát megnyomta, ez fáj nekem is - gondolta -, de a páciens hasán nem igazodott el. Hol itt, hol ott jelzett fájdalmat.

- Jól van - mondta nagy sóhajtás után -, ezt alaposan ki kell vizsgálni. Ilike - fordult az asszisztensnőhöz -, írjon konzíliumcédulákat. Mindenesetre küldjünk székletmintát is leoltásra! Azután töltsön ki egy laborkérő lapot, a szokásost kérje: fehérvérsejt, süllyedés etc...

- Főorvos úr, kérem, az csak egy óra felé lesz kész.

- Nem baj, addig bejárja a konzíliumokat!

- Hová küldjem még a beteget?

- Ej, ne kérdezzen már annyit, úgy is tudja, húzza alá a megfelelő szakmák nevét, és hozzon nekem azonnal a hűtőből egy pohár tejet.

A nővér gyorsan kitöltött egy marék űrlapot, Csiha kezébe nyomta, és gépiesen hadarta, mint ahogy már megszokta:

- Előbb a laborba menjen, balra a hetes, utána tizes, tizennégyes, tizenötös ajtó, majd visszajön ide a leletekkel! Tetszett érteni?

- Igen, értettem, nővérke!

Csiha elballagott, hogy bejárja a kötelező stációkat. Közben úgy érezte, hogy csak törődnek vele. A laborban leadta az „anyagot”, megköpölyözték és útra kelt újra. Nézte a cédulákat: tizes ajtó, ideggyógyászat. Ide vajon miért kell jönni? Az orvosok tudják...

Nem voltak sokan, hamarosan sor került rá. A nővér leültette egy székre, az íróasztal mögül hozzálépett az alacsony, kopasz, erősen rövidlátó, kövérkés orvos. Csihát határozottan savanyú uborka és pipamocsok szaga csapta meg, ahogy egészen közel elébe állt. Föltolta az ablaküveg vastagságú szemüvegét, a páciens szemébe világított és közben gépiesen hadarva motyogta kérdéseit:

- Vérhaj, baleset, epilepszia, egyéb betegségek? A családban elmebaj volt-e?

- Nem, nekem a hasam fáj!

Engem az nem érdekel, én ideggyógyász vagyok!

Az orvos még végigkopogtatta, behunyt szemmel sétáltatta, majd szinte dühösen Csihára förmedt:

- Magát minek küldték ide?! Semmi baja nincsen! Nővérke, sine morbo!

- De a hasam...

- Mondtam már, hogy az engem nem érdekel, majd azt elintézik a hastudósok! Kérem a következőt! - de ezt már a nővér felé kiáltotta.

Csiha szinte szégyenkezve ment ki a várószobából és a kabátját már a folyosón vette föl. De aztán megvigasztalódott: nem baj, legalább tudom, hogy nem vagyok se idegbeteg, se bolond. Megállt egy pillanatra, nézegette a papírjait. Igen, motyogta magában, tizennégyest mondott, ez az.

A várószoba nem volt zsúfolt, de azért elég sokan voltak. Lehúzódott az egyik pad végére, és lassan szétnézett. Nagyobbára nők vártak, ki nyugodtabban üldögélt, ki izgatottabban, volt, aki hevesen tárgyalt a szomszédjával, egy sovány terhes asszonyka le-föl sétálgatott. Férfit csak kettőt látott, mindketten álltak, de látszott rajtuk, hogy inkább kísérők lehetnek, mert az arcukon a betegség leghalványabb nyoma sem volt látható. Várhatok itt is, gondolta, jócskán vannak előttem. A hasa most egyenletesen fájdogált, néha nyilallást érzett villanásszerűen a hólyag tájékán. Végre kijött az asszisztensnő, szétnézett és a legnagyobb csodálkozására egyenesen hozzáment. Kérésére bátortalanul odaadta neki a céduláját, az nézegette, forgatta, tetőtől talpig megszemlélte őt, úgyhogy azt érezte, hamarosan el fog pirulni. Már a füle parázslani kezdett. Nem jó helyre jöttem volna talán? - futott át az agyán. De végre a nővér megnyugtatóan megszólalt:

- Maga nem kísérő, ugye?

- Nem, nem...

- Igen, akkor meddőségi ügyben?

- Igen..., azazhogy nem egészen értem, én tudniillik... Ugyanis, itten... - és zavartan a hasát mutatta Csiha, miközben észrevette, hogy a hölgy bal szempillájának a szélén egy kis borsnyi anyajegy van, amely beszéd közben huncutul mozog. (Nekem is min jár az eszem, gondolta!)

- Meddőséget mondtam, - türelmetlenkedett a nővér. - Család nincs? Úgy értem, nincs gyerek?

- Nincs, az nincs! (De, hogy ez miért tartozik ide?) Legalábbis én nem tudok róla, mormogta magában, és megint az alhasára mutatott, de mielőtt bármit is mondott volna, az asszisztensnő közbevágtott:

- Persze, persze, ott is lehet a baj. De ez a vizsgálat olyan sürgős? Pont halottak napján?

- Kérem, nővérke, elnézést, én nem tehetek róla, ide küldtek. Talán nem jó helyen járok?

- Dehogynem, ide szól a cédulája. Ne okoskodjunk sokat, ez ugyan nőgyógyászat, de mi csináljuk az andrológiai vizsgálatokat is.

- Hogy tetszett mondani, milyet?

- Andrológiait!

- Ne haragudjon, az mi?

- Ugyan kérem, ne tartson föl! Egyszer már mondta, hogy nincs gyereke, erre a vizsgálatra szükség van, és kész!

- Az tényleg nincs - mondta Csiha elgondolkozó, ártatlan arccal, s közben a nőtlensége jutott eszébe. De mielőtt kimondta volna, az a kis huncut anyajegy a pillán elterelte a figyelmét.

- Most ki fog derülni, hogy magában van-e a hiba, vagy sem! Jöjjön, ne vesztegessük az időt, még sokan várnak, a laborról nem is beszélve. Hogy fognak azok örülni ennek a vizsgálatnak! Halottak napján! (De ezt már magában dohogta.)

Csiha bizonytalan léptekkel ballagott a nővér után, aki betuszkolta őt egy öltözőfülkébe, és kis idő múlva megjelent egy laboratóriumi üvegcsészával a kezében, amelyet odanyújtott a padon kucorgó páciensnek.

- Ebbe tessék produkálni, de a csésze belsejét ne érintse, hogy az anyag steril maradjon!

Csiha zavarában fölállt, átvette az edényt, rábámult és bizonytalanul forgatta a kezében.

- Mit csináljak? Úgy értem, hogy mit produkáljak?...

- Anyagot! Nem érti! A vizsgálatához anyagot!

- De ho... hogyan?

- Maga szemtelen, tán én mutassam meg magának!

Puff! Rácsapta az ajtót.

Csiha megdöbbenve, szomorúan leült. Gondolkozni kezdett, vigyázva letette maga mellé az edényt. Egyre azon járt az esze, hogy az asszisztensnő milyen méregbe gurult, s közben piros foltok keletkeztek az arcán, azok egybeolvadtak, majd ez a piros szín lassan a nyakára húzódott, és biztosan lesüllyedt a két szépségfalma közé is, de azt már ő a magas nyakú garbótól nem láthatta. Még a szempillája is piros volt. Igen, igen, hiszen az a kis anyajegy is beleveszett a lángoló környezetébe. Azért lassan kezdett rájönni, hogyan is került ebbe a levegőtlen kabinba és mit is akartak tőle. Dehát neki a hasa fáj, és nem is biztos, hogy magtalan. Ez képtelenség, ez valami tévedés! Hirtelen méreg fogta el, fölugrott és dühösen elkezdte ököllel verni az ajtót; a nővér riadtan odaugrott és sarkig kinyitotta.

- Nem kell ilyen zajt csinálni, zavarja a vizsgálatot!

- Készen van? Adja ide!

- Nem vagyok kész, és nem is adok semmit!

- Miért? Maga ezért jött ide, mi igazán megvagyunk enélkül is. Van még ideje, csak nyugodtan végezze el, nem fáj, kivárjuk.

- A hasam viszont annál jobban, és különben sincs kedvem hozzá - mondta Csiha kissé meghunyászkodva.

- Micsoda veszekedés folyik itt? - lépett hozzájuk a főorvos. (Igazi comme il faut nőgyógyász, amilyennek lenni kell: magas, jóképű, kisportolt, bűgő bariton hangú, megnyerő modorú, férfias after shave arcszesz illatú stb.)

- A kedves beteg nem tud, vagy nem akar produkálni anyagot a meddségi vizsgálatához - panaszkodott a nővér.

- Mutassa a papírját! - szólt a főorvos az asszisztensnőnek, majd mindketten az íróasztalhoz mentek. A főorvos hosszasan tanulmányozta a konzíliumkérő cédulát.

- Nem értem, a belgyógyász kolléga küldi ide, bizonytalan hasi panaszokkal. Ide a nőgyógyászatra? Hiszen itt magtalanságról szó sincs! Agáta kedves! Nézze csak meg...

- Ö... ö... Csakugyan, elnézést, főorvos úr, tényleg nem néztem meg alaposan a papírját. Dehát ő mondta, hogy nincs gyereke, azt gondoltam...

- A katolikus papoknak sincs, és mégsem jönnek ide! - csattant föl a főnök.

A nővér zavartan hallgatott, megint piros foltok jelentek meg az arcán, majd: összeolvadás, lecsúszás, szépségfalmok, ugráló anyajegy. Egyszerre fölcsillant a szeme:

- Megvan! Megvan, főorvos úr!

- Mi van meg?

- Rájöttem! Nem először fordult már elő Ilikével. Tetszik tudni, az a borjúszemű, szőke kolléganóm a belgyógyászatban, az, aki minden nap más frizurával, és bárgyú mosolyával büvöli a főnökét. Tuti, bele van esve, és ettől vizes az agya, nem figyel, összekever mindent. Biztosan gépiesen megírta a nőgyógyászati konzíliumkérőt is. Csak azt nem tudom, mit eszik azon a girhes, morgó, savanyú palin - már bocsánat -, főorvos úron, aki ráadásul még nős is.

- Jól van, Agáta, ezt túltárgyaltuk! - mondta a főorvos, megértő, kissé ironikus félmosollyal. - Esendők vagyunk. Meg kell értenünk embertársainkat. Most már csak ezt a fiatalembert kell megnyugtatnunk, nehogy panaszt tegyen valahol, noha igaza lenne.

A nővér gyorsan „kezelésbe” vette Csihát, újra megnézte a papírjait és elkísérte a tizenötös szobába, a sebészeti rendelőbe, ahová az utolsó papírja szolgált, sőt még protekcióval be is vezette az orvos elé, mint sürgős esetet.

Csiha a sebészeti asszisztensnő pergő szavaiból jóformán semmit sem értett, mert a hasával volt elfoglalva, amely egyre hevesebben sajgott. Szinte jólesett neki a fekvő helyzet a vizsgálóasztalon. A nyomkolászás már annál kevésbé. Már azt sem tudta, hogy mi fáj jobban, és főleg, hol. A sebész kezét gorombának érezte, aki egyre türelmetlenebbül vizsgálgatta, hol jobb, hol bal oldalon, sőt még a végelélbe is benyúlt.

- Az Isten se tud kiigazodni ezen a hason! - mormogta halkán az orvos a nővér felé. - Már egy óra van, ebédelni is kellene! Írjon a sebészeti klinikára egy beutalót, úgy tudom, ők a felvételesek, az ördög nem alszik! Sáríka, megvette a gyertyákat, amire kértem? Még a temetőbe is ki kell mennem.

- Igen, főorvos úr kérem. Hívjak mentőt a betegnek?

- Hívjon. A belgyógyász kollégának meg átszóllok.

- Oda vissza kell mennem! - vágott az orvos szavába hirtelen Csiha.

- Maradjon csak, majd a váróban helyet foglal, és nemsokára jönnek magáért a mentők.

- Még a leleteim!... A laboratóriumból!

- Majd a nővérke elmegy értük. Maga csak üljön le a váróban, a mentők mindjárt itt lesznek.

De nem lettek...

Csihát hányinger kerülgette. A hasfájása most már nem engedett. Ebédszünet. Lassan szállingóztak vissza a fehérköpenyesek, Csiha még mindig ott gubbasztott a várószoba székén.

- Jesszusom! - csapta össze a kezét a visszatérő asszisztensnő. - Maga még mindig itt van? Mindjárt föl hívom a mentőket.

Pár perc múlva visszajött:

- A mentők mossák a kezüket, mondván, valami súlyos balesethez kellett több kocsival kivonulniuk, kettő meg bedöglött, egyébként is csak szállításról van szó, majd jönnek.

Csiha megvárta, míg a nővér eltűnt a rendelőajtó mögött és úgy gondolta, hogy gyalog is megteszi azt a pár száz métert a klinikáig.

- Adjunktus úr, - hallatszott a klinika öreg bútordarabjának, Satya portásnak a telefonhangja. - Szíveskedjék lefáradni az ambulanciára, egy vakbeles fiatalember várja, beutalóval jött.

- Honnan tudja, hogy vakbeles? - kérdezte az ügyeletvezető. - Rá van írva a papírjára?

- Nem, nincs. De csak rá kell nézni, olyan óvatosan jár, húzza a jobb lábát, a kezével a hasát szorongatja, azt hiszem ezt a fiút már egyenesen lehet is a műtőbe vinni. Sápadt is, talán már átfúródott neki.

- Azért előtte még én is megnézném - mosolygott magában az adjunktus.

- Én biztos vagyok benne, sok ilyen beteget láttam már negyven év alatt.

Csiha Pongrác hallotta a telefonbeszélgetést a portás végről. Még hogy neki vakbele lenne? Nem az olajos marhapörkölt a bűnös? Már nem is törődött vele. Végtelen fáradtság áradt szét a testén. Amikor a tolokocsiról áttették a műtőasztalra, fölriadt, de csak egy pillanatra, utána ismét a bogrács mellett állt és mélyen beszívta a rotyogó paprikás kesernyés, füsttel keveredett főséges illatát. Csak az altatóorvos kemény hangjára riadt föl:

- Ébredjen már! El akarom altatni...

Határon kívül

Úti apróságok (1990)

Az Orient Express Budapestről indul tovább nyugatra. MÁV szerelvény. Ismerve a hazai vasút viszonyokat, már előre szégyenkeztem a külföldiek előtt. Szerencsére fölöslegesen. A vonat egészen tiszta volt, az ablakokon ki lehetett látni, uram bocsá' a vécében minden szükséges kellék megvolt. Ezt így is lehet csinálni?

Utazásunk előtt pár nappal a MÁV vezérigazgatója nyilatkozott a rádióban, hogy szegény a vasút. Hát kevés kivétellel ki nem szegény most hazánkban?

Helyjegy váltása lehetséges, de nem kötelező. Hiába száll fel az ember időben a vonatra, át kell adnia a helyet a később jövőnek, ha annak helyjegye van. Elvileg! Gyakorlatilag azonban az is előfordulhat, hogy hiába van az embernek helyjegye.

A határhoz közeledve megjelentek a vámosok, egy jóképű fiatal katona pedig az útleveleket ellenőrizte.

- Elnézést, Ön milyen doktor? - fordult hozzám.

- Orvos vagyok.

- Jaj, de jó! A folyosón egy angol úrnak doktorra van szükséges, volna szíves megnézni?

- Máris megyek - ugrottam föl -, kiről van szó?

- Ott ül a kofferjén.

Középkorú férfi volt, nem látszott betegnek. Odamentem hozzá, mondtam, hogy orvos vagyok, s megkérdeztem, hogy mi a baja?

- Nincs nekem semmi bajom - válaszolta és egy helyjegyet mutatott -, a *conductort* (kalauz) keresem. Nem doktorra van szükségem, hanem ülőhelyre!

Szégyellem magam, mert harmadszor vagyok Bécsben - igaz, hogy sok mindent megnéztem -, de a Kunsthistorisches Museumról, magyarul a Szépművészeti Múzeumról, megfeledkeztem.

Nem vagyok művészettörténész, de szeretem a szépet. Elképesztően gazdag képtár: Rubens, Rembradt, Brueghel, Tizian, van Dyck, nem sorolom tovább. Aki Bécsben jár, ne mulassza el, mint ahogy én idáig. Ennek a városnak nem a Mariahilfer Strasse a legfigyelemreméltóbb helye.

Egyébként a teremőrök nem nyugdíjas nénikék, akik békésen kötögetnek a sarokban. Adó-vevővel felszerelt egyenruhás fiatal emberek sétálgatnak a termekben.

Még szigorúbb biztonsági intézkedések érvényesek a Burg kincstárában. A helyiségek félhomályban vannak, csak az üvegszekrényekben elhelyezett ékszereket, díszruhákat, palástokat világítják meg rejtett reflektorok. Sok szép ékszer látható itt, például Bocskai István erdélyi fejedelem rubinokkal ékesített aranykoronája. Hogy került ez ide? A történészek biztosan tudják. Az egyházi kincsek között Erdélyből származó aranykehely és ékes mostrancia.

Villamos... Szinte mindenhová el lehet vele jutni. A kocsik tiszták. Kellemes férfihang mondogatta, hogy milyen utca következik. Akkor is a férfihang szólt, amikor nő vezette a villamost. Hát persze, automatikusan vezérelt magnó tájékoztatja az utasokat!

Egy alkalommal „telt ház” volt, ami ritkán fordult elő. Felszállt egy idős házaspár, két kamasz fiú azonnal átadta nekik a helyet. Természetes volt... És nálunk? Ez a magatartás is például Európát jelenti, már az óvodában is tanítani kellene.

Bécsben élő kedves unokahúgom felajánlotta a lakását, mivel ott tartózkodásunk alatt családjával Görögországban nyaralt. Szép, olyan 70-80 négyzetméteres lehet. Minden van benne, ahogy precíz osztrák mérnökök tervezték egy „közép-pénzű” három-négytagú családnak. Tévé, rádió, minden szobában. A video természetes. Kedves szegedi író barátom, akinek hobbija az asztalosság, nem tudom, mit szólna ezekhez a szekrényekhez, amelyek az unokahúgom lakásában vannak. Nyilván nem különlegesek, de minden fiók golyóscsapágyon gördül, nem lehet kirántani és nem szorul, hogy rángatni kelljen.

A lakás agyonbiztosított, három zár az ajtón, belülről pánt, retesz. A kaput csak tankkal lehetne betörni.

Ha kinézek az ablakon, mindenfelé magas házakat látok. Eszembe jut az otthoni dzsungel-szerű kert, a macskákkal játszadozó kutyám...

A vonat nemsokára indul; még egy kis tumultus és a Wiener Walzer egyenletesen kattogó kerekei visznek hazafelé.

Téblábolás Londonban 1962-ben

Bognár Péternek keserves volt az első hétvége. Egyébként sem tartozott a magába fordult egyéniségek közé, így még nehezebb volt egyedül töltenie a szombat-vasárnapot. Tamást, frissen szerzett, már régebb óta kint élő magyar barátját nem akarta zavarni, mert ő halványan célzott is rá, hogy van egy kedves szomszédnője, aki kirándulni szeretne vele.

Bognár nekiment Londonnak. Hol is kezdjem? - gondolta. A földalattival - született meg benne az elhatározás. Hiszen azt hallotta róla, hogy azzal mindenhová el lehet jutni, és eltévedni csak a vak tud.

Ez igaz is volt. Nézegette a jól áttekinthető vasúti térképet, az állomások nevét, hogy merre menjen. A Hyde Park Cornerre váltott jegyet, az az a híres hely, ahol mindenki mondhatja a magáét, csak egy tilos: szidni a királynőt, dehát annak nincs is értelme.

Kicsit pislogott, amikor kilépett a szabadba. Párás levegőn, a szűrt délelőtti napsütés fényében látta meg először a híres parkot, amelynek fáit hűvöses tavaszi szél ingatta. Bámészkodott egy újságárusnál, de nem akart semmit venni, mert arra még volt ideje. Hirtelen megpillantott egy újságot, nem akart hinni a szemének: „Irodalmi Újság”, az ötvenhatban betiltott otthoni hetilap, eredeti fejléccel, betűkkel. Párizsban adták ki. Kért egyet. Az újságárus jól megnézte a vevőt, és valamit kérdezett tőle, érthetetlen nyelven. Később megtudta, hogy ez a valódi londoni „cockney” dialektus. Annyit értett azért, hogy: „magyar”? Az újságot összehajtotta és zsebrevágta. Majd otthon elolvasom, gondolta. Elindult a híres parkok felé. Ott huszonöt-

harminc ember lézengett a különböző helyeken felállított, hevenyészve összetákolt állványokról beszélő szónokok körül.

Péter is bóklászott a „Messiások” között és hamarosan csalódottan állapította meg, hogy itt nem az igazmondók beszélnek, hanem enyhén szólva a lelki sérültek, a félbolondok, a mániákusok. Úgy nézett ki ez a kis tér, mintha valamelyik elmeógyógyintézet nem közveszélyes betegeinek lenne a hétfégi kirándulóhelye.

Elgondolkozva sétált tovább. A földalatti térképére emlékezve az Oxford Street felé. Kellemetlenebbé vált a szél, de még sütött a nap. A híres, hosszú, széles utcára ért. Nem volt nagy a forgalom. Az üzletek zárva voltak, az emberek a kocsmákban kortyolgatták ebéd előtti sörüket. Az egyre hidegebbé váló szél, mint egy nagy folyosóban, szabadon játszhatott az üzletek előtt hagyott papírdobozokkal, szeméttel, kacatokkal. London főutcája jócskán piszkosnak tűnt. Azt Péter nem tudta, hogy a köztisztasági dolgozók bérvitája az előző napokban zajlott.

Megéhezett. Nézegette a vendéglők bejárata mellett kifüggesztett étlapokat, rajtuk az árakkal. Végre megállt egy „Wimpy bar” előtt, amely elég olcsón kínálta az ételt. Ahogy leült, tányért tettek az asztalára, rajta egy kettévágott nagyobb zsemlefele között valamilyen fasírhús és sült vöröshagyma volt. Laktató étel - gondolta-, és megevett még egyet.

A földalattival eljutott a „Piccadily Circus”-ra. Ez az a tér, amelyet filmekben számtalanszor látott, és sokszor vágyódott ide is, de most fázott, jobban szeretett volna otthon Szögletváron.

Már ilyen hamar jön a honvágy? - évődött magában. Egy hete sincs itt... Ezt az érzést le kell gyűrni, hiszen hogy áhítozott, küszködött ezért a tanulmányútéért. Hirtelen örömmel pillantotta meg egy hatalmas színes plakáton a Donald kacsát. Mindig szerette a rajzfilmeket és már legalább nyolc-tíz éve nem látott egyet sem. A hazájában „nyugati maszlagnak” minősítették, de az is lehet, csak pénz híján nem vette meg ezeket a filmforgalmazó vállalat.

Beült a jó meleg moziba, és kétszer is végignézte a műsort.

Kijövet vett egy térképet az újságosnál, mert nem tudta, hová menjen. Nézegette, és meglepődve vette észre, hogy a hírhedt Soho innen egy kőhajításnyira van. A detektívregények bűntényeinek sorozata játszódik ebben az alvilági negyedben. Felgyorsította a lépteit, és hamarosan bent volt a Soho közepében. Mulató mulató hátán. Kocsmák, vendéglők, strip tease színházak szorosan egymás mellett. Olasz, francia, kínai, görög, török, indonéz éttermek sokasága, sőt még magyar vendéglőt is talált. Elolvasta az aznapi menüt: erőleves tojással, bélszín gombával és libamájjal Budapest módra és túrós rétes.

Ez jobb lett volna, mint a Wimpy - gondolta. De még nincs kés a hátamban? Hát már vége van a Soho-beli romantikának? Valóban vége. Éjjeli szórakoztató központtá lépett elő, beleértve az „ősi mesterség” félig rejtett, virágzó létezését is. Ez onnan derült ki, hogy lépten-nyomon elegáns férfiak állították meg, és diszkrétan mutattak egy színes akt fotót, rajta a címmel. Hozzá a szöveg legtöbbször ilyen és ehhez hasonló volt: „Uram, ez a csodálatos hölgy ma estére szeretettel várja önt vacsorára.” Később azután hozzátették „Mindössze harminc font”. „Különleges kívánság esetén ötven”. Péter kétszeresen védve volt a kísértés ellen, egyrészt azért mert az érzelem nélküli szextől viszolygott, másrészt pénze sem volt.

Jártában az egyik keresztutcán egy hatalmas transzparenszel került szembe, amely félmeztelenül táncoló görllöket kínált, jó hangulatot, szórakozást ígérve. Kíváncsian bement a revüszínház előcsarnokába. Megnézte a jegyárakat, a legolcsóbb - nyilván a kakasülő - egy fontba került. Üsse part - gondolta -, így mulat egy magyar úr; egyszer kirúgok a hámból, lássam mivel szórakoztat a „bűnös nyugat”.

Csodálkozott, hogy fél ház volt, a közönség pedig főleg idős férfiakból meg kamaszokból tevődött össze. Csak néhány nő akadt a nézők között, azok is férfitársaságban.

Már negyedóra múlva megbánta ezt a drága kiruccanást. Olyan kabaréféle előadásként kezdődött. A szóviccekből egy kukkot sem értett, a táncosnők nem is voltak félmeztelenek, és a bemutatott táncok is primitívnek hatottak gyenge koreográfiájukkal. Most már csak a melegnek örült, mert a sok ácsorgásban kihültek a tagjai.

Végre az utolsó számban megjelent újsággal a kezében egy csinos kis nő, meztelenül, és elég ügyesen ugrabugrált, az újságot mindig odatartotta, amire a nézők kíváncsiak voltak, csak az utolsó akkordoknál emelte a feje fölé egy pillanatra, és Péter csalódottan állapította meg, hogy egy igazi, rövid szex látványától is megfosztották, éppúgy, mint a táncosnőt az izgalmas szörzetétől. Előadás előtt frissen megborotvtáltak. Később megtudta, hogy Angliában csak így engedélyezik a színpadi meztelenséget. (Ez még 1962-ben volt így. Most?...)

Lecsapódott a függöny, és ismerős, ünnepélyes zene hangzott fel. Mindenki felállt. Mi lehet ez?... Gondolkodott... Te jó ég. Ez az angol himnusz! Mi történhetett? Talán meghalt valami nagy ember? Kifelé jövet összeszedte magát, és megkérdezett egy idősebb férfit.

- Bocsánat uram, miért játszották a himnuszt? Vajon meghalt valaki a királyi családból?

A férfi mérgesen ránézett Péterre, és valami csúnyát is mondott, de abból csak a mothert, az anyát értette, és szabadkozott.

- Elnézést, én most vagyok itt először Angliában, azért kérdezem.

A férfi megállt, kissé megenyhülve válaszolt:

- Maga idegen. Akkor tényleg nem tudhatja, hogy nálunk minden színházi előadás után eljátsszák a himnuszt; ez egy régi törvény, lehet százéves is, ha nem több.

- Köszönöm, uram.

De azért nem fért a fejébe, hogy miként jön össze a borotvált szeméremdombú, meztelen nő és a nemzeti himnusz. Ámbár sose lehet tudni: biztosan akadna olyan férfi, aki nagy nőinségben ilyen látvány hatására elénekelné a himnuszt.

Ahogy kilépett az utcára, hideg, majdnem fagyos szél csördített a nyakába. Fölhajtotta a gallérját és gyors léptekkel elindult a földalatti állomás felé. Az első nyugati hétvégén nem érezte boldognak magát.

Baleset a Sohoban

Velem is megtörténhetett volna, de szerencsémre egy kedves szerb ösztöndíjas kollégám megelőzött. Így kivételesen magyar létemre nem a saját, hanem más kárán tanultam.

Azon a hétfőn Markovics Dusán szokatlanul csöndesen, szomorúan üldögélt maga elé nézve a londoni intézetünk külföldiek részére fönntartott öltözőjében. Csöndessége azért volt szokatlan, mert igazi vérbeli délvidéki vére nem hagyta sohasem nyugton, ennek következtében, ha nem volt dolga, örökké beszélt. Ez azért is könnyű volt neki, mert magyarul elég jól tudott, mi pedig élveztük a bácskai tájszólással kevert szerbes kiejtését. Mindig tele volt kalandokkal, amelyeknek a főszereplője rendszerint a szebbik nemhez tartozott. Miután láttuk Tamás barátommal, hogy Dusán rossz kedvében van, egymással beszélgettünk egy ott látogató

magyar kolléganőről. Váratlanul - gondolom, megunta a hallgatást - kíváncsian beleszólt a társalgásunkba:

- Ki az a Mária?

- Egy csinos kolléganő, belgyógyász, Bandi nagyon tetszik neki - mondta nevetve Tamás.

- Jaj, hagyjatok, most még a női nevektől is irtózom.

- Mi van, szerb testvér? - kérdeztem. - Talán a hétvégén nyakig merültél a szerelembe?

- Ne bántsatok, a guta kerülget, ha rágondolok.

- Mondd már el, mi történt veled! - biztatta Káldor. - Hátha megkönnyebbülsz.

- Úgysem hiszitek el, hogy én ilyen nagy marha vagyok.

- Nem beszélünk le róla, ha már te mondd magadról - tréfálkoztam.

- FigyeljeteK ide! Szombaton délután minden program nélkül kószáltam a Sohoban. Gondoltam, majd beülök egy moziba. Egyik alacsonyabb ház első emeleti ablakában megpillantottam egy kimondottan szép, hosszú hajú szőke nőt. A szépségének még az odasütő délutáni nap is segített. Közelebb mentem, hogy jobban megnézzem. Az ablak alá érve látom, hogy mosolyog. Hátrafordultam, hogy kinek szól ez a mosoly. A közelben nem volt senki. Ez rám nevetne? Kérdeztem magamban. Áh, a fene eszi, majd meglátjuk, és kérdőn fölnéztem és magamra mutattam. A nő bólintott és intett, hogy menjek be hozzá. Elöntött a büszkeség és arra gondoltam, lám-lám, pont én, a bácskai, sűrű vérű, mokány gyerek kellet neki, nem ezek a nyápic, szőke, hidegvérű angolok. Majd én megmutatom. Azért némi bizonytalanság érzéssel nyomtam meg a csengőt, mert elfelejtettem mondani, hogy az ujjával mutatta a nő az ajtó számát. Kinyitotta az ajtót, mosolyogva beinvitált. Hű, így pongyolában, egészben látni. Mondhatom, hogy mindene a helyén volt; szóval ötcsillagos. Akár hiszitek, akár nem! Leültetett, italt hozott és kedvesen arról beszélt, hogy mindig az ilyen sűrű fekete hajú, bajuszos férfiak tetszettek neki. Olasz vagy spanyol vagyok, kérdezte. Mondtam, hogy jugoszláv. Azt válaszolta nem baj, úgyis jó.

- Szerintem fogalma sem volt, hogy hol van Jugoszlávia - vágott közbe Tamás.

- Persze, hogy nem volt, de ne szakítsd félbe, amikor a történet most kezd izgalmassá válni - türelmetlenkedtem.

- Igazad van. Hagyta magát simogatni, ölelgetni, de amikor meg akartam csókolni felugrott és azt kérdezte, nem vagyok-e éhes? Hiába mondtam, hogy utána biztosan szívesen eszem valamit, azt válaszolta, hogy ő alig ebédelt, most szeretne egy pár falatot enni. Beleegyeztem, és mikor a tálcat hozta meg is jött az étvágyam. Kaviár, füstölt angolna, homár, hideg sülték, sajtok, saláták és még nem tudom mi mindent rakott az asztalra. Piszkosul bekajáltam; hát persze, délben csak egy hamburgert ettem az utcán. Még egy kicsit ejtőztem, de azután megpróbáltam az idillt megvalósítani. A nő finoman visszautasított, azt mondta, hogy előbb valamit el kellene intézni. Először azt hittem, hogy a fürdőszobába akar menni, de nem. A lakás bejárati ajtajához sietett és egy nálam kétszer akkora, elegáns férfival jött vissza. Nem tudtam mire vélni a váratlan vendég érkezését. Legalábbis az én számomra volt váratlan. Mit keres itt ez az úr, kérdeztem a nőt. Mosolyogva felelte, a lunch számlát hozta. Nem akartam hinni a fülemnek, hát még a szememnek, amikor a néma vendég a kezembe nyomta a papírt, azon részletesen felsorolva minden, ami a tálcán volt. Harminc font! A kurva anyjukat! A nő, a fenét, az a bűdös kurva, odajött hozzám, megsimogatta a fejemet és azt mondta, darling, itt töltheted az éjszakát velem, ha még húsz fonttal megtoldod a számlát. A kurva anyjukat! Jebem ti... Nem fizetek egy vasat sem, kiáltottam. Én nem kértem enni, úgy kínáltak, és

fölkaptam mérgesen a kabátom, nekieredtem kifelé. Ahogy kinyitom az ajtót, ott áll két ürge cigarettázva, az egyik megszólalt, uraságod hova siet. El, kiáltottam, de már akkor be voltam szarva. Nem hagyott itt valamit, kérdezte a másik elébem állva. Nem, válaszoltam. Mintha az asztalon látnék egy kifizetetlen számlát, vette vissza a szót a társa és az egyik kezével a zsebébe nyúlt. Nem volt mit tennem, még szerencse, hogy pont harminc font volt nálam. Se több, se kevesebb. Kifizettem a számlát, és örültem, hogy verés nélkül elengedtek. A kurva anyjukat. És még volt pofája annak a szőke ringyónak utánam integetni és azt mondani, remélem, hamarosan látni fogjuk, Isten vele. Gyerekek, egy vasam, egy pennym sem maradt, gyalog batramoskodtam haza a Sohoból, az pedig legalább tizenöt kilométer séta. Majd a fél havi ösztöndíjam odavan, és képzeljétek, most hogyan néznék ki, ha nincs nálam elég pénz, vagy éppenséggel hozhatnátok a kompótot nekem valamelyik baleseti osztályra. Csak nehogy elmondjátok másnak, ne röhögjön rajtam senki. Elég, ha én belenézek a tükörbe és azt mondom, Duskó, Duskó, de nagy marha vagy...

János és Li

Nem nagyon szeretem a János nevet, biztosan a hozzáfűződő emlékeim miatt.

A „legenda” szerint a harmincas években, talán Siófokon, az egyik nagyvendéglőben, nyári éjszakán nagy zártkörű muri volt, annak igazi úri módja és rendje szerint. Színésznők meztelen táncoltak az asztalokon, az urak a lányok cipőjéből itták a francia pezsgőt. A cigányzenekar megállás nélkül játszott, csak akkor pihentek egy pillanatra, ha belekortyoltak a poharukba. Nagyon előkelő vendégek mulattak itt, s emiatt minden ajtót bezártak. A hangulat egyre emelkedett, olyannyira, hogy valaki a pezsgős poharát belecsapta a nagy velencei tükörbe. A csörömpölésre pillanatnyi csönd támadt, majd óriási ovációval, nevetéssel, sikoltozással mindenki igyekezett poharával eltalálni a lassan darabokra hulló haldokló tükröt.

Az éjszakai ügyeleti körútját végző rendőr ahogy a nagyvendéglőhöz ért, meghallotta a szokatlan zajt. Gondolván, nyilván verekedés tört ki, az ajtóhoz ment, igazított egyet a derékszíján és a begyakorolt, határozott méltóságteljes léptekre elkészülve be akart nyitni az ajtón, ami zárva volt. Dörömbölni kezdett kitartóan. Nagy nehezen előjött a kétségbeesett tekintetű főpincér.

- Jaj, őrmester úr, nagyon rosszkor tetszett jönni. Magas urak szórakoznak itt. Igazán nincs semmi baj.

- A csörömpölésből és a kiabálásból én azt állapítom meg, hogy itt a rendzavarás ténye forog fenn - mondta nyomatékosan a rendőr.

- De biztos úr, ne rontsa el a vendégeimnek a kedvét. Higgye el, nincs semmi baj - ismételte, és próbálta becsukni az ajtót.

A mi rendőrünk nem tágitott, hiszen, hogy írja meg az éjszakai szolgálati jelentést, amikor rendkívüli dolgok történnek odabent.

- Márpedig magának kötelessége a törvényes rend óre előtt kinyitni az ajtót, mert ez amúgy is nyilvános hely - erősködött az őrmester.

A főpincér csak nem akarta az ajtót teljesen kitárni, úgyhogy majdnem óvatos dulakodásra került sor. A hangoskodásra azonban előkerült egy magas, jóképű fiatalember, akin látszott, hogy „van már benne” jócskán, de azért jól tartotta magát.

- Laci úr, mi van itten!? - kiabált a két egymást lökdöső ember felé, miközben jobb kezével megkapaszkodott a hall bejáratának a függönyében.

A főpincér riadtan megfordult, meghajolt a vendége felé, és úgy is maradt, majd rebegeve megszólalt:

- Kegyelmes uram, hiába próbálom lebeszélni az őrmester urat, hogy ne zavarja a kegyelmes úrék szerény, csöndes összejövetelét, ennek ellenére ő - és rámutatott a rendőrrre -, mindenáron be akar jönni, ahogy mondta: szétnézni.

A fiatalember végignézett a középmagas, kissé pocakos, de erős testalkatú egyenruhásan és ráripakodott:

- Maga mit keres itt? Miért zavarja az urak szórakozását?

- Kérem - hangzott a válasz kissé lehalkított, de még hivatalos modorban -, nekem kötelességem a gyanús zajoknak utánanézni, márpedig én itt hallottam ilyent jócskán.

- Na, forduljon, őrmester! Hátra arc, és csukja be maga után az ajtót, de zajtalanul! - intett a fiatalember pökhendin a rendőr felé.

A rendőr nyaka elvörösödött, majd a pír az arcán lassan felemelkedett és a csákója alá húzódott. Pár másodperc múlva a sértő hang okozta méregtől megszólalt:

- Uram! Én a kötelességem teljesítem, ebben nem akadályozhat meg.

És elindult befelé. A magas férfi elébe állt. A rendőr megállt, egy kicsit gondolkozott, majd parancsoló hangon megszólalt:

- Maga pedig igazolja magát!

- Ha, ha. Hallotta, Laci úr? Igazoljam magam? Mit szól ehhez? - nevetett gúnyosan a fiatalember. - Nincs nálam véletlenül semmi papír - majd ropogtatva folytatta -, majd Laci úr igazol engem. Laci úr! Mondja meg ennek a bunkónak, hogy ki vagyok!

A főpincér még mindig meghajolva állt, és reszketeg hangon szólalt meg:

- Őrmester úr, ez az úr itt vitéz nagybányai Horthy István, a főméltóságú kormányzó úr fia ökegyelmessége!

A rendőrnek az arcpirosága a csákó alól pillanatok alatt leszaladt a nadrágjába. A térdei remegni kezdtek és úgy érezte, hogy kinyílik alatta a föld, de nem is bánta volna. Hiszen a főszolgabíró volt idáig a legnagyobb úr, akivel életében találkozott. Ez a férfi itt pedig?... Kicsit megrázta a fejét - e fölött már csak a Jóisten van. Recsegték-ropogtak a fejében a rozsdás kerekek, de erre a helyzetre megfelelő szolgálati szabályzatra nem akadt.

Mi lesz velem? - forgott a fejében. Már civil munkanélkülinek képzelte magát. Akkor eszébe jutott, hogy mit szoktak a tüntető egyetemisták vészhelyzetben csinálni, mikor a rendőrök üldözik őket. Igen! Megvan. Ezt kell cselekedni.

A rendőr vigyázzba vágta magát, tisztelgéshez emelte a kezét és harsány hangon elkezdte énekelni a himnuszt:

„Isten áldd meg a magyart...”

A főpincér végre kiegyenesedett, de nem mert elmozdulni a helyéből, elvégre a himnuszt énekelik, gondolkodott is azon, hogy mi lenne, ha ő is bekapcsolódna.

A kormányzófi rámeresztette a szemét az énekkal és a helyzetével küszködő rendőrrre, akinek a csákója széléből patakokban csorgott a víz, végigmosva sápadt arcát.

Akart neki szólni, hogy hagyja abba, de ez a helyzet őt is annyira meglepte, hogy végül is kivárta a „...múltat, s jövődöt...”

Most már csöndesebben szólt az őrmesternek:

- Hogy hívják magát?

- Alázatosan jelentem: Kovács százhuszonhat János őrmester.

- Miért százhuszonhat?

- Azért, jelentem, mert sok a János nevű rendőr, és csak számokkal tudnak megkülönböztetni bennünket.

- Aha, értem. - A levegőbe révedezett kissé, majd a főpincérre nézett. - Laci úr! Adjon az őrmester úrnak egy üveg pezsgőt! - Majd ismét a rendőr felé fordult - Maga pedig elmehet, és a szolgálat után igya meg a kormányzó úr és az én egészségemre.

- Igenis!...

Hát így szól az „igaz” történet. Hogy igaz volt-e vagy sem? Mindenesetre a harmincas években a rendőröket Jánosoknak hívták, először az alvilág díszes tagjai, majd később a köztudatban is elterjedve majdnem mindenki ismerte ezt a „becenevet”.

Ferihegy I.

Az öreg repülőtér...

Vasárnap reggel nyolc óra a találkozó ideje a Kínába tartó IBUSZ csoport részére. Egy baráti házaspárral és feleségemmel együtt tíbláboljuk körül a főcsarnokban lévő „totem” oszlopot, amelyet „kisezer” papírfecni borít.

Ezeket a papírokat különböző tehetséggel rajzolt kéziratok ékesítik: Párizs, Róma, Dubrovnyik, Moszkva, Leningrád, Mongólia... És így tovább, ekkor és ekkor, itt és itt gyülekező.

Körüljártuk az oszlopot, a cédulákat fel is hajtottuk, mert kiderült, hogy egyik-másik alatt is volt útbaigazítás, egy jó részük már idejét múlta. Számunkra nem volt utasítás, csak az indulást jelző táblán a „Moszkva 11h” volt a biztató, mert az utazási irodában is ezt mondták: „tíz óra helyett - az előzetes értesítéstől eltérően - tizenegykor száll föl az Aeroflot gépe”.

Elkezdünk az óriási csarnokban ide-oda kószálni, hátha valakinél lesz egy kis tábla, amelyre csak annyit írtak rá, hogy: Kína.

Nem volt... Mint ahogy később kiderült, rajtunk kívül még harminchárom utas mászkált tanácstalanul, remélve, hogy egyszer valaki törődni fog velünk.

Egyszerre egy magas, de erős izomzata miatt zömöknek tűnő, olyan negyvenes férfi törtetett a szemben jövő forgalomban az egyik asztal felé! Tömött aktatáskáját ledobta az asztalra és egy kézipoggyásznak tűnő vászon szatyrot letett maga mellé. Törölgette a homlokát, jócskán siethetett, alaposan megizzadt, pedig csak egy rövid ujjú fehér inget és egy szilvakék vászonnadrágot viselt. Nyugtalanul szétnézett.

A barátom, Béla rámutatott a hivatalos személynek kinéző férfira.

- Te, menjünk oda hozzá, hátha ő a mi emberünk, noha kinézésre olyan, mint egy államelnököt kísérő „gorilla.”

Az erős ember továbbra is ide-oda csavargatta a fejét, majd harsányan kiáltotta:

- Kérem, akik az IBUSZ csoport tagjaiként Kínába utaznak, „fáradjánák” ide!
- Na végre valami életjelt kaptunk az IBUSZ-tól - mondtam -, de csak nem ez a „salgótarjáni smasszer” lesz a vezetőnk. Én is szeretem a saját tájszólásunkat, de hivatalos helyen és minőségben nem használom az „őzést.” Különben sem kedvelem ezeket a galuskás „á” hangzókat, noha a felvidékieknek elég szép a kiejtése.
- Ne törődj vele, hogy ki ez az ember, örüljünk, hogy végre történik valami, még a végén lekéssük a gépet. De honnan veszed, hogy salgótarjáni?
- Azt pontosan nem tudom, hogy salgótarjáni-e, de egy kollégám odavaló születésű, és ő beszél ehhez hasonlóan.

A beszélgetésünk félbeszakadt, mert megint megszólalt a leendő idegenvezetőnk.

- Elnézést kérek, a taxival dugóba kerültünk és azért késtem. Most kiosztanám az útleveleket - fordult a már lassan köré lézengő utasokhoz.

Valaki megszólalt közülünk:

- Nem tetszett elkészni, mert a gép egy órával később indul, arról értesítést kaptunk tegnap.
- Mindenki kapott?
- Igen, igen - hangzott több irányból a válasz.
- Érdekes. Ezek szerint csak nekem nem szóltak. Na, nem baj, fő, hogy összejöttünk.
- Honnan tudjuk? - motyogta bátortalanul egy idős hölgy.
- Na, mindjárt olvasom a névsort, és aki itt van, annak odaadom az útlevelét. Bocsánat, előbb bemutatkozom: B. János vagyok, én fogom önöket végigkísérni ezen a hosszú úton, örülnék, ha a keresztnevemen szólítanának.
- Na, mintha tudtam volna, hogy Jánosnak hívják - mondtam a barátomnak - úgy is néz ki.
- Miért?
- Hát nem tudod, hogy régebben a rendőröket hívták így?
- Nem tudtam, de gondolod, hogy a BM fog vigyázni az úton az egészségünkre?
- Nincs kizárva. Na eredj, a ti neveteket szólította - böktem oldalba Bélát a könyökömmel.

Kiderült, hogy még jó néhányan hiányoznak.

- Kérem, akkor, aki megérkezik szíveskedjék mondani a nevét - szólt a vezetőnk.

Ahogy lassan jövägettek az útitársak, bemondták a nevüket. Jánosunk elkezdett kalamolni a táskájában, mintha kártyát keverne, de sohasem a megfelelő útlevel akadt a kezébe.

- Áh! - kiáltotta. - Nem kínlódom én ezzel és kirázta a táska tartalmát, kissé türelmetlenül, az asztalra. Látszott rajta még a sietés izgalma.

És akkor elkezdődött a „pasziánsz.” Úgy összekeveredtek az iratok, hogy a végén már mindenki igyekezett segíteni neki, azzal, hogy a sajátját kiválasztotta.

Rendeződtek a sorok, és a tranzit termében már mindenki megnyugodott, hogy nem maradunk le a gépről, legfeljebb a repülés izgalma lappangott az utasok torkában.

Moszkva repülőtere: Seremetyevo.

Ultramodern nagy csarnokok, kissé nyomasztó színű mennyezeti díszítéssel. Szigorú ellenőrzés. Egy nyegde bicskát, amit csak szalonnázásra lehet használni, meg is találtak a táskámban. Megnézte egy hölgy, majd odahívott egy egyenruhás férfit, aki csak legyintett egyet és bólintott, és így visszakaptam a „kézifegyvert.”

Míg váraoztunk az érkező buszra, a vezetőnk a tőlünk nem messze lévő telefonhoz sietett és tárcsázás után hangosan és folyékonyan kezdett oroszul beszélni.

- Na, lehet, hogy igazad lesz - mondta tréfálkozva a barátom -, most adja le János a jelentést rólunk, hogy teljes a létszám és nem térítettük el a gépet.

- Ne hülyéskedj már - szólt rá a felesége - még lehet olyan is köztünk, aki komolyan veszi.

Körüljártuk a Vörös teret, az ungvári születésű vezetőnőnk lelkesen magyarázott közös anyanyelvünkön, Jánosnak nem kellett tolmácsolni, de bármerre mentünk otthonosan mozgott és mondta is:

- Én már minden követ ismerek, annyiszor voltam itt.

- Tán' még a Kremlbe is bejáratos? - dünnyögte valaki a hátam mögött.

- Tényleg nagyon jól beszél oroszul - mondta a barátom - én meg tudom ítélni, mert „valamicskét” én is tudok.

Visszatérve a repülőtérre ismét átvilágítottak bennünket és vacsora után beszálltunk a kínai légi járat TU 104-es gépébe.

Mosolygó, vékony, szép arcú kislányok fogadtak az ajtóban, középkék, csinos, de még a „Mao ruhára” emlékeztető öltözetben.

Elnéztem őket. Azt hittem, hogy a kínaiakat nehéz egymástól megkülönböztetni. Láttam ugyan már néhányat, de külön-külön, nem csoportosan, és rá kellett jönnöm később is, mikor egyszerre „kismilliót” láttam, hogy sokarcúak: szépek, átlagosan is kevesen nem vonzó vonásúak, de a gyerekek (talán, mint mindenhol) aranyosak.

Nyolc órát tartó út, s mi moszkvai idő szerint este tíz órakor indulunk.

Betyár kényelmetlen a gép, különösen hosszú lábú embernek, olyan szűkek a széksorok. A stewardessek egész éjszaka(?) kínálgattak, etettek, itattak bennünket. Egyszer még egy pohár bort is adtak, ami a magyar gépeken természetes, de Kínában?? Erről majd később.

Pekingben az ottani idő szerint déli tizenkét órakor szálltunk le. Kissé szédelegve nyújtogattuk tagjainkat, és ahogy a Pestre először érkező vidéki ember az eget nézi, mi is úgy tettünk, hogy ugyanolyan-e, mint otthon. A repülőtér épületében a kutya sem törődött velünk, csak a statisztikai lapokat kellett leadni és mehettünk.

János terelt bennünket a kijárat felé. Igyekeztünk áttörni a nemzetközi bábeli nyelvű tömegben, remélve, hogy majd törődik velünk valaki.

A külső csarnokban mosolygós kínai hölgy és egy igen rokonszenves megjelenésű fiatal férfi már messziről integetett felénk.

- Na kíváncsi vagyok, hogy milyen nyelvű lesz a vezetés? - mondtam.

- Biztosan orosz - válaszolta a barátom.

- Gondolom, mert a mi vezetőnk abban járatos - jegyeztem meg.

- Kedves „útitársák” - harsogta János, igyekeztén a nagy hangzavaron úrrá lenni.

- Már megint ez a pálócs „galuska” - nevetett Béla -, pedig a gépen egész szépen leszokott róla.
- Nem is ez a fontos, hanem, hogy mit mond, figyeljünk oda - intettem a hangosan beszélő vezetőnk felé.
- Kérem, senki ne aggódjon a bőröndje miatt, mert arról a vendéglátóink gondoskodnak és szabad bemutatnom a pekingi vezetőnket, Csout - majd a fiú felé fordult és folytatta - darf ich Ihnen unseren Reiseleiter vorstellen...
- Na, mi a fene! Mióta beszélnek a rendőrök még egy európai nyelven? Ki gondolta volna róla? - dűnnyögte a fülembe a barátom.
- De az se kutya, figyelj csak, a kínai milyen szép kiejtéssel beszél.

János magyarra fordította a szót:

- Kedves útitársaim (most „á” nélkül mondta), én is meglepődtem, hogy német lesz a tolmácsunk nyelve, de így sincs semmi probléma, legalább egy jó néhányan közöttünk közvetlenül tudnak beszélni, kérdéseket föltenni ennek a rokonszenves fiúnak. Tessék mondani, ki beszél németül?

A társaságnak több mint a fele fölemelte a kezét.

- Jaj, de jó! Legalább, he elfáradok, lesz, aki segítsen. - S megtörülte izzadó homlokát, utána a pekingi vezetőnkhez fordult, és németül megbeszéltek a programot.

Az pedig kemény program volt. Éppen, hogy elhelyezkedtünk a szállodánkban, mosdás, ebéd után, pihenés nélkül mentünk busszal a Téli Palotát megnézni.

Az út folyamán folyt a város ismertetése, de én csak fél füllel figyeltem, az megmaradt bennem, hogy Pekingnek tíz millió lakosa van, és ötmillió biciklijé. Néztém az embereket: nagyobbára alacsonyok, vékonyok. Két hét alatt összesen három kövér kínait láttam, mind a három utcai élelmiszer árus volt, olyan lángos- és kolbász-sütő féle. Könnyű öltözetűek, tiszták és a lányok igyekeznek divatosabb ruhákat hordani. Mao öltönyt alig látni, csak öregeken. Nagyon fiatal ez a nép. Megpillantottam egy hatalmas plakátot, amely mosolygó házaspárt ábrázolt egyetlen gyerekkel, mintegy az ideális gyermekáldást hirdelve. Való igaz: nem is igen láttam fiatal házaspárokat egy, vagy legfeljebb két gyerekkel. Akinek két vagy három családja van, egy csomó kedvezménytől fosztja meg övét.

A kínai vezetőnknek szép németiséggel pergett a nyelve. János nem győzött fordítani, szerencsére a busz kondicionált volt, úgyhogy ritkábban kellett törölnie az arcát, inkább olyankor, amikor egy-egy szónak a jelentése hirtelen nem jutott eszébe. Ám rögtön kiségitették az útitársak.

Utunk hátralévő részén kérdéseket tehetünk föl. Ilyenkor az indiszkrét magyar utasnak az első kérdése: mennyi az átlag jövedelem Kínában?

A vezető nem lepődött meg, mert már volt magyar csoportja, és sorolta is: átlagosan havi 50-80 jüan (1 jüan = 12 forint), de sok az állami támogatás, például a lakások bére 3-5 jüan havonta.

- Mennyi a munkaidő? - szólt valaki.

- Heti 48 óra - válaszolt a vezető, és hozzátette - egyelőre két napos hétvégét nem engedhetünk meg magunknak. Idő kell még, hogy a kulturális forradalom okozta károkat ledolgozzuk.

- Hány nap szabadság jár a dolgozóknak évente? - kíváncsiskodott egy idősebb férfi.

A rokonszenves kínaink kicsit feszengett az ülésen, majd így válaszolt:

- Hát, tulajdonképpen hivatalos szabadság nincs, de a vasárnapokon kívül az újév, a tavasz ünnepe és néhány nap jutalom szabadság kitesz évenként tíz napot.

- Jól beletalálunk - mondta János halkán a mikrofonba magyarul -, próbáljanak a kedves útitársak valami olyant kérdezni, amire ez a szegény fiú szívesen válaszol. Egyébként is, képzeljék el, ha fél milliárd kínai egyszerre venné ki a nyári szabadságát, hová mennének? Félrebillenne Ázsia keleti partja.

Egyik nyugdíjas hölgy érdeklődött a tanítási rendszer után, amelyről hosszas magyarázat következett. Annyit jegyeztem meg belőle, hogy meglehetősen erős a szelekció és csak a legjobbak juthatnak felső iskolákba, egyetemre. Hát persze ezt nálunk is így mondaná el egy idegenvezető, nem tenne említést a különféle protekciókról, az összeköttetésekről, a „piros telefonokról”, és uram bocsá a vastag pénzes borítékokról.

Dehát higgyük el, amit hallottunk, ha pedig nem úgy van?... Istenem, hát ők is emberek...

- Nemigen látunk személyautót - kiáltott előre a busz hátuljából egy fiatalember, akinek, mint később hallottam, Pest környékén egy kis kertészete van.

- Most fejlesztjük erőteljesen az autógyártásunkat - hangzott a válasz -, főleg a japánokkal tárgyalunk ez ügyben, de egyelőre csak hivatalos kocsik járnak az utcákon és taxik.

- Tehát magánautó nincs? - erősködött a kertész.

- Nemigen - mondta csöndesen a fiú.

- Hányszor utazhatnak önök évenként külföldre? - kérdezte egy idős, régi vágású öltözetű úr.

Idős... Miért is mondom, hogy idős? Hiszen a társaság átlagos életkora legalább ötven év volt. A legfiatalabb: egy csinoska tizennyolc éves forma kisleány, a szüleivel utazott, akiknek állítólag butikja van a fővárosban. Én még embert ilyen látványosan unatkozni nem láttam, állandóan rágógumit rágott, nem volt olyan látvány, aminek hamarosan hátat ne fordított volna. Sajnáltam. Valóban nem volt korban hozzávaló társ.

Ja, a kérdés!

És a válasz:

- Egyszer sem, csak hivatalos kiküldetéssel.

Jánoshoz közel ültünk, és láttam, hogy csóválja a fejét, majd hátrafordult, lefogott hangon mondta nekem:

- Tele van a ... Nem is mondom micsodám az ilyen kérdésekkel. Gondolom a fiúnak is elege van. Engem is a guta kerülget vezetés közben, mikor olyan kérdéseket tesznek föl például: mi történt '56-ban Magyarországon. Különösen a bolgárok bosszantanak ilyennel.

A beszélgetés abbamaradt, mert megérkeztünk a „Tiltott Városhoz.”

Hétágra sütött a nap, a kínai vezetőnk arcán a megkönnyebbülés mosolya látszott, hogy megszabadult a kellemetlen kérdésektől és hamarosan rákezdett rutinosan beszélni a császári város történelmi múltjáról.

Sokszor láttam már képeken ezeket a sok száz éves sajátos kínai stílusú épületeket, de „szemtől szembe” egészen más. Valahogy úgy éreztem magam, mintha gyerek lennék, és valamilyen mesevárosban sétálnék, talán még a felfelé csúcsosodó tetők is színes cukorból vannak, és lehet, hogy még törni is tudnék belőlük, ha elérném őket.

A szövegre nem is nagyon tudtam figyelni, mert eléggé gyorsan haladtunk, tulajdonképpen néhány óra nem is elég az alapos városnézéshez. Azonkívül a fárasztó utazás, a hét órás zónaidő különbség eléggé letompította agyunk felfogó képességét.

Én az éjszaka egy órakor (kínai idő szerint) felkeltem, és elkezdtem teázni, azt híván, hogy reggel van, csak talán a nyári időszámítás miatt nincs világos. A feleségem kérdezte: „hány óra van?” Akkor néztem meg az órát, és láttam a belső biológiai időszámításom és a valós idő közötti különbséget. Az alkalmazkodáshoz legalább két-három nap szükséges.

Visszautaztunk a szállodánkba, amely öt csillagos volt. Természetesen csempés fürdőszoba, színes tévé, bár, üzletek, tükör tisztaság, angolul beszélő portások és udvariasság. Ez jellemezte egy kivétellel minden szállásunkat. Az az egy is első osztályú volt, de a harmincas években épült és a renoválásra nagyon rászorult.

- Azt mondja a kínai kollégám - harsogta János a hallban -, hogy a hazai utazási iroda vendégül lát bennünket, úgyis mondhatnám, hogy fogadást ad ma este a részünkre.

- Nagyon kedves tőlük - mondtam a barátaimnak -, de én legszívesebben fejest ugranék az ágyba, mert olyan a fejem, mintha bilit húztak volna rá.

- Egyetértek veled - válaszolta Béla - ez ráért volna búcsúzáskor is. Úgy látszik, ezt mindjárt letudják.

- Hát nézd öregem, én már elég sokszor voltam nyugati turistaúton, de még a tiszteletünkre fogadást sehol sem tartottak.

- Dehogynem - vette át a szót tőlem a feleségem -, Olaszországban augusztus 15-én, négy évvel ezelőtt.

- Jaa... De az, az olaszok nagy ünnepe, és különben is csak annyiból állt, hogy ebédre egy fogással többet adtak, és a borért nem kellett fizetni. Ami igazán ünnepi jutalom volt: a velünk utazó Simándi - rábeszélésre - elmekelte a „Sole mio”-t, óriási sikerrel.

- Azt nem csodálom - mondta a barátom.

- Hát gondold el, hogy az ott lévő olaszoknak fogalmuk sem volt arról, hogy ki az a jó megjelenésű, ősz hajú ember, és a mester, régi nagy szerepeire emlékeztető hangerővel, gyönyörűen énekelt - emlékeztem vissza. - Amikor befejezte, a nyilván muzikális olaszok, tíz-húsz másodpercig csak bámultak, s utána kitört a taps.

- Nahát, abban itt nem lesz részünk - mondta Béla felesége -, egyetlen egy ismerős énekes sincs a társaságban.

- Majd én énekelek - nevetett a barátom.

- Isten őrizz, Bélucikám - bökte oldalba asszonya.

Egy különálló étteremben volt a fogadás. Az utazási iroda képviselője mondott rövid pohárköszöntőt, szinte gyűszűnyi poharát felemelve, jó utazást és szórakozást kívánt.

- Na, most megkóstoljuk a kínai rizspálinkát - így Béla, és a szájához emelte velünk együtt ezt a Liliput részére gyártott „kelyhet.”

- Gyerekek, ez bor! - kiáltottam föl. - Ezt jól kiporciózták! Viszont ez azt jelenti, ellentétben a már itt jártak hírével, hogy Kínában mégiscsak van bor.

- Van, van, de sör, az bőven, már azt öntögetik a pincérek - mosolygott a barátom. - De tudod, hogy én a sört jobban szeretem, úgyhogy te jársz rosszul, mert rá sem igen tudsz nézni.

- Nézd, ahol ilyen kevés bor van, ott több is akad.

Megkezdődött a tálalás. Jánosunk szólásra emelkedett.

- Kádvás útitársak!

- Már megint a galuska - súgta fülembe Béla.

Mintha a vezetőnk meghallotta volna a csipkelődő megjegyzést, megismételte:

- Kedves útitársak! Engedjék meg, hogy bemutassam ott, a túlsó asztalnál ülő barátunkat, aki végigkísér bennünket mindenhová és mindenben segítségünkre lesz. A neve „Li” és németül beszél.

- Megint egy zsarú - nevetett Béla -, csak azt nem tudom, hogy a kelet-németet, vagy a nyugatit beszéli-e.

- Majd én megkérdezem tőle, meglásd, és azt mondom neki, hogy te érdeklődtél melegen a „dialektusa” felől.

- Ne hülyéskedj - nevetett tovább a barátom a saját szellemességén -, te képes is vagy rá.

Az újdonsült kínai kísérőnk felállt és meghajolt, de nem mondott semmit, csak mosolygott. Alacsonyabb volt a hazai átlagnál és ezt még megtoldta az átlagosnál szűkebb szemréseivel. Azon csodálkoztam, hogy egyáltalán kilát a világba.

- Rokonszenvesnek néz ki - fordultam a társaságunkhoz.

- Azért, mert nem látod a pisztolyát domborodni a nadrágzsebe tájékán? - köztöködött tovább Béla.

- Biztosan a ruhatárban hagyta, de ezzel hagyjuk abba a marhaskodást, itt a kaja! A fő fogás, ahogy mondták: a híres pekingi kacsa.

- Na, meglátjuk - csettintett a nyelvével a gyomrát szépen szerető barátom.

Meg kell mondjam, hogy ebben a híres ételben csalódtam egy kicsit, mert összedarabolva tálalták, nyilván azért, hogy pálcikákkal lehessen enni. Amellett sótlan is volt. Persze nem tudtuk, hogy a feltálalt különböző szószokat is együtt kell enni a hússal.

Sokan beszéltek már és írtak a kínai konyháról, úgyhogy nem szeretnék unalmas lenni, de a két hét alatt megállapítottam, és ez meggyőződésemmé is vált, hogy az ételeik rendkívül változatosak és a modern élelmezési elveknek tökéletesen megfelelnek, mintha egy dietetikai szakember állította volna össze a tíz-tizenöt fogásos ebédeket, vacsorákat.

Nem főznek zsírosan, száraz húsokat, halakat tálalnak; mindig szerepelt az étlapon három-négyféle zöldség, gyümölcs, tésztát ritkán adtak és a szénhidrátot a főtt rizs képviselte. Igaz, hogy az a régi mondás, amely szerint a kuli (keveset láttunk, azok is biciklisek voltak) napi egy marék rizzsel beérte, nem hihető, mert a hántolt főtt rizsben sem C, sem B1, B2 vitamin nincs, vagy csak alig, tehát a „szegény kulinak” egy év alatt el kellett volna pusztulnia skorbutban, vagy B-vitamin hiány következtében, amelyet Kínában „bari-barinak” neveznek.

Visszatérve az étkezéseinkre, sok utazásunkat figyelembe véve, sehol sem volt ilyen gazdag étrendünk, mint Kínában. Azért volt, ami hiányzott: a sajt.

Később kérdeztem is utazásaink alkalmával Lit, hogy a fél országot végig utazva alig láttam tehenet, hol vannak?

A válasz az volt, hogy „Mandzsuriában”. Valamelyik kolléga a csoportból megemlítette:

- Úgy rémlik nekem, hogy a mongol népfajta egy része érzékeny a tehéntejre, olvastam valahol, lehet, hogy ezért nem láttunk sok tehenet. Ki tudja?

Mindegy, sajtot nem kaptunk - egy alkalom kivételével -, de egy nankingi nagy szupermarketben sem láttam sem tejet, sem tejterméket.

Volt egy kedvenc csemegénk, valami ropogós, csőregéhez hasonló édességféle, amit az utolsó fogásként feltálalt leves előtt hoztak az asztalunkra. A mohóbbak rögtön lekapkodták az egyetlen tányérról, és jóízűen elropogtatták. Harmadik vagy negyedik nap megkérdeztem az egyik, angolul elég jól tudó pincért, hogy mi ez az étel?

- Mézbe mártott, olajban sült kacsa töpörtő hangzott a válasz.

Nem tudtuk nevetés nélkül kiállni a nagybélú, étel után sűrűn kapkodó útitársaink elképedését. Az egyik hölgy megszólalt, férjéhez fordulva:

- Te Feri, mit szólsz ehhez, én állandóan fogyókúrázom, és itt meg töpörtővel etetnek.

Attól kezdve senki nem evett „csőregét.”

Visszatérve az első ünnepi fogadásra: a hangulat javult. A sört bőven öntögették a felszolgálók, aki nagyon szerette, az ihatott is belőle bőven.

Odafordultam a barátomhoz:

- Mit szólnál egy pohár borhoz vacsora után?

- Jó nekem a sör is, de ha tudsz szerezni, nem bánám. Ugye, Margitom - fordult a feleségéhez -, te is meginnál egy pohárkával.

- Nagyon szívesen - bólintott az asszonyka.

- Na, rajta! - és megállítottam a felénk haladó pincért. Sikertelenül.

A következő próbálkozásom is fiaskóval járt, nem tudtunk szót érteni.

- Hát ez nem megy - sóhajtottam.

- Miért nem beszélsz a kínai barátunkkal - mondta Béla -, hogy is hívják? Ja, Li vagy mi a csoda. Legalább megtudod, hogy melyik németet beszéli - és kajánul nevetett. - Csak nehogy uraságnak szólítsd.

Odamentem és bemutatkoztam a jövőendő kísérőnknek, és megkértem, hogy a főpincérrel beszéljen bor ügyben. Készségesen felállt és kiment a teremből.

Visszaültem a helyemre.

- Na, mi a helyzet, mire mentél vele? - kérdezte a barátom.

- Egészen jól beszél németül, még hozzá a nyugatit - nevettem -, az NSZK-ban tanult. Egyébként nagyon készséges volt, és mindjárt intézkedett.

Li hamarosan visszatért és az asztalunkhoz jött. Nem tudta a nevem megjegyezni, és sehogysem szólított, csak rákezdett:

- A főpincér azt mondta, hogy bor van, de nem mertem rendelni, mert nagyon drága, francia bor.

- Hát mennyibe kerül? - kérdeztem.

- Egy üveg 18 jüan.

- Akkor hozzanak két üveggel - vágtam rá hirtelen, a pénz értékét még nem ismerve. - Ennyi kell a társaságunknak.

Li egy kicsit elképedt, mintha mondott volna anyanyelvén valamit, de azután németül folytatta:

- Jó, rendben van, azonnal hozatom - kissé lecsöndesülve, mintha sóhajtott volna, a fülembé súgta - tudja, hogy nekem az a két üveg bor majdnem a fél havi fizetésembe kerülne.

Elszégyelltem magam...

A szállodánk, mint ahogy írtam már, Hilton színvonalú volt.

Beleestünk az ágyba, egyszer csak a feleségem megszólalt:

- Úgy innék valami jó, hideg ásványvizet, képtelen vagyok most forró teát lenyelni, egy csöppet sem, a csapból pedig nem ajánlatos inni.

Fölemeltem a fejem:

- Pont most, tizenegy órakor?

- Hát mit csináljak, ha most vagyok szomjas.

Akkor eszembe jutott, hogy láttam a földszinten a „Bar” fölírást. Összekaptam magam, és liften lementem a nem tudom hányadik emeletről.

Megtaláltam az éjszakai mulatót; néhány amerikai kókadozott a pult körül.

- Ásványvizet kérnék - mondtam halkán angolul a pincérnek, kicsit szégyelltem, hogy nem egy komolyabb „drink”-re vágyódom.

A pincér lehajolt és egy rekeszből kiemelt két üveget, mutatta, hogy válasszak. Megfogtam az egyiket, de az a lópisivel vetekedett, ami a hőmérsékletét illette.

- Hideg nincs? - rebegtem.

- De, hogyne volna, csak az francia: Perrier!

Hát ez remek, emlékeztem vissza a franciaországi utunkra. Ott mindig azt ittuk.

- Legyen szíves egy üveggel! - gondoltam, félliteres. Kített egy két decis üveget a pultra.

- Még egy üveget kérnék, és szíveskedjék kinyitni - mutattam a palackra.

- Oké - válaszolta a pincér, és máris lepattintotta a kupakokat a jéghideg, gyöngyöző üvegekről. Majdnem úgy voltam, hogy még egyet kérek, de azért megkérdeztem:

- Mennyi?

- Harminchat - volt a lakonikus válasz.

- Mennyi?!

- Darabja tizennyolc jüan.

Te jó Isten, száz forint egy deci vízért, gondoltam. Még a Szahara közepén is drágállnám, de most már mindegy, fő, hogy van.

Leemeltem az üvegeket a pultról és elindultam vissza a szobába. Hova is? A szobaszám nem jutott eszembe. Nocsak, az emelet sem. Teljesen lötyög az agyam. Azt hiszem a hetedikről jöttem le.

Na se baj, a portás majd megmondja. Nem mondta meg. Annyit tudott a kínain kívül, hogy „hello”, meg „oké”: Nincs szerencsém, hogy a fenében találok vissza? Aha, a bárpincér elég jól beszél, majd megkérem a tolmácsolásra. De közben előkerült egy egyenruhás nő, és kedvesen kérdezte: - Can I help you? Segíthetek Önnek??

Na, hál' Istennek, gondoltam, nem kell a hallban tölteni az éjszakát. Megmagyaráztam a szép kis törekeny hölgynek, hogy eltévedtem, illetve elfelejtettem a szobaszámot, legyen szíves, nézze meg a magyar csoport névsorát. Ez nem volt olyan egyszerű, mert a névsor az emeleti portásnál volt. És most melyik emelet? Telefon valahová... Egyszer, kétszer, háromszor. Végre rám nevet ismét a „telefonos” kisasszony, és int, hogy menjek utána. Mégis csak derengett, hogy a hetedik emeleten lakunk. A portást nem látjuk. Hol van? Átnézek a pulton, s szegény kamasz fiúnyi termetű férfi összegörnyedve aludt az asztalán. Szóltam neki, nem ébredt föl. Kénytelen voltam kicsit megrázni a vállát. Riadtan szétnézett, majd rémült arccal felugrott és végighallgatta, amit az engem kísérő hölgy mondott neki (kicsit keményen) és közben állandóan bólogatott, és törölgette az álmában kicsordult nyáltól a szája sarkát. Ismét a szép mosoly (rám), és rábízott az álomtól szédelő emeleti portásra. Intett, hogy menjek vele. Hát ez kívülről tudná a neveket? Jó memóriája van. De nem lehet ez a szoba, a miénk hátrább van. Bekopogott. Egy ideig csönd, semmi mozgás, majd kissé megnyílik az ajtó, és Li kandikált ki a résen. Kinyitotta jobban az ajtót; ingben-gatyában még kisebbnek látszott. A portás nyilván elmondta, hogy ez a „balfék” magyar elfelejtette a szobaszámát, mondja meg, mert nála van a lista. Nem tudom kínaiul hogy szoktak káromkodni, de a helyében én is elküldtem volna valahová ezt a „süket magyart”, aki elfelejti a saját szobaszámát.

Li megfordult, elővett egy cédulát és azután mosolyogva mondta:

- Hétszázhuszonhat, de ezt ne tessék elfelejteni, mert én is szeretnék aludni.

Az ajtó nyitva volt, és beláttam a szobába. Egy kimosott ing, egy alsónadrág és egy pár zokni száradt az egyik széktámlán. A kis táskájában más nemigen lehetett. Megint megszegeyelltem magam egy kicsit...

Az éjszakai, váratlan felébredés után ismét visszazuhantam az ágyba, de reggel már a megszokott időben, hat óra felé felébredtem. A tagjaim még mindig érezték a gebesztő repülőutazás görcseit. Felvettem a melegítőmet, tornacipőt húztam, gondolván futok egyet, hogy kinyújtsam rozsdás lábaimat. Kászálódásomra a feleségem is felébredt.

- Te hová akarsz menni, még alig hajnalodik.

- Már fél hét van, de nyilván a nyári időszámítás miatt nincs teljesen világos. Futok egyet.

- Hol?

- Hát hol, az utcán.

Addig nem nyugodott, míg fel nem írtam a szobaszámot és a szálloda nevét.

- Nekem nagyon vigyázz, egy öreg doktor bácsitól hallottam, hogy itt nem szeretik az európaiakat, amikor turistaként járt Kínában, néha ellenségesen viselkedett velük az utca népe.

- Áh, édesem, az a kulturális forradalom alatt volt.

- Jó, rendben van, de vigyázz el ne üssön valami, és fél óra múlva itt legyél, mert korán lesz a reggeli.

Mindent megfogadtam és kimentem az utcára. A portások nem csodálkoztak az öltözékemen, nagyot köszöntek, és az ajtónyitogató egyenruhás is mosolyogva üdvözölt: „Good morning, sir.”

A sok kilométeres négysávos utcán még alig volt forgalom, ember is kevés. Kocogó és komolyan futó kínaiakkal is találkoztam. Nem csak fiatalokkal, hanem öregekkel is. Megható volt, ahogy egy idős, féloldali bénulásból lábadozó férfit láttam, aki kínlódva, erőlködve, a felesége egyik kezét fogva, sután, botladozva utánozta a futás mozdulatait. Igaz, hogy ez a futás karikatúrája volt, de látszott a férfi kissé torzult arcán egy halvány öröm, hogy a bénulás béklyóját már valamennyire le tudta vetni magáról.

Negyedórás-húszperces futás után szállingózni kezdtek a biciklisek, majd néhány perc múlva, te jó Isten, „egymillió” kínai kerékpáros jött felém a jobb oldali két sáv teljes szélességében. Megfordultam, hogy visszamenjek a szállodába, de nem volt könnyű, mert a másik irányból is jött egy újabb „millió”-főnyi csapat. Hát én ennyi kerékpárost még elképzelni sem tudtam volna. Az a néhány lézengő busz és teherautó, mint a megsérült bogár a hangyák közt, csak araszolni tudott. Hiába túlköltek, mindenki csak hajtott, hogy a munkájára időben odaérkezzen. Én bezzeg késtem, mert a járda is tele volt emberekkel, őket kellett kerülni.

Az útitársak már gyülekezettek a hallban. A feleségem türelmetlenül várt.

- Hol voltál ilyen sokáig? - kérdezte. Kis izgalom volt a hangjában.

- Nem tudtam a sok embertől futni. Ha nem két irányból jöttek volna, azt hittem volna, hogy földrengés elől menekül kerékpáron a város lakossága.

- Na siessünk, ne késünk le a reggelit, mert nyolc órakor indul a busz a repülőtérre.

- Hová is megyünk tulajdonképpen?

- Öltözz már! Majd az étteremben mindent részletesen elmondok. Te a fényképezőgéppel bóklásztál valahol, amikor részletesen ismertették a programot. Egyébként Xian a város neve. Ez egy „kis” város, „csak” nyolcszáz ezer lakosa van.

A katonai repülőtérre hajtott a buszunk. Ott gyorsan betessékeltek a váróterembe, ahol meglehetősen fülledt meleg volt. Meg is jött a hatása, egy idős férfi útitársunk rosszul lett. Egyszerre hatan kezdtük tapintani a pulzusát, így derült ki, hogy hány orvos van a csoportban.

Szerencsére csak múló rosszullet volt. Li segítőkészen orvost akart hívni, de megnyugtattuk, hogy van itt bőven, még sok is, mert kiderült, hogy mindenki mást javasol. Erőteljesen mondtam:

- A barátom belgyógyász, nagy gyakorlatú főorvos, hadd kezelje ő egyedül a beteget, mert attól tartok, hogy a sok bába közt elvesz a gyerek.

A személyzet nem sokat teketóriázott velünk. Kiosztották a belépő kártyákat, és máris tessékeltek bennünket a gép felé. Nem volt „kec-mec”, még le sem ültünk jóformán, és máris indult az IL 18-as.

- A kutyafáját, majdnem seggre estem - kiáltott föl Béla. - Ez a vadászpilóta úgy indult el, mintha bevetésre adtak volna neki parancsot.

- A lényeg az, hogy odaérjünk. Hova is? - kérdezem a feleségem.

- Mondtam már, hogy Xian.

- Jó, jó, hát nem tudom megjegyezni ezeket a furcsa neveket.

A pilótánk mintaszerűen „tette le” a gépet, és busszal hamarosan a szállodánkhoz értünk.

A recepció előtt szédelegtünk. A barátom ápolgatta az idős útitársunkat, akinek azért a repülőút nem tett jót. Egy nagyon jóarcú fiatalember csatlakozott hozzánk, még a buszra való fölszállást előtt. Ő is németül beszélt.

- Kádvas útitársak - harsogta János -, Sin Min kollégám ismertette a programot; szíveskedjenek a szobáikba fáradni, kezet mosni és, ami kell, mert még ebéd előtt megnézzük a Nagy Vadlúd Pagodát.

- János, nem lehetne nyugodtan megebédelni, és utána kezdeni a programot? - mondta kissé morcosan a barátom. - Szomjasak vagyunk, éhesek vagyunk és főleg zúg még a fejünk a repüléstől.

- Uram, a délutánunk is zsúfolt, ha most ebédelünk, akkor ez a „Vadliba” vagy micsoda, kimarad a látnivalók közül.

- Ja, az más, akkor menjünk, azért is fizettünk.

A Nagy Vadlúd Pagoda (VII.-VIII. század) előtti téren láttam először „Mao ruhás” öregeket, másutt nemigen. A hatemeletes pagoda igen jó állapotban van. Valamikor szerzetesek lakták az egészet, most csak az alsó szinten élnek, működnek. Csupájuk hasonlít a Ferencesekéhez, borotváltak és rövidre nyírt hajuk van. A pagoda bejáratánál egy kis oltárféle áll, amelyen gyertyák égnek, előtte térdeplő zsámoly. Jöttek emberek, gyertyát gyújtottak, letérdeltek, imádkoztak, utána egy urnába pénzt dobtak adományként. Ilyenkor az ott álló szerzetes, talán köszönetképpen, fémpálcával megütött egy húsz centiméter átmérőjű gongot, és az kellemes csengő hangjával hírül adta egy hívő érkezését.

Mielőtt fölmentünk volna az épület legfelső emeletére, Li figyelmeztetett bennünket:

- Elfelejtettem mondani, illetve kérni önöket, hogy ha valakit közlő akarnak fényképezni, szíveskedjenek az illetőt megkérdezni, nehogy kellemetlenségük legyen.

És valóban, az emberek kétharmada kezével tiltakozott a felvétel ellen. A nyitott lakóházakba pedig nem engedtek be e célból.

A kilátás főnről nagyszerű, igaz, hogy úgy nyolcvan méter magasról nézhattunk szét...

A találkozó a nem messze lévő porcelán boltban volt, ahol „dollár” jüanért lehetett vásárolni. Később rájöttünk, hogy minden utazásunk programjában valamilyen bolt látogatását beiktatták, ahol meghívtak egy csésze teára, vagy üdítő italra, és, ha már ott vagyunk, istenem véletlenül lehetett vásárolni. Balek mindig akadt, noha porcelán és selyem ügyben a kínaiak világ bajnokok.

Volt köztünk hozzáértő, és nézelődés közben megbökött - gondolván, orvos létemre tele vagyok pénzzel - rámutatott egy órára:

- Öregem, nézd azt a kétszázéves szerszámot. Háromezer jüan. Az harminchat ezer forint. Otthon én megveszem tőled százért és eladom százötvenért.

- Hát, sajnálom, ez nem megy - válaszoltam -, nincs érzéken az effajta régiségek iránt, a pénzről nem is beszélve.

- Te, tudod, milyen értékek vándoroltak ki Kínából Honkongon keresztül a „kulturális” forradalom alatt - folytatta útitársam -, de főleg utána? A vallásellenességre felbujtott fiatalok, ahol tudtak, törtek-zúztak, de sok mindent széthurcolásztak, és potom pénzért elárusítottak. Ezeket főleg honkongi kereskedők vásárolták föl és mondanom sem kell, hogy óriási üzlet volt. Ezeréves Buddha szobrok kerültek így az európai és amerikai műgyűjtők vitrinjeibe. Sok millió dolláros veszteség érte Kínát, a műtárgyak felbecsülhetetlen értékét nem is számítva.

- Úgy tudom, talán Litől hallottam, hogy száz vagy kétszáz évesnél idősebb festményt, más műtárgyat nem lehet kivinni az országból. Nagyon szigorú büntetéseket osztogatnak ezért. Mindegy, különben most órát nem vásárolok, egyébként mást sem. Kimegyek a levegőre, csak szólok a barátaimnak, a feleségem is velük nézgelődik.

- Még meggondolhatod - szólt utánam az útitársunk...

Szépen sütött a déli nap és eléggé páradús volt a levegő. Egy angol csoport is kiszédelgett a kellemes hűvösségű boltból, láthatóan szokatlan volt nekik a meleg, kissé türelmetlenül várták a buszukat. Én is csak tébláboltam, még tíz percünk volt a találkozáig. Li is előkerült valahonnan, nyilván azért, hogy összetereljen bennünket, nehogy valaki lemaradjon.

Hirtelen fülsiketítő, vijjogó sziréna vágta szét a sűrű levegőt. Mindenki ösztönösen az út felé fordult.

- Mentők lehetnek - mondta az egyik közelemben álló angol turista -, vagy inkább tűzoltók, mert túl nagy zajt csapnak.

Bámultunk. Odaérkezett egy zöld személyautóféle és négy baromi erősségű hangszóró szólalt meg, miután a szirénát kikapcsolták. Az utat nem láttuk be teljesen a mellettünk lévő kis facsoporttól.

- Mi ez? - fordultam Lihez. - Valami előkelőségnek készítik az utat?

Li nem válaszolt mindjárt, de nem is figyeltem rá, mert megjelent egy teherautó katonákkal, majd utána még egy, majd még egy.

Meredten néztem. Az autók oldalán piros felírások. A platón nyaktól-lábig megkötözött, lekopaszított, egyformán barna ruhába öltözött férfiak álltak, nyakukban egy-egy tábla lógott, rajta felirattal. Mindegyik mögött egy egyenruhás fogta a kötelet, géppisztollyal a kézben. Közben harsogtak a hangszórók, hogy mit, azt természetesen nem értettem. A fényképezőgépem a kezemben volt, de annyira meglepett a látvány, hogy csak akkor jutott az eszembe felvételt készíteni, amikor már késő volt. Ámbár az angolok is csak álltak meredten, egyiknek sem jutott eszébe fényképezni.

- Mi volt ez Li? - fordultam ismét a vezetőnkhez.

- Áh - legyintett a kezével kissé fanyalogva -, a „nehéz fiúkat”, nagy tolvajokat, rablókat, gyilkosokat, rablógyilkosokat hordozzák körül a városon, hogy megszégyenítsék őket.

- És mik voltak azok a felírások a nyakukban?

- A nevük, és az elkövetett bűncselekményeik. Miért van úgy megdöbbenve, maguknál ez nem szokás?

- Neem... De lehet, hogy néha nem ártott volna.

János hangját hallottam:

- Kérem szépen, fáradjanak az autóbushoz, ebédelni megyünk.

A feleségem és a barátaim is föltűntek a bolt ajtajában, majd odaértek hozzám és az asszonyok lelkesen beszéltek, hogy milyen jó lenne itt bevásárolni, természetesen magyar forintért és törésmentesen hazaszállítani.

Délután elvittek bennünket a bazár negyedbe. Hát ott akadt néznivaló. Én főleg az embereket figyeltem, fényképezgettem, lehetőleg úgy, hogy ne vegyék észre. Vásárolnivaló itt is a selyem és a porcelán volt. Még ahogy bóklásztam az utcán (egy utcasor volt), integetett a feleségem:

- Te gyere, nézd itt a kirakatban egy fiatal fiú az ujjával fest szép kínai mintákat, virágokat. Nézzünk be, kérdezzük meg, hogy mibe kerül egy kép.

Őszintén szólva nem sok kedvem volt hozzá, sőt még őszintébben semmi. Dehát ne legyen harag, üsse part, bementünk. Kétségtelen a számunkra egzotikus képek ízléssel voltak festve, ámbár tölem kínai giccek is lehettek volna.

- Mennyibe kerül? - kérdezte a feleségem angolul a „mester”-től, rámutatva az egyik alkotására.

A fiú válasz helyett elvett a pultról egy róla szóló, angolul írt ismertetőt, megfordította és a hátuljára ráírta: „10”.

- Nem is olyan drága, vegyünk kettőt, mert még ajándéknak is jó lesz.

- Valóban - mondtam, hogy minél előbb megszabaduljak a vásárlás örömétől -, de ne cipeljük, akkor vegyük meg, amikor visszafelé jövünk.

Ebben meg is egyeztünk, feleségem visszatette a papírt és kijöttünk a boltból.

Megláttam az első kövér kínait. Asszony volt, és valami lángosfélét sütött.

- Én veszek egyet - lelkeztem -, megkóstolom.

- Meg ne próbáld - csillapított a feleségem -, tudod, hogy milyen érzékeny gyomrod van, majd még valamilyen fertőzést kapsz.

- Az nem lehet, mert forró olajban süti a tésztát. Odamegyek, veszek egyet és megkóstolom.

- Hát látod, milyen vagy, mindig az történik, amit te akarsz - volt a válasz.

Néhányan sorban álltak az asszony előtt, türelmesen vártak a frissen sült „lángos”-ra. Mögéjük szegődtem és félszemmel figyeltem, hogy mit fizetnek. Filléreket, legalábbis aprópénzeket (azokat nem ismertem). Rám is sor került, az asszony kimeresztette a szemét és kérdés nélkül mutatta a hüvelykujját. Ez egy jüan gondoltam, és adni akartam a pénzt. A nő rázta a fejét és megint mutatta a hüvelykujját (a többi ujja csukva volt). Eljátszadoztunk egy darabig, majd elővettem egy papírt, tollat és mutattam, hogy írja le.

„5”

- Öt jüan? - kérdeztem, és felmutattam az öt ujjamat.

Megint rázta a fejét, és majd kibökte a hüvelykujjával a szemem.

Meguntam a játékot, elővettem még pénzt megmutattam neki és ő rámutatott egy ötjüanos bankjegyre.

A feleségem közeledett, és már türelmetlenkedett.

- Mit alkudoztok annyit azért a kis pampuskáért?

- Nem alkudozunk - szóltam neki vissza -, mert nem örültem meg. Képzeld, öt jüant kér egy „lángosért”. Az hatvan forint, több, mint egy dollár. Úgy látszik, amerikai milliomosnak néz. Ez a pénz itt kéthavi lakbért ér.

A feleségem nevetett:

- Jobb is így, legalább nem kapsz hasmenést.

Séta közben dohogtam egy darabig:

- A vén kurvája, még hogy öt jüan!

- Na, ne mérgeledj - csillapított a párom. - Különben sem szeretem, ha csúnyán beszélsz, jól tudod.

Persze, persze, bocsánat.... De közben rájöttem, hogy az ötöt nem úgy mutatják, mint mi, kinyitott tenyérrel, hanem a hüvelykujj kivételével összeszorítják az ujjukat, ezért nem értettem, miért bököd az asszony a bütykös hüvelykujjával felém.

Zsibongott a szűk utca. A kínai élet zavartalanul járta a maga útját. Vállon cipelték a gyümölcsös kosarat, de lencsevégre kaptam egy idős embert is, aki két vödör vizet vitt valahová a nyakába helyezett rúdon.

Visszafelé menet a „kézfestő” boltjához értünk.

- Akkor bemegyünk megvenni azt a két képet? - kérdeztem a feleségem.

- Jó lenne, valóban nem is rosszak, és otthon ilyen úgy sincs.

A fiatalember megismert bennünket, és mosolyogva mutogatta a portékáit. Kiválasztottunk kettőt és fizettem, illetve fizetni akartam az előző megegyezésünkhöz híven, húsz jüant. A fiú rázta a fejét és mutogatni kezdett.

- Hát ez borzasztó, ez megint mit jelent? - kérdeztem.

- Twenty! (Húsz!) - szólalt meg a fiú.

- Ez duplájára emelte fél óra alatt az árakat - mérgeledtem -, csakugyan baleknek néznek bennünket.

- Ten! (Tíz!) - mondta a feleségem. Láttam egy kis pirosságot az arcán, ami nála a bosszankodás jele szokott lenni.

Hiába magyaráztuk neki angolul, hogy nem sokkal előbb tíz jüant kért a képek darabjáért, csak a húszat hajtogatta.

- Ott sétálgat Li, szóljunk neki! - mutattam az ajtón kifelé. - Li, jöjjön már ide!

A vezetőnk még jobban hunyorított, és bejött a boltba.

- Mi van doktor? (A nevemet még mindig nem tudta.)

Elmagyaráztuk neki, hogy a honfitársa fél órával azelőtt még tíz jüant kért ugyanazért a képért, amiért most húszat, mi pedig az első ajánlatra hivatkozva nem akarunk tíznél többet fizetni. Közben a feleségemnek eszébe jutott, hogy egy lapra rá is írta a tizet, és csak úgy mellékesen felemelte a legfelső lapot, megfordította, és az volt az a papír.

Megmutatta Linek:

- Itt van, ezt ő írta fél órával ezelőtt.

Li megnézte a papírt, odamutatta a festőnek, pár szót mondott neki, az bólintott, majd felénk mosolygott és már csomagolta is a két képet, összesen húsz jüanért.

Béla barátom széles mosollyal fogadott.

- Mit vettetek? - A választ nem is várva mondta: - Mi vettünk evőpálcikákat, nagyon szép csomagolásban, és úgy megtanulunk velük bánni, hogy a levest is azzal esszük, még a vendégeknek sem adunk más evőeszközt - és ismét fölnevetett -, hogy ne tudjanak sokat enni.

A szállodába visszaérve Jánosnak valami vitája akadt a portással. Félfüllel odafigyeltünk.

- Te Béla - mondtam a barátomnak -, figyelj csak, milyen nyelven beszélnek?

- Ha jól hallom, alighanem angolul.

- Ezek szerint ez már a harmadik idegen nyelv, amit tud ez a „hekus”.

Béla elnevette magát.

- Akkor barátom - mondta -, ez a János nem falusi rendőrparancsnok, hanem az Interpolnak dolgozik, de nem gondoltam volna, hogy ilyen jól beszéli az angolt, nézd még vitatkozik is.

Vezetőnk vörös fejvel jött el a pulttól egy papírt szorongatva a kezében.

- Mi baj van? - kérdeztem attól aggódva, hogy át kell költözni más szállodába, vagy valami programváltozás lesz.

- Áá, baj nincs, csak át kell költözni.

- Gondoltam. Még csak ez hiányzott, nem elég, hogy rohanunk mindenfelé, akkor még egy kicsit sem lehet pihenni?

- Ja, nem nektek, csak nekem. - (Akkor már mi férfiak tegeződtünk; a messzi távollét összehozott bennünket.) - Eltévesztették a létszámot, és valakinek át kell menni egy másik hotelbe. Ki legyen ez a valaki, hát végre leszek valaki, a fene egye meg!

- Hát miért nem Li megy? - kérdeztem.

- Hozzá ragaszkodnak, de azt hiszem igazuk is van, mert, ha valami nyelvi probléma van, mégis csak ő tud segíteni.

Ebéd után kis szusszanást követően még meglátogattuk a Kis Lúd Pagodát (i. u. 707), amely szépsége ellenére is komoly rekonstrukcióra szorul.

Még a Konfuciusz múzeum kiállító termeinek a körülfutására is tellett időnk ezután. „Megismerkedhettünk” a kőbevésett ősi kínai írással.

Este a vacsoránál már hullafáradtan ültük körül az asztalokat. Egy idős hölgy rosszul is lett, szerencsére csak a kimerültségtől.

Csöndben fogyasztottuk a sokféle „gezemicét”, csak a békacombos tálhoz nem akart senki nyúlni.

- Ez békacomb - mutattam a tálra -, nagyon finom. Nem szeretitek?

- Akkor te miért nem eszel? - kérdezte a feleségem.

- Délben sokat ettem, egyébként sincs étvágyam, ha fáradt vagyok.

- Nem vagy te fáradt, barátom - szólalt meg Béla -, hanem kákabélú.

És mivel senki nem akart enni a békacombból, maga elé vette az egész tányért. Egymásután szopogatta le a jó vaskos húsokat a csontokról, miközben magyarázott.

- Ami pedig a fáradtságot illeti, nekem az a véleményem, hogy ez az út nászutasoknak nem való.

- Még szerencse, hogy mi nem vagyunk azok - mondta nevetve a felesége -, nincs mit számon kérnem tőled.

- Na, na... - mondta csillogó szemmel a barátom, és nagyot kortyolt a sörös poharából.

Másnap délelőtt megnéztük a világ nyolcadik csodáját. Ezt, mármint az Agyag Hadsereget, én neveztem el így. Xian közelében egy parasztgazda 1974-ben a közeli réten jószágai részére

kutat fúratott. Úgy 10-15 méter mélységben a fúró kemény kőzetbe ütközött, ami ezen a vidéken - lévén löszös a talaj - szokatlan. Így kezdődött. Elkezdtek ásni víz után, és ráakadtak egy agyagszoborra, majd még egyre és utána nyugat-német régészek segítségével nyolcezerre. Számmal is leírom: 8000. Hihetetlen, lenyűgöző látvány. A feltárásuk még ma is folyik.

A létezésüket Quin Shi Huangdinak, Kína első császáranak köszönhetik. A nagyon fiatal uralkodó i. e. kb. 200-ban kezdte csináltatni ezt az árnyék hadsereget, állítólag azzal a céllal, hogy a másvilágon védjék meg a rossz szellemektől. Emiatt állnak hadirendben az ókori katonai szabályoknak megfelelően. A szobrok egyöntetűen 180 cm magasak, noha nem valószínű, hogy a most is alacsony termetű kínaiaknak ilyen megtermett őseik lettek volna. Ami engem lenyűgözött: az arcuk és a ruházatuk. Mindegyik alaknak más az arca. A vezető „tábornoknak”, aki olyan 35-40-es korú, joviális, de kemény a mosolya. A tisztek feje is különböző. A közlegények harcias pózban állják a kétezer éves sarat, egyik-másik karatéra emlékeztető helyzetben küzd mereven a láthatatlan ellenség ellen. A fegyelmezett agyag lovak is seregben „vonulnak”.

Amikor készek voltak annakidején ezzel a fantasztikus művel, földbe ásták őket, vagy lefedték vastagon földdel, és az utókor, mondhatom úgy is, hogy az emberiség ennek köszönheti ezt a páratlan látványt (örökséget), mert így az idő nem pusztította el a sérülékeny agyag szobrokat. Most egy futballpálya nagyságú csarnokot építettek föléljük, hogy megóvják őket az idő viszontagságaitól.

Megtalálták a halomba hányt rabszolgáknak is a csontvázait, akik ennek a monumentális műnek az alkotásában részt vettek. A császár sírjára még nem akadtak rá, de kutatnak utána.

Legalább egy óra hosszáig nézgelődtünk az óriási múzeumban, és arra gondoltam, hogy ha csak ezért jöttünk volna Kínába, akkor is megérte volna.

Ez nemcsak az én véleményem volt, mert azt hiszem a látogatók óriási tömege (főleg nyugatiak, amerikaiak, dél-amerikaiak, japánok) egyetértett velem.

Mikor kiértünk a rekkenő hőségtől fűtött szabad levegőre, a bejárattól nem messze hűvösölt egy fa alatt Li. Odamentem hozzá, és megkérdeztem:

- Mondja Li, miért nem jött be velünk a múzeumba?

- Én már láttam egy párszor, és nekem más a föladatom.

Míg beszálltunk volna a buszba, elárasztottak bennünket „gyalog” árusok, kínálva a terrakotta hadsereg tagjainak egyik-másik kicsinyített másolatát. Időnként szétzavaraszták őket, mert rontották az állami boltoknak az üzletét. Szétszaladtak, mint a verebek, de aztán újra visszazállingóztak, és mikor már bent ültünk a buszban, még az ablakon keresztül is kínálták a portékájukat „hello-hello” kiáltásokkal.

Gyors ebéd és vonatra szállás, irány: Louyang. Mi a „diplomata” bejárón mentünk a külön váróterembe, de ahogy elnéztem az állomást, mindenütt óriás embertömeg nyüzsgött ide-oda.

- Én nem tudom - mondta Béla -, arról beszélt a pekingi vezetőnk, hogy itt nincs hivatalos szabadság; most hétköznap van, hová megy ez a rengeteg ember? Nézd, aki nem fér föl, az ügyesebbje még az ablakon is bemászik.

- Hallottad, hogy van jutalomszabadság, ők biztosan azon vannak, vagy esküvőre, vagy temetésre engedték el a dolgozókat - gondolkodtam hangosan.

Beültünk a külön kocsinkba; egy japán csoport is velünk utazott. Meglehetősen vidámak és hangosak voltak az úton, s úgy vettem észre, hogy többen beszéltek angolul.

Li álldogált és számolgotott bennünket, már nem tudom, hanyadszor, végre ránk kapcsolt egy hatalmas gőzmozdony, és már indultunk is.

Alacsony, enyhén dombos vidéken haladtunk és gyönyörködtünk a löszös szakadékokban, amelyeket évezredek keresztül mosott ki az eső és egyikük-másikuk egészen különleges, bizarr formát kapott. Kis gimnazista koromban földrajzórán ilyen képeket mutatott a tanárunk, mint tipikus kínai tájat.

A termőföldek szépen ápoltak, bevetettek voltak. Figyeltem az elsuhanó fákat. Két fajta volt ismerős: az egyik a nyárfa, a másik az ámor (az akáchoz hasonló, tüske nélküli aljnövény).

- Kérem! - Harsogott föl János hangja, azt mondja a kollégám, hogy ezen a vidéken évente kétszer aratnak.

- Ezt nem értem, Béla - szóltam a teáját kortyolgató barátomhoz -, egy ilyen bőtermő országban, hogy lehetett annyi éhínség a múltban.

A barátom mosolyogva, először letörölte a bajuszát, majd nevetve megoldotta a „rejtvényt”.

- Öregem, sok volt itt a mandarin!

Jót neveltünk rajta, de lehetett valami igazság is benne. Felálltam egy kicsit fényképezgetni. Li még mindig mászkált a vagonban, látszott rajta, hogy unatkozik, vagy lehet, hogy mondani akart valamit, mert közeledett hozzám. Barátságosan az egyik karomra csapta a kezét, amit úgy tekintettem, mintha a vállam veregetné, dehát az nevetséges lett volna, mert akkor pipiskednie kellett volna. Mosolygott, úgy, hogy a szeme eltűnt a szemhéja mögött.

- Na, hogy van doktor! He?! - és még egyszer csapott egyet a bal karomra.

- Köszönöm, gyönyörködöm a szép tájban.

- Szépnek tartja?

- Nemcsak szépnek, hanem gazdagnak is. Tudja, az én nagyszüleim parasztok voltak, és én sokat voltam velük, meg dolgoztam is náluk, van némi gyakorlatom és szemem, hogy meg tudjam ítélni, mi a szép mezőgazdaság. Ez a vidék pedig az!

Li lehajtotta a fejét, látszott rajta, hogy jól esett neki országa dicsérete. Sóhajtott egyet, azután csöndesen mondta:

- Tudja, azért északon még mindig vannak nagyon szegény vidékek, ahol táplálkozási gondok akadnak.

- Én ezt nem tudtam; de nem lehet az, hogy szállítási probléma miatt van? Ószintén szólva idáig még egyetlen kamiont sem láttam, csak olyan tíz tonnás teherautókat.

Nem mondtam neki, hogy jó részük olyan típusú, vagy úgy is néz ki, mint amelyeneket Steinbeck híres „Érik a gyümölcs” című regényéből készített filmen láttam a harmincas években.

- Nem tudom, hogy a szállítással hogy állunk, de van itt még számos más probléma, ami megoldásra vár, de hagyjuk a gondokat, mondja, hogy tetszett az Agyag Hadsereg?

- Szerintem ez a világ nyolcadik csodája, egyszerűen fantasztikus! Az más kérdés, hogy egy ilyen monumentális művet a hiábavalóságnak csináltak. Vagy nem? Lehet, hogy a császár a kétezzer évvel későbbi utódokat akarta megajándékozni?

- Lehet - mondta Li hunyorogva a nevetéstől, majd elhallgatott.

Én hirtelen kihajoltam az ablakon, hogy néhány felvételt készítek a tájról. Mikor megfordultam, Li még mindig ott állt, láttam, hogy mondani akar valamit. Rá is kezdte:

- Doktor, nem haragszik, ha kérdezek valamit?

- Kérem, tessék.

- Én nem ismerem Magyarországot, csak azt tudom, hogy mekkora és hány lakosa van, és, hogy szocialista állam, de például önnek, mint orvosnak, mennyi a fizetése?

- Na várjon egy pillanatra, erről külön beszélünk, inkább azt mondanám, hogy az átlagfizetés négy-ötezer forint körül van havonta.

- Hm, az mennyi is? 350-450 jüan.

- Körülbelül.

- Na, tudja doktor, hogy én mennyit keresek? A családom négytagú: feleség, gyerek, nagymama és én. Szóval, ha mindent összeszámolok, havonta nekem legjobb esetben összejön 80 jüan. A feleségem pedagógus, az ő fizetése 40 jüan, ez összesen 120. A havi kiadásunk ugyanannyi. Maguknál ez hogy van? Egyáltalán, hogyan telik maguknak ilyen utazásra? Azon is csodálkozom, hogy magánúton lehetnek külföldön.

- Huha - vakartam a fejem. - Ott kezdem, amire biztosan tudok gyorsan válaszolni. Szocialista államokba bármikor lehet utazni. A Szovjetunió jobban szereti a társasutazókat. Más államokba - elsősorban deviza kérdés miatt - évente egyszer az utazási irodák szervezésében, vagy meghívásra.

- Akárhová a világon?

- Hát látja, most is a világ végén vagyunk, tőlünk. De valóban akárhová; azért nem szeretünk olyan országba menni, ahol háború van. Teljesen magánútra háromévenként lehet devizát igényelni. A jövedelem kérdésében nem vagyok szakember. Azt hiszem, egy közgazdásznak is egyórás előadásra volna szüksége, hogy elmagyarázza. Nézze, nálunk vannak szegények is, és gazdagok is. Szegények a kisnyugdíjasok, gazdag sokféle van, de ezek vannak kevesebben.

- Ha szabad kérdezni, egy orvosnak mennyi a fizetése?

Béla barátom is felállt, nyújtogatta a tagjait, és kíváncsian hozzánk csatlakozott.

- Miről beszéltek?

- Jó, hogy jössz, legalább megmondod, hogy mennyi egy magyar orvosnak a fizetése.

- Megmondom én neki - és aztán Lihez fordult -, 3200-tól kb. 15000-ig. Aztán törje a fejét, hogy ez hogy van - fordította magyarra a szót - különben sem tudom, hogy németül mit jelent a hálapénz.

Li ráncolta a homlokát, lehet, hogy hülyéskedésnek gondolta, amit a barátom mondott. Áttért más témára:

- Mondja, magának van saját autója?

- Mind a kettőnknek - válaszoltam.

- Másoknak is lehet, nemcsak orvosoknak?

- Természetesen, akár kettő is.

- Hány emberre jut egy kocsi? - faggatott tovább.

- Mennyi lehet, Béla?

- A fene tudja. Talán minden nyolcadik emberre jut egy autó?

- Jó élet lehet maguknál - hümmögött Li.

- Azt nem mondom, hogy rossz, de hagyjuk a gondjainkat. Jöjjön Li - invitáltam - üljön az asztalunkhoz, és igyon meg egy pohár sört.

- Nemigen szoktam én inni, de most tényleg olyan meleg van, hogy jól fog esni.

Hosszú volt az út. A szép vidék nézésében is elfáradtunk. Este tíz órakor értünk Louyangba.

Az állomás előtt szép nagy tér, gondozott park van. Ezt teljesen elfoglalták. Családok, párok, magányosok heverésztek, készülve az éjszakai pihenésre. Többször kerülgetni kellett az alvó gyerekeket, akiket ültő helyükben nyomott el az álom. Meleg este volt, úgyhogy senkinek sem kellett a meghűléstől félni.

- Te jó ég, de sokan vannak - sóhajtott fel a tanárnő útitársunk. - Miért fekszenek szegények a szabad ég alatt?

- Asszonyom, ez a tranzit - okoskodott Béla -, és itt frissebb a levegő. Ki tudja, mikor lesz az átszállás egy másik vonatra.

Lebeszéltek a helyi kínai vezetőkkel a város ismertetéséről a szálló felé haladó buszunkban. Megértően mosolygott és Jánossal beszélgetett. János belefűjt a mikrofonba:

- A louyangi vezetők majd holnap elmond mindent, csak most felhívja a figyelmet a szállodánkkal szemben fekvő szép, nagy parkra, ahol már kora reggeltől tornásznak, kocognak a helyi lakosok.

- Na, bármilyen fáradt is vagyok, én ezt megnézem - mondtam a társaságnak.

- Reggel meg fogod gondolni - nyirbálta lelkesedésemet a feleségem.

A szokásos ágybazuhanás után már világosságra ébredtem. Összekaptam magam, gyorsan felráncigáltam a melegítőmet, a tornacipőmet és leszaladtam a parkba. Ilyet nem láttam még: futó, kocogó emberek mindenfelé, tornászok valamilyen kínai koreográfia szerint. Volt egy férfi, aki csak függeszkedett a fán, és húsz perc múlva, amikor visszafutottam, még mindig ott lógott. Sétáló, tanuló egyetemistákkal is találkoztam. Sokan voltak a ligetes parkban, és senki nem zavarta a másikat, mindenki magányosan edzette a testét. Velem se törődött senki, csak egy kövér amerikai kiáltott futás közben, fűjtatva felém egy „hello”-t.

Az étteremben gyülekeztünk.

- Mi újság a parkban? - mosolygott felém az akkor érkező Béla.

- Te, én még ennyi magányos embert nem láttam sportolni. Csodálkozom is rajta. Ilyet nálunk nem lehet látni.

- Öregem, ezeket még Mao parancsolta ide, azóta is itt vannak - és hangosan nevetett a hirtelen támadt sajátos szellemességén.

A buszunk lassan poroszkált az egysávos úton Longmen barlang felé. Még nem tudtuk, hogy mit fogunk látni, és unalomból is hallgattuk a helyi kínai vezetők ismertetését:

- Először Louyang városáról beszélnék - kezdte. - Kína történetében nagyon fontos szerepe volt. I. e. 1027-től 923-ig kilenc dinasztia uralkodott itt...

- Bélám - böktem meg az előttem ülő barátom hátát - el ne felejtse ezt a kilencet, mert hátha még kedvem támad firkálgatni, mint Fehér Klárának a Ludas Matyiban.

Azután félfüllel hallottuk még, hogy a város hatalma, sorsa a tizedik században leáldozott és 1920-ban még csak 20.000 lakosa volt, de 1949-ben nagy iparosodás indult meg, és jelenleg számos traktorgyár működik, termel. A lakosság száma is megnőtt.

- Hát ez nagyon érdekes - fordult felém hátra a barátom -, de idáig még egyetlen traktort sem láttam, úgy látszik, exportra gyártanak. Sokkal jobban érdekelne bennünket, hogy hova igyekeznek ezek a kis ló- és számárfogatok áruval telve.

- Láthatóan parasztok, biztosan piacra mennek.

A Yi folyó mentén haladtunk, amely olyan Tisza szélességű, és nem látszott szennyesnek, a vezetőnk szerint hal is bőven van benne. A forgalom nagy volt, lassan jutottunk csak előre. A talyigaszzerű járműveket tolingáló és huzingáló emberek nyugodt idegrendszerrel rá se hederítettek a túlkölő buszunkra. Egy kis emelkedő fordulójában megálltunk.

- Kérem, szálljunk ki - mondta János. - a folyó túloldalán van Kína egyik monumentális vallási alkotása.

- 1352 kisebb-nagyobb barlangnyílást láthatnak a szemben lévő hegyoldalba vájva - vette át a szót a feladatát szorgalmasan teljesítő vezetőnk. - Ezek részben templomok, részben Buddha „oltárok” szobrokkal, de vannak olyan barlangok is, ahol szerzetesek laktak. Az elsőt 493-ban vájták a homokkőhegy oldalába, és ez a munka 400 évig tartott. A legnagyobb a Tengxian templom, amelynek a Buddha szobra tizenhat méter magas. 672-től 675-ig készült.

Áthajtottunk a közeli hídon, és közelről nézhettük ezt a lenyűgöző - a mi lelkünkötől távolálló - emberi alkotás.

Föltűnt, hogy sok apró szobornak le van törve a feje, a nyilván kinyújtott karja. Mire kíváncsiskodtam volna, a vezetőnk már mondta is magától:

- Sajnos, a kulturális forradalom alatt a hivatalos vallásellenességnek sok szobor esett áldozatul, reméljük, hogy idővel rekonstruálni tudjuk ezeket.

- Nem csodálkozom - fordultam Bélához -, ilyent Franciaországban is láttam. Az egyik Loire menti templomban a szentek szobrainak a feje össze volt zúzva, és a vezető felhívta a figyelmünket, hogy nem az idő vasfoga a hibás, hanem az esztelenül randalírozók törték össze, még a nagy forradalom idején.

- Na, nem kell mindent a huligánokra fogni - replikázott a barátom. - Talán otthon, Szegeden, a Hősök kapujának gyönyörű, világhírű Aba-Novák freskóit is a randalírozók kenték be vastagon habarccsal?

- Ezt Horthy és Gömbös, meg nem tudom még kiknek a lovas alakja miatt tették.

- Rendben van, de elég lett volna valamilyen paravánnal letakarni őket. Krisztussal és az első világháború hőseinek - ha úgy gondolod, mártírjainak - kimondottan háborúellenes ihletésű freskóival kinek volt baja?

- Az emberi butaságnak, nem a szocializmusnak.

- Na látod! Egyébként kétszáz év múlva kit érdekelne Horthy és Gömbös alakja?

- Na igyekezzünk, mert úgy hajt ez a buzgó vezető, hogy lemaradunk - mutattam az igyekvő társaság után.

Jó magasra kaptattunk. A kilátóról lenézve szinte szédítő volt ez a meredek látvány. Nem tudom, milyen magas lehet ez a hegy, talán olyasmi, mint a mi Gellért hegyünk. Megkérdeztem az előttem haladó útitársamat:

- Mit szólsz, micsoda állványzatot kellett építeni, nem is tudom, hogy 1500 évvel ezelőtt ezt miképpen csinálták.

- Nem volt itt semmiféle állvány. Amikor lemaradtatok, akkor mondta a vezetőnk, hogy a hegytetőn kezdték el a munkát, a felesleges kőzetet ledurták a folyóba, és a mesterek alatt mindig maradt egy kőfelszín, úgy, hogy lépcsőzetesen haladtak lefelé.

- Hát most már elhiszem, hogy 400 évig tartott ez a sziszifuszi munka. Kellett is a kézműveseknek ennyi idő.

A nap programjához tartozott még a Fehér Ló Kolostor látogatása. Ez az épületcsoport az első században létesült. A legenda szerint a Buddha tanításait tartalmazó „szent könyv” Indiából fehér lovon érkezett ide. Ezt jelképezi a bejárat előtti fehér lószobor is. Egyébként úgy hírlík, hogy a templom a legrégebb buddhista vallási épület Kínában.

Délután kirándultunk a Sárga folyóhoz. Valóban sárga az agyagos, homokos medertől. Széles, természetesen hajózható folyó, de a kormányosoknak nagyon ismerni kell a vizet, mert elég sok helyen láttam homokszigetet. Még nem annyira szennyezett, hogy hal ne lenne benne. A legtöbb, amit kifognak, a ponty. Mi is ettünk belőle, jó ízű húsa van.

Ismét vonat... Kulturált hálókocsiban utazunk. A társaság ellazult. Többen felfedezték, hogy a konyak szinte a legolcsóbb ital, már az alkoholtartalmát figyelembe véve. Ennek megfelelően egyik-másik fülkében sűrűsödött a levegő, és a hangerő is fokozódott. Li kötelességszerűen végiglátogatott mindenkit. Mihozzánk jött utoljára. Láttam rajta, hogy kedveli a társaságunkat.

- Doktor - mutatott rám -, engedje meg, hogy megkínáljam magukat egy különleges, valódi kínai pálinkával.

- Hát mit mondjunk erre, igazán kedves tőle - mondtam csöndesen -, valószínűen viszonzni akarja a múltkori meghívást. - Majd németül folytattam - Nagyon köszönjük, igazán nagyon kedves.

Li eltűnt az ajtóból.

- Gyerekek, figyeljétek meg, ez kígyó pálinkát fog hozni - szólt Béla, s közben nevetett, látván a két asszony rémülten utálkozó arcát.

- Az mit jelent? - kérdezte a felesége.

- Azt, hogy egy mérges kígyó van a pálinkában. Különleges ital. A férfierőt fokozza, a nőket meg szerelemre gerjeszti.

- Na, Bélucikám, akkor te igyál belőle - legyintett az asszonyka -, én nem kérek egy cöppet sem, egyrészt mert nincs rá szükségem, másrészt ha idehoz ez a hapsi egy kígyót, akkor én kiugrok az ablakon.

- Tudjátok - jutott eszembe -, én láttam egy kirakatban olyan italt, amelyben szalamandra volt. Először azt hittem, hogy dísznek tették ki ezt a nálunk ritka állatot, csak akkor nem értettem, hogy miért állították két konyakos üveg közé. Most már világos: pálinka volt, szalamandrás!

- Jaj istenem, rosszul leszek, ha abba nem hagyjátok - mondta szinte borzongva a feleségem.

Li mosolyogva, fülig érő szájjal jelent meg az ajtóban, egy félliteres tele üveggel a kezében. Felemelte, rácsapott a tenyerével és azt mondta:

- Ez az igazi kínai pálinka, több éves és arra tartogattam, hogy barátokat kínáljak meg vele.

- Hol van a kígyó? - kötözködött vele Béla.

- Milyen kígyó? - ráncolta Li kérdően a homlokát, majd elnevette magát. A tréfát megértve válaszolta:

- Jaa, azt kivettem belőle, hogy a hölgyek is igyanak.

- Nahát, ez hiányzik nekünk! - mondta szinte egyszerre a két asszony.

- Na rajta! Semmi undor! Én kipróbálok, és majd beszámolok a hatásáról - és nyújtottam a termoszmom fedelét. Li öntött.

- Ne sokat! - emeltem föl a műanyag poharat. Beleszagoltam...

- Gyerekek, ezt csak ki kell bírni, életemben ilyen bűdös pálinkát még nem ittam. Mi az istencsudájából főzhették?

- Na látod, mégis volt benne kígyó! - nézett rám szemrehányóan a feleségem. - Te mondtad egyszer, hogy fogtál egy siklót és három napig tartott, akárhogy is mostad a kezed, míg a bűze úgy-ahogy megszűnt.

Leeröltettünk egy-egy kortyot. Li boldogan mosolygott.

- Na, ugye ilyent még nem ittak?!

- Hát, tényleg nem - válaszolta Béla, azután magyarul folytatta -, ezt még egy vasutas sem inná meg, pedig azt mondják, hogy olyan ital nincs, amit egy bakter visszautasítana.

Reggel tíz óra körül értünk Nankingba. Természetesen ez a város is több, mint 2000 éves. A Ming császári dinasztiának volt a fővárosa.

Ebben a városban a legnagyobb, szó szerint a legnagyobb látvány a Sun Yat Sen mauzóleum. Ezideig nem sokat hallottam róla, de ilyen monumentális emlékmű a kínai nép nagy tiszteletét fejezi ki egykori forradalmár vezetője iránt.

Több lépcsősor vezet az emlékműhöz, amely egy dombon van, gyönyörű természeti környezetben.

Eléggé szétszóródtunk, mert én is leálltam megcsodálni egy amerikai turista kezében a 8 mm-es video-kamerát. Idáig csak olvastam róla.

- Siessünk már - szólt rám a feleségem -, nem halljuk, mit mond a vezető.

Utolértük a csoportot, de már csak sétáltak.

- Te János - kérdeztem a mi emberünket -, ki volt ez a nagy egyéniség tulajdonképpen?

- Várj egy pillanatra, csak röviden, mert látod újra kezdi magyarázatát a kollégám: ez a Sun Yat Sen volt a kínaiak Kossuth-ja. Hányatott életet élt, de, hogy nagy becsben tartják az emlékét, az is bizonyítja, hogy a kulturális forradalom sem tett kárt a mauzóleumban, mert Mao megtiltotta.

Két napot töltöttünk Nankingban. Mozgalmas, óriási város. Vasárnap délután volt egy kis szabadidőnk, hogy sétáljunk a forgalmas utcán. Mint már előzőleg megtudtuk, Kínában az élelmiszer üzletek vasárnap is nyitva vannak, mert ilyenkor van az embereknek több ideje vásárolni.

Megálltunk egy „Supermarket” feliratú nagy üzlet előtt.

- Na nézzünk szét a boltban, mit lehet kapni? - dűnnyögött Béla már elég fáradtan.

- Csak nem akarsz vásárolni, mikor délben is agyon tömtek bennünket? - kérdeztem tőle.

- Hát még száznapos tojást nem is adtak.

- Megennéd?

- Mindenesetre megkóstolnám.

- Na, akkor odanézz, a kirakatban ott van egy halom, legalább két mázsa. Hányat vegyek neked? De csak úgy, ha megeszed.

- Jaj, Béluci, azok a ronda barna golyók - sopánkodott a felesége, kezét összecsapva - nehogy egyél belőle, mert akkor engem többet meg nem csókolsz.

- Megfontolandó! - hülyéskedett nevetve a barátom. - De Margitom, mégis úgy döntöttem, hogy egyelőre nem eszem záptojást, legfőljebb tartalékba viszek egyet haza.

- Nézzétek, mindig ökörködik velem ez a Béluci - az asszony szája azért már mosolyra húzódott -, még, hogy tartalékba?

- Na, nézzünk szét bent - szakítottam meg az évődést.

Beléptünk. Elég sokan voltak az üzletben, de ahhoz képest, hogy a környező utcákon szinte hömpölygött a nép, nem volt tülekedés. Csöndes, türelmes sorravárók álltak egy-két helyen. Különösen egy nagy halom füstölt kolbászra vártak a legtöbben.

- Gyerekek, itt bűdös van - fogta az orrát a feleségem.

- Ugyan - csillapítottam -, a világon mindenütt ilyen szag van, ahol tengeri halat árulnak.

Csakugyan meg is találtuk a halas pultot, ahol annyi féle tengeri „herkentyűt” kínáltak, olyanokat is, amelyekre azt mondanám, hogy ilyen nincs, mert még én nem láttam. Sok konzerv féle várta a vevőket, kevesebb gyümölcs. A zöldségfélékkel úgy voltam, mint a halakkal, mert csak a sárgarépat ismertem föl. Abban viszont a hazai bolti minőséggel megegyeztek, hogy fonnyadtak voltak.

- Ugyan, hús kapható-e? - kérdezte Béla.

Jobban szétnéztünk.

- Nézd, ott hátul mérnek húst - mutattam a nagy terem egyik oldalsó zugára.

Odamentünk. Nem sokan álltak ott. Egy mosolygós, jó erőben lévő asszony szeletelt kívánság szerint egy nagy fagyott tömbből, ami minőségi (comb, egyéb színhúsok) darabokból állott, jobban mondva nem is szeletelt, hanem fűrészelt.

- Sajt nincs, Bandikám, pedig meg akartalak lepni - mondta Margit -, de semmiféle tejterméket nem láttam.

- Egyáltalán, akarunk mi vásárolni valamit? - kérdezte a feleségem. - Úgy tele van az orrom ezzel a halszaggal.

- Hát csak nézelődtünk - mondtam -, különben is mondjátok meg, hogy az életünkben mikor fogunk egy kínai szupermarketben ácsorogni.

Ebben megegyeztünk.

Vacsora után az igen „fényes” szálló földszintjén sétálgattunk, amely tele volt üzlettel. Az asszonyokat természetesen a ruhák, a selymek érdekelték. Mi, Bélával engedelmesen követtük őket, és biztattuk, hogy amit kézbevettek az a legszebb, vegyék meg, csak, hogy essünk túl a vásárláson. Túl estünk...

Egy nagyon kedves, mosolygós, angolul elég jól beszélő boltvezető (lány) el akarta nekünk az egész üzletet adni. Sikerült még néhány magnókazettát is ránk sózni, de ezt olyan szépen csinálta, hogy nem sózást éreztünk, hanem cukrozást.

Fizetés után kicsit meghajolt, és láthatóan kíváncsiságból megkérdezte, hogy honnan jöttünk, mert angolul is beszélünk, de egymás között számára teljesen érthetetlen nyelvet használunk.

Mondom neki, hogy Magyarországról, magyarok vagyunk.

- Hungary? Hungary? Hol van az?

- Európában - magyarázta Béla -, a Szovjetunió nyugati határánál.

A hölgy bizonytalanul rázta a fejét.

- Azt sem tudja, hogy mi az az SZ. SZ. SZ. R.?

- Nem - mondta bizonytalanul.

- Dehát 7500 km-es közös határunk van - évődött Béla, azután felénk fordult. - Hát mit szóltok hozzá? Ez a fiatal Mao nemzedék még azt sem tudja, hogy évtizedekig milyen ellenséges volt a viszony a két nagy ország között.

- Nézd - mondtam neki rezignáltan -, biztosan nem beszéltek róla az iskolában, és amiről nem beszélünk az nincs. Ez már a mi szakmánkban is számtalanszor előfordult, példákat tudnék rá mondani.

- Én is, de ezt hagyjuk, mondjuk meg ennek a kis aranyosnak, hogy ha tudni akarja, honnan valók vagyunk, akkor nézze meg a portán az útlevelünket.

Mielőtt mondhattuk volna neki, gyors léptekkel már odaszaladt a portáshoz, pár percig beszélgettek, és sietett is vissza. Mosolygott:

- Jaj, önök Sun Ye li-ből jöttek, magyarok. Mi nagyon szeretjük a magyarokat.

- Szeretsz, nem szeretsz, most mi vagyunk a vendégek - nevetett vissza Béla -, ne feledjétek: Magyarország az itten Sun Ye li.

Másnap meglátogattuk a legrégebbi Ming császári sírt. Hosszú út tartozik hozzá, egy ún. „szent út”, óriási ember és állat szobrok díszítik a két oldalát. Természetesen katonák is állják a sarat, több, mint ötszáz éve. Ezek a szobrok részben a hatalmat fejezték ki, de díszül is szolgáltak, na meg természetesen a túlvilág rossz szellemeitől is megvédték a család tagjait.

Még egy múzeum és a Linggu pagoda megtekintésével befejeztük nankingi látogatásunkat. Ismét ágybazuhanás és másnap vonat. Suzhou, a kertek városa az útirány.

Házigazdáink most is gondoskodtak utazásunk kényelméről: külön kocsi, zsúfoltság nélkül. Azért alig vártuk már a szilárd talajt a lábunk alá.

Volt egy kis rendezési hiba, dehát azon humorérzékkel - már, akinek volt - túl tehetette magát a kedves vendég.

Li intézkedett - Kérem, a következő állomáson fél órát állunk, és az étkező kocsiban ebédelünk, de sajnos ki kell szállnunk és gyalog kell mennünk - hozzátette -, de sietve, mert csak két csoportban tudjuk ezt végrehajtani.

- Hát ezt meg miért csináljuk? - kérdezte Béla. - Miért nem megyünk a vonaton keresztül?

- Nem árt egy kis mozgás - lelkesítettem -, ne sajnáld az üléstől elgémberedett lábunktól a tréninget.

Valóban, tréning volt a javából, mert óriási tömeg között futni kellett (már, aki tudott). Az étkező kocsi a hosszú szerelvény elején volt. A távolság kígyóinak tűnt, úgy érteve, hogy a farok messze van a fejtől. Miért kellett nekünk a vonatból kiszállni? Hát olyan zsúfoltak voltak a vagonok, hogy fél napig tartott volna, míg áthatoltunk volna az embertömegben, ha egyáltalán sikerült volna. Így mégse rendezési hiba volt, hanem Li huszárbravúrja.

Az állomáson egy tizennégyéves forma, szép arcú, természetesen mosolygós kislány várt bennünket, akiről kiderült, hogy huszonhárom éves, és francia szakos egyetemista. Aranyos, kedves jelenség volt.

- Na, most mit csinálsz János ezzel a cukorfalattal? - szólt a vezetőnkhez a barátom hunyorogva, a szokott csipkelődő, de meleg humorával. - Ez a gyerek csak franciául beszél.

- Ó, Bélám, már úgyis rám fér egy kis nyelvgyakorlat - és nevetve rázta a hölgy pirinyó kezét, azzal a nagy szénlapát tenyerével. - Je suis Jean, János... - és folyékonyan társalogtak franciául.

- Halljátok? - pattant föl Béla -, figyelitek? Nem igaz, ez a János franciául beszél, és még milyen jól... Fantasztikus: orosz, német, francia, angol. A végén még kiderül róla, hogy kínaiul is tud, csak leplezi.

- Béluskám - mondta a felesége megnyugtatóan - mondtam én neked, hogy János nem zsaru, mert ha az lenne, akkor nem itt izzadna velünk rövidnadrágban, hanem a BM külügyi csoportjának lenne a főnöke, ha van ilyen.

A mosolygós lány fölvidított bennünket, vidám arca őszintének tűnt, nem csak foglalkozási kötelezettségnek. Kellemesen zenélő, szoprán hangja volt és a francia kiejtése is kitűnő.

- Suzhout, Kína „kertek városát” Krisztus előtt 600 körül alapították - fordította János, amikor a busszal haladtunk a város közepe felé a fákkal övezett szép sugárúton.

- Valóban, mintha több és szebb lenne itt a növényzet, mint másutt - jegyezte meg halkán a feleségem -, biztosan nagyon kedvező a hőmérséklet.

- Az kedvező - vágta közbe Béla -, mert izzadok, mint a ló. Úgy érzem magam, mintha az újszegedi fűvészkert pálmakertjének fűtött üvegházában ülnék.

- Figyelj már, Béluci - szólt rá Margit -, olyan kedvesen beszél ez a kislány, ha nem is értek franciául, akkor is élvezet hallgatni.

- 1276-ban Marco Polo itt alapított egy kereskedelmi központot - tolmácsolta János a lelkesen magyarzó lány ismertetését -, és óriásivá fejlődött a selyemipar. A város a nagy fejlődését a 605-ben épített nagy csatornának köszönheti. 16 nagy, 27 közepes és 69 kisebb kert az ékessége Suzhounak, de csak hat látogatható.

- Jaj istenem, vegyél már lélegzetet, mert kifulladás a kis tüdőd - mondta mosolyogva Béla magyarul, és fogta a fejét a két kezével, mintha az szét akarna esni a hirtelen rázúdított adattömegetől.

Megnéztünk néhány szép kertet, a ferde pagodát; voltunk az állatkertben, ahol két igazi pandamacit láttunk, és este sétáltunk a sikátorok keskeny utcáin, ahol az élet a kapu előtt zajlott, a házaselet kivételével. Megcsodáltunk egy hároméves kisfiút, aki pálcikával ette a főtt rizst, de jobban csinálta, mint mi.

- Látjátok - fordultam a társasághoz -, ezt a módszert korán kell kezdeni, mi már sohasem fogjuk rendesen megtanulni.

Másnap volt a házassági évfordulónk. Akármerre mentünk villogtam, virágüzletet keresve. Találtam is kettőt-hármat, de csak művirágokat árultak. Reggel már próbálkoztam a hotel parkjában szép, apró, piros, dús virágú cserje ágakat letörni meglepetésként de ahogy a pázsitra mentem, legalább tíz ablakból néztek rám kínai szemek. Úgyhogy ez az akció nem sikerült.

Megkörünyéztem a csinos vezetőnket, illetve kértem, hogy segítsen virágot szerezni. Angolul beszéltünk, mert a francia tudásom már nagyon elhalványult.

- Van itt virágüzlet, Monsieur. Tessék bemenni, ott is van az utca végén - mutatta az ujjával.

- Abban már voltam, de csak művirágokat árulnak és koszorúkat. Azért a házassági évfordulónkon ilyeneket venni mégiscsak furcsa lenne.

- Ah... Házassági évforduló? Gratulálok. Azt megértem, hogy erre az alkalomra a koszorú enyhén szólva nem megfelelő, de miért nem jó a művirág? Nálunk élő virágot nemigen szoktunk ajándékozni, legalábbis ezen a környéken.

- Dehát rengeteg virág van mindenfelé, miért nem árulnak?

- Nagyon szeretjük őket, de sajnáljuk levágni. De ne aggódjon, a szállodában megpróbálom önnek megszerezni a csokrot.

Mielőtt ebédelni indultunk volna, lementem a szálloda halljába, a kis mosolygósunk ott ült.

- Minden rendben van uram - állt fel a fotelból és jött felém -, pár perc múlva itt lesz a csokor.

- Nagyon köszönöm, és mennyibe kerül?

- Négy júanba. A portástól ott - mutatott egy fiatalemberre - megkapja, neki kell fizetni.

Valóban, hamarosan odajött hozzám a fiú, kezében a virággal.

- Tessék, uram!

A zsebembe nyúltam, mire integetni kezdett:

- Nem uram, ez a szálloda ajándéka, gratulálunk, és sok boldogságot!

Meglepődve megköszöntem.

Jánosnak már mondogattuk, hogy szeretnénk pekingi operát nézni, hallgatni: Livel szövetkezett és este egy „kultúrházszerű” épületben találtuk magunkat. A nézőtér tele volt angolokkal és amerikaiakkal. Az egyik sarokban bárszerű büfé működött, láthatóan nagy forgalommal.

- Hiába, itt is kell a dollár - mondta Béla -, nézd milyen tumultus van a pult körül.

Az előadás elég sokáig váratott magára, de végre megjelent a színpadon egy csinoska nő hagyományos ruhában, és ehhez illő hajviselettel. Elkezdett énekelni és pantomim mozdulatokkal kifejezően és érthetően eljátszotta a jövő pártját váró leányt, aki házasságra készül, ami nemcsak szerelemből áll, hanem főzni kell tudni, ismerni kell a fonás-szövés mesterségét.

Nagyon szép koloratúr szoprán hangja volt, de szokatlanul (legalábbis az európai fülnek) hangzott az elnyújtott artikuláció. Rossz és sértő kifejezés a „nyávogás”, de egy idő után megszoktuk ezt a műfajt, ami nem is volt nehéz, mert énekelni nagyon tudott az egyetlen bariton partnerével együtt, ki a jelenetben a szerelmese és házastársa lett.

Ezt így szép volt leírni, de az előadás nem volt zavartalan, mert a bár pultja előtt álldogáló, angolul beszélő néhány férfi vendég pohárral a kézben, „fényes” szemekkel hangosan röhögött.

- Én ezt nem bírom tovább hallgatni - mondtam a feleségemnek -, szólok nekik, hogy hagyják abba ezt a sértő viselkedést, mert minket is zavar. Másrészt bármennyire is szokatlan ez az éneklési módor, tisztelni kell egy idegen nép kultúráját.

- Ne csinálj botrányt a világért sem - és csillapítóan megfogta a kezem.

Lenyugodtam, és tovább néztük a kínai „Rómeó és Júliát”.

Másnap ismét zötyögött velünk a vonat, az úti cél: Shanghai.

Meglepődve sétáltunk ebben a hatalmas városban, miközben hallgattuk a 60-70 év körüli férfi vezetőnk ismertetését. Franciául beszélt és ő volt az első, aki tudomásul vette, hogy szocialista államból jöttünk és elvtársaknak szólított bennünket.

- Shanghai azt jelenti, hogy „tenger fölötti” - mondta a vezetőnk. - Már 5000 éve volt itt település és 1842-től szabad kikötővárossá vált. 11 millió lakosa van...

- Van, van; ezt a szöveget én még az este elolvastam - dűnnyögte Béla - inkább nézzünk szét egy kicsit.

- Ebben igazad van, és én mindjárt mondanám is - válaszoltam -, nézzél szét: ez olyan város, mintha Európában lennénk. Ha helikopterrel ereszkedtünk volna le hirtelen, nem tudtam volna megmondani, hogy Pesten vagyok-e vagy Bécsben, akár Párizsban. Csak persze a lakosok mások. Az autóforgalom is nagyobb és figyeljétek meg - fordultam az asszonyokhoz -, az emberek magasabbak és nézzétek, itt jön három kövér ember.

Béla elnevette magát, mikor azok mellettünk elhaladtak.

- Kezdem érteni ezt a kínai nyelvet, úgy hasonlít az angolra.

- A csudát, ezek amerikaiak voltak, biztosan a San Francisco-i kínai negyedből - mondtam csalódottan.

A társaság elindult, mi is csatlakoztunk, ellátogattunk a Jade Buddha templomba, körüljártuk a két, lótuszon ülő, tejfehér szobrot, amelyet Burmából hoztak ide a 19. században.

- Nekem már Buddha mérgezésem is van - súgta a barátom.

A vezetőnk a templomhoz illő tisztelettel megszólalt:

- Most félórára szabadok, figyelmükbe ajánlom ezt a temetési szertartást, amely itt folyik a templomban, gondolom az illő viselkedésre nem kell önöket figyelmeztetnem - utána nézzék meg a híres sikátorokat, ahol üzleteket is találnak. Fél óra múlva találkozunk. Au revoir!

A temetési szertartás egy üveg tolóajtóval félig elzárt helyiségben történt. Megkapó volt a hangulata, ha lehet így beszélni egy temetésről.

A hozzátartozók az egyik fal mellett ültek fekete ruhában. Az elhunyt holttestét egy gyászszalaggal körülvett fénykép jelképezte, amely a falon függött. Az ülőkkel szemben egy hosszú asztal mögött állt hat vagy nyolc kopasz, nagyobbára idősebb szerzetes. Mindegyikük kezében gyertyaszerű füstölő volt, amelyből kesernyés, tömjénszerű illat (szag) áradt. A legidősebb pap imádkozott, a többiek válaszoltak rá és egy fiatal szerzetes időnként - nyilván a szertartásnak megfelelően - vékony fémpálcával megütött egy kisebb gongot. Ilyenkor a család tagjai meghajoltak.

Elgondolkodtam... Egy fél világ és több ezer esztendő választ el bennünket, és mégis mennyi hasonlóság van a keresztény, de különösen a katolikus egyház és a buddhista szertartása között. Hogy lehet ez? Itt is van főpap vagy „püspök”, aki előimádkozik és válaszolnak a

kispapok, ministránsok, akár egy katolikus nagytemplomban? Méltósággal búcsúztatták a halottat.

- Sajnálom, hogy nincs időnk végignézni ezt a kínai „gyászmisést” - mondtam -, de rövid az időnk, menni kell.

- Egy pillanat - fogta meg a karomat Béla -, látod azt a terített asztalt, ott a kép előtt.

- Tényleg, nem figyeltem, lekötött a szertartás áhítata. Ez olyan áldozati asztal lehet.

- Öregem, ilyen bőség kirakatot az egész Kínában nem láttam: füstölt sonka, kolbász kupac, halak, gyümölcsök.

A sikátorok... A híres shanghai sikátorok amelyekről gyermekkorom sárga regényeiben az izgalomtól dobogó szívvel olyan sokat olvastam; ugyanolyan jó értelmű csalódást okoztak, mint a londoni Soho. Nem állt senki kivont törrel a kapuk aljában, nem löttek ki egy ablakból sem, hálós csapdát sem leltem sehol, amellyel az áldozatot fölhúznák egy erkélyre. Ellenben sok üzlet kínálta áruit nagy választékkal, ami érthető is, mert Hongkong nincs túl messze. A viktoriánus stílusra emlékeztető egyemeletes házakkal övezett szűk utcákon hemzsegett a nép. Sok volt a külföldi, főleg amerikaiak, japánok, hongkongiak, jöttek-mentek üzletekből ki és be.

Egy házaspárral majdnem összeütköztünk. Az idősebb férfi megszólalt:

- Má-guk, má-guk magyarok?

- Igen - szóltunk egyszerre meglepődve. - És ön hová való? - tettem fel a kérdést.

- Argentínából. Ne hár-á-gudjánák - affektált -, már negyven éve nem beszéltem magyarul. Tiszt voltam, vezérkari tiszt. És mondják, máguk is Amerikából jöttek?

- Nem, mi Magyarországról - mondtuk megint szinte egyszerre.

- Házulról? Tényleg?

A felesége egy darabig csodálkozva nézett ránk, majd mosolyogva kezét nyújtott.

- Are you Hungarian? Really? I have never seen Hungarian people, except my husband. (Máguk magyarok? Valóban? A férjem kivételével, még sohasem láttam magyarokat.) - Láthatóan boldogan rázta a kezünket.

A férj újra megszólalt, magát ismételve:

- Tényleg hazulról?

- Tényleg, mi szegediek vagyunk - válaszoltam.

- De én úgy tud-tám, hogy ott van az á micsoda is? Áz á, ja: iron curtain. Mágyarul nem jut á fejembe.

- Áá, a vasfüggönyre gondol?

- Igen, igen az, az vasfüggöny.

- Valóban, valamikor volt, de az már régen elolvadt, leomlott. Nincs!

- Ez jelenti azt, hogy mindenfelé utázhatnák?

- Nagyjából - bólintottam. - Csak pénz kérdése.

- Igazán nagyszerű, nem is gondoltam volna.

Béla mosolyogva felemelte a mutatóját:

- Nagyszerű, nagyszerű, azért még vannak gondok.

Azután barátságosan elbúcsúztunk egymástól.

- Látogassanak Magyarországra! - kiáltottam még utánuk, de már a csoport vezetőjére figyeltek.

- Nem hiszem, hogy ezek valaha is eljönnek haza. Biztosan van valami félnivalója a volt foglalkozása miatt - jegyezte meg Béla.

Este cirkuszba mentünk. Sajnos nem lehetett fényképezni, ki tudja miért? 12 műsorszám közül legalább 10 világszintű volt. A két aranyos pandamaci mutatványán nagyon jól szórakoztunk, de, amiket az egyensúlyozó artisták műveltek, az már úgy nézett ki néha, hogy nem is igaz, amit csinálnak. A tigrisekkel volt csak baj. Ingerültek voltak, nem ugrottak rendesen. A szelídítőnő hamarosan visszaparancsolta őket a porondról.

A televíziót mindig bekapcsoltuk lefekvés előtt, nem értettük, csak azt, amit a képsorokból lehetett. Ezen az estén felfigyeltünk. Egy énektanárnőt ünnepeltek, akinek négy tanítványa - három férfi és egy nő - énekelt. Schubert, Verdi, Mozart műveiből válogatták a műsort, mondhatom, hogy a szakembereknek érdemes volna odafigyelni, mert mind a négy művész megállná a helyét akár a milánói Scalában, akár a New York-i Metropolitanben. Nagyon szép esténk volt.

Másnap nem zötykölődtünk, hanem repültünk a szokásos módon. Béla cihelődött egy kicsit, majd megszólalt:

- Tudjátok, nem csodálkoznék, ha a pilótafülkéből kilépne egy katonatiszt, és kiadná a parancsot: ugrás!

- Tényleg, ez is olyan katonás indulás volt - mondta Margit -, mint a múltkori. Még jóformán le sem ültünk, és már uzsgyi Peking felé.

Délután érkezünk meg, és mire a Mennyei Ég Templomához ért a köhögő buszunk, zárt ajtókra találtunk.

- Ötkor bezárnak - mondta érdeklődésünkre németül az új pekingi vezetőnk -, mert ezt a műemléket, óriási értéke miatt, katonaság őrzi.

Li a busznál maradt, de észrevette a kapu előtti téblábolásunkat. Az erős napsütés miatt az egyik kezét szemellenzőnek tartotta, és látván, hogy nem történik semmi, gyors léptekkel, majd a végén futva a csoporthoz érkezett.

- Mi van, János? - kérdezte a vezetőnket.

- Kérlek, ezek bezártak, úgyhogy ez a programunk kimarad, de az útitársak joggal zúgolódnak, mert erre a látogatásra is befizettek.

- „Moment!” Várjatok! - és elszaladt egy kisebb kapuhoz. Láttuk messziről, hogy veri az ajtót, majd egy katona egy kis ablakon kidugta a fejét. Li egy kis könyvecskét dugott az ör orra alá, aki valami tisztelgésféle mozdulatot csinált, Li bólintott, és visszafutott hozzánk.

- Hölgyeim és uraim, mindjárt kinyitják a kaput.

- Áá! Ez igen - fordult hozzám Béla. - Csak fölmutatta az igazolványát, és már szabad az út.

- Hál' Istennek, vagy akárkinek, Linek főleg, mert nyugodtan sütkérezhetett volna az autóbusznál, és a kedvünkért vette a fáradságot és mennybe léphetünk - mondtam.

- Ez még nem a menny - nevetett Margit -, arra ráérünk még, ez a Mennyei Ég Temploma.

Sajnos, csak kívülről nézhettük meg. Azt hiszem, legalábbis számomra, ez volt a legszebb templom, amit láttunk. Kör alakú, több emeletes a tetőzet, fából faragott, arany díszítésekkel. Úgy emlékszem, hogy a 16. században épült.

A szállodánk halljában nagy vitának lettünk a tanúi. János egészen belepirult. Odamentem hozzá és megkérdeztem:

- Már megint mi a baj?

János nagyot fújtatott, és az indulat kibuggyant belőle.

- Kérlek szépen, valahogy én, illetve egy személy, aki csak én lehetek, kimaradt a létszámból. Most megint mehetek egy másik szállodába. A fene egye meg!

- Legalább ott nyugodtan fogadhatsz hölgyvendéget - mondta nevetve a hozzánk csatlakozó Béla.

- Ugyan, hol találnék valakit - legyintett. - Különben is, egy ilyen út nekem kéthetes szex-elvonókúra.

- Ne mondd, hogy nem találnál, hát ott volt Suzhouban az a szép kis tolmács - mondtam közbeszólva -, miért nem hívtad meg?

- Ugyan! Annak se eleje, se hátulja nem volt, és mit csinált volna az én százhat kilómmal?

- Hát, volt nekem egy hatalmas kalapácsvető barátom, aki csak a vékony, alacsony nőket imádta, és egyiket sem nyomta agyon; a tenyerén hordta őket.

- Mi van a tenyérrel? - kérdezte Margit, mikor az asszonyok is hozzánk csatlakoztak.

Bélának zenész „múltja” van, illően válaszolt:

- Tenyeremen hordom - idézte a harmincas évek slágerét -, lehozom a csillagot én...

- Az már más, Bélucikám, edzd a karod, hogy a tenyereden tudjál hordani.

Nem volt időnk az „idefelé” nosztalgiára, pedig megszerettük Kínát, amely érzés igazán itthon fejlődött ki bennünk. Ezt azért mondom, mert már lassan lejárt az időnk, és nem gondoltunk az elutazásra, a búcsúra. Hátra volt még a Ming sírok látogatása és a Nagy Fal.

A Ming dinasztia császári sírjai „csak” 500 évesek. Nem látványosak, nem úgy, mint a Nagy Fal. Hihetetlen csoda, nem tudom, a hét közül hányadik. Kb. 4900 km hosszú, ha jól emlékszem 12 méter magas, a tetején átlagosan 6 méter széles úttal, amelyet bátyaszerű lőrések öveznek. Minden öt kilométernél őrségnek való szállás építménye. Azt mondta a vezetőnk, hogy az űrhajósok tájékozódási pontnak használják, ami ugyan nem pont, de a földnek ez a legmarkánsabb emberi építménye. Rengetegen voltak a falon. Főleg nyugati turisták, de a hazaiak is ott nyüzsögtek. Biztosan sokáig védelmet nyújtott az országnak, mert a támadó lovas népek a lovaikat nem tudták a falon keresztül átvinni, amellet védtelenek voltak a fal őrségének a nyilai ellen. Hogy kulturálisan jelentett-e akadályt, elzártságot? Lehet, de ez a gond legyen a történészeké.

Még a Nyári Palota is a programunkban szerepelt, de...

Egy nagy tavon elcsónakáztuk az időt, legalábbis a vezetőnk valami ilyesmit magyarázott, és állítólag bezárták a palotát, úgyhogy a víz mellett sétálgattunk, de néhány ügyes útitársunk, köztük Margit is, fölmászott a dombon fekvő épületcsoporthoz és kiderült, hogy be lehetett menni.

- Ennek a fiúnak randevúja van - mutatott Béla a vezetőknek. - Sietne, látszik, hogy dühös is, mert széteszlott a társaság.

- Most már mindegy - magyaráztam -, hacsak a terrakotta hadsereget és a Nagy Falat láttuk volna, akkor is érdemes volt idejönni.

- Igazad van, Bandikám - bólintott Béla. - De nézd, milyen szomorúan ül ott egy padon Li.

- Pedig most már nemsokára megszabadul tőlünk, lejárt a munkaideje. Menjünk oda hozzá! Leültünk mellé, és megkérdeztük, hogy találkozunk-e még a szállodában.

- Nem, én még ma este hazautazom.

- Akkor mi elbúcsúozunk - mondtam -, itt a névjegyem, és ne feledje, hogy a házunk mindig nyitva van, nemcsak az ön, hanem az egész családja számára.

- Tudják, fura emberek maguk magyarok, sok zúrt tudnak maguk között és körül csinálni, de ilyen kedves csoportot még sohasem vezettem. Hogy Magyarországra eljutok-e valaha, nem tudom, de az én házam is nyitva van az önök számára, és látogassanak meg, ha még egyszer Kínába jönnek.

Ferihegy...

- Kádvás útitársak, remélem jól érezték magukat.

- Már megint „galuskás” Jánosnak a hangja - bökött oldalba Béla.

- És most búcsúozom, a viszontlátásra jövőre.

Csöndesen elköszöntünk mindenkitől.

- És csak annyit Jánosról és Liről - mondta Béla halkán -, hogy zсарu vagy nem zсарu...

Közbevágtam:

- Köszönjük, mind a kettőjüknek!

-&-